

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Mgr. Joseřina Matyášová

Mikuláš Dačický z Heslova. Osobnost, dílo a „druhý život“

Mikuláš Dačický of Heslov. Personality, Work and Afterlife

Praha 2017

vedoucí práce: doc. Mgr. Marie Šedivá Koldinská, Ph.D.

Poděkování

Na prvním místě bych ráda poděkovala vedoucí této práce doc. Mgr. Marii Šedivé Koldinské, Ph.D., za veškerou její pomoc, cenné podněty, velmi vstřícný přístup a neskonalou trpělivost.

Tato práce by vůbec nevznikla bez neuvěřitelně velkorysého pochopení ze strany mých kolegyně a kolegů, členů organizačního týmu MHF Letní slavnosti staré hudby.

Srdečné poděkování dále patří PhDr. Jaroslavě Hausenblasové, Ph.D., Prof. PhDr. Jiřímu Mikulcovi, CSc., Mgr. Viktoru Pohankovi, Daniele Theinové, Ph.D., Tomáši Knoblochovi a všem dalším, kteří mi pomohli užitečnými radami, nápady či poskytnutím potřebných informací.

Největší dík patří všem členům mojí báječné rodiny – za všechno.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. 8. 2017

podpis

Mikuláš Dačický z Heslova. Osobnost, dílo a „druhý život“

Abstrakt

Diplomová práce zkoumá na základě archivních pramenů a související sekundární literatury životní osudy Mikuláše Dačického z Heslova, jedné z nejznámějších postav českých dějin druhé poloviny 16. a počátku 17. století. Zabývá se dobovou společenskou, politickou, hospodářskou, náboženskou, správní a ekonomickou situací v královském horním městě Kutná Hora, s níž byl Dačického život neodmyslitelně provázán. S pomocí dochovaných pramenů předkládá a shrnuje dostupné informace o slavném kutnohorském bouřlivákovi, frejři, výtržníkovi, rváči, vrahovi a „vínapiteli“, ale také kronikáři, básníkovi, hluboce věřícím erbovním měšťanovi s pevnými morálními postoji a „očitým svědkovi české renesance“. Zjištěné skutečnosti jsou porovnány s „druhým životem“ Mikuláše Dačického z Heslova, který mu zajistili romanopisci či dramatici v 19. a 20. století. Jeho osobnost a zejména výtržnosti, kterými pobuřoval kutnohorskou společnost, inspirovaly řadu autorů divadelních či televizních her, románů, filmových scénářů či hudebně-dramatických děl (opereta, opera, muzikál). V oblasti restaurátérství a potravinářského průmyslu je pak možné nalézt několik zajímavých dokladů současného komerčního užití jeho jména. Známa postava českých předbělohorských dějin je tak představena ve zcela novém kontextu, v němž autorka sleduje časté stereotypy, vážící se k Mikuláši Dačickému z Heslova.

Klíčová slova

raný novověk, Kutná Hora, Mikuláš Dačický z Heslova, měšťané, kronika, souboj, trestní proces, druhý život

Mikuláš Dačický of Heslov. Personality, Work and Afterlife

Abstract

On the basis of archival sources and relevant secondary literature, the thesis explores the life of Mikuláš Dačický of Heslov, one of the best-known Czech historical figures of the latter half of the 16th and the beginning of the 17th century. The work focuses on the social, political, economic, administrative, and religious circumstances in the royal city of Kutná Hora, with which Dačický's life was closely related. With a view to preserved period sources, it outlines and recapitulates the accessible information about the famous swashbuckler, rioter, ruffian,

killer, and drunkard who was also a prolific chronicler, poet, an ardently religious armorial burgher with unswayable moral views, and an ‘eyewitness to the Czech Renaissance’. The found facts are contrasted with the ‘second life’ (afterlife) of Mikuláš Dačický of Heslov which was provided for him by the novelists and dramatists of the 19th and 20th century. His character, and especially his temperament outraged the citizens of Kutná Hora and inspired many modern authors of plays and TV dramas, novels, film scripts, and musical works for the stage (operetta, opera, and musical). In the field of food industry and restaurant culture, some interesting examples of his name being commercially used can also be found. The well-known character of the pre-White-Mountain era of Czech history is thus introduced in quite a new light as the author of the thesis traces the frequent stereotypes connected with the name and person of Mikuláš Dačický of Heslov.

Keywords

Early Modern period, Kutná Hora, Mikuláš Dačický of Heslov, Burghers, Chronicle, Duel, Criminal procedure, Afterlife

Obsah

1. Úvod	8
2. Prameny a literatura.....	12
2.1. Prameny.....	12
2.2. Literatura	14
3. Kutná Hora	31
3.1. Kutná Hora ve středověku.....	31
3.2. Kutná Hora v jagellonské době	40
3.3. Kutná Hora v předbělohorském období a ve dvacátých letech 17. století	43
4. Mikuláš Dačický z Heslova – osudy	52
4.1. Dětství a rodinné zázemí	52
4.2. Bouřlivé mládí?	64
4.3. Zabití Šťastného Novohradského z Kolovrat	69
4.4. „Člověk nepokojného srdce“: Mikuláš Dačický a jeho třicátá léta.....	82
4.5. Dvacetileté manželství Mikuláše Dačického z Heslova	92
4.6. „Starý, sešlý kmet“ – poslední léta Mikuláše Dačického z Heslova.....	102
5. Druhý život Mikuláše Dačického z Heslova	115
5.1. Divadelní hry.....	115
5.1.1. Ladislav Stroupežnický: Zvíkovský rarášek a Paní mincmistrová.....	115
5.1.2. Svatopluk Kadlec: Žena nejsou housle.....	120
5.1.3. František Pavlíček: Chvála prostopášnosti	123
5.1.4. Další.....	125
5.2. Filmy	127
5.2.1. Felix de la Cámara: Divoký Dačický. Pan Mikuláš z Heslova	127
5.2.2. Zdeněk Štěpánek + Otakar Vávra: Cech panen kutnohorských.....	131
5.2.3. Další.....	133
5.3. Beletrie	134
5.3.1. Eduard Herold: Kutná Hora v šestnáctém století	134
5.3.2. Jaroslav Humberger: Mikuláš Dačický z Heslova	135
5.3.3. Miloš Kareš: Dáma z obrazu	136
5.3.4. R. F. Šimek: Rytířská sláva	137
5.3.5. Vojslav Krejčí: Divoký Mikuláš	138
5.3.6. Další.....	139
5.4. Hudebně-dramatická díla	140

5.4.1.	Vítězslav Novák: Zvíkovský rarášek.....	140
5.4.2.	Leoš Janáček: Paní mincmistrová	142
5.4.3.	Miloš Machek & Miloš Slavík: Mikuláš Dačický z Heslova.....	142
5.4.4.	Lubomír Veteška & Eva Pospíšilová: Rebel	144
5.4.5.	Další.....	145
5.5.	Potravinářství a restaurátérství.....	146
5.6.	Další	148
6.	Závěr.....	151
	Seznam zkratk	153
	Seznam použitých pramenů a literatury.....	154
1.	Archivní prameny	154
2.	Vydané prameny	155
3.	Literatura.....	155
4.	Internetové zdroje	163
	Přílohy.....	165

1. Úvod

„Tys divoký jako Dačický!“

Mikuláš Dačický z Heslova je v kontextu druhé poloviny 16. a první čtvrtiny 17. století nepochybně jedno z nejzvučnějších jmen českých dějin. Bouřlivé životní osudy a vzácné literární dílo, které po sobě zanechal, umožnily, aby jeho atraktivní mnohovrstevnatá a zároveň rozporuplná postava překročila svoji vlastní dobu a našla pole působnosti i ve stoletích následujících, současnost nevyjímaje. Patří k těm osobnostem, o nichž se sice v klasických dějepisných učebnicích nepíše, protože nijak přímo neovlivňovali politicko-společenský historický vývoj, přesto jeho jméno stále neupadá v zapomnění. Už „jen“ Dačického dochované básnické dílo, jakkoli skrovné, avšak především proslulé Paměti¹ jako jeden z nejvýznamnějších narativních pramenů k českým dějinám 15. až počátku 17. století, který poskytuje jedinečný obraz o širokém okruhu společenského dění v Kutné Hoře i celém Českém království s přesahy do zahraničí a také o myšlenkovém obzoru svérázného erbovního měšťana, mu zajišťují stálé a čestné místo mezi kronikáři českých zemí předbělohorského a čerstvě pobělohorského období.

Představa, že přitažlivost Dačického postavy tkví pouze v literárním díle, by nicméně neodpovídala a nevysvětlovala relativně rozsáhlou řadu rozmanitých uměleckých i spíše materiálních² projevů, které jeho osobnost zpracovávaly, více či méně ji transformovaly, prodlužovaly její dozvuk do následujících staletí a přispívaly tak k vytvoření do značné míry legendárního posmrtného života. Druhý život Mikuláše Dačického z Heslova přitom bezesporu patří k těm nejbohatším, které lze v českých dějinách přelomu 16. a 17. století najít, a mohl by směle konkurovat osobnostem, jež sehrály ve vývoji dobové společnosti mnohem zásadnější roli. Dačický se zcela přirozeně stal inspirací pro spisovatele, autory divadelních her a filmových scénářů a dokonce i tvůrce hudebních dramatických představení – oper, operet a muzikálů, stal se ale také obchodní značkou některých potravinářských artiklů či emblémem skupiny historického šermu. Kutná Hora si „kult“ svého snad nejslavnějšího rodáka pěstuje a jeho dobré jméno šíří i potomci rodu Dacizických z Heslova.

Jednou z verbálních památek na renesančního bouřliváka bylo také tradované rčení „Tys divoký jako Dačický“. Průpovídka dokumentuje již Karel Václav Seydler v šedesátých letech 19. století (odvolává se při tom na svědectví kutnohorského rodáka Jana Erazima Vocela) a

---

¹ Ačkoli Mikuláš Dačický své dílo výslovně „Paměťmi“ nenazval a povaha zápisů tomuto označení zcela neodpovídá, vžilo se již v 19. století zásluhou Františka Palackého. V dalším textu bude kronika označována v souladu s touto tradicí s velkým P.

² Jako „materiální“ projevy jsou chápány například značky různých druhů potravin.

podle Kutnohorských byla mezi místním obyvatelstvem značně rozšířená – sloužila v okamžiku, kdy nezbednost označené osoby překročila únosné meze.³ Stručně, jednoduše a výmluvně popisuje hlavní charakterovou vlastnost, díky níž si Dačický získává popularitu i v dnešní době. I mezi lidmi obeznámenými s českými dějinami jeho doby jen velmi povrchně je známý jako neúnavný konzument alkoholických nápojů, zdatný a zkušený účastník mnoha rvaček a šermířských soubojů, pověstný a neodolatelý milovník (řečeno dobovým výrazem „frejír“) a zastánce nevázaného a požitkářského přístupu k životu. Taková postava velmi dobře, ba přímo ideálně zapadá do představy o typickém životním stylu českých renesančních „rebelů“ z urozených i neurozených vrstev účastnících se bujarých zábav a slavností nejen v soukromí svých sídel, ale i na veřejných místech – v krčmách, hostincích i přímo na ulicích měst – praktikujících rozmařilý, bonvivánský a nadměrně hýřivý životní styl, utrácejících jim vyměřený čas v rozpustilých pijatíkách či malicherných a zcela zbytečných konfliktech a potyčkách a pouštějících se do mnohých a často velmi nebezpečných milostných dobrodružství. V 16. století lze nalézt celou řadu takových individualit, které výrazným odklonem od zažitých morálních a společenských konvencí vzbuzovaly všeobecné a hluboké pohoršení.⁴

Pán z Heslova se však nestal řadovým a snadno zapomenutelným bouřlivákem dokládajícím pouze „úpadek mravnosti české renesanční společnosti“, jakkoli problematickým tento pojem zůstává. Historikové zabývající se jeho osudy a odkazem čelili a dodnes čelí obtížnému úkolu: jak interpretovat jeho rozporuplnou postavu, jež kromě výše nastíněné „divoké“ polohy obsahuje také vlastnosti diametrálně odlišné, které jako by stály v přímém a neslučitelném protikladu s dobrodružstvími a dramatickými příhodami, které lemují Dačického život. Na druhé straně je totiž Mikuláš Dačický znám jako spravedlivý obránce chudých a utlačovaných, upřímný a pravdu vyznávající glosátor nemilosrdně pranýřující morální poklesky svých současníků, česky a protikatolicky smýšlející vlastenec, kultivovaný a vtipný kritik schopný obratně formulovat své mnohdy odvážné myšlenky, nadaný a originální básník a přes všechny poklesky poctivý a čestný muž. Tento urozený zastánce pravdy a spravedlnosti však ve svém literárním díle odsuzuje přesně takové jednání, jakého se opakovaně a bez většího váhání dopouštěl sám – a to způsobem, který vešel do dějin.

Řečeno ad absurdum: jak došlo k tomu, že nejslavnější český renesanční hejsek, sukničkář, skandalista a zhýralý král všech hospodských povalečů a rváčů, jehož rapír měl na svědomí dokonce i smrt jednoho z protivníků, je zároveň tím ušlechtilým a čestným Čechem

---

³ Karel Václav SEYDLER, *Mikuláš Dačický z Heslova a paměti jeho*, Světozor 1868, č. 48, s. 452; *Kdo byl Mikuláš Dačický?*, www.dacickehodum.cz/cs/nejslavnejsi-obyvatel-dacickeho-domu [2. 11. 2016].

⁴ Jiří MIKULEC (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova: Paměti*, Praha 1996, s. 32.

s rovnou páteří postrádajícím bázeň a hanu, vždy připraveným přispěchat na pomoc slabým a utlačovaným, bystrým pozorovatelem neduhů dobové společnosti a jejich neúprosným kritikem a v neposlední řadě také hluboce věřícím člověkem, který se čím dál tím více obracel k Bohu a poroučel stále komplikovanější pozemský svět jeho nekonečnému milosrdenství? Zdá se, jako by se veškeré tyto roviny ani nemohly vejít do života jednoho měšťana, jenž sice disponoval šlechtickým titulem a pocházel z vážené patricijské rodiny angažované ve správě Kutné Hory, v této době výrazně konkurující svým významem Praze, ale který se například nikdy nepokusil vstoupit do veřejné sféry a aktivně ovlivňovat dění kolem sebe tak, jako to dělali jeho předkové a nepřímí potomci. Jakým způsobem se tedy všechny naznačené a na první pohled neslučitelné charakteristiky opravdu projevily, setkaly či na sebe navazovaly v průběhu Dačického života a lze některé z nich označit za více, méně či naopak vůbec nepodložené výplody pozdějších zpracování Dačického osobnosti?

K úplnému, anebo alespoň částečnému odhalení těchto otázek je třeba především znovu vyhledat dostupné archivní prameny, které obsahují informace o životní pouti Mikuláše Dačického, a ověřit, že předchozí badatelé z nich vytěžili skutečně vše, co v nich lze vysledovat. Pokroucený a zkreslený výklad samozřejmě nelze přiznávat jen neodborným dílům s estetickou či uměleckou hodnotou – stereotypní představy mohou prostupovat i vědeckou literaturu. Víme už o reálném Dačickém vsutku vše, anebo se k některým detailům a zajímavým okolnostem nepřihlédlo, případně se na ně pozapomnělo? Dokázala by nás všeobecně známá osobnost ještě něčím překvapit?

Dačický by v historickém povědomí nezanechal výraznější stopu, kdyby nepokračoval v iniciativě svých předchůdců a nevytvořil Paměti, které mu zajistily nesmrtelnost, na což by jen samotný bujarý a nevázaný životní styl nestačil. Jeho charakteristiku není možné skládat dohromady bez studia této monumentální památky kronikářského písemnictví městské provenience. Svoji vlastní osobu na stránkách Pamětí přímo reflektoval bohužel jen velmi málo, pokud tak ale učinil, jedná se o zajímavý doklad autostylizace. Jakým způsobem prezentoval sebe sama před svými budoucími čtenáři? I když záznamů dokumentujících důležité životní okamžiky z pera jejich hlavního aktéra je v Pamětech jen poskrovnu, Dačický nešetřil osobními a mnohdy citově zabarvenými komentáři k ostatním popisovaným událostem. Díky nim je možné rekonstruovat kronikářovy názory a postoje – tedy takové, jaké zaujímal v posledních desetiletích před svojí smrtí. Tato diplomová práce nevěnuje pozornost Dačického myšlenkovému obzoru a jeho vývoji samostatnou kapitolu, ale poskytuje mu prostor v průběhu textu na příslušných, tematicky souvisejících místech.

Po roce 1626, kdy Mikuláš Dačický z Heslova zemřel, začal jeho odkaz žít svým vlastním životem. V průběhu staletí byly u něj zdůrazňovány a přibarvovány jednotlivé vlastnosti, které jej aktualizovaly pro danou dobu, nevyhovující znaky byly naopak pomíjeny. Méně atraktivní byly většinou překryty těmi nejskandálnějšími, až obraz kutnohorského bonvivána doputoval do současnosti. Do jaké míry odpovídá vžitá sekundární představa o Dačickém, plynoucí ze zmíněných uměleckých zpracování jeho postavy, historické skutečnosti, kterou lze doložit v pramenech pocházejících z 16. a počátku 17. století? Které rysy Dačického osobnosti pozdější autoři považovali za nosné a zajímavé, že na nich postavili úspěch svých děl s dobrou vírou, že se u čtenářů nebo diváků setkají s nadšeným přijetím? Souhrn výtvorů podílejících se na pestré mozaice druhého života Mikuláše Dačického, s nímž tento text pracuje, s největší pravděpodobností není úplný, přesto se snaží pokrýt jejich reprezentativní vzorek. Navíc, Dačického jméno rezonuje i v současnosti a v žádném případě mu nelze upřít potenciál opět se stát inspiračním zdrojem a oslovovat další publikum.

Tato diplomová práce se zabývá postavou Mikuláše Dačického z Heslova s ohledem na skutečnost, že v posledních desetiletích se jím historická věda zaměstnávala spíše zřídka – až je to s přihlédnutím k proslulosti kutnohorského bouřliváka zarážející. Úvodní historiografická kapitola mapuje shrnutím dosavadního bádání pozornost, kterou badatelé Dačickému doposud věnovali, a pokouší se popsat proměny této pozornosti v čase. Popisu tematicky související literatury předchází popis archivních pramenů, které byly v diplomové práci reflektovány. Kutná Hora je od Dačického zcela neoddělitelným celoživotním prostředím, které mělo zásadní vliv na utváření jeho osobnosti a literárního díla. Třetí kapitola tedy stručně popisuje společenskou a politicko-správní atmosféru, kterou královské horní město poskytovalo a vytvářelo tak organizační rámec životům svých obyvatel. Následující kapitola již v chronologickém sledu pátrá po osudech Mikuláše Dačického z Heslova. Nemá ambici přinášet zcela nové skutečnosti, neboť nepracuje s dosud neznámými prameny, ale snaží se zahledět na již využívané zdroje znovu a pozorně v nich hledat oporu k všeobecně rozšířeným znalostem, případně je obohatit o jiné podrobnosti a souvislosti. Na Dačického Paměti by se dalo pohlížet různými úhly a rozebírat jejich obsah z mnoha stran, tato práce upřednostňuje pohled sledující osobnost autora a její vývoj. Poslední oddíl pak stopuje již několikrát zmiňovaný druhý život „očitého svědka české renesance“. Na jednotlivých položkách si všímá způsobů uchopení Dačického charakteru a snaží se postihnout základní a nejčastěji opakované stereotypy a jejich kořeny.

2. Prameny a literatura

2.1. Prameny

Pramenná základna k bádání o osobnosti Mikuláše Dačického z Heslova není příliš rozsáhlá, na druhé straně umožňuje vytvořit relativně reprezentativní a celistvý pohled na jednoho z nejproslulejších kutnohorských rodáků. Právě díky pozornosti, již se těšil ze strany historiků ve druhé polovině 19. století, bylo především v městském archivu Kutné Hory vyhledáno množství dokumentů, jejichž pisatelem byl buď samotný Dačický, nebo se jej bezprostředně týkaly. Stěžejním pramenem, bez něhož nelze medailon kronikáře sestavovat, jsou samotné Dačického Paměti. Existují celkem tři rukopisy, které obsahují více či naopak méně kompletní text kroniky. Od dob Antonína Rezka se označují písmeny A, B a C. Nejstarší rukopis A, nazývaný také „rodinný“, je uložen ve Státním okresním archivu v Kutné Hoře pod signaturou 1290. Má 95 listů o rozměrech 33x21 cm, je svázan v dřevěných a kůži potažených deskách a nacházel se v majetku rodu baronů Dačických z Heslova.⁵ Již z jeho titulu *Paměti kutnohorské a jiné seu manuscripta Dacziczianaie familiae* plyne, že Mikuláš Dačický nebyl jeho jediným zapisovatelem. Rukopis obsahuje rozmanité druhy zápisů z 16. a 17. století včetně období kolem poloviny 17. století, kdy už byl Mikuláš Dačický po smrti – například také seznamy knížecích, panských a rytířských rodů ve Slezsku, nejvyšších úředníků v Čechách, seznamy měst Českého království, koncepty listin, záznamy o provedených obchodech a jejich splátkách, jiné účetní poznámky, rodokmen rodu z Prácheň apod. Dačický právě do tohoto rukopisu začal patrně mezi lety 1593 a 1594 přepisovat svoji kroniku, nedostal se však daleko – bez vytržených listů zbylo v rukopise z Pamětí jen 15 listů. Kromě Pamětí však rukopis obsahuje značné množství velmi cenných konceptů listin, které Mikuláš Dačický psal za různými účely – najdeme zde podávaná svědectví do právních rozepří, listy pečující o Dačického poddané, listy vymáhající dluhy, kvitance či tržové smlouvy.

Do rukopisu B, zvaného „jindřichohradecký“ naopak Mikuláš Dačický osobně nepsal. Jedná se totiž o pozdější opis, který vznikl z neznámé iniciativy v kutnohorské jezuitské koleji (dokončen byl roku 1680), odkud se poté dostal do rodinného archivu Černínů.

---

⁵ Jeho analýzu provedl: Jan FIALA, *Rodinná kronika Dačických z Heslova*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 3, 1927, s. 90–98. Srov. Lubomír VANĚK – Marie KAPAVÍKOVÁ, *Průvodce po archivních fondech a sbírkách. Okresní archiv v Kutné Hoře*, Kutná Hora 1969, s. 69–70. Popis rukopisu též Marie TOŠNEROVÁ, *Kroniky českých měst z předbělohorského období. Úvod do studia městského kronikářství v Čechách v letech 1526–1620*, Praha 2010, s. 122. Tento rukopis je přístupný online na: http://v2.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=request_document&docId=set20070221_199_22 [cit. 6. 4. 2017].

Jindřichohradecký rukopis je konvolutem spisů vztahujících se k cisterciáckému klášteru v Sedlci, přičemž na stranách 330–478 se nachází výtah z dnes neznámého rukopisu Mikuláše Dačického, dokončeného po roce 1619.⁶ Rukopis je uložen ve Státním oblastním archivu v Třeboni, pobočka Jindřichův Hradec, ve fondu Sběrka rukopisů pod číslem 3.

Třetí rukopis C, zvaný „muzejní“ je ze všech nejobsáhlejší. Dačický do něj zapisoval osobně, a protože tak činil již po bitvě na Bílé Hoře v probíhajících rekatolizačních opatřeních, jsou formulace v tomto rukopise psány diplomatictěji a opatrněji. Tento pramen také patřil rodině Dačických z Heslova, poté se nacházel ve vlastnictví svatobarborského kněze Františka Švendy, kutnohorského zlatníka Josefa Hoříckého či dr. Josefa Liboslava Zieglera a nyní je uložen v Knihovně Národního muzea pod signaturou V C 11; studovat jej lze prostřednictvím digitální kopie. Tento rukopis byl hlavním zdrojem pro všechny edice Dačického Pamětí, má 255 listů o rozměrech 28,5x18 cm v pergamenové vazbě s útržkem písně o Mistru Janu Husovi.⁷ Na tomto rukopise pracoval Dačický podle všeho až po roce 1620 – bývá tak usuzováno s ohledem na větší opatrnost při formulování kritiky snášející se především na hlavy pobělohorských rekatolizátorů. Stejně jako rukopis C, i rukopis veršované Prostopravdy se nachází v Knihovně Národního muzea. O tom, jak kteří badatelé pracovali s jednotlivými rukopisy, bude řeč níže v kapitole o literatuře.

Autorka této diplomové práce dále využila prameny, které se nacházejí ve fondu Stará manipulace v Národním archivu v Praze a prameny uložené ve Státním okresním archivu v Kutné Hoře. První jmenovaný archiv disponuje více než dvěma desítkami listin souvisejících převážně se soudním procesem Mikuláše Dačického stran zabití Šťastného Novohradského z Kolovrat a dalšími listinami úředního charakteru uložených v kartonu č. 642 pod signaturami D 42. Dokumentují oboustrannou komunikaci různých stran s ústředními orgány Českého království, zejména s apelačním soudem, komorním soudem a českou kanceláří, včetně dokumentů, jejichž adresáty byli šepmistři a konšelé Kutné Hory.

Státní okresní archiv v Kutné Hoře je ovšem hlavním zdrojem, ze kterého musí zájemce o problematiku Mikuláše Dačického z Heslova čerpat potřebné informace. Aktová sbírka obsahuje téměř čtyři desítky listin, z nichž drtivá většina se vztahuje k různým fázím různých Dačického soudních procesů, přičemž největší procento samozřejmě patří dokumentům spojeným s nejdelším a nejzávažnějším z nich. Některé originální listiny nacházející se v Národním archivu ve formě konceptu mají své originály v archivu kutnohorském a naopak.

---

⁶ Jaroslav ČECHURA, *Úřední knihy kláštera v Sedlci z období počátku 15. až konce 16. století (podle KNM VI F 32 a KNM VIII A 6)*, Časopis Národního muzea 152, 1983, s. 114–131, zde s. 117; M. TOŠNEROVÁ, *Kroniky českých měst*, s. 123.

⁷ *Knihovna Národního muzea*, Praha 1960, s. 32.

Neopominutelným pramenem jsou také městské knihy – v první řadě tzv. Knihy památné z příslušných let, zejména 1580–1582 (č. 26) a 1583–1585 (č. 27) a Knihy svědectví a svědomí (č. 434). Nesmírně cenné údaje skrývá již zmiňovaný rodinný rukopis Pamětí, do něhož Mikuláš Dačický z Heslova koncipoval celou řadu listin a zapisoval záležitosti hospodářského charakteru.

2.2. Literatura

Když v roce 1827 začal téměř třicetiletý František Palacký vydávat nejstarší český vědecký časopis, který pod názvem *Časopis Národního muzea* vychází dodnes, zařadil do jeho čtvrtého čísla první část příspěvku *Výpisy z Pamětí p. Mikuláše Dačického z Heslova*. Pětidílný seriál pokračoval v roce následujícím a završen byl roku 1829.⁸ Palacký jej bohužel neopatřil žádným vysvětlujícím textem, který by zaprvé představil dobovému čtenáři osobu Mikuláše Dačického z Heslova a zasadil předkládané výpisky do širšího kontextu a za druhé poskytl čtenáři dnešnímu alespoň základní vodítko k zodpovězení otázky, proč si tehdy stále ještě začínající, ale rychle se etabloující historik vybral jako jednu z prvních archivních památek právě tuto kroniku. Nápomocná může být pouze předmluva k prvnímu číslu *Časopisu Společnosti vlastenského museum w Čechách*, v níž se hovoří o programové a ideové náplni nově zrozeného periodika. „Společnost vlastenského Museum [...] hned na počátku prohlásila oumysl svůj, skrze sbírání vlastenských památek i všelikých naučných pomůcek posloužiti národu našemu k lepšímu jak poznání, tak i vzdělání vlasti. Výbor společnosti této [...] rád se ujímá každého prostředku, mohoucího buditi lásku k vlasti skrze známost její, a ochrániti i rozšířiti jemný cit vlastenský v národu našem. [...] Zvláště ale v časopisu tomto českém vydávati se budou: [...] 3) Staré písemnosti české, buď obsahem svým poučujícím, buď řečí výbornou důležité, a dosavad aneb ovšem neznámé, aneb pořádku se nacházející [...] aby v novověkém tomto prokvétání milé mateřčiny naší, také starobylý jadrný život její v paměti zachován býti mohl.”⁹

Palacký předložil co do rozsahu nevelký výběr z Pamětí v rozmezí let 1454 a 1620, přičemž vybral převážně záznamy o politických a správních změnách v Kutné Hoře a Českém království, neopominul však zařadit i zápisy čtenářsky atraktivnější včetně peprnějších autorových poznámek či veršů. Z jakého rukopisu editor čerpal, není uvedeno; lze však

⁸ František PALACKÝ (ed.), *Výpisy z Pamětí p. Mikuláše Dačického z Heslova*, Časopis Společnosti vlastenského museum w Čechách 1, 1827, sv. 4, s. 77–89; 2, 1828, sv. 1, s. 39–52, sv. 2, s. 81–94, sv. 3, s. 25–38; 3, 1829, sv. 2, s. 76–82.

⁹ *Ohlášení časopisu tohoto*, Časopis Společnosti vlastenského museum w Čechách 1, 1827, sv. 1, s. 3–8.

předpokládat, že se jednalo o rukopis „muzejní“, nacházející se ve sbírkách Národního muzea. Lákavou myšlenku o tom, že Paměti Mikuláše Dačického i jejich autor sám byli čtenářům natolik známi, že vysvětlující text nebylo třeba připojit, zahání jeden z dalších Palackého editorských počínů v *Časopise Národního muzea* – výpisků z archivního pramene, jímž byly Paměti Pavla Korky z Korkyně, publikované bezprostředně po Dačického Pamětech.¹⁰ Taktéž zde postrádáme jakékoli informace, které by usnadňovaly a méně obeznámenému publiku umožňovaly pochopení a porozumění několik staletí starému svědectví a které dnes považujeme za naprosto samozřejmou součást ediční práce.

Jakkoli můžeme žet absence komentáře z pera zakladatele moderního českého dějepisectví, jenž by mohl být základem nynějšího pojetí Mikuláše Dačického, samotná volba jeho Pamětí coby vhodného materiálu do časopisu budujícího české národní uvědomění hned v jeho prvním ročníku svědčí o tom, že František Palacký považoval tento pramen za velmi významný, schopný vzbudit vlastenecký cit silným pročeským smýšlením, poučit o dávných událostech důležitých pro vývoj českých zemí a prezentovat se vysokou jazykovou úrovní a jadrným stylem. První odborná reflexe Dačického díla v 19. století, jakkoli postrádající hlubší komentář, tak předznamenala jeho roli v budoucí historické vědě. Palacký se při výběru pasáží, které v časopise otisknul, obratně vyhnul poměrně rozsáhlým záznamům (s ohledem na celkový rozsah kroniky) popisujícím ožehavé období českého stavovského povstání a jeho následky po roce 1620. Poslední tři zápisy, které použil, hovoří o problematizující se (náboženské) situaci v první části roku 1618, prozrazení úkrytu zazděného pokladu Rudolfa II. na Pražském hradě Jeronýmem Makovským a nepříznivých finančních poměrech v roce 1620, spojených s daňovými a měnovými opatřeními Fridricha Falckého, kterými „cizáci“ škodili české minci. Závěr z předkládaného výběru tak hovoří o „hrozných a žalostivých věcech, kteréž skrze to pošly“, aniž by však naznačoval, že editor snad straní jednomu ze zúčastněných táborů. Jediná Palackého přímá glosa informuje čtenáře o tom, že Paměti jsou vedeny až do roku 1626, kdy Dačický zemřel a byl pochován, jak vyplývá ze záznamu Matyáše Dačického z Heslova, kterého však Palacký označuje za Mikulášova strýce, ačkoli jejich příbuzenský vztah byl opačný, což z posledního záznamu jasně vysvítá.¹¹ Zanedbatelná nepřesnost však jakkoli

---

¹⁰ František PALACKÝ, *Paměti pana Pavla Korky z Korkyně, znamenitého vůdce českého v XVI. století*, Časopis Společnosti vlastenského museum w Čechách 3, 1829, č. 2, s. 29–32; 4, 1830, č. 4, s. 433–442.

¹¹ Sám Mikuláš Dačický na jednom místě v Pamětech označuje Matyáše Dačického za svého strýce. Antonín REZEK (ed.), *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova II*, Praha 1880, s. 72. Nicméně, Matyáš byl synem Mikulášova staršího (nevlastního) bratra Tobíáše (Matyáš se narodil v roce 1570, věkově jej od Mikuláše dělilo 15 let). Polysémní lexém „strejc“ však může ve staré češtině označovat jak osobu o generaci starší (strýce), tak mladší (synovce) anebo i stejnou (bratranec či švagr). Elektronický slovník staré češtiny: <http://vokabular.ujc.cas.cz/> [14. 11. 2016]. Jenomže, doplněk „strejc můj“ v citované pasáži nepochází z muzejního rukopisu Pamětí, ale z jindřichohradeckého, který ještě Palacký podle dostupných informací neznal.

neuměňuje zásadní zásluhu českého historika na zprostředkování Dačického díla širšímu okruhu čtenářů a jeho prvnímu (pokud je mi známo) oficiálnímu uvedení do moderní historické vědy.

O tom, jak zvučné bylo jméno Mikuláše Dačického v odborných i laických historických kruzích před tím, než se jeho odkazu chopil František Palacký, či naopak v jakém zapomnění se nacházelo, není mnoho známo. Zajímavé však je, že si Dačického existence všiml milčický sedlák a písmák František Jan Vavák, jenž na svátek Božího těla (26. května) 1796 pobýval v Kutné Hoře. Absolvoval zde mimo jiné také prohlídku chrámu sv. Barbory i Vlašského dvora, přičemž průvodci mu byli urozený Josef Hořícký a kazatel téhož chrámu, historik a pozdější autor dějin Hradce Králové František Švenda. Vavák si posléze do svých Pamětí poznamenal: „U pana Josefa Hoříckého, zlatníka, nachází se kniha psaná in folio, kterouž byl psal za svého živa a všelike pěkné paměti do ní vnesl urozený pan Mikuláš Dačický z Heslova, měšťan Horokutenský. Zlatá věc paměti spisovati!“¹² Připojil ještě informaci o tom, že si od téhož zlatníka vypůjčil dějiny sedleckého kláštera do roku 1628 sepsané zdejším mnichem Eustachem Kapihorským. Protože se na první stránce muzejního rukopisu Dačického Pamětí nachází vpisek „P. Franc. de Paula Schvenda 1817“, předpokládá se, že se do Švendových rukou dostal právě přes kutnohorského zlatníka Hoříckého.¹³ Vavák tvrdí, že v Pamětech našel informaci, kterou ve svém díle opakuje také Jan Kořínek, ovšem spolu s Vavákovým editorem Jindřichem Skopcem se lze shodnout na tom, že dotyčná zpráva v Dačického Pamětech nebyla nalezena.¹⁴

Při pohledu na regionální faktografické literární žánry v Kutné Hoře 17. století nelze opomenout jméno Jana Kořínka (1626–1680). Tento jezuitský historik se narodil v roce, kdy Mikuláš Dačický zemřel, a patřil do ideologicky zcela odlišného tábora než protikatolicky a spíše pesimisticky orientovaný erbovní měšťan, zdůrazňující a věstící morální, politickou i náboženskou zkázu města Kutné Hory, potažmo celého království. Ve svých *Starých pamětech kutnohorských*, vytištěných v roce 1675, se o Dačickém ani jedinkrát nezmiňuje, ačkoliv jeho dílo prokazatelně znal, intenzivně s ním pracoval i při koncipování vlastního textu a načerpal

---

Pátrání po důvodu, proč Palacký označil Matyáše za Mikulášova strýce, může nabídnout dvojí vysvětlení – buď se Palacký dopustil prostého omylu, který se dále rozšířil k Rezkovi, Veselskému či Fialovi (ti už znali všechny rukopisy, ale měli také přesnou představu o rodokmenu Dačických z Heslova – opakování této chyby by tedy bylo velmi překvapivé), anebo znal jindřichohradecký rukopis a nechal se jím zmást (obojí je však jen málo pravděpodobné).

¹² Jindřich SKOPEC (ed.), *Paměti Františka J. Vaváka, souseda a rychtáře milčického z let 1770–1816. Sv. 3, část II (1795–1797)*, Praha 1916, s. 41–42.

¹³ Karel Václav Seydler stejně jako později Antonín Rezek či Emil Pražák připisovali jezuitskému knězi Švendovi vinu na poškození obsahu rukopisu přeškrtnutím protikatolicky a protijezuitsky zaměřeného textu, stejně jako vpisováním nových poznámek. K. V. SEYDLER, *Mikuláš Dačický z Heslova a paměti jeho*, Světozor 1868, č. 51, s. 473.

¹⁴ Zpráva se prý měla týkat řezbáře Jakuba, který kolem roku 1506 umělecky působil v Kutné Hoře. Jeho dcera Regina se měla později stát matkou Daniela Adama z Veleslavína.

z něj celou řadu důležitých informací. K tomuto prameni vlastní vědecké činnosti se ovšem jako objektivní badatel vděčně přiznává (na rozdíl od jiných zdrojů), ale autorství přisuzuje pouze zakladateli kroniky Bartošovi z Práchňan.¹⁵ Nad důvody Kořínkova zapření Dačického a také nad vzájemnými podobnostmi a naopak odlišnostmi těchto dvou monumentů kunohorského kronikářství se zamysleli editoři *Starých pamětí kutnohorských* Alexandr Stich a Radek Lunga. Jejich – jakkoli krátká – úvaha z přelomu 20. a 21. století je velmi důležitou reflexí Dačického díla, položeného do přímé konfrontace s myšlenkově i stylově diametrálně odlišnou knihou jeho mladšího kolegy, která se ovšem tematicky a časově s obsahem Dačického Pamětí překrývá.¹⁶ S ohledem na to, jakým způsobem Dačický do slova a do písmene dští síru nejen na nejvyššího mincmistra Viléma z Vřesovic, který je dle Kořínka hoden hluboké úcty především proto, že uvedl do města jezuity, dále prvního pobělohorského katolického arciděkana Matouše Apiana a jeho povinná (!) procesí, ale především na jezuity, kteří jsou pro Dačického strůjci náboženského útlaku, usurpátory městských statků a tupiteli kutnohorské obce, je Kořínkova neochota Dačického jméno vůbec zmínit vlastně přirozená a snadno pochopitelná. Díky zmínce alespoň o Bartošovi ale víme, že Paměti rodu z Práchňan a Dačických z Heslova neupadly v 17. století v zapomnění, naopak se staly důležitým zdrojem k poznání rozmanitých aspektů kutnohorské situace před rokem 1626. Ještě před Kořínkem věděl o Pamětech Bohuslav Balbín, který si z nich pořídil latinský výtah v roce 1655 – tento rukopis je uložen ve Strahovské knihovně.¹⁷ Balbín si z dnes ztraceného rukopisu opsal údaje z let 1278–1619.¹⁸

Vraťme se však z krátkého exkurzu do české barokní historiografie zpět do století devatenáctého, v jehož první polovině skloňoval jméno „Dačický“ *Časopis Národního muzea*, od roku 1830 přejmenovaný na *Časopis Českého Museum*. Ten přidal k péči o Dačického odkaz další příspěvek v roce 1854 prací Ferdinanda Břetislava Mikovce (Mikowtze, 1826–1862).¹⁹ Tento aktivní revolucionář z roku 1848, neúnavný český buditel a iniciativní organizátor kulturního života byl vzděláním historik a historik umění, avšak nemoc předčasně ukončující

---

¹⁵ „[...] Bartoš z Prachňan (tomu já mnoho, Horníci ještě více dlužni jsou, protože mnoho horních starých pamětí do svých almanachů, tojest kalendářů, zaznamenal, kteréžto do této knížky jsou ode mě přejaté) [...]“ Jaroslav KOLÁR – Radek LUNGA – Alexandr STICH (edd.), *Jan Koříněk: Staré paměti kutnohorské*, Praha 2000, s. 177.

¹⁶ Tamtéž, s. 492–503.

¹⁷ Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově, DH I 23, s. 239–257. Eduard PETRŮ – Emil PRAŽÁK (edd.), *Mikuláš Dačický z Heslova: Prostopravda – Paměti*, Praha 1955, s. 663; Bohumil RYBA, *Soupis rukopisů Strahovské knihovny Památníku národního písemnictví v Praze IV*, Praha 1970, s. 25. Výpisy z Pamětí se nacházejí na s. 239–257 Balbínova autografu.

¹⁸ Srov. Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Dodatky k „Pamětem Mik. Dačického z Heslova*, Věstník České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění 21, 1912, č. 2, s. 71–76.

¹⁹ Ferdinand Břetislav MIKOVEC, *Mikuláš Dačický z Heslova a na Kbele*, Časopis českého Museum 28, 1854, č. 1, s. 71–87; č. 3, s. 364–374.

jeho pětatřicetiletý život mu znemožnila zanechat po sobě rozsáhlejší dílo; kromě toho se věnoval vsutku rozmanité škále aktivit, z nichž nejintenzivnější bylo divadlo – psal vlastní divadelní hry i kritiky a angažoval se též ve snahách o založení samostatného českého divadla.²⁰ Svoji biografickou studii o Mikuláši Dačickém z Heslova a jeho předcích, obohacenou o krátkou reflexi literárního díla a edici několika souvisejících listin, založil na studiu archivních pramenů nacházejících se zejména v Kutné Hoře, kterou za tímto účelem navštívil v roce 1850. Znal „muzejní“ i „rodinný“ rukopis Pamětí a také Prostopravdu, nevěděl však ještě o rukopisu „jindřichohradeckém“. Jakkoli poměrně přesně a především s ohledem na národní smýšlení strážlivě popsal Dačického osobní charakteristiku, Mikovec se v řadě svých tvrzení dopustil faktických omylů, plynoucích podle všeho z nedostatečné znalosti dalších dostupných pramenů – mnohé nepřesnosti později vyvrátili či na pravou míru uvedli jeho následovníci. Nicméně, Mikovcův původně časopisecký příspěvek se dočkal svého samostatného vydání – útlý sešit vyšel ve stejném roce a pod totožným názvem jako originál v Praze s poznámkou „Vyňato z Časopisu Musea království českého na r. 1854“.²¹

Taktéž do pěti částí jako Palacký rozdělil svoji studii čerpající z Dačického Pamětí Karel Václav Seydler (1847–1883) a otiskl ji ve *Světězoru* v roce 1868.²² Seydler navazuje na monografii F. B. Mikovce a podle svých slov ji doplňuje o některé další okolnosti, které se podařilo objevit jak jemu, tak Antonínu Rybičkovi a „konserv. Benešovi“, jímž je František Xaver Josef Beneš, archeolog a konzervátor kulturních památek (vedle dalších se podílel na obnově chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře a kostela v Sedlci). Podle Seydlera, který pracoval taktéž s muzejním a rodinným rukopisem Pamětí, je Dačický již známou osobností, a to nejen svojí literární – básnickou i prozaickou – činností, ale i bujným a dobrodružným životem. Popularizační a čtivý styl článku odpovídá povaze časopisu – autor vybral ty nejzajímavější zápisy v kronice, zvláště pak krátké a úderné „noty“, v nichž Dačický popouštěl uzdu svým emocím, a pozastavil se také nad komentáři k dění navazujícímu na bitvu na Bílé Hoře, ve kterém Dačický spatřoval zhoubu vlasti a hlubokou bídu českého národa, utlačovaného cizáckými represemi.

Redaktoři *Světězoru* museli považovat „dačickou“ tematiku za čtenářsky atraktivní, neboť hned v následujícím roce 1869 dali prostor biografické a genealogické stati Petra Miloslava Veselského (1810–1889).²³ Kutnohorský městský archivář, hudební skladatel,

²⁰ Heslo *Mikovec Ferd. Břetislav*, Ottův slovník naučný, sv. 17, Praha 1901, s. 296–197.

²¹ Ferdinand Břetislav MIKOVEC, *Mikuláš Dačický z Heslova a na Kbele*, Praha 1854.

²² K. V. SEYDLER, *Mikuláš Dačický z Heslova a paměti jeho*.

²³ Petr Miloslav VESELSKÝ, *Některé poznámky k rodopisu pánů Dačických z Heslova a zvláště k životopisu Mikuláše Dačického z Heslova*, *Světězor* 1869, č. 40, s. 327–328; č. 42, s. 342; č. 44, s. 358–359; č. 45, s. 366–367; č. 46, s. 375; č. 47, s. 378–379.

ředitel kůru a přítel Karla Havlíčka Borovského byl velkým znalcem místních archivních fondů (mimo jiné se zasloužil o jejich uspořádání) – staly se mu nevyčerpatelnou studnicí k čerpání námětů pro historická pojednání. Ve zmíněném článku využil (s největší pravděpodobností jako vůbec první) městské knihy v úsilí o vykreslení přesnějšího profilu Mikuláše Dačického z Heslova, než jakého s pomocí Mikovcových zjištění v padesátých letech a omezených záznamů v Pamětech dosáhl na stránkách stejného časopisu Seydler. Memorabilní (pamětní) knihy mu poskytly informace o průběhu sporu s vdovou po Felixi Šťastném Novohradském z Kolovrat a také o dalších právních sporech, kterých se Dačický aktivně účastnil jako jedna ze stran a které vypovídají o jeho bouřlivé a neklidné povaze, tolik odlišné od postavy prosvítající za myšlenkami v Prostopravdě a Pamětech. Jak se později ukázalo, časopisecký příspěvek posloužil Veselskému jako přípravná studie k práci mnohem zásadnějšího a obsáhlejšího charakteru.

V chronologickém sledu historiografických prací zabírajících se Mikulášem Dačickým je však nejprve nutno přihlédnout k poměrně rozsáhlé stati Jaromíra Čelakovského (1846–1914) v časopise *Právník* z roku 1871.²⁴ Významná je zejména tím, že přistupuje k problematice s čistě právněhistorickým pohledem a vyjadřuje se ke stavu předbělohorského trestního soudnictví. Čelakovský ji publikoval ještě před získáním doktorského titulu na právnické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity pod názvem *Ze starých památek soudních*, přičemž chtěl v tomto seriálu pokračovat a uveřejňovat další výpisy ze staročeských soudních památek.²⁵ Autor střízlivým, až heslovitým, ale zároveň vyčerpávajícím způsobem popisuje Dačického trestněprávní peripetie následující nešťastné zavraždění Šťastného Novohradského z Kolovrat až do jejich ukončení v roce 1615. Využívá při tom i prameny, které jeho předchůdcům nebyly známy z důvodu dosavadní neuspořádanosti kutnohorského archivu – můžeme bohužel pouze litovat, že neuvádí pečlivější citace.

Nejdůležitějším titulem, jenž k tématu v 19. století vyšel a konečně zpřístupnil Paměti Mikuláše Dačického z Heslova v jejich celistvosti, byla dvojsvazková edice, kterou sestavil a v letech 1878 a 1880 vydal Antonín Rezek (1853–1909)²⁶ na podnět Josefa Jirečka.²⁷ Tento český historik byl již velmi zkušeným editorem archivních pramenů – na konci sedmdesátých let 19. století připravil také *Poselkyni starých příběhův českých* Jana Františka Beckovského,

²⁴ Jaromír ČELAKOVSKÝ, *Ze starých památek soudních*, *Právník* 10, 1871, s. 338–341, 407–412, 446–451, 477–481, 520–527, 557–565.

²⁵ Jiří ŠOUŠA – Ladislav SOUKUP, *Jaromír Čelakovský jako student a zaměstnanec právnické fakulty české Karlo-Ferdinandovy univerzity*, *Právněhistorické studie* 45, 2015, č. 1, s. 138–150, zde s. 139.

²⁶ Antonín REZEK (ed.), *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*, 2 sv., Praha 1878–1880.

²⁷ Josef Jireček reflektoval literární osobnost Mikuláše Dačického ve své *Rukověti k dějinám literatury české* s několika faktickými chybami: Josef JIREČEK, *Dějiny literatury české. Díl I. Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku, ve způsobě slovníka životopisného a knihoslovného. Sv. I, A–L*, Praha 1875, s. 152–153.

korespondenci pánů z Hradce a Rožmberka a spisy Sixta z Ottersdorfu. Rezek se v téže době chystal navázat na dílo Františka Palackého *Würdigung der alten böhmischen Geschichtschreiber* a připravoval rozsáhlý výstup pod názvem *Ocenění novějších dějepisců českých*, k čemuž měly být zmíněné ediční práce jakousi přípravou. Z projektu ale nakonec sešlo.

Základem pro edici byl opět rukopis muzejní, mezi jehož zápisy Rezek chronologicky vložil doplňky z rukopisu rodinného a již i jindřichohradeckého, který v proboštské knihovně v Jindřichově Hradci objevil archivář a historik František Tischer, a to právě v době vrcholných příprav prvního Rezkova svazku. Nově objevené záznamy již s ohledem na výrobní lhůty nemohly být vřazeny mezi ostatní – proto byly připojeny na konec svazku v samostatném oddílu. Druhý svazek pak obsahuje záznamy pouze z muzejního a jindřichohradeckého rukopisu z toho důvodu, že zápisy v rodinném rukopise již byly vyčerpány. Edice je opatřena věcným, jmenným a místním rejstříkem a navíc také rejstříkem chronologickým, který usnadňuje orientaci v jednotlivých oddílech respektujících původní rozdělení podle autorství. Na Rezkově práci je třeba vyzdvihnout důslednost, s jakou edici připravil, a pečlivost, s níž rozluštil i přeškrtaná či jinak poškozená místa v textu. Zpřístupnil tak cenný historický pramen v komplexní podobě a díky jeho důkladnosti můžeme edici Pamětí z konce sedmdesátých let 19. století označit za dosud nepřekonanou a pro poznání Dačického díla stěžejní. Úvodní studie přináší spíše stručné biografie všech autorů kroniky a charakteristiky jednotlivých rukopisů, včetně Prostopravdy. Její obsah Rezek popisuje jen velmi okrajově, avšak připojuje pobídku svým současným anebo budoucím kolegům v tom smyslu, že by si toto rýmované dílko zasloužilo více pozornosti, i když „uveřejnění básně stěží by mohlo se státi pro přílišně oplzlý obsah její.“²⁸ Jako první se výslovně vyjadřuje k charakterovému protikladu Dačického-mravokárce vystupujícího z Pamětí, a Dačického-prostopášníka dokumentovaného Prostopravdou, aniž by však sklouzl k jakýmkoli metahistorickým spekulacím, zcela v duchu pozitivistických myšlenek převládajících v dobové české historiografii.

V roce 1886 Rezek otiskl na stránkách posledního – čtvrtého ročníku *Sborníku historického* krátký doplněk objasňující snahy Mikulášova otce Ondřeje Křivoláčka-Dačického získat pro sebe a své potomky šlechtický titul.²⁹ Tím se historikova pozornost věnovaná Dačickému stále nevyčerpala – naopak, Rezek se chystal uveřejnit nově nalezené doplňky k Pamětem. V jeho pozůstalosti uchovávané v Památníku národního písemnictví se nachází rozpracovaný článek psaný patrně na začátku devadesátých let 19. století, který obsahuje část

---

²⁸ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. LII.

²⁹ TÝŽ, *K biografii Dačických z Heslova*, Sborník historický 4, 1886, s. 185–186.

předmluvy k Pamětem, která v cca čtrnáct let staré edici chybí, a některé další dodatky. Bohužel není známo, odkud Rezek tyto nové objevy získal, neboť připojený poznámkový aparát tuto informaci nepodává. V plném rozsahu a nezměněném obsahu otiskl Rezkovu nedokončenou stat' v roce 1965 Jiří Špět (1928–2012), mimo jiné autor dizertační práce na téma „Vědecké působení Antonína Rezka (Studie literárně historická).³⁰ Tyto znovunalezené doplňky nejsou součástí žádné z dosavadních edic Pamětí.

Pravděpodobně nejobsáhlejší samostatná práce věnovaná dějinám rodu Dačických z Heslova pochází z pera již zmiňovaného Petra Miloslava Veselského, jehož genealogický spis z roku 1886 se v roce 2011 dočkal druhého vydání.³¹ Protože se Veselský chtěl zaměřit pouze na rod Dačických, začíná své vypravování u Ondřeje Krivoláčka-Dačického a pokračuje přes jeho syny až k Hugovi Dačickému (narozen 1830) a jeho pěti dětem, jimž v roce vydání knihy bylo mezi 12 a 22 lety. Druhá polovina spisu je pak věnována výlučně Mikulášovi Dačickému z Heslova jako nejslavnějšímu členovi rodu a jeho literární činnosti. V úvodních řádcích autor připomíná bilancující řeč hraběte Kašpara ze Šternberka pronesenou na valné hromadě Národního muzea dne 27. března 1827: hrabě se tehdy o Pamětech vyjádřil jako o Pamětech Mikuláše Dačického z Heslova a jeho otce Ondřeje a označil je za „pro českého rodopisce zvlášť důležitou knihu“, kterou Národní muzeum nedávno získalo do svých rukopisných sbírek.³² Přivlastnění kroniky jejímu hlavnímu, i když zdaleka ne jedinému autorovi, a uvedení jeho jména v názvu, lze tedy doložit nejen výběrovou edicí Františka Palackého, jež vyšla ve stejném roce. Aniž by Veselský ustoupil z objektivního popisu sledovaných dějů a osudů, přeci jen lze v jeho formulacích najít emocionální zabarvení svědčící o tom, že dal průchod svým osobním sympatiím k osobnosti Mikuláše Dačického z Heslova. Příležitostně neváhá nabídnout možné vysvětlení některých nevyjasněných skutečností, k nimž však chybí hmatatelné pramenné důkazy. Jeho motivace i pohled vycházejí z regionálního hlediska a z upřímné snahy pěstovat dobré jméno jednoho z nejslavnějších městských rodů, který navíc zanechal o Kutné Hoře tak významné svědectví ve formě rodinné kroniky. Kniha městského archiváře zahrnuje také přepisy některých souvisejících listin. Veselského postoj vhodně ilustruje jeho postesknutí na adresu A. Rezka: „[...] Rezkovi celý národ vděčností zavázán jest. Při tom však jest co litovati, že veškeré zápisky o muži tom [M. Dačickém z Heslova] toliko o

³⁰ Jiří ŠPĚT, *Neznámé doplňky k Pamětem Mikuláše Dačického z Heslova*, Listy filologické 88, 1965, č. 1, s. 56–62.

³¹ Petr Miloslav VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova od jich počátku až na naše dny vůbec, jakož i Mikuláš Dačický z Heslova a jeho literární činnost zvlášť. Rodo- život- a povahopisné studie*, Kutná Hora 1886, 2011. Rok po Veselského smrti (1889) vyšel výbor z textů zachovaných v jeho pozůstalosti, v níž se našel také kratší článek věnovaný Mikuláši z Prácheň. TÝŽ, *Staré paměti kutnohorské*, Kutná Hora, 1890, s. 49–66.

³² *Řeč předsedy hraběte Kašpara Šternberka*, Časopis společnosti vlastenského museum w Čechách, s. 31.

stinných stránkách života vypravují, o jeho pěkných stránkách nevypravují však ničeho, a přece se ví, že při vši své zpupnosti byl i mužem šlechtným, útrpným a zvláště k chudině dobročinným, podporovav zvláště tak zvaných „stydlivých chudých“, a to i dosti výdatně; a jak vřele vlast svou, své rodné město a českou řeč miloval, a jak jemu všeliká cizota protivna byla, o tom svědčí jeho „Paměti“ sdostatek: a tedy z důvodů těch on naši největší úcty a vděčné paměti zajisté hoden jest, jakož „Paměti“ jeho nejhojnějšího rozšíření u nás zasluhují.“³³

Zdá se, že po šedesátých až osmdesátých letech 19. století,³⁴ bohatých na méně významnou i zcela zásadní historiografickou produkci reflektující Mikuláše Dačického z Heslova či jeho širší rodinné zázemí, následovalo období ticha, které přerušila až dlouho očekávaná edice *Prostopravdy* z počátku 20. století.³⁵ Pokud se Antonín Rezek obával, že by její vydání nebylo rozumným krokem kvůli její přílišné „oplzlosti“, literární historik Ferdinand Strejček (1878–1963) uvádí další důvod, proč by *Prostopravda* mohla být pro čtenáře závadným čtením: totiž její silné protikatolické vyznění. Strejček na jednu stranu obhajuje Dačického jadrný styl uvolněnějšími názory tehdejší doby a lehčími mravy nižší šlechty, na stranu druhou nezpochybňuje tvrzení, že jisté verše z *Prostopravdy* jsou škodlivé: „Jeho [M. Dačického] tendenční básně a úvahy protikatolické nehodí se svým drsným obsahem pro širší veřejnost, jsou však vzácným příspěvkem k poznání tehdejšího smýšlení a mravův.“³⁶ Národní muzeum (Museum království českého) sice rukopis k edici poskytlo, ale pouze za podmínky, že budou vypuštěny všechny závadné – tj. protikatolické – pasáže. Podle Strejčka provedl cenzuru přímo správní výbor muzea a problematická místa vyškrtl.³⁷ V této okleštěné podobě vyšla *Prostopravda* ještě jednou v roce 1927, dokonce i se stejným úvodním slovem.

Z roku 1912 pochází krátký, ale cenný článek Josefa Vítězslava Šimáka, který již byl zmíněn v souvislosti s Bohuslavem Balbínem a jeho výpisky z dnes neznámého rukopisu Dačického *Pamětí*.³⁸ Šimák srovnal Balbínovy latinské záznamy se všemi známými rukopisy a zjistil, že se nenachází ani v muzejním, ani rodinném rukopisu. A protože jindřichohradecký rukopis Balbínovy výpisky obsahuje, ale nikoliv všechny, potvrdila se domněnka o tom, že Balbín čerpal z dnes ztraceného rukopisu, z něžž patrně mohl vycházet i pisatel

³³ P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 140–141.

³⁴ Některé další články pocházející z 19. století eviduje Čeněk ZÍBRT, *Bibliografie české historie*, sv. I, Praha 1900, č. 8115.

³⁵ Ferdinand STREJČEK (ed.), *Prostopravda Mikuláše Dačického z Heslova*, Praha 1902, 1927.

³⁶ Tamtéž, s. 6.

³⁷ Na světlo světa si tedy ještě nějakou dobu musely počkat tyto části: *Hic est der Papáček, Tuto se přivelebili pověreční poutníci, marní, těkaví tuláci, Pan čert s mnichy se hádají, spolu se porovnávají a smlouvají, Tuto přivandrovali a se přilísali páni žáci ti, kteří jsou nedobrých mravů studenti, O doktorech medicinae, Summa religionis papistarum* a ostatní polemické řádky proti papeži a katolické církvi.

³⁸ J. V. ŠIMÁK, *Dodatky*, s. 71–76.

jindřichohradeckého exempláře. Šimák ve svém článku otiskl pouze ty záznamy, které se nenacházejí v Rezkově edici, a přispěl tak k celistvějšímu poznání tohoto kronikářského díla.

Jen o rok později vycházel na stránkách *Podvysockých listů*, týdeníku pro kutnohorský a osm sousedních okresů, celkem desetidílný seriál regionálního historika, pozdějšího archiváře a mimo jiné i městského kronikáře Josefa Fialy (1881–1953).³⁹ Před první světovou válkou se ještě věnoval učitelskému řemeslu a ve volných chvílích navštěvoval archiv a čerpal z něj náměty pro drobné články. Fiala popularizujícím, až familiárním stylem odpovídajícím povaze periodika přibližuje rodinný život a korespondenci Mikuláše Dačického z Heslova a vybírá nejatraktivnější citace z Pamětí a rodinného rukopisu k dokreslení jeho poněkud idealizované charakteristiky, která měla také čtenářsky přitažlivě přiblížit každodenní život v renesanční Kutné Hoře. Fiala na závěr sám zformuloval cíl, o který mu šlo, totiž o „[...] odpověď takovým vzdělavcům, kteří šíří památku Mikuláše Dačického z H. jako rváče, prostopášníka, na jeho zlaté srdce, šlechtetnost, neobyčejnou vzdělanost a veliký význam pro historii domácí zapomínající.“⁴⁰

První kompletní edicí Dačického Prostopravdy je až vydání z roku 1920, o nějž se zasloužil překladatel, dekadentní básník, spisovatel a také knihovník v knihovně Národního muzea Jarmil Krecar (1884–1959).⁴¹ Ani Krecar, ani vydavatel Ludvík Bradáč a podle všeho už ani představitelé Národního muzea již neměli v čerstvě prvorepublikové atmosféře vůči kompletnímu vydání námitek. Kniha je vytištěna na imitovaném ručním papíře s odkazy na paginaci v rukopise a s překlady latinských frází, bohužel bez editorova komentáře, který by osvětloval jeho motivaci a zvolený přístup. Krecarova práce nicméně nebyla zcela filologicky spolehlivá a dopustila se zásahů do textu předlohy a omylů v jeho čtení – některá slova přepisuje chybně a dokonce vynechává některé verše.

Z historiografie dvacátých a třicátých let 20. století na „dačické“ téma je třeba zmínit také seriál *Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české*, jehož zlatý věk spadá právě do této doby – i když první číslo periodika spatřilo světlo světa v Kutné Hoře již v roce 1879. Na stránkách nepravidelně, ale většinou bienálně vycházejícího časopisu, který ukončil činnost v roce 1949, publikovali i regionální badatelé texty ke kutnohorským dějinám, v nichž často reflektovali také Mikuláše Dačického a jeho dílo, stěžejní pro poznání nejen společenského ovzduší především v 16. a počátku 17. století. Zejména pedagog a archeolog Emanuel

---

³⁹ Jan FIALA, *Rodinný život Mikuláše Dačického z Heslova*, Podvysocké listy 24, 1913, č. 20, s. 1; č. 21, s. 1; č. 22, s. 1; č. 23, s. 1; Josef FIALA, *Korespondence Mikuláše Dačického z Heslova*, Podvysocké listy 24, 1913, č. 24, s. 1; č. 25, s. 1; č. 26, s. 1; č. 27, s. 1; [č. 28, s. 1]; č. 29, s. 1.

⁴⁰ Tamtéž, č. 29, s. 1.

⁴¹ Jarmil KRECAR (ed.), *Prostopravda: knížce této teď nedávno Prostopravda jméno dáno = Veritatis fautor huius libelli / Nicolaus de Heslova*, Praha 1920.

Leminger (1846–1931),⁴² jeho syn Otokar Leminger (1875–1929)⁴³ zaměřený na dějiny práva a hornictví a zmíněný archivář Jan Fiala věnovali celou řadu svých příspěvků například otázce hodnověrnosti zápisů v Pamětech, Dačického rodnému domu, jeho otci Ondřeji Krivoláčkově-Dačickému či rukopisům, ze kterých Mikuláš a jeho předchůdci čerpali při sepisování kroniky.⁴⁴ I jiné články otištěné v *Kutnohorských příspěvcích*, nezacílené primárně na rod Dačických, přibližují kulturní, společenské, hospodářské, náboženské, hornické či například stavební a urbanistické poměry v Kutné Hoře v předbělohorském období a pomáhají odhalit další souvislosti především každodenního života v královském horním městě.

Rok 1940 pak přinesl výběrovou edici Pamětí,⁴⁵ k níž napsal doslov spisovatel historických románů a scenárista Jiří Mařánek (1891–1959), mimo jiné autor takzvané *Rožmberské trilogie*, beletristicky zpracovávající příběh Závěse z Falkenštejna, Petra z Rožmberka a Petra Voka z Rožmberka (k poslední jmenovanému také přirovnává Dačického charakterovou postavu, vyznačující se stejnými typickými prvky). Rezkova edice byla tehdy již rozebrána a téměř nebylo možné ji na trhu sehnat – a vzhledem k jen dva roky „starému“ filmu *Cech panen kutnohorských* je možné předpokládat více než logickou poptávku čtenářů po Dačického textech. Mařánek rozvlácným a hluboce poetickým stylem oslavuje Mikuláše Dačického jako básníka slova a života, který dalece přerostl svoji dobu, i když se dopustil několika mravních poklesků. Vyzdvihuje jeho sociální citění a přejícnost vůči chudým a vzhledem k roku vydání této edice je zajímavé, že ačkoli je formulováno Dačického silné vlastenectví a láska k české zemi, o čiré kronikářově nenávisti vůči německému živlu se Mařánek nezmiňuje.⁴⁶ Závěrečná poznámka v knize, kterou napsal editor ediční řady Miloslav Novotný, se taktéž tohoto ožehavého tématu nedotýká. Tento výbor přináší čtenářsky

---

⁴² Některé z prací Emanuela Lemingera vyšly jako: Emanuel LEMINGER, *Stará Kutná Hora*, sv. 1–3, Kutná Hora 2006.

⁴³ Také práce mladšího z Lemingerů se dočkaly souborného vydání ve 21. století: Otokar LEMINGER, *Práce o historii Kutné Hory, dolování a horním právu*, Kutná Hora 2009.

⁴⁴ J. FIALA, *Rodinná kronika Dačických z Heslova*, s. 90–98; TÝŽ, *Hodnověrnost zápisů v kronikách rodu Prácheňského a Dačických*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 3, 1927, s. 98–99; Otokar LEMINGER, *Paměti Václava a Karla Ferd. Kubína a jejich poměr k pamětem Mikuláše Dačického z Heslova*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 3, 1927, s. 100–132; Emanuel LEMINGER, *Rodný dům Mikuláše Dačického z Heslova*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 3, 1927, s. 133–135; Otokar LEMINGER, *Seznam rukopisů, jež obsahují jednak Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, jednak paměti, z nichž čerpal on sám nebo Prácheňanští*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 3, 1927, s. 135–142; Jan FIALA, *Odkud pocházel Ondřej Krivoláček, zakladatel rodiny Dačických z Heslova*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 11, 1949, s. 41–48.

⁴⁵ Mikuláš DAČICKÝ Z HESLOVA, *Paměti*, Praha 1940.

⁴⁶ Skrytý význam nebo spíše jen velmi jemný náznak můžeme při troše fantazie najít na s. 209: „Vytýká Čechům [...] že spíš cizího než vlastního se zastanou. Je až teskně vzpomínat, kolika tragickými doklady opřely české dějiny tyto výroky Dačického! V minulosti, i v době, kdy byly proneseny. A nepoučila se, žel, ani příští staletí z jejich varovných výstrah...“ Tamtéž, s. 209.

nejzajímavější záznamy, obohacené o citace z Prostopravdy, přičemž text krácen a zbaven slovesné starobylosti.

Pokud se o Dačického a jeho Paměti až na jednu výjimku doposud zajímali historikové a znalci dějin práva, v padesátých a šedesátých letech 20. století se iniciativy chopili literární historikové. Více než příhodná doba nastala v roce 1955, kdy 400. výročí od narození Mikuláše Dačického připomněla nová edice obou jeho děl – poznámkový aparát, vysvětlivky, užitečný slovníček, obsáhlý rejstřík, doslov a samotný text k vydání připravila autorská dvojice Emil Pražák (Paměti) – Eduard Petrů (Prostopravda).⁴⁷ Informace na záložce knihy tvrdí, že osobnost Mikuláše Dačického je mezi širokou veřejností velice populární (s čímž vzhledem k množství jen nedávných uměleckých projevů na toto téma nelze než souhlasit), jeho dílo však téměř neznámé. V roce 1945 navíc Národní muzeum získalo dosud neznámou verzi Prostopravdy – autograf Mikuláše Dačického s datací 1619, který však není úplný, protože v něm chybí některé delší básně (Hic est der Papáček, masopustní básně ad.). Eduard Petrů (1928–2006) zvolil jako základní text stejně jako F. Strejček a J. Krecar rukopis obsáhlejší, ale použil kratší rukopis k porovnání autorova básnického vývoje prostřednictvím textových, lexikálních, morfologických i hláskoslovných rozdílů. Edice je výsledkem velmi pečlivého přístupu, respektuje dobové zásady pro vydávání staročeských památek, snaží se o zachování jazykové individuality básníka a respektuje morfologické a syntaktické odchylky od jazykového úzu v Dačického době i v současnosti editora. I díky doprovodnému poznámkovému a vysvětlivkovému aparátu je tato edice Prostopravdy dosud nejkvalitnější.

Zatímco Rezek pracoval v první řadě s muzejním rukopisem a doplňoval jej o záznamy z rodinného a jindřichohradeckého (přičemž některé stručné „muzejní“ zápisy nahradil delšími zápisy nacházejícími se ve dvou zbývajících rukopisech a shromáždil tak větší kvantum informací), Emil Pražák (*1924) chtěl zpřístupnit pouze poslední, definitivní a nejúplnější verzi Pamětí, takže vycházel jen z rukopisu muzejního, aniž se z prostorových důvodů pokusil vyrovnat s ostatními rukopisy. Kniha v podobě osmisetstránkové cihličky se vyznačuje – jak v případě Prostopravdy, tak Pamětí – důslednou snahou o zachování charakteru autorova jazyka a přináší tak „celkový přesný obraz rukopisu se vši jeho pravopisnou libovůlí“.⁴⁸

Pozdější profesor starší české literatury na Univerzitě Palackého v Olomouci Eduard Petrů přispěl k objemu bádání o básnické tvorbě Mikuláše Dačického ještě dvěma dílčími

---

⁴⁷ E. PETRŮ – E. PRAŽÁK (edd.), *Mikuláš Dačický z Heslova*.

⁴⁸ Tamtéž, s. 666.

studiemi.⁴⁹ V nich se zabývá její periodizací, uvádí ji do kontextu vývoje české poezie a také staví známý rozpor osobnosti a díla renesančního bouřliváka do jiného světla. Dialektický rozpor podle něj není možné spatřovat mezi jeho životem a tvorbou, ale mezi „soudobou politickou, náboženskou, hospodářskou a sociální skutečností a jeho způsobem života“.

Emil Pražák se po dvaceti letech od prvního vydání *Pamětí a Prostopравdy* v jednom svazku k tomuto materiálu vrátil a do velké řady edice české klasické prózy a poezie *Slunovrat* (svazek 33) pro nakladatelství Československý spisovatel v Praze připravil výbor z *Pamětí*, který vyšel – není-li údaj v tiráži knihy nadsazen – ve 20 000 nákladu.⁵⁰ Kniha měla být čtivá, přístupná širokému okruhu i nenáročných čtenářů a výrazně nepřekročit průměrný rozsah dosavadních svazků edice *Slunovrat* – Pražák do něj vybral pouze zápisky z 13. a 15. dílu, a to až od roku 1610. Kladl tedy důraz na ty pasáže, které vznikaly v době nejintenzivnější autorovy kronikářské činnosti vznikající souběžně s popisovanými ději.

Ve sledování historiografické produkce zpracovávající Dačického osobnost či dílo je nyní třeba udělat skok do devadesátých let 20. století, která přinesla pro současné vnímání jeho postavy dvě stěžejní práce z pera velikána české historie raného novověku Josefa Janáčka (1925–1994). V roce 1992 vyšla drobná studie na stránkách časopisu *Dějiny a současnost*,⁵¹ která byla dozvukem mnohem zásadnějšího díla, jímž se Janáček chtěl k „dačickému“ tématu vyjádřit a v jehož zrealizování patrně už nedoufal, nakonec však – a to už bez Janáčkovy vědomí – mohla být jeho předznamenáním. Autor svižně a s jazykovou elegancí sobě vlastní na poměrně malém prostoru charakterizuje typické rysy Dačického osobnosti a jeho díla. Hned v úvodní pasáži připisuje Antonínu Rezkovi zásluhu na tom, že jsou *Paměti* rodin z Prácheňan a Dačických z Heslova známy pod označením „*Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*“, ačkoli Mikuláš nebyl jejím jediným autorem. S tímto tvrzením však nelze souhlasit – víme, že titulky totožného znění použili ještě dlouho před Rezkovým edičním počinem jak F. Palacký, tak K. V. Seydler a v mluveném projevu například i hrabě Kašpar ze Šternberka; stejně tak J. F. Vavák uvádí jako autora pouze Dačického a o tom, z jakých důvodů přivlastnil *Paměti* Bartošovi z Prácheňan J. Kořínek a Mikuláše Dačického zcela opominul, byla již řeč výše.

Velký znalec českých předbělohorských dějin Josef Janáček již v osmdesátých letech zamýšlel připravit výběrovou edici *Pamětí*, která měla vyjít v nakladatelství Svoboda, tradičně orientovaném na odbornou, společenskovědní a filozofickou literaturu, beletrii a taktéž

---

⁴⁹ Eduard PETRŮ, *Vývoj básnické tvorby Mikuláše Dačického z Heslova*, in: Rudolf Urbánek a kol., *Příspěvky k dějinám starší české literatury*, Praha 1958, s. 215–239; TÝŽ, *Jeden z pramenů básnické tvorby Mikuláše Dačického*, *Listy filologické* 89, 1966, č. 2, s. 139–142.

⁵⁰ Emil PRAŽÁK (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova. Paměti: Výbor*, Praha 1975.

⁵¹ Josef JANÁČEK, *Mikuláš Dačický z Heslova. Očitý svědek české renesance*, *Dějiny a současnost* 13, 1992, č. 6, s. 24–29.

souborná vydání klasiků marxismu-leninismu. Ediční plán zařadil tento chystaný titul až do devadesátých let, takže když byly po roce 1989 rozpuštěny jednotlivé redakce, ediční řada zanikla a nakladatelství (nakonec neúspěšně) bojovalo o přežití v nových ekonomických podmínkách, od projektu se upustilo. Mezi významnými díly české středověké a raně novověké historiografie, která v této velmi solidní edici vyšla v sedmdesátých a osmdesátých letech, a to v dnes naprosto nepředstavitelných nákladech, tak Dačického Paměti chybí.

Janáček nicméně stihl ještě v roce 1988 napsat k budoucí edici poměrně rozsáhlou předmluvu, která se po jeho smrti v roce 1994 zachovala v pozůstalosti, uložené v Archivu Národního muzea (vlastní edici Pamětí podle všeho Janáček nestihl připravit).⁵² Rodina Josefa Janáčka poskytla autorská práva k tomuto textu nakladatelství Akropolis, jež projevilo zájem jej vydat a připojit k němu i původně plánovaný výbor z kroniky. K vydání došlo spíše shodou všech náhod v roce 1996, tedy 370 let po Dačického smrti.⁵³ Úkolu vytvořit reprezentativní výběr z obsahu Pamětí se znamenitě zhostil Jiří Mikulec (*1962), který i v souladu s cílem nakladatelství nechtěl připravit odbornou kritickou edici (které ostatně vyšla jen o padesát let dříve), ale zpřístupnit atraktivní text širším vrstvám zájemců o české předbělohorské a čerstvě pobělohorské dějiny. Tento cíl se nepochybně zdařil – křest doprovázený koncertem renesanční hudby v podání Rožmberské kapely⁵⁴ se konal 24. září v beznadějně zaplněném Městském Tylově divadle v Kutné Hoře (nakladatelství dokonce vypravilo z Prahy autobus a během akce se stylově podávalo pivo Dačický)⁵⁵ a kniha se brzy vyprodala. Navzdory tomu, že výbor byl původně určen pro laického čtenáře, jemuž chybí zběhlost v češtině druhé poloviny 16. století, bývá celkem často citován i v čistě odborně zaměřených historických pracích.⁵⁶ Mikulec

---

⁵² Alespoň doposud poslednímu editoru Pamětí Jiřímu Mikulcovi není o existenci Janáčkovy vlastního výboru nic známo. Zdroj: osobní sdělení J. Mikulce, 6. 9. 2016. Související zmínka o Janáčkově „edici kroniky Mikuláše Dačického z Heslova“ je tak pravděpodobně jen domněnkou Richarda Mahela, kterou vyjádřil ve svém příspěvku k diskusi o historiografickém odkazu Josefa Janáčka. Richard MAHEL, *Josef Janáček – odborný historik nebo také beletrista? (Příspěvek k diskusi o významu Janáčkovy historiografické produkce)*, Český časopis historický 102, 2004, č. 3, s. 568–573, zde s. 572.

⁵³ J. MIKULEC (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova*.

⁵⁴ Šlo o společný křest této knihy a nového CD Rožmberské kapely „Renesanční hudba na knížecích dvorech Evropy“ (vydavatelství Supraphon). František CINGER, *Rožmberská kapela a Mikuláš Dačický*, Právo 6, 1. 10. 1996, č. 230, s. 11. Na křtu se měl objevit i tehdejší kutnohorský starosta Ivo Šanc a chybět neměl ani televizní štáb (vysíláno mělo být v první polovině října 1996). Převzato z novinového článku – výstřižku, bohužel neznámého původu a neznámého autora *Křest nového vydání Dačického Pamětí*.

⁵⁵ Na pokrytí nákladů souvisejících s vydáním knihy či jinou sponzorskou činností se podílela celá řada kutnohorských subjektů, o čemž svědčí celkem 35 inzerátů v závěru publikace – kromě Městské rady v Kutné Hoře například také Pekárna v Kutné Hoře, knihkupectví U stříbrného groše, lékárna U svatého Jakuba, Pivovar Kutná Hora, a dále – výběrově – hotely a penziony, galerie, drogerie a stavební, montážní, obráběcí, dopravní, nábytkářské, realitní, oděvní či sklářské firmy anebo čerpací stanice.

⁵⁶ Z recenzí na tuto publikaci: JŠ, *Paměti Hor Kutných*, Nové knihy 36, 13. 11. 1996, č. 43, s. 3; Martin NODL, *Paměti předbělohorského bouřliváka Mikuláše Dačického z Heslova*, Denní Telegraf 5, 1996, č. 266, s. 10; velmi zajímavým textem reflektujícím také úvod Josefa Janáčka je Jan MALURA, „*V paměť uvozeno býti má...*“, Tvar 8, 1997, č. 3, s. 20.

vycházel z edice z roku 1955 a 1878–1880, přičemž referenčním rukopisem mu byl muzejní exemplář; opatřil publikaci kromě ediční poznámky také užitečnými věcnými vysvětlivkami, slovníčkem pojmů a časovou tabulkou (rejstřík bohužel chybí). Kniha obsahuje zhruba dvě třetiny textu rukopisu – vypuštěny byly všechny dobové dokumenty, které Dačický a jeho předchůdci do textu v plném znění zařadili, a značně omezeny jsou také zápisy týkající se kutnohorské městské správy.

Janáčekův jasný, srozumitelný, svižný a čtenářsky přitažlivě napsaný úvod patří bezesporu k tomu nejlepšímu, co bylo k tématu „Mikuláš Dačický a jeho Paměti“ publikováno. Přesto je i podle názoru některých recenzentů z několika hledisek diskutabilní. „Velký vypravěč“ Janáček podává popis životních osudů všech pisatelů kroniky a jejich společného díla – při tom odhaluje některé mýty a stereotypy, které provázejí postavu Mikuláše Dačického. Jeho osobnost je vykreslena velmi plasticky a se snahou ponořit se do psychologické hloubky „očitého svědka české renesance“ – tento přístup je vzhledem k tomu, jak jedinečný pohled na své vlastní uvažování Dačický nabízí, více než na místě. Text nese charakteristický rys Janáčkova stylu – vysokou literární kvalitu, místy tendující k beletrizaci textu (posun k tomuto žánru navíc umocňují žurnalisticky pojaté podnadpisy jednotlivých pododdílů). S ohledem na to, že plánovaná edice měla být určena širokému okruhu čtenářů, však nelze tuto vlastnost hodnotit prvoplánově negativně, naopak ji lze přičíst autorově schopnosti pečlivě odlišovat mezi přísně historickou prací a spíše populárněji laděnou knihou. Janáček nepřináší žádné nové informace – chybějící poznámkový aparát a přesné citace zdrojů uváděných údajů sice ztěžují utvoření jednoznačného stanoviska, ale zdá se, že vycházel pouze z dostupné literatury. Rozměrem, ve kterém však (podle mého názoru) byla hranice seriózního a beletristického textu výrazně překročena druhým směrem, je Janáčkovo pomíjení faktu, že mnohé jím uváděné okolnosti popisovaných dějů a charakterů jsou více či méně pravděpodobnými a v předchozí literatuře opakovanými, ale stále jen zcela nepodloženými spekulacemi.⁵⁷ Chybějící odkazy na původce a faktografickou oporu předkládaných myšlenek a absence autorské sebekritiky a opatrnosti ve vytváření jednoznačně prezentovaných závěrů umocňují dojem, že Janáček vytvořil svoji osobní představu o Dačického osobnosti, která nemusí nutně odporovat historické

---

⁵⁷ Jako příklad podivné rozporuplnosti některých formulací je možné uvést odstavec z kapitoly o Mikulášově mládí: „O nejranějším Mikulášově mládí, stráveném v Biskupském domě, nevíme nic konkrétního a nemáme vlastně žádné zprávy ani o jeho prvních letech na lorecké tvrzi, kam se rodina roku 1559 přestěhovala. [...] Všichni se nakonec ochotně smířili s Ondřejovým [O. Dačický-Křivoláček, Mikulášův otec] odchodem do ústraní a od stěhování na Lorec si slibovali klidnější život. Předěl v osudech rodiny se nejméně dotkl malého Mikuláše, který vývoj rodinných záležitostí zatím nestačil pochopit; s odstupem času se s ním však seznámil nad stránkami rodinných análů a uvědomil si jeho zásadní význam.“ J. MIKULEC (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova*, s. 23 (úvod J. Janáčka). Ačkoli si tedy Janáček je vědom, že prameny zarytě mlčí, uvádí hned šest tvrzení ve dvou větách, jejichž oprávněnost nijak nepomáhá odhalit.

skutečnosti, bylo by však chybou brát ji jako výsledek a završení zhruba stopadesátiletého vědeckého bádání o osobnosti a díle Mikuláše Dačického z Heslova.⁵⁸ Janáček také nijak blíže nereflektuje Dačického básnickou tvorbu, bez níž zejména z pohledu literární historie nelze jeho dílo cele hodnotit, je-li tak úzce vzájemně provázáno. Jakkoli zastřešujícím by text z pera navýsost zkušené a uznávané vědecké autority mohl být, naznačuje spíše, že česká historiografie posledních desetiletí stále dluží tomuto tématu rozsáhlejší dílo, které by se s osobností Mikuláše Dačického z Heslova vypořádalo komplexně.

Protože Česká numismatická společnost vydala v roce 1989 pamětní medaili Mikuláše Dačického, otiskly při této příležitosti *Numismatické listy* krátký článek archivárky a autorky mnoha prací o dějinách Kutnohorska Marie Bisingerové (*1944), který nijak nepřesahuje původní záměr stručně shrnout základní informace o významné osobnosti poctěné vydáním zmíněné medaile.⁵⁹ Ve stejném roce (1997) využila Dačického dílo Veronika Havelková,⁶⁰ aby na jedné z rozsáhlejších básní v Prostopravdě, totiž Tragédii Masopusta, sledovala doznívání středověkého groteska.⁶¹ Současně naznačila otázku, zda toto dílko mohlo být provozováno coby divadelní hra – názory literárních historiků a historiků divadla na tuto záležitost se liší.

Nultá a desátá léta 21. století přinesla hned několik studií, které se nezaměřují na Dačického a jeho dílo přímo, ale vybírají si jisté aspekty a využívají Paměti jako pramen k jejich monitorování. Archivář Karel Štrobl (*1974) si vybral záznamy z období mezi lety 1575 a 1626 a sledoval v nich zahraniční události západně od habsburského soustátí ve snaze posoudit, jak dalece chtěl Dačický zasadit kutnohorské události do kontextu dějin evropských.⁶² Lingvistickým pohledem se pak vyznačuje článek Aleny M. Černé (*1964) z roku 2003 věnovaný jazyku Mikuláše Dačického, jeho vývojovým rovinám a také tomu, jak Dačický jazykově zasahoval do textu, jehož autorem nebyl sám, ale který přebíral z jiných zdrojů.⁶³ Autorem *Tří glos o Mikuláši Dačickém* je literární historik Jaroslav Kolár (1929–2013), v nichž akcentuje fakt, že Dačického dílo bylo pro dějiny literatury objeveno až moderní vědou v 19.

---

⁵⁸ K reflexi vědeckého odkazu Josefa Janáčka se svého času rozvinula zajímavá diskuse: Marie KOLDINSKÁ, *Mezi střízlivostí a dramatičností. K literárním, psychohistorickým a filozofickým rovinám tvorby Josefa Janáčka*, Kuděj. Časopis pro kulturní dějiny 2, 2003, s. 83–101; Jaroslav PÁNEK, *Mezi dějinami historiografie a autorskou sebeprezentací (Josef Janáček v pojetí Marie Koldinské)*, Český časopis historický 102, 2004, č. 1, s. 122–127; dále již citovaný R. MAHEL, *Josef Janáček*.

⁵⁹ Marie BISINGEROVÁ, *Mikuláš Dačický z Heslova*, Numismatické listy 52, 1997, č. 1, s. 22–26.

⁶⁰ Bližší informace o této autorce se nepodařilo zjistit.

⁶¹ Veronika HAVELKOVÁ, *Doznívání středověkého groteska v Tragédii Masopusta Mikuláše Dačického z Heslova*, Tvar 8, 1997, č. 16, s. 12–13.

⁶² Karel ŠTROBL, *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova a odraz zahraničních událostí v nich v rozmezí let 1575–1626*, Kutnohorsko. Vlastivědný sborník 3, 2000, s. 4–11.

⁶³ Alena M. ČERNÁ, *Prolínání vývojových rovin v jazyce Paměti Mikuláše Dačického*, Listy filologické 126, 2003, č. 1–2, s. 20–31.

století a do souvislostí dobového literárního života nemělo možnost nijak výrazně zasáhnout.⁶⁴ Dílo Mikuláše Dačického inspiruje i některé studenty při výběru témat jejich závěrečných prací, ať už komentují vlastní osobní jména – antroponyma – vyskytující se v Pamětech anebo jejich právněhistorickou rovinu.⁶⁵ V roce 2013 Jan Malura (*1971) s pomocí dvou zásadních kutnohorských kronik – Dačického a Kořínkovy – zkoumal způsob, jakým literárně prezentují místo svého vzniku.⁶⁶ Oba texty spojuje několik identických prvků, na druhé straně však stojí v protikladu, jak již bylo zmíněno výše.

Na závěr kapitoly zacílené na cesty, jimiž se ubíralo jméno Mikuláše Dačického z Heslova v rámci odborné historické literatury,⁶⁷ nelze pominout mnohé kratší biografické medailony, které jsou součástí biografických či jiných slovníků, lexikonů anebo literárněhistorických kompendií.⁶⁸ Z nich vyniká heslo v *Ottově slovníku naučném* z roku 1893 (jeho autorem je Antonín Rezek) a z nedávných publikačních výstupů heslo v *Biografickém slovníku českých zemí* z pera Marie Ryantové (*1964).⁶⁹

---

⁶⁴ Jaroslav KOLÁR, *Tři glosy o Mikuláši Dačickém*, in: Vojtěch Vaněk – Jiří K. Kroupa (edd.), *Kutná Hora v době baroka*, Praha 2005, s. 67–70.

⁶⁵ Jiřina PAVLÍKOVÁ, *Antroponyma v Pamětech Mikuláše Dačického z Heslova*, bakalářská práce, Ústav českého jazyka, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno 2009; Josefína MATYÁŠOVÁ, *Dačického Paměti jako zdroj poznání raně novověkého českého práva*, diplomová práce, Katedra právních dějin, Právnická fakulta, Karlova Univerzita, Praha 2014. V podstatně zkrácené podobě vyšlo jako: TÁŽ, *Právní obsah Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*, *Právněhistorické studie* 44, 2015, č. 2, s. 28–46.

⁶⁶ Jan MALURA, *Dvě literární reprezentace jednoho města. Kutná Hora Mikuláše Dačického z Heslova a Jana Kořínka*, *Česká literatura* 61, 2013, č. 1, s. 5–28.

⁶⁷ Bez povšimnutí nechává kutnohorského kronikáře Josef Dobrovský v *Historii literatury české* stejně jako Karel Sabina ve svém *Dějepis literatury československé staré a střední doby*, Jungmann jeho dílo registruje jako jeden z mnoha podobných městských letopisů a po něm tak činí i Alois Vojtěch Šembera v *Dějínách řeči a literatury československé*. J. KOLÁR, *Tři glosy*, s. 67. Překvapivě mlčí také *Rukověť humanistického básnictví*.

⁶⁸ Výběrově: heslo *Mikuláš Dačický z Heslova*, *Lexikon české literatury*, sv. 1, A–G, Praha 1985, s. 509–510; Lubomír MACHALA (ed.), *Panorama české literatury*, sv. 1, Praha 2015, s. 68, 71; Jan Václav NOVÁK – Arne NOVÁK, *Přehledné dějiny literatury české*, Praha 1995, s. 112; Josef HRABÁK – Dušan JEŘÁBEK – Zdeňka TICHÁ, *Průvodce po dějinách české literatury*, Praha 1976, s. 116–117; širěji Dačického představil Jaroslav VLČEK, *Dějiny české literatury*, sv. 1, Praha 1940, s. 560–564; Jan JAKUBEC, *Dějiny literatury české. Díl 1, Od nejstarších dob do probuzení politického*, Praha 1929; passim; Jan LEHÁR a kol., *Česká literatura od počátků k dnešku*, Praha 2013, s. 121.

⁶⁹ Antonín REZEK, heslo *Dačický z Heslova*, *Ottův slovník naučný*, sv. 6, Praha 1893, s. 847–848; Marie RYANTOVÁ, *Dačický z Heslova, Mikuláš*, *Biografický slovník českých zemí*, sv. 12, D–Die, Praha 2009.

3. Kutná Hora

V českých zemích není město, které by ihned po svém vzniku a během poměrně krátké doby své středověké existence zažilo tak strmý vzestup a překotný rozvoj, jako Kutná Hora, stříbrná pokladnice českého království s příviskem „České Athény“. Královské horní město, které svým významem silně konkurovalo Městům pražským a v některých, zejména hospodářských ohledech je dokonce převyšovalo, bylo pro Mikuláše Dačického z Heslova přirozeným a neodlučitelným životním prostředím a v neposlední řadě drahým domovem, na jehož osudech a poměrech mu velice záleželo. Mělo rozhodující vliv na utváření nejen jeho osobnosti, ale také literárního díla. Na tomto místě je tedy vhodné stručně přiblížit historický vývoj, kterým Kutná Hora prošla až do současnosti jejího nejslavnějšího raně novověkého rodáka, a společenskou atmosféru, kterou poskytovala, a vytvářela tak organizační rámec životům svých obyvatel.⁷⁰

3.1. Kutná Hora ve středověku

Tajemství věhlasu Kutné Hory spočívalo v bohatství stříbronosných žil a dalších cenných kovů skrývajících se hluboko pod zemským povrchem. Objev místních rud bývá kladen do poloviny 13. století, kdy už v nedalekém Sedlci fungoval cisterciácký klášter, založený v roce 1142 z podnětu olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka významným dvořanem knížete Vladislava II. Miroslavem z Cimburka. Avšak k povrchovým nálezům mohlo docházet již v dřívějších staletích – na jen 3 km vzdáleném slavníkovském hradišti Malíně se stříbrné denáry razily již v 10. století a v době příchodu mnichů zde patrně probíhalo drobné povrchové dolování.⁷¹ A protože cisterciáci přišli do kraje z hornofalckého kláštera Waldsassenu, který patřil do řádové linie věnující se právě hornictví, je možné v této okolnosti hledat důvod, proč si mniši nevybrali zcela pusté, nedotčené, neosídlené a odlehlé místo, jak obvykle bývalo jejich zvykem.⁷²

---

⁷⁰ Tato kapitola z pochopitelných důvodů přináší podobný souhrn relevantních informací jako kapitola „Královské horní město Kutná Hora a jeho právní prostředí“ z diplomové práce autorky obhájené na PF UK, která však byla důrazněji zaměřena na právněhistorické a správní dějiny města: J. MATYÁŠOVÁ, *Dačického Paměti jako zdroj poznání raně novověkého českého práva*, s. 31–44.

⁷¹ Marie BISINGEROVÁ, *Kutná Hora a její minulost*, Numismatické listy 55, 2000, č. 5/6, s. 132–135, zde s. 132; Helena ŠTROBLOVÁ – Blanka ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, Praha 2000, s. 37. Existence mincovny však nedokládá přímé dolování stříbra.

⁷² Tuto spíše hypotetickou motivaci k založení kláštera právě zde narušuje fakt, že ani po zahájení intenzivního dolování se v hornických aktivitách klášter nijak výrazně neangažoval. Podle tehdy platných horních zákonů však bylo možné beztestně zabrat jakékoli pozemky za účelem dolování nebo úpravy vytěžené rudy a původní

Klásterní hospodářské aktivity kultivovaly krajinu odlesňováním a zemědělskou činností, pěstováním zeleniny, chmele či vinné révy. Odlesňování rychle pokračovalo právě po nálezů bohatých stříbrných rud, aby na místě dosavadních malých zemědělských osad rychle vyrůstaly hornické osady a sídliště. Tím započal neorganický, neuspořádaný, ale zato prudký urbanistický vývoj, dodnes patrný na nepravidelném plánu města.⁷³ Intenzivní důlní činnost měla dalekosáhlé důsledky pro místní životní prostředí (kromě odstranění lesních ploch došlo v důsledku těžby také k vymizení menších vodních toků ze zemského povrchu) a krajinný profil: například charakteristické souvislé pásy pravidelných „kopečků“ – hald vytěžené hlušiny a vypálené strusky – se jistě staly nepřehlédnutelným znakem i zdejšího středověkého panoramatu.⁷⁴ Stříbrná horečka propukla ještě za vlády Přemysla Otakara II. v sedmdesátých a osmdesátých letech 13. století, aby se brzy rozvinula naplno a měla zásadní vliv mimo jiné také na vládu mladého krále Václava II., který byl patronem Sedleckého kláštera (majitele všech okolních pozemků) a mohl do organizace těžby přímo zasahovat díky královskému hornímu regálu.⁷⁵ Enormní nápor nově přišedších lidí, který byl ve středověkých vyprávěcích pramenech označován jako „sběh/úprk ke Kutné“,⁷⁶ brzy vyvolal potřebu vytvoření nové a speciální správní a právní organizace, protože běžné kolonizační zvyklosti nebylo pro nadměrné množství lidí možné užívat.

Kutnohorské stříbrné podnikání se oproti předchozím českým zkušenostem vyznačovalo některými odlišnými prvky – rozsah potřebných investic byl nepoměrně větší a potřeba pracovních sil taktéž, stejně jako nároky na zásobování, technické zajištění a organizaci práce. Protože proces dobývání rudy byl rozdělen na několik výrobních fází a nebylo v silách jednoho horního podnikatele pokrýt je všechny, vznikla nová organizační forma, založená na nákladnickém systému: „Podnikatelé – kverkové se spojovali do těžařských družstev a podle

---

vlastník pozemku byl navíc vázán povinností zajišťovat bezproblémový průběh těžby. Martin BARTOŠ a kol., *Kutná Hora*, Historický atlas měst České republiky, sv. 22, Praha 2010, s. 3.

⁷³ Někteří badatelé se domnívají, že k aktu založení (lokace) Kutné Hory přesto mohlo dojít. Tamtéž, s. 6.

K místopisu a stavebnímu vývoji: Emanuel LEMINGER, *Stavební vývoj staré Kutné Hory, její ulice a tržiště*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 3, 1927, s. 18–25. Velmi zajímavou práci ilustrující vzhled města po jeho epigrafické stránce je Jiří ROHÁČEK, *Nápisy města Kutné Hory. Kutná Hora, Kaňk, Malín a Sedlec včetně bývalého cisterciáckého kláštera*, *Fontes historiae artium* 3, Praha 1996.

⁷⁴ M. BARTOŠ a kol., *Kutná Hora*, mapový list č. 3, mapa č. 7. Ke krajinnému vývoji Kutné Hory a jejího okolí srov. H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 15–36. O vzhledu města v období 16.–18. století srov. například: Vojtěch VANĚK, *Barokní Kutná Hora na originální kresbě Friedricha Bernharda Wernera*, in: V. Vaněk – J. K. Kroupa (edd.), *Kutná Hora v době baroka*, s. 205–213 a další zde se nacházející literaturu.

⁷⁵ Prostřednictvím tohoto práva mohl panovník povolovat zakládání důlních děl, propůjčovat důlní míry, dohlížet na těžbu a měl nárok na urburu – podíl z dolování. Nárok na podíl měl dále Sedlecký klášter a pražská kapitula (pozemkoví vlastníci) a sousední báňská města Čáslav a Kolín (mnozí čáslavští a kolínští měšťané byli aktivními horními podnikateli). H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 39.

⁷⁶ Tamtéž, s. 38. Národnostně se jednalo zejména o Čechy, ale i o cizince, mezi nimiž početně dominovali Němci.

vložených finančních podílů (kukus) se dělili o zisk.⁷⁷ Vytěženou rudu, na jejíž cestě z podzemí na povrch se podílelo několik profesí, vedle havířů například hašplíři (obsluha rumpálů), trejvíři (poháněči koní) či cimrmani (tesaři), vykupovali erckaféři (rudokupci), taktéž organizovaní ve sdruženích. Ruda se následně třídila, procházela úpravami a tavila se v nedalekých hutích do podoby prutů – cánů – o kruhovém průřezu. Za tavení a správný poměr kovů ve slitině byl zodpovědný preněř. Z prutů mincíři vyklepávali plát do šíře, která odpovídala průměru budoucí mince. Vzniklý střížek bylo nutné zastříhnout do požadovaného tvaru a zahřát, aby snadněji získal podobu ražené mince. Pregěr (razič mince) poté vložil střížek mezi razidla a úderem kladiva vyrazil do jeho povrchu reliéf. Při kutnohorské mincovně existovaly již kolem poloviny 14. století korporace pregěrů, mincířů i preněřů.⁷⁸

Jedna ze založených osad, Stará Kutna (Cuthna antiqua), dala na konci 13. století (cca mezi lety 1292–1299) jméno nově zrozenému městu.⁷⁹ V něm zpočátku existovala správní dvojkolejnost, i když později personálně sjednocená – nejprve totiž vznikla správa horního sídliště, teprve od ní se vyvinula správa městská. Vzhledem k trvající neuspořádanosti místních právních a správních poměrů, stejně jako několika současně působícím konkurenčním autoritám (panovník a jeho horní úředníci, klášter a kapitula jako pozemkoví vlastníci nezapojení do těžby, dohlízející sousední horní města Kolín a Čáslav)⁸⁰ docházelo ke střetům a kompetenčním sporům. S tím, jak kutnohorské naleziště nabíralo na celozemském a pomalu také celoevropském významu,⁸¹ se jasněji ukazovala i nutná potřeba pevně stanovit technické, ekonomické a správní aspekty důlního podnikání.

---

⁷⁷ M. BARTOŠ a kol., *Kutná Hora*, s. 4. Tato družstva byla základem tzv. lénšaftní soustavy. Pokud z jakýchkoli důvodů kverkové nechtěli těžit sami, mohli své doly pronajmout tzv. druhotným těžařům, anebo havířům za podíl na vyrubané rudě.

⁷⁸ Dana ŠÍDLOVÁ, *Razba stříbrných mincí v Kutné Hoře a v Jáchymově*, bakalářská práce, Katedra finančních obchodů, Bankovní institut vysoká škola Praha, Praha 2009, https://is.bivs.cz/th/6521/bivs_b/Razba_stribrnych_minci_v_Kutne_Hore_a_v_Jachymove_zaverecna_verze.txt [22. 11. 2016].

⁷⁹ M. BISINGEROVÁ, *Kutná Hora a její minulost*, s. 132. Nejstarší zmínka o hornických osadách na místě pozdější Kutné Hory je z roku 1272. H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 41. Kutná Hora nebyla založena jednorázovým právním aktem, její přesný vznik tudíž nelze datovat. Od posledního desetiletí 13. století, nejpozději od prvního desetiletí 14. století však již lze mluvit o Kutné Hoře jako o městu (některé zdroje uvádějí rozmezí let 1307–1308 jako dobu vysazení města v aglomeraci hornických osad). Vojtěch VANĚK, *Listina pro mincmistra Eberharda a počátky Kutné Hory*, in: Martin Musílek a kol., *Havelské Město pražské ve středověku*, Praha 2012, s. 136–141. Městský statut Kutné Hory je doložen k roku 1308. M. BARTOŠ a kol., *Kutná Hora*, s. 6. Prvního městského odznaku (pečeti) se Kutné Hoře dostalo v roce 1307 z rukou Jindřicha Korutanského. Jiří MAJER, *K nejstarším právním dějinám Kutné Hory*, *Právněhistorické studie* 4, 1958, s. 131–152, zde s. 145–147. Zde i více k počátku Kutné Hory coby královského města.

⁸⁰ K rozdělení pravomocí měst Kolína a Čáslavi došlo v roce 1289, arbitrážní dohoda platila zhruba deset let. Tamtéž, s. 135.

⁸¹ Ačkoli přesný výnos těžby v Kutné Hoře se dá odhadovat jen velmi těžko, české země se otevřením zdejšího revíru zařadily na přední místa v žebříčku producentů stříbra v Evropě.

K tomu došlo vydáním nového horního zákona Václavem II. v rozmezí let 1300–1305. Na svou dobu velmi kvalitně zpracovaný *Ius regale montanorum* byl dílem italského právníka Gozzia z Orvieto⁸² a vycházel z domácího horního, římského a kanonického práva. Byl vydán především pro potřeby Kutné Hory, ale ještě dříve se začal používat v Jihlavě (jejímž právem se dosud Kutná Hora řídila) – v této souvislosti se proto hovoří o vytvoření jihlavsko-kutnohorského právního okruhu. Obecná právní norma obsahující hmotné i procesní předpisy přinesla hornímu městu přesně stanovené podmínky pro těžbu a zpracování stříbra včetně pracovněprávních ustanovení, určila práva a povinnosti úředníků nebo zásady při koupích a prodeích pozemků a kromě dalšího kodifikovala mincovní reformu – zavedení pražského groše jako nové mince ražené pod vedením italských odborníků ve Vlašském dvoře.⁸³ Kutná Hora během 14. století obdržela významná privilegia, která jí zajišťovala v rámci českých měst výjimečné postavení a nepřímo dokládala důležitost stříbrných dolů jako základu moci českých panovníků. V první řadě to byla nezcižitelnost města od zemí České koruny (od roku 1318; tímto privilegiem dosud disponovalo pouze Staré Město pražské), a znemožnění jakýchkoli pokusů dát město do zástavy, dále přímá podřízenost panovníkovi (od roku 1329; na rozdíl od ostatních královských měst, nad nimiž vykonával pravomoc královský podkomoří), svoboda v nakládání s majetkem platná pro kutnohorské měšťany (1371), odúmrtí městu (nikoli panovníkovi, od roku 1386), anebo právo vykonávat hrdelní jurisdikci.⁸⁴

Neorganizovaně a chaoticky vznikající město, postavené z aglomerace hornických osad, se brzy muselo bránit vojenským ohrožením v podobě dvou pokusů o dobytí ze strany císaře Albrechta Habsburského, který si nárokoval jistý zisk z dolů a českou korunu pro svého syna Rudolfa. Jak v roce 1304, tak o tři roky později byl císař ve svých obléhacích snahách neúspěšný, přestože město bylo chráněno jen „slabými ploty“.⁸⁵ O stoupající politické váze města ale mluví i to, že se císař se svým vojskem nevypravil ku Praze jako hlavnímu městu Českého království, ale ke Kutné Hoře, o které již šly Evropou zvěsti jako o nevyčerpatelné stříbrné pokladnici, z níž Václavovi II. plyne pohádkové bohatství. Obléhatelé v roce 1304 zvolili vyčkávací taktiku, obránci na ni odpověděli přimísením mouru a strusky do potoka, který zásobil vojenské ležení. Nemocemi a panikou rozložené císařské vojsko se po útoku českých oddílů dalo na útěk. Kutná Hora však po těchto zkušenostech získala řádné a stabilní hradby se

⁸² Na díle se ale údajně podíleli i čeští odborníci a doložený je též přímý zásah Václava II. Tamtéž, s. 141.

⁸³ Vlašský dvůr byl jako sídlo královské mincovny nepochybně nejvýznamnějším objektem uvnitř města. Měl vlastní opevnění, jež ho oddělovalo od ostatní zástavby. M. BARTOŠ a kol., *Kutná Hora*, s. 7.

⁸⁴ Srov. J. MAJER, *K nejstarším právním dějinám Kutné Hory*, s. 149–150.

⁸⁵ M. BARTOŠ a kol., *Kutná Hora*, s. 4; Eva MATĚJKOVÁ, *Kutná Hora*, Praha 1962, s. 13.

čtyřmi branami – Kouřimskou, Kolínskou, Klášterskou a Čáslavskou, které nahradily předchozí dřevěné opevnění.

Již v rané fázi existence města Kutné Hory se konstituovala nejvyšší vrstva měšťanů-horníků,⁸⁶ jinak také nákladníků či kverků, kteří na důlním podnikání velmi rychle a co do objemu přímo závratně zbohatli. Tito lidé a jejich rodinní příslušníci pak obsazovali nejdůležitější správní úřady. Měli zpravidla vazby i na jiná horní města a také na Prahu. Tyto nejvýznamnější rodiny byly drtivou většinou německé, což dalo vzniknout názoru, že Kutná Hora patřila k jednomu z nejněmečtějších měst v království.⁸⁷ Nashromážděné bohatství umožnilo také velký nárůst jejich sebevědomí, které se projevilo v roce 1309 v pokusu o politický převrat, jehož cílem bylo proniknout do nejvyšších řídicích struktur ve státě a zbavit moci šlechtické rody, které během pasivní a nerozhodné vlády Jindřicha Korutanského v podstatě ovládaly zemi.⁸⁸ Akce, při níž kutnohorští spolupracovali s pražskými patricijí, sice začala pro povstalce příznivě, ale kvůli vnitřním rozbrojům sama sebe odsoudila k neúspěchu.⁸⁹ V krátké době byla Kutná Hora obléhána potřetí, tentokrát Janem Lucemburským v roce 1310, který však před zbrusu novými hradbami pochodil stejně jako Albrecht Habsburský, načež se vypravil ku Praze, kterou již dobyl a mohl být brzy nato korunován. O století později Kutná Hora opět zasáhla do politických událostí celostátního významu – v mocenském sporu mezi Václavem IV. a jeho bratrem Zikmundem se postavila na stranu prvního z nich, pročež Zikmund Kutnou Horu v roce 1403 oblehl. Tentokrát však Kutnohorští zvolili mírové řešení – uherskému vojsku se vzdali a zaplatili výpalné.

Co se bezpečnosti uvnitř města týče, podle kronikářských svědectví (například Zbraslavské kroniky) nebyla v prvních desetiletích po jeho vzniku nijak valná. Vidina zisku jistě inspirovala mnohé dobrodruhy a jiné pochybné živly, kteří mohli mít s respektováním navíc zatím nestabilních pravidel soužití v Kutné Hoře problémy.⁹⁰ Odhaduje se, že v předhusitské době ve městě žilo 8000 lidí, přičemž 1000–1500 z nich zaměstnávala práce v dolech a hutích.⁹¹

---

⁸⁶ K pojmům „měšťan“ a „horník“ srov. H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 46. Historická věda se zatím nepřiklonila k názoru, zda se skutečně jednalo o odlišné skupiny obyvatelstva, anebo šlo o více méně synonymní pojmy, zmatečně postavené do protikladu středověkými kronikáři.

⁸⁷ O německé jazykové oblasti svědčí množství topografických názvů zachovaných do dnešní doby, stejně jako odborných označení náležících do hornické terminologie. M. BARTOŠ a kol., *Kutná Hora*, s. 7.

⁸⁸ Bartoloměj Paprocký z Hlohola uvádí ve svém *Diadochu*: „...Hory Kutny nad obyčej stříbrem se stkvěli: zlato i stříbro na vozích se ven z země české do Korytan vozilo, na čez Čechové žalostivě hleděti museli.“ Bartoloměj PAPROCKÝ Z HLOHOL, *Diadochos*, Brno 2005, s. 219.

⁸⁹ M. BARTOŠ a kol., *Kutná Hora*, s. 5. Vzbouřenci zaútočili na klášter v Sedlci, zajali podkomořího Jindřicha z Lipé, Jana z Vartenberka a Jana z Klingenberka. Tento konflikt zhoršil již tak komplikované vztahy mezi městem a klášteřem.

⁹⁰ Tamtéž, s. 4.

⁹¹ Tamtéž, s. 7.

14. století přineslo Kutné Hoře na jedné straně klesající výnosy, na druhé straně všestranný rozvoj a stabilizaci veřejné správy. Již rozpolcenému správnímu systému se dostalo ustálení v podobě samostatné úřednické reprezentace pro obě správní sféry – hornické i městské. Úřad královského urbureře, nejvyššího úředníka v oblasti horního podnikání a zástupce panovníka, byl na konci 13. století ztotožněn s úřadem královského rychtáře.⁹² Jeho funkce se kryla s pozdějším úřadem mincmistra, následně nejvyššího mincmistra (k oddělení úřadu mincmistra došlo na konci 14. století), jenž spravoval královský regál, ručil za pravidelný a řádný odvod urbury, dohlížel na chod mincovny, prováděl kontrolu jakosti, řídil oběh mince, reguloval vývoz domácí mince a dovoz zahraničních měn. Spolu s horními přísežnými plnil také některé soudní funkce, od roku pak 1534 soudil jako výlučná instance všechny významné horní pře Českého království.⁹³ Úřad urbureře byl zpočátku pronajímán tomu, kdo nabídl nejvyšší částku. Dalšími úředníky byli urburní a doloví písaři, hutmani (strážní), proběři (odpovídali za kvalitu mince v mincovně), kontrolu důlních pracovišť prováděli štajgěři (lezci). Přímě urbureři podléhal královský hofmistr, který sestavoval provozní plány, předsedal báňskému soudu a vyplácel mzdy.

V čele města stál rychtář, zvaný „horský“ nebo „horní“, který zpočátku disponoval právem provádět úkony nižšího soudnictví nad havíři v lehčích proviněních. Jemu byl podřízen sbor dvanácti konšelů, jiným označením též šepmistrů,⁹⁴ jejichž počet se ještě v předhusitské době zvýšil na osmnáct.⁹⁵ Tzv. *consules comuni* byli zpočátku čtyři „páni obecní“, kteří měli na starosti městské záležitosti hospodářského charakteru a mohli zastupovat úřadujícího šepmistra.⁹⁶ Dalším správním sborem byli *seniores civitatis*, starší z obce, kteří byli například přítomni vyhlásování závažných rozhodnutí obecné povahy a reprezentovali při něm obec.⁹⁷ Neopominutelnou součástí kutnohorské správy byl také institut městského písaře a městského právníka v jedné osobě, jenž je doložen k roku 1327.

Ve 14. století se také pozvolna vyjasnila církevní správa na území města a církevní jurisdikce. První provizorní dřevěné kaple vznikaly z iniciativy kláštera v Sedlci anebo

---

⁹² Marie KAPAVÍKOVÁ, *Kutnohorské radní knihy z let 1462–1527 a městská správa v tomto období*, Sborník archivních prací 23, 1973, č. 1, s. 129; J. MAJER, *K nejstarším právním dějinám Kutné Hory*, s. 143, 148.

⁹³ Karel MALÝ a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 2010, s. 63; J. MATYÁŠOVÁ, *Dačického Paměti jako zdroj poznání raně novověkého českého práva*, s. 34.

⁹⁴ Šepmistrem byl původně jeden, později dva volení zástupci sboru konšelů, kteří působili jako úřadující konšelé, čili provozovali výkonnou moc. Později se výraz přenesl na celý konšelský sbor. H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 54.

⁹⁵ Tento počet je pro české země poměrně neobvyklý a svědčí o výjimečnosti Kutné Hory – stejný počet mělo Staré Město pražské. M. BISINGEROVÁ, *Kutná Hora a její minulost*, s. 133.

⁹⁶ M. KAPAVÍKOVÁ, *Kutnohorské radní knihy*, s. 147.

⁹⁷ Marie BISINGEROVÁ, *Správa města Kutné Hory v 15. a 16. století a instituce městských písařů (shrnutí dosavadních poznatků)*, Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica, 1992, č. 1, s. 47–51.

minimálně s jeho dohledem přímo úměrně s rychle se rozvíjející aglomerací, přičemž vlastní farní kostel město postrádalo. Nad městem převzaly správu dvě farnosti – malínská (podléhající klášteru) a pněvická (podřízená pražské kapitule).⁹⁸ Neustále sílící úsilí vymanit se z vlivu Sedleckého kláštera se projevilo například ve snaze získat patronátní právo k městským kaplím, aby z jeho důchodů mohl být hrazen provoz městského špitálu, nově založeného bohatým měšťanem Štěpánem Pirknerem. Tehdy však ještě došlo, díky loajalitě malínského faráře, k částečnému zachování klášterních zájmů a spory o patronátní právo pokračovaly i nadále. Ve třicátých letech 14. století klášter ztratil patronátní právo nad malínskou farou a patrně tehdy měli kutnohorští měšťané možnost prosadit vlastní duchovní správu proti vůli kláštera a přenést správu k některé z městských kaplí.⁹⁹ Až bulou papeže Jana XXIII. z roku 1410, kdy význam a vliv Sedleckého kláštera již klesal, však Kutná Hora získala dva samostatné farní obvody – svatojakubský a svatobarborský.¹⁰⁰

Husitské války znamenaly pro Kutnou Horu sled dramatických událostí, které zatřáslou celou městskou společností a několikrát ji převrátily naruby. V počátku konfliktu město zachovávalo věrnost králi Václavovi IV. a po něm i Zikmundovi, i když s ním mělo vztahy zkalenější kvůli jeho předchozímu vojenskému ataku. Důvody stálosti lze spatřovat v několika okolnostech – v unikátním sociálním a demografickém složení obyvatelstva zaujímali silnou pozici převážně němečtí bohatí příslušníci patricijských vrstev, přičemž reformně naladěná populace byla v menšině a měla na politické směřování komunity jen nepatrný vliv. Díky již zmíněným privilegiím plynoucím městu zajišťujícím mu výsadní postavení v rámci Českého království a faktické pozici hospodářské opory panovníka mohla Kutná Hora přebírat i jistou politickou moc. A dobré vztahy s panovníkem byly zárukou k dalšímu vývoji v tomto směru, jenž se jevil jako bezpečnější a spolehlivější. Reprezentanti města zaujali protihusitský postoj již po roce 1415 a v letech následujících krutě pronásledovali kališníky – známé „metání“ zajatých husitů, zejména kněží a kazatelů, do opuštěných šachet v roce 1419 a 1420 patřilo k oblíbeným metodám, jak se s nepřáteli vypořádat.¹⁰¹ Proti „české a husitské“ Praze tak stála „německá a katolická“ Kutná Hora, kterou si nadto po vypuknutí revoluce zvolil Zikmund jako své útočiště a centrum politických aktivit. Není třeba zdůrazňovat, že kutnohorské stříbro hrálo v tomto zápase zásadní roli.

---

⁹⁸ Především počty osob pohřbených na sedleckém a malínském hřbitově dokládají obrovský nárůst počtu obyvatel v prvních desetiletích provozu těžby stříbrné rudy. Zmínka se dochovala například ve Zbraslavské kronice. H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 56.

⁹⁹ K vývoji vztahů se sedleckým klášterem a sporům o patronátní právo, rozjitřeným také stavbou chrámu sv. Barbory, srov. M. BARTOŠ a kol., *Kutná Hora*, s. 8.

¹⁰⁰ H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 57.

¹⁰¹ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. 32–33.

Bylo otázkou času, kdy se vojenské operace přemístí do bezprostřední blízkosti jedné z bašt otevřeného protihusitského odporu.¹⁰² Stalo se tak na jaře 1421: poté, co Jan Žižka vyplnil a vypálil Sedlecký klášter, se Kutná Hora raději vzdala a uzavřela s útočníky mírovou dohodu.¹⁰³ Její součástí byl také požadavek, aby osoby, které nepřijmou kalich, opustily město – Kutná Hora tak zažila první emigrační vlnu. Husité si ve městě počínali značně agresivně a pleněním v židovské čtvrti¹⁰⁴ i v některých kostelech si přízeň místních obyvatel nezískali. Proto se Kutnohorští brzy pustili do tajného vyjednávání s králem Zikmundem, který se i s křížovou výpravou rychle blížil k městu, a jelikož se jim tyto kontakty podařily před Žižkou utajit, stala se Hora nakrátko opět sídlem královského dvora. Na začátku roku 1422 však husitské oddíly dokázaly do města znovu vniknout a tak jej dostat zpět pod kališnický vliv, po čemž následoval druhý exodus a rozsáhlé majetkové přesuny do rukou úzké skupiny obyvatelstva spjaté s radikálním husitstvím. Místní správa byla svěřena do rukou Pražanů. V tomto období bylo nenávratně ztraceno bohaté vybavení zdejších kostelů, které bylo zničeno ve jménu ikonoklasmu, a v roce 1424 lehla větší část zástavby popelem – požár založili táborští pod vedením Jana Žižky.¹⁰⁵ Až do bitvy u Lipan pak Kutná Hora stála na straně táboritů a náležela do táborsko-sirotčího kondominia, přičemž se vzhledem ke svému významu znovu stala místem mnoha politických jednání, zejména v dobách pobytu Prokopa Holého. Konalo se zde také několik husitských sněmů, z nichž nejvýznamnějším byl všehusitský sněm v září 1432, který schválil důležité zahraniční dohody, chebské úmluvy a vyslal poselstva na basilejský koncil.¹⁰⁶

Dolování stříbra se během neklidných dob nacházelo v úpadku, na což měl silný vliv také odliv zkušených horníků. Kvalita českého groše byla natolik špatná, že obchod v Čechách přešel na míšeňské groše, krátkodobě také na drobné jednostranné mince ražené tzv. čtyřrázem, „kalíšky“ či „flůtky“.¹⁰⁷ Nová obecní reprezentace si aktuální problémy a trvající důlní krizi uvědomovala a brzy přistoupila ke krokům, které je měly pomoci vyřešit. Zásadní nesnází při tom byly právně nejisté vlastnické poměry ve městě, následující rozsáhlé majetkové přesuny z německého na nové městské obyvatelstvo. Situaci měla řešit například listina tábořských a

¹⁰² Dějinám Kutné Hory v období husitských bouří, městskému hospodářství, správě a právním rozměrům života ve městě se věnoval Jiří KEJŘ, *Právní život v husitské Kutné Hoře*, Kutná Hora 2002.

¹⁰³ Její ustanovení však nebyla dodržována: B. PAPROCKÝ Z HLOHOL, *Diadochos*, s. 220.

¹⁰⁴ Židovská čtvrť poté již nebyla obnovena. M. BARTOŠ a kol., *Kutná Hora*, s. 6.

¹⁰⁵ Během obnovy po ničivých požárech byl částečně upraven městský půdorys. Tamtéž, s. 9.

¹⁰⁶ Petr Miloslav VESELSKÝ, *Královské horní město Hora Kutná: úplný děje- a místopis*, Kutná Hora 2008, s. 50.

¹⁰⁷ Petr VOREL, *Od pražského groše ke koruně české*, Praha 2000, s. 64–72.

sirotčích hejtmanů z roku 1428, která zaručovala vlastníkům právo držet a nakládat s majetkem, jež získali „za bratra Žižky“.¹⁰⁸

S uklidňujícími se poměry se na počátku třicátých let patrně do města vraceli někteří emigranti, kteří se mohli domáhat svých ztracených majetků. Návrat zkušených odborníků a pracovních sil muselo město jistě vítat, vypořádání jejich požadavků však bylo tvrdým oříškem. Usnesení konšelů z roku 1433 proto v souladu s dalšími vydanými listinami stanovilo, že Němci a ostatní cizinci se mohou ve městě usadit, ale bez nároků na původní majetek a vykonávání úřadů.¹⁰⁹ Zdá se však, že tlak na přezkoumání trvajících právního stavu ze strany katolicky orientovaných horníků byl silnější a nakonec i úspěšný: po mnoho měsíců probíhajícím jednání mezi císařskými zmocněnci a vyslanci kutnohorských konšelů byla dne 6. února 1437 na sněmu v Praze uzavřena dohoda, na jejímž základě vydal císař restituční privilegium dne 19. března téhož roku. „Staří“ a „noví“ horníci si měli být rovni v právech a povinnostech, každý si mohl zvolit svobodně svoji víru¹¹⁰ a „staří“ mohli do jednoho roku požádat o navrácení svého majetku. Nesmírně důležité privilegium v Kutné Hoře nastolilo náboženskou svobodu a založilo nové právní poměry v částečně umožněné kontinuitě s předchozím stavem.

Kutná Hora se během husitských válek radikálně proměnila. Pozůstatky velkého požáru byly viditelné na každém kroku a odstraňovaly se jen pomalu a postupně, dřívější německý ráz společnosti byl vystřídán drtivou většinou českého charakteru, náboženské rozložení výrazně převážilo na stranu utrakvistů a dolování se nacházelo v hluboké krizi, kterou se nedařilo efektivně řešit ani na celostátní úrovni. Zárodky tohoto nepříznivého stavu však pocházely již ze 14. století a husitské bouře je „jen“ umocnily a potvrdily.

Po Zikmundově smrti se před Horou opět objevilo vojsko, tentokrát královské, vedené bývalým císařovým zetěm Albrechtem Habsburským, a v následném bezvládí se vrátil chaos. I když si Kutná Hora stále držela post druhého či z jistých hledisek snad i prvního nejvýznamnějšího místa v království, i nadále vystupovala politicky velmi aktivně a konala se v ní celá řada zásadních sněmů a náboženských synodů.¹¹¹ Pokusy o obnovu dolování dlouho nebyly příliš úspěšné, lze o ní mluvit teprve od šedesátých let 15. století. Stabilizaci hospodářské situace ve městě, potažmo v celém království, dokládají dvě po sobě následující reformy drobné mince v polovině 15. století, po nichž se ražené mince začaly nazývat „horské

¹⁰⁸ H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 66.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 67.

¹¹⁰ Ke katolickým bohoslužbám byl vyhrazen kostel sv. Barbory. Tamtéž, s. 68.

¹¹¹ Například Jiří z Poděbrad zde byl zvolen hejtmanem východočeských krajů a v roce 1448 zemským správcem.

peníze“. Příznivý vývoj poté vedl i ke znovuoobnovení ražby pražského groše a k pokračování v městské výstavbě, především chrámu sv. Barbory, jež se měl stát architektonickým klenotem. Jiří z Poděbrad městu potvrdil práva a výsady udělené již jeho předchůdci a obdařil jej privilegii novými. V závěru jeho vlády se Hora opět stala sídlem českého panovníka a také místem ke sbírání českého vojska proti křížové výpravě vedené papežem Piem II. a uherským králem Matyášem Korvínem.

3.2. Kutná Hora v jagellonské době

V době panování Jagellonců na českém trůně Kutná Hora zažila mohutný společenský a kulturní rozkvět, přestože dolování se stále potýkalo se závažnými problémy – mnohé doly byly zatopeny vodou a havíři museli dosahovat stále větších a větších hloubek, což s sebou neslo mnoho technických potíží a komplikací. Vladislav Jagellonský byl právě zde zvolen králem a snad i tato skutečnost předznamenala jeho pozdější mecenášství a přízeň upřené na Kutnou Horu. Město bylo například zproštěno vojenských povinností, na zemských sněmech disponovalo druhým hlasem hned po Starém Městě pražském, přičemž sněmu se musela účastnit pouze v případě královské volby, a městskou radu směl podle nového privilegia obnovovat pouze panovník nebo jím pověřený úředník.¹¹² Až do dnešních dnů jsou pozůstatky příznivého období viditelné na mnoha architektonických skvostech a dalších stavebních počinech, mezi nimiž dominuje část chrámu sv. Barbory, Kamenná kašna, Kamenný dům a další.¹¹³ Bohatí patricijové si budovali přepychová sídla v podobě palácových domů, v nichž se začaly prosazovat prvky renesančního životního stylu, a ve městě vzkvétalo drobné umělecké řemeslo uspokojující zvyšující se poptávku po luxusních předmětech. Ve městě stabilně působilo 19 řemeslnických cechů, z nichž největší prosperitu zažívala řemesla kovozpracující, potravinářská a oděvní.¹¹⁴ Vysokou kulturní úroveň dokládá například také Smíškovský a Kutnohorský graduál či Kutnohorská bible, která byla vtištěna právě zde v roce 1489.

Definitivní tečka za náboženskými válkami v podobě náboženského míru mezi katolickou a utrakvistickou církví přijatého roku 1485 na zemském sněmu konaném v Kutné Hoře, jímž katolíci akceptovali Basilejská kompaktáta jako jeden ze základních zemských zákonů, byl dalším z projevů významu Kutné Hory. Relativně stabilní pozice však i ve „zlatém“ jagellonském období zažila otřes v podobě známého povstání havířů nespokojených

---

¹¹² M. BARTOŠ a kol., *Kutná Hora*, s. 10.

¹¹³ K architektuře a stavebně-historickému vývoji Kutné Hory srov. např. E. MATĚJKOVÁ, *Kutná Hora*.

¹¹⁴ H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 96.

s hospodařením královských úředníků a nedodržováním privilegií ze strany městské rady. Tato událost bývá považována za nejdůraznější projev sociální nespokojenost ve středověkých českých zemích¹¹⁵ a dokládá prohloubení napětí mezi námezdními zaměstnanci a jejich nadřízenými, umocněné hospodářským rozkvětem. Exekuce povstalců u Poděbrad roku 1496 byla smutným, avšak ne zcela definitivním závěrem proslulé havířské bouře – dala totiž vzniknout legendě o kutnohorských havířích, která se v následujících staletích dočkala poměrně pestrého ohlasu.¹¹⁶

I v pohusitské době stál v čele městské správy sbor osmnácti konšelů (šepmistrů) vykonávajících také funkci městského soudu, jimž každý měsíc předsedal primátor, zvolený z takzvaných „starších“ konšelů. Úřad primátora nebyl ve schématu správních orgánů novinkou, jeho kompetence se kryly s dřívějším postem městského rychtáře, později se však omezily na výkonné úkony městské rady. Pro výkon běžné agendy byly ze sboru konšelů každý měsíc vyčleňovány úřadující dvojice. Na městské hospodářství dohlíželi obecní páni, jejichž počet se v roce 1471 rozšířil ze čtyř na šest osob. Obecní starší, jejichž počet nebyl přesně stanoven, byl orgán scházející se jen několikrát do roka k projednání záležitostí, jež měly všeobecnou povahu. Jmenováním městské rady, tedy „obnovením“ správních orgánů byl panovníkem pověřen nejvyšší mincmistr, pokud se úkonu neujal sám král, a touto událostí zpravidla žilo celé město díky celodennímu slavnostnímu ceremonálu, jenž se odehrával ve veřejném prostoru.¹¹⁷ Mincmistr přitom mohl vybírat vhodné osoby ze seznamu kandidátů předložených odstupující městskou radou. Konšelé po svém ustavení jmenovali další zastupitelské orgány – obecní pány, obecní starší, předměstské konšely, rychtáře města a jednotlivých předměstí, cechmistry, starší nad jednotlivými hornickými profesemi či úředníky k obecním potřebám, kteří dohlíželi například na správně dodržování měr a vah, stav městského vězení nebo řádný průběh trhů. Důležitými a současně univerzitně vzdělanými úředníky byli městští písaři příslušející k městské kanceláři, kteří zodpovídali za správnost vydávaných listin a připravovali podklady k zasedání městské rady a městského soudu. Právě ti bývali nejvzdělanějšími obyvateli města, shromažďovali knihy v soukromých domácích knihovnách a nezřídka patřili spolu s učiteli k šířitelům humanistických myšlenek.¹¹⁸

Problémy související s dolováním se na úrovni města řešily čím dál méně, neboť byly vyhrazeny hornímu a mincovnímu úřadu, podléhající gesci mincmistra a horního hofmistra.

¹¹⁵ M. BARTOŠ a kol., *Kutná Hora*, s. 10; E. MATĚJKOVÁ, *Kutná Hora*, s. 33–37.

¹¹⁶ Zuzana JANKOVÁ, *Exekuce kutnohorských havířů u Poděbrad roku 1496. Zrod historického mýtu*, in: Radmila Pavlíčková – Martin Elbel (edd.), *Miscellanea ze semináře starších dějin*, Olomouc 2005, s. 91–119.

¹¹⁷ H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 82–83.

¹¹⁸ K problematice městských písařů srov. Marie KAPAVÍKOVÁ – Lubomír VANĚK, *Kutnohorští městští písaři 15. a 16. století (písaři městských knih)*, Kutná Hora 1984. Zde i biogramy jednotlivých písařů.

Druhý jmenovaný byl v této době vedoucím horním úředníkem, technickým ředitelem dolů a předsedal také hornímu soudu. V horní správě dále působili na jedné straně úředníci královští a na straně druhé úředníci soukromých těžarstev. Z úředníků těžarstev byl nejdůležitější osobou hormistr, který dohlížel na technickou správu jednotlivých dolů. Dalšími orgány byli písaři a další specializované hornické profese, horní a hutní šafáři anebo hutmistr. Nejvyššímu mincmistrovi přímo podléhali úředníci mince, mincovní písaři, proběři odpovídající za kvalitu mince, šafáři mince a další.¹¹⁹

Také v oblasti církevní správy se Kutná Hora aktivně angažovala způsobem, který kladl v souvislosti s loajalitou vůči sídelní Praze do věci velký otazník. Na přelomu 15. a 16. století v Hoře pobývali dva biskupové z chudých italských diecézí, kteří svěcením nových utrakvistických kněží zajišťovali pokračování a obnovování nekatolického kléru, který doposud musel pro svěcení odcházet do ciziny. Utrakvistická církev neměla vlastního biskupa a brzy tak musela řešit citelný nedostatek osob oprávněných vykonávat kněžský úřad a vést náboženské úkony. Prvním z biskupů byl Augustin Luciani z Mirandoly (zemřel 1493 v Kutné Hoře), titulární sankturienský biskup, druhým Filip Villanuova (Filip de Nova villa, zemřel 1506 tamtéž), titulární sidonský biskup a generální vikář diecéze v Modeně. Zejména Filip srostl s Kutnou Horou pevněji, neboť se v ní usídlil poté, co se dostal do konfliktu s pražskými kněžími. Sloužil mše u sv. Jakuba, světil kněze a jáhny a městská rada mu v roce 1506 dokonce zakoupila dům – zvaný Niklovský či Biskupský, později u Balcarů – ve kterém se v roce 1555 narodil Mikuláš Dačický z Hesova.¹²⁰ Na základě Villanuovova pobytu byla v Hoře založena samostatná utrakvistická konzistoř, která spravovala 26 farních obvodů – kolatur – a pečovala o pravost víry, mravnost kněžstva i obyvatel.¹²¹ Zanikla až v pobělohorských událostech v roce 1623.

Náboženské spory však na počátku 16. století ustoupily do pozadí, tuhý boj se odehrával na jiném poli, totiž mezi městy a šlechtou. Města se po husitských válkách stala důležitými

---

¹¹⁹ H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 88–89. Zajímavý pohled do mincovních register doby jagellonské přináší Emanuel LEMINGER, *O českém mincovnictví za krále Vladislava II.*, Památky archeologické a místopisné 12, 1884, s. 399–414.

¹²⁰ Sidonský biskup v roce 1506 oddával prarodiče Mikuláše Dačického – Mikuláše z Prácheň a Justinu z Hor. Autoři Paměti se věnovali sidonskému biskupu v několika zápisech. Bartoš z Prácheň anebo Mikuláš z Prácheň vzpomněli na jeho příjezd do Hory v roce 1504 i na to, že mu horníci při této příležitosti darovali mísu grošů, jichž bylo přes 50 kop gr. č. O dva roky později si jeho přítomnosti také hleděli a kromě zmíněného domu mu odváděli 2 kopy gr. č. týdně. Jadrnou historkou ze stejného roku je tato vzpomínka: „A byv před tím léta předešlého v Praze některé tam na sebe rozhněval, že zastavil v Starém Městě službu boží za příčinou, že rychtář vzal jednoho kněze do vězení šatlavního, zastihše ho, jakž praveno, s kurvou.“ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. 57. Bez ohledu na zjevnou péči ze strany města, Filip se pokusil z Hory uprchnout, leč neúspěšně. E. LEMINGER, *Rodný dům Mikuláše Dačického z Heslova*, s. 133–135.

¹²¹ H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 79; Josef ŠIMEK, *Kutná Hora za prvních let vlády Ferdinanda I.*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 3, 1927, s. 14–15.

hospodářskými činiteli, čímž se dostávala do konfliktů s příslušníky šlechtické vrstvy, a jejich vliv rostl i v politické rovině. Kutná Hora se stala mimo jiné také poměrně bohatým pozemkovým vlastníkem. Rozepře vyvrcholily uzavřením Svatováclavské smlouvy v roce 1517, v níž města rezignovala na další politické ambice. Představitelé Kutné Hory v období po roce 1490, kdy královský dvůr přesídlil do Budína a časté pobyty panovníka ve městě byly již minulostí, řešili především své napjaté vztahy s nejvyšším mincmistrem, kterého v nepřítomnosti krále již nešlo obratně „obcházet“. Kutnohorští si navíc mnohé své svobody vykládali značně volně a vysluhovali si tak napomenutí a nabádání k většímu respektu k nařízením a instrukcím.¹²² Ludvík Jagellonský byl v Kutné Hoře jen jedinkrát, ale během svého pobytu výrazně zasáhl do městské správy tím, že nově obsadil městskou radu s cílem odstranit z nejdůležitějších míst ty příslušníky patriciátu, kteří byli spjati s nejvyšším mincmistrem a tím nepřímo se Lvem z Rožmitálu.¹²³

3.3. Kutná Hora v předbělohorském období a ve dvacátých letech 17. století

Postavení druhého nejvýznamnějšího města v království si Hora udržela i po nástupu Habsburků na český trůn, i když prosperita jednotlivých odvětví důlního podnikání doby jagellonské byla již minulostí.¹²⁴ Následující vývoj měl ukázat, že přelom 15. a 16. století byl poslední hospodářskou konjunkturou, na kterou se již nikdy nepodařilo navázat. Od třicátých let se pomalu začala prosazovat ekonomická krize, která měla přímé následky i v politické sféře. Městu se během „zlatého“ období podařilo stát se významnou pozemkovou vrchností – disponovalo 22 vesnicemi a 7 částmi vesnic, vlastnilo 4 tvrze a v roce 1589 se do jeho majetku dostal také pivovar Lorec, jehož historie byla předešle pevně spjatá s rodem Dačických z Heslova a jehož posledním rodovým držitelem byl právě Mikuláš Dačický.¹²⁵ Vizuální podoba města na konci 16. a počátku 17. století je zachována na nejstarším dochovaném vyobrazení města z pera Jana Willenberga.¹²⁶

---

¹²² H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 80.

¹²³ Bližší pohled na mincování během vlády Ludvíka Jagellonského podává Emanuel LEMINGER, *O mincování v Kutné Hoře za krále Ludvíka*, Památky archeologické a místopisné 13, 1884, s. 445–452; H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 80.

¹²⁴ Přehled kutnohorských privilegií k roku 1526: J. ŠIMEK, *Kutná Hora za prvních let vlády Ferdinanda I.*, s. 1–2.

¹²⁵ M. BARTOŠ a kol., *Kutná Hora*, s. 11; Emanuel LEMINGER, *Městský pivovar při tvrzi lorecké*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 2, 1925, s. 28–37.

¹²⁶ Karel KRÁL, *K ikonografii Kutné Hory v 17. a 18. století*, in: V. Vaněk – J. K. Kroupa (edd.), *Kutná Hora v době baroka*, s. 71–74; Jaroslav HEROUT, *Jan Willenberg – Pohledy na česká města z počátku 17. století*, Památky a příroda 9, 1987, s. 351–357.

Již v jagellonské době se ve městě konstituovala ambiciózní vrstva erbovních měšťanů, kteří zbohatli zpravidla díky dolování drahých kovů (kromě stříbra byla Kutná Hora důležitým producentem mědi) a související podnikatelské činnosti. Tito mnohdy závratně bohatí patricijové se často zapojovali do městské správy a obsazovali důležité úřady, které jim poskytovaly možnost připojit k ekonomické síle i politický vliv. Postup na společenském žebříčku odrážela jejich okázalá sebe prezentace, ve které se (na rozdíl od míry své urozenosti) mohli směle vyrovnat, ale i předčit příslušníky šlechtického stavu i nejvyšší aristokracie.¹²⁷ Tato ctižádostivá skupina obyvatel bývá někdy označována jako „kutnohorská šlechta“.¹²⁸ Jejich intenzivní obchodní styky, především s Norimberkem a také královským dvorem v Budíně,¹²⁹ přinášely i ovoce na poli kulturním. Měšťané investovali do moderních přestaveb svých sídel a jejich umělecké výzdoby včetně vybavení luxusními předměty, okázalého odívání, kvalitního vzdělání a dalších odvětví, které demonstrovaly jejich sociální status.¹³⁰ Do těchto kruhů, i když ne těch úplně nejbohatších, zato velmi vlivných a politicky aktivních, se v polovině 16. století narodil i Mikuláš Dačický z Heslova. Jeho děd Mikuláš z Práchnan, kutnohorský primas, patřil k nejaktivnějším a nejváženějším osobnostem městské politiky a stal se také reprezentantem města na zemských sněmech a v různých diplomatických poselstvích.

S tím, jak kutnohorské doly ztrácely na své výnosnosti, opouštěli mnozí horní podnikatelé důlní díla, přenechávali je většinou královským hospodářům a orientovali své obchodní aktivity na jiná odvětví, ať už obchodní či řemeslné. Pokles těžby měl samozřejmě za následek také snížení společenské i politické prestiže Kutné Hory, kterou zkomplikovala restriktivní opatření po neúspěšném stavovském povstání v roce 1547 a v neposlední řadě příliv levného stříbra z nově objeveného zámoří.¹³¹ Privilegia udělené Kutné Hoře v období jejího rozkvětu však stále zůstávala v platnosti, i když faktický stav jim již neodpovídal a jejich právní síla slábla. Sebevědomí a ambiciózní kutnohorští měšťané, kladoucí konzervativní důraz na tradiční

¹²⁷ Petr MAŠEK, *Modrá krev. Minulost a přítomnost šlechtických rodů v českých zemích*, Praha 1992, s. 10.

¹²⁸ H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 97.

¹²⁹ Čilé vzájemné kontakty dokumentuje například jeden ze zápisů v jindřichohradeckém rukopisu Paměti k roku 1478: „Král Vladislav chodil k obědu dvakrát z Vlaského dvoru k Knejslíkovu, horníku a sausedu na Hor. Kut., do jeho domu.“ Protože kronikář považoval tuto událost za hodnou zaznamenání, jednalo se spíše o výjimečnou příhodu, přesto však dokládá královské osobní vztahy s předními kutnohorskými měšťany přesahující oficiální veřejnou sféru. Vladislav II. byl do soukromého domu zván na hody a u zápisu se nachází také tato Nota: „Blaze tehdy bylo Horníkuom.“ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. 327, 44.

¹³⁰ Jako příklad vybavení měšťanského domu na sklonku 16. století může posloužit dům bohatého postříhače suken Matěje Luskače Třebechovského, po jehož smrti v roce 1596 vznikl podrobný inventář. Emanuel LEMINGER, *Domácnost zámožného měšťánina kutnohorského na sklonku 16. století*, in: týž, *Stará Kutná Hora*, sv. 3, Kutná Hora 2006, s. 23–28.

¹³¹ Mikuláš Dačický okolnost objevení nových zdrojů drahých kovů vůbec nezmiňuje – viníkem poklesu zisku byli podle něj neschopní a zjištní organizátoři a správci kutnohorského důlního podnikání. Jeho rozhořčení se jistě mohlo zakládat na pravdě a poněkud smutnější realitě, nicméně absence výše zmíněných ekonomických vlivů v jeho vyjádřeních týkajících se dolování naznačuje chybějící informace, a tudíž omezený rozhled po tehdejší ménové a hospodářsko-ekonomické situaci.

výsady, si na tuto novou situaci zvykali jen velmi obtížně. O tomto jevu ostatně obšírně a se značnou nelibostí referují i Dačického Paměti, popisující na mnoha místech aktuální problémy, jimž představitelé města čelili, a neúspěšné pokusy o jejich řešení. Například zmíněný Mikuláš z Práchnan v roce 1528 spolu se Zachařem z Chrudimě vedl obtížné jednání týkající se vojenské povinnosti v bojích proti Turkům, do které byla Kutná Hora rozhodnutím českého zemského sněmu zahrnuta bez ohledu na své privilegium z roku 1503, které ji tohoto závazku zprošťovalo.¹³² Mikulášovi z Práchnan se tehdy podařilo dosáhnout kompromisu, i to však příznačně ilustruje rozpor mezi faktickým a právním stavem a komplikující se postavení Kutné Hory v Českém království i její zhoršenou vyjednávací pozici.

O klesajícím vlivu Kutné Hory svědčí i fakt, že se zásadně změnil způsob komunikace mezi městem a králem – zatímco v předchozích letech byly tyto přímé kontakty velmi živé, jak již bylo naznačeno, nyní se vzájemné nezprostředkované styky zmenšily na minimum a zůstaly vyhrazeny královským úřadům, zejména nejvyššímu mincmistrovi a nově také české komoře.¹³³ Konflikty s mincmistrem se spíše množily a nedařilo se pro ně najít východisko přijatelné pro obě strany – příkladem může být rozepře mezi městskou radou a mincmistrem Albrechtem z Gutenštejna, jenž se odehrál ve třicátých letech 16. století a vyústil až v královský soud.¹³⁴

Pravděpodobně v přímé souvislosti s tímto zvyšujícím se napětím mohl být v roce 1538 vytvořen takzvaný osmisoudcovský úřad.¹³⁵ Stalo se tak přičiněním Mikuláše z Práchnan za účelem odlehčení rozsáhlých soudních pravomocí městské rady, která přestávala svoji agendu zvládat. Tento úřad rozhodoval o drobnějších civilněprávních sporech, měl pravomoc ukládat pokuty do výše 10 kop gr. č. (vyšší sumy i nadále spadaly do pravomoci městské rady) a byl do jisté míry specialitou – jeho obdobou byli pražští šestipáni a desetipáni.¹³⁶ Jeho členové se také účastnili zasedání městské rady, v případě že se rozhodovalo o městských statutech, finančních otázkách souvisejících s městským hospodářstvím, obsazování různých úřednických postů a záležitostech stavebních, řemesel a obchodu. Úřad pracoval téměř půl třetího století – zanikl v souvislosti s byrokratizačními opatřeními tereziánských a josefínských reforem.

---

¹³² J. ŠIMEK, *Kutná Hora za prvních let vlády Ferdinanda I.*, s. 7–14.

¹³³ H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 102. Ke kontaktům kutnohorských úředníků s Novým Městem pražským srov. Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Pisemná komunikace mezi českými královskými městy v době předbělohorské: na příkladu Nového Města pražského a polabského pětíměstí*, Praha 2011.

¹³⁴ Věcnou podstatu jednání nebývale obšírně a zároveň poměrně emotivně popisuje jeho aktivní účastník Mikuláš z Práchnan: A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. 99–100.

¹³⁵ Marie BISINGEROVÁ, *Osmisoudcovský úřad v Kutné Hoře*, *Středočeský sborník historický* 34, 2008, s. 37–45.

¹³⁶ M. BISINGEROVÁ, *Správa města Kutné Hory*, s. 48.

Sbor konšelů („přísežných“) byl nejvyšším správním orgánem města – funkce rychtáře byla ponížena na výkonného úředníka městské rady, v jehož gesci byla zejména policejní agenda. Konšelé zasedali buď jako městská rada (na starost měla hospodářské, taktéž policejní, administrativní, majetkové, správní a obecné záležitosti), nebo jako městský soud, který rozhodoval v civilněprávních (sporných i nesporných) i trestněprávních sporech.¹³⁷ Funkční období městské rady zpočátku činila jeden rok, později se jeho délka prodlužovala.¹³⁸ Do čela rady byla v měsíčních intervalech stále volena dvojice úřadujících šepmistrů, která zastupovala radu v běžných záležitostech veřejné správy. Jeden z těchto dvou konšelů vykonával úřad primátora a dohlížel tak na městské hospodaření a reprezentoval obec.¹³⁹ Další úřady, pečující o řádný chod městského organismu a jeho vývoj, se početně rozrostly – obecních pánů bylo nyní šest a počet obecních starších se dokázal vyšplhat i na devadesát. Kontinuálně fungovaly také dvojice či trojice „pánů ke zvláštním úřadům“ a „úředníků k obecním potřebám“, ustanovené k dozoru nad konkrétními úzce vymezenými oblastmi městského života. V rámci opatření po roce 1547 přibyl mezi kutnohorské úřady císařský rychtář, který přímo zastupoval panovníka a měl hájit výhradně jeho zájmy.

V letech 1529–1531 ve městě zastával z hlediska aplikace práva důležitý post písaře Briek z Licka zvaný Kouřimský, vynikající právník a mistr pražské univerzity, který však musel z Prahy odejít v souvislosti s protiluteránskými opatřeními primátora Jana Paška z Vratu, aby se do ní po své rehabilitaci vrátil jako písař komorního soudu. Během vyhnanství pracoval na přípravě Práv městských, soupisu do češtiny přeložených nálezů zemských soudů brněnského a jihlavského právního okruhu. Briekovo dílo dokončené v roce 1534, které se jako pomůcka užívalo i v Kutné Hoře, bylo pokusem sjednotit a unifikovat množství roztržštěných právních norem a vytvořit jednotnou kodifikaci.

Na panovníkem ratifikovaný univerzální kodex městských práv si správní úřady musely počkat až do proslulých Práv městských Pavla Kristiána z Koldína (1530–1589), s jejichž ustanoveními se často dostával do střetu Mikuláš Dačický. Ta upravovala veškerý život městského obyvatelstva: obsahovala kapitoly o městské správě, povinnostech městské rady a

---

¹³⁷ K praxi zasedání městské rady (soudu) srov. Marie BISINGEROVÁ – Lubomír VANĚK, *Agenda kutnohorské městské správy v 16. století ve světle radních manuálů*, in: *Práce z Okresního archivu v Kutné Hoře*, Kutná Hora 1984, s. 1–28.

¹³⁸ M. KAPAVÍKOVÁ, *Kutnohorské radní knihy*, s. 130. V rozmezí let 1530–1600 byla rada obnovena padesátkrát. TÁŽ, *Příspěvek k organizaci městské správy v Kutné Hoře v 16. století*, *Středočeský sborník historický* 16, 1981, s. 57–76, zde s. 58–59.

¹³⁹ Literatura uvádí, že funkce primátora bývala často spojována s funkcí horního hofmistra, který zaujímal hned po mincmistrovi nejvyšší post v horní správě. Funkční období primátora netrvalo pokaždé stejnou dobu, mohlo činit řádově několik měsíců, ale i let. Literatura se v přesném určení neshoduje. Srov. M. BISINGEROVÁ, *Správa města Kutné Hory*, s. 49 a M. BISINGEROVÁ – L. VANĚK, *Agenda kutnohorské městské správy*, s. 2.

konšelů, soudnictví, majetkovém právu, závazcích, věcných právech, o právu dědickém, rodinném, manželském, trestním a o trestním procesu včetně tortury.¹⁴⁰ Koldín předložil osnovu zákoníku roku 1569, teprve po deseti letech jej (kvůli probíhajícím právním sporům mezi Starým Městem pražským a Litoměřicemi, které předložily protinávrh založený na zásadách magdeburského práva) císař Rudolf II. po přijetí zemským sněmem sankcionoval. Koldínův zákoník byl následně uznán apelačním soudem jako rozhodný pramen městského práva, v roce 1627 se mu pak dostalo povýšení na podpůrný pramen šlechtického zemského práva a od roku 1697 platil jako jediný zákoník městského práva pro Čechy i Moravu (ve Slezsku platil od 18. století). Koldín vycházel z práva staroměstského, brněnsko-jihlavského a římského (patrný je i vliv kanonického práva) a též ze zemského práva vzešlého z usnesení zemských sněmů. Přehledný a jazykově bezvadný kodex tedy platil a byl aplikován i v Kutné Hoře, a to až do roku 1811, kdy byl nahrazen Všeobecným občanským zákoníkem.

Třicátá léta 16. století, přesněji rok 1534, přinesla dolování drahých kovů důležitý dokument v podobě Narovnání o hory a kovy,¹⁴¹ které upravovalo královský horní regál nejen v Kutné Hoře, ale v celých Čechách. Zasahovalo zejména do praxe výkupu vytěžené rudy v královských hutích, ve které docházelo k nezákonnému „černému“ obchodu a nedůslednému zachovávání výkupní ceny. Podíl panovníka na zisku (urbura) měla nově činit nikoli osminu, ale desetinu vytěžené rudy. Norma také obnovila ražbu pražského groše v Praze, čímž se oslabilo monopolní postavení kutnohorské mincovny.

V bouřlivém roce 1547 probíhaly na zasedáních městských úřadů dramatické diskuse o tom, jak reagovat na výzvy o postavení zemské hotovosti vycházející z panovnických mandátů ze začátku roku. Zatímco městská rada se přikláněla k vyčkávací strategii, obecní páni, obecní starší a zástupci protikrálovsky naladěných „pořádků“ (minciři, pregéři, rudokupci) se obávali porušení svých starých privilegií a uposlechnutí právně problematického mandátu se bránili. Druhý jmenovaný postoj nakonec převážil a Kutná Hora se přes počáteční snahy o zachování neutrality přidala na stranu stavovského odboje, i když velmi opatrně. Přes svoji váhavost a umírněnost byla panovníkem potrestána odebráním části privilegií, což znamenalo pro město citelnou ztrátu.¹⁴² Na ožehavé jednání šepmistři vyslali čtyři zástupce, mezi nimiž byl již několikrát zmiňovaný Mikuláš z Práchnan, jeden z autorů Pamětí a dědeček Mikuláše

¹⁴⁰ Nejnovější edicí Práv městských opatřenou vyčerpávajícím komentářem je: Karel MALÝ a kol. (edd.), *Práva městská království českého: edice s komentářem*, Praha 2013. Z další literatury srov. například: František HOFFMANN, *O překladech a rozšíření Koldínových Práv městských*, in: Karel Malý (ed.), *Městské právo v 16.–18. století v Evropě*, Praha 1982, s. 257–266.

¹⁴¹ Ladislav JANGL, *České horní právo a báňská historie. Metodika báňsko-historického výzkumu*, Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 21, Praha 2010, s. 169–172.

¹⁴² K reakcím kutnohorských představitelů na první stavovské povstání a následnému potrestání města srov. Josef ŠIMEK, *Kutná Hora za války šmalkaldské*, Časopis Musea království Českého 85, 1911, s. 1–21.

Dačického. Mikulášův otec Ondřej Dačický-Křivoláček se v přímé souvislosti s Ferdinandovými omezujícími opatřeními stal v roce 1549 prvním královským rychtářem. Vykonávání tohoto nepopulárního úřadu se nevěnoval dlouho, o čemž se zjevnou spokojeností referuje v Pamětech.¹⁴³

V polovině 16. století se navíc z panovníkova rozhodnutí přestaly razit pražské groše, aby byly nahrazovány stříbrnými tolary. Legendární česká měna, jejíž vznik umožnilo kutnohorské stříbro, oficiálně platila až do roku 1644, kdy jeho oběh ukončil Ferdinand III. Se zavedením tolarové měny se prohloubil pokles významu kutnohorské mincovny – kromě pražské mincovny došlo také k založení mincovny v Jáchymově.

Přestože 16. století jako dlouhé a relativně klidné období umožňovalo vzestup populační křivky, obyvatelstvo mohlo být totálně zdecimováno lokálními hladomory anebo morovými ranami, které opakovaně udeřily i na Kutnou Horu. Co do počtu osob žijících ve městě bývá pro tuto dobu uváděn počet 5 až 8 tisíc lidí.¹⁴⁴ Při uvádění tohoto čísla je však nutno jedním dechem dodat, že přesné množství není možné doložit a v předstatistické době je velmi nesnadné stanovit jakýkoli konkrétní údaj. Kromě chudiny patří k množstevně nejobtížněji specifikovatelným vrstvám obyvatelstva skupina námezdných dělníků zaměstnaných v dolech. V průběhu 16. století také v Kutné Hoře začalo početně narůstat německé obyvatelstvo, přicházející jak z Německa, tak z převážně německých oblastí Českého království, zvláště pak z Jáchymova.¹⁴⁵ Tito lidé se do městské společnosti začleňovali problematicky – lišili se svým sociálním postavením, náboženstvím (luteránství, kalvinismus) i jazykem a v mnohých případech nepokrytě projevovali své ryze zištné úmysly. Averse mezi „Čechy“ a Němci“ narůstala a projevovala se v každodenních konfliktech, oboustranných stížnostech apod. Němečtí horníci museli město opustit velmi brzy po bitvě na Bílé Hoře, kdy jejich nekatolické konfese přestaly být tolerovány.

Z náboženského hlediska byla Kutná Hora 16. století prostředím konfesně tolerantním, zaměřeným většinou na utrakvismus, stále silněji ovlivňovaný luteránstvím.¹⁴⁶ To se do kraje dostávalo spolu s německými horníky z Krušnohoří a vliv mohl pramenit i z živých obchodních kontaktů s německými zeměmi, zejména s Norimberkem, kam putovala kutnohorská měď. Existence místní konzistoře posilovala vliv této konfese na místní obyvatelstvo, i když její

¹⁴³ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. 139.

¹⁴⁴ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace*, s. 69.

¹⁴⁵ Helena ŠTROBLOVÁ, *Německá osada u kostela sv. Jiří v Kutné Hoře*, Dějiny a současnost 19, 1997, č. 2, s. 23–26.

¹⁴⁶ Srov. například Josef ŠIMEK, *Poměry náboženské a arciděkanové v Kutné Hoře v době Ferdinanda I.*, in: Týž, *Kutná Hora v 15. a 16. století: řada obrazů, pojednání a črt z kulturních a politických dějin kutnohorských*, Kutná Hora 1907, s. 168–213. Zde i celá řada dalších autorových článků ke kutnohorské každodennosti, řemeslech či obchodu zejména v 16. století.

pravomoci a zejména postavení vůči pražské konzistoři byly vymezeny jen velmi neurčitě. Sedlecký klášter pravděpodobně i kvůli své slábnoucí hospodářské síle nevyvíjel stran prokatolických tendencí žádné výraznější aktivity, i když jeho autoritu s ohledem na geografickou blízkost městu nelze přehlížet. Ve třicátých letech se ve městě objevili bratrští kazatelé a brzy poté zde vznikly dva malé sbory, jež byly zlegalizovány v roce 1557.¹⁴⁷ V okolí města se však ojediněle objevovaly také menší sekty (přímo místní byli takzvaní „mikulášenci“ Mikuláše z Vlásenice) a projevy lidového kacířství a čarodějnictví.

V 16. století existovaly v Kutné Hoře dva typy školních vzdělávacích institucí. Zatímco první z nich vyučovaly čtení, psaní a základním počtům soukromě („postranní“ školy), druhé náležely pod městskou správu. Svatobarborská městská škola byla trojtřídní, partikulární škola vysokokostelská (u sv. Jakuba) poskytovala vyšší úroveň vzdělání včetně základů latiny a kvalitou se vyrovnala nejpřednějším pražským školám.¹⁴⁸ S těmito institucemi bývaly spjaty i laické měšťanské pěvecké sbory praktikující jednohlasý i vícehlasý repertoár v rámci liturgických obřadů. Literátská bratrstva patřila k významným a často také bohatým kulturním organizacím se sociálními prvky a zanechávala po sobě zejména z hudebněhistorického hlediska velmi důležitý a cenný materiál.¹⁴⁹ Vysoká úroveň zejména vysokokostelské školy dokládá, jaký důraz kladlo měšťanstvo na vzdělání jako nezbytné vybavení budoucích městských úředníků, zajišťujících řádný chod obce. Sílící požadavky na dosažení jistého stupně vzdělání však neměly jen praktické důvody plynoucí z obecních potřeb, ale samozřejmě reagovaly na všeobecný trend, který měšťanstvo sledovalo. Především zástupci městské inteligence se nezdálo, že stávají hybnou silou rozmanitých počínů vznikajících v dílnách místních uměleckých řemeslníků, které obohacovaly kulturní úroveň renesanční Kutné Hory.

Stavovské povstání znamenalo pro Kutnou Horu zpočátku spíše jen nepříjemnou zátěž již tak přetížené městské pokladny, a proto se v hnutí angažovala jen velmi váhavě.¹⁵⁰ Přesto se jedním z popravených na Staroměstském náměstí stal i primátor Jan Šultys z Felsdorfu,¹⁵¹ jehož hlava byla v železném koši zavěšena na Kolínskou bránu (kde zůstala až do roku 1724)

---

¹⁴⁷ H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 127.

¹⁴⁸ M. BARTOŠ a kol., *Kutná Hora*, s. 10–11.

¹⁴⁹ Z bohaté literatury zpracovávající fenomén literátských bratrstev z mnoha úhlů uveďme například: Jaroslav BUŽGA, *Hudebníci a hudební instituce v období baroku v Českých zemích*, Příspěvky k dějinám české hudby III., Praha 1976; Ferdinand TADRA, *Sborové literátův čili kůry literácké v Čechách*, in: Josef Srb – Ferdinand Tadra, *Památník pražského Hlaholu*, Praha 1886, s. 1–72; Karel KONRÁD, *Dějiny posvátného zpěvu staročeského od 15. věku do zrušení literátských bratrstev. I. část, XV. věk a dějiny literátských bratrstev*, Praha 1893.

¹⁵⁰ Průběh dějů popisuje například Jan FIALA, *Kutná Hora v letech 1618–1620*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 2, 1925, s. 96–148. Jeho pohled je sice značně tendenční a silně protiněmecky zaujatý, avšak dokumentuje i praktické – každodenní rozměry povstání v kutnohorském prostředí.

¹⁵¹ TÝŽ, *Jan starší Šultys z Felsdorfu*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 2, 1925, s. 17–27.

a město postihly přísné a dalekosáhlé tresty. V pondělí 9. listopadu 1620 ráno se o proběhnuvší bitvě na Bílé Hoře ve městě ještě nevědělo – městská rada tak jako obvykle zasedla k jednání a kromě přijetí bezpečnostních opatření ke zlepšení obranyschopnosti a pořádku ve městě také odložila při Mikuláše Dačického z Heslova s Adamem Vokurkou na příští středu.¹⁵²

Roku 1613 byl na post nejvyššího mincmistra jmenován Vilém z Vřesovic (Vilém Vřesovec z Vřesové), ambiciózní a rozhodný muž, jenž neváhal zasahováním do složení městské rady prosazovat svoji prokatolicky orientovanou politiku. V Sedleckém klášteře v téže době působil horlivý opat Bartoloměj Pika, který proslul pořádáním katolických procesí, na nichž měli jeho nekatoličtí poddaní povinnou účast. Po vypuknutí stavovského povstání musel Vilém z Vřesovic opustit Čechy, avšak po odeznění bouří se navrátil z emigrace a byl dosazen zpět do svého úřadu.¹⁵³ Svými pobělohorskými postupy realizovanými ve spolupráci s arciděkanem Matoušem Apianem si vysloužil nijak nezastíraný a velmi hluboký nesouhlas Mikuláše Dačického, který jej v Pamětech spojuje s celou řadou zejména rekatolizačních opatření.¹⁵⁴ Jedněmi z nich bylo konfiskování městského pozemkového majetku, navrácení zabaveného majetku Sedleckému klášteru (které město za výhodných podmínek odkoupilo hned v počátcích povstání),¹⁵⁵ vyměření pokuty ve výši 13 000 kop gr. č. a uvedení jezuitů do města¹⁵⁶ (jezuitská kolej byla založena na jeho žádost Ferdinandem III. v roce 1624). Kutnou Horu museli nejprve opustit utrakvističtí kazatelé, později měšťané odmítající přestoupit na katolickou víru (1624 – jednalo se o zhruba čtyřicet rodin). Urození obyvatelé města se museli rozhodnout ke konverzi nebo exilu v roce 1627 – tato volba se tedy Mikuláši Dačickému těsně vyhnula. K praktické a zároveň velmi účinné metodě, která měla přimět zdejší měšťany k přijetí katolické víry, patřilo i v Kutné Hoře kromě věznění také neoblíbené ubytovávání vojáků vyskytujících se v okolí města v souvislosti s vojenskými operacemi.¹⁵⁷

Během třicetileté války zasáhly město dva pobyty švédských jednotek (1639 a 1643) a vyplacení vysoké kontribuce vojsku. Působením těchto vlivů, mezi něž patřil i úbytek

---

¹⁵² TÝŽ, *Kutná Hora v letech 1618–1620*, s. 146.

¹⁵³ Kutnohorský primátor Jan Šultys z Felsdorfu, dříve mincovní úředník a ještě dříve učitel, byl za svoji účast v direktoriu popraven 21. června 1621 na Staroměstském náměstí v Praze.

¹⁵⁴ K Dačického názorům na rekatolizační opatření srov. Štěpánka FALTÝNOVÁ, *Dobový obraz pobělohorské rekatolizace v Kutné Hoře především v Pamětech Mikuláše Dačického z Heslova*, bakalářská práce, Katedra historie, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Olomouc 2008.

¹⁵⁵ J. FIALA, *Kutná Hora v letech 1618–1620*, s. 127nn.

¹⁵⁶ K jezuitům a jejich aktivitám ve městě a jeho okolí srov. Bohumil HANUŠ, *Dějiny a působení jezuitského řádu kutnohorského*, Kutná Hora 2012; V. Vaněk – J. K. Kroupa (edd.), *Kutná Hora v době baroka*, passim.

¹⁵⁷ Emanuel LEMINGER, *Kutnohorští emigranti a jejich domy*, Vlastivědný sborník východočeský 4, 1929, s. 11–27. Pobělohorské náboženské situaci v Kutné Hoře se věnoval Petr Miloslav VESELSKÝ, *Persekuce Hory Kutné po bitvě bělohorské*, Kutná Hora 1882. Veselský přepisuje úřední nařízení a odpovědi tehdejší městské rady na ně, obojí většinou doslovně, ale bez uvedení původu citovaných pramenů. Od Dačického přejal neobjektivní hodnocení rekatolizačních opatření a zejména pak nejvyššího mincmistra Viléma z Vřesovic.

obyvatelstva, chátrání budov a intenzivní centralizace prosazovaná ze strany ústředních orgánů, pohasínala faktická sláva Kutné Hory o to rychleji. Základní kámen kutnohorského úpadku, totiž skomírající těžba drahých kovů, utrhla definitivní ránu převedením správy všech důlních děl do rukou města v roce 1625, k čemuž byl dán základ o deset let dříve stanovením povinné účasti měšťanů v těžářstvech.¹⁵⁸ Bez aktivní účasti panovníka na dolování však nebylo možné podnik dále provozovat.

---

¹⁵⁸ H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 114; J. FIALA, *Kutná Hora v letech 1618–1620*, s. 127.

4. Mikuláš Dačický z Heslova – osudy

4.1. Dětství a rodinné zázemí

„V pondělí ráno před památkou Narození Krista Pána, syna božího, na Horách Kutnách narodil mi jse syn muoj Mikuláš, toho jména třetí, z Doroty z Práchňan, manželky mé, na znamení, kteréž sluje bejk $\Delta \odot \text{♀}$, a ve středu den začetí léta nového 1556 jest od pana arciděkana kněze Matauše pokřtěn. – Autor hujus libris natus.“¹⁵⁹ Takto si Ondřej Krivoláček-Dačický, v roce 1555 pětáctýřicetiletý otec rodiny a vážený kutnohorský měšťan, zaznamenal narození svého v pořadí šestnáctého dítěte, syna Mikuláše. Ačkoliv by tato číslovka mohla jevit jako úctyhodná a mohla by vzbuzovat představu, že se malý Mikuláš stal jen dalším z již tak početných potomků plodných rodičů, vysoká dětská úmrtnost v první polovině 16. století toto zdání mění v mnohem krutější realitu.

Druhá Ondřejova manželka Dorota, rozená z Práchňan, absolvovala svůj první porod v roce 1539 ve věku dvaceti let, necelý rok po uzavřeném sňatku, a až do své smrti v roce 1566 přivedla na svět v rozmezí jednoho až třech let celkem 15 dětí.¹⁶⁰ Mikuláš narozený v roce 1555 byl jejím dvanáctým dítětem, přičemž v době jeho narození žilo z plnorodých sourozenců podle všeho už jen pět dětí.¹⁶¹ V roce předcházejícím narození Mikuláše III. postihla rodinu tragédie v podobě morové nákazy, která si mezi dětmi vybrala hned čtyři oběti – čtyři syny: devítiletého Simeona, osmiletého Zikmunda I., pětiletého Mikuláše II. a dvouletého Jindřicha I.¹⁶² Tři Mikulášovi mladší sourozenci zemřeli buď brzy po porodu, nebo v dětském věku – pozdější kronikář se tak stal posledním dítětem svých rodičů (z celkových pěti), které se dožilo dospělého věku. Dva jeho starší bratři, které rodiče shodně pojmenovali po Dorotině otci Mikulášovi z Práchňan, zemřeli ještě před rokem 1555, a proto byl Mikuláš Dačický, později z Heslova, již třetím nositelem tohoto jména.¹⁶³

Informace o narozeních a úmrtích členů Mikulášovy nejbližší rodiny pocházejí především ze záznamů Ondřeje Krivoláčka-Dačického, které se nacházejí v oddíle XII. Paměti (1534–1571). Jindřichohradecký rukopis přitom oproti muzejnímu rukopisu nabízí těchto rodinných

¹⁵⁹ E. PETRŮ – E. PRAŽÁK (edd.), *Mikuláš Dačický z Heslova*, s. 226.

¹⁶⁰ Z těchto patnácti byly pravděpodobně dvě poslední děti „nedochodilé“ – nedonošené, a zemřely brzy po porodu. Jedno z nich byl patrně Zikmund, toho jména druhý, kterého Ondřej ve svých zápiscích zmiňuje i jménem. A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. 346.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 343–348.

¹⁶² Tamtéž, s. 141. Tři z dětí zemřely v jednom dni, tři dny po nich čtvrtý.

¹⁶³ K opakovanému užití křestního jména již zemřelého dítěte pro dítě nově narozené se rodiče rozhodli čtyřikrát (Mikuláš II., Mikuláš III., Jindřich II. a Zikmund II.).

zmínek nepoměrně více. Zdá se, že do oddílu XII. muzejního rukopisu Mikuláš zařadil vedle událostí bez jakékoli vazby na rodinu ty záznamy, které se týkají bezprostředně jeho samého (narození) a jeho přímých předků (sňatek rodičů, úmrtí matky, úmrtí prarodičů). Jindřichohradecký rukopis pak obsahuje údaje o každém ze sourozenců zvlášť. Mikuláš Dačický je během opisování z otcových kalendářů doplnil některými poznámkami ve formě „Not“, avšak jeho možné a pravděpodobné ostatní zásahy do otcovy předlohy není možné rozpoznat. Výjimku tvoří právě výše citovaný záznam o Mikulášově narození. Zatímco v případě ostatních sourozenců zní zpráva zpravidla takto: „Mikuláš, toho jména druhý syn můj, narodil se v středu a. s. Catharinae,“¹⁶⁴ v případě Mikuláše III. je záznam mnohem obsáhlejší. Kromě přesné datace včetně dne v týdnu a denní doby, uvedení místa, jména matky, přesného data křtu a jména křtícího kněze obsahuje dokonce i znamení zvěrokruhu a tři symboly – trojúhelník obrácený hrotem nahoru, kruh s tečkou uprostřed a kruh s křížem na spodní straně. Je tedy možné se domnívat, že Ondřejův stručný zápis byl rozšířen z Mikulášovy iniciativy s cílem poskytnout o hlavním autorovi Paměti důslednější informace.

U třech zmiňovaných symbolů by bylo vhodné se zastavit, a to tím spíše, že dosavadní literatura věnovaná Mikuláši Dačickému z Heslova se jimi zatím nezabývala. První ze symbolů, rovnostranný trojúhelník obrácený hrotem nahoru, představuje v různých systémech mužskou plodivou sílu a v alchymii pak oheň. V křesťanství pak odkazuje k číslu tři, zejména ke svaté Trojici a zároveň boží trojjedinosti a úplnosti. Kruh s tečkou uprostřed je astrologický a alchymistický symbol Slunce, zlata a také vzduchu, představující vládce, otce, moc, autoritu a sebevyjádření. Tečka uprostřed značí uzavření „velkého díla“. Poslední symbol je dnes všeobecně rozšířený znak pro ženský princip, jedná se o astrologické Venušino znamení lásky a krásy, které odkazuje na vztahy, harmonii a spolupráci. V alchymii jde o symbol mědi.¹⁶⁵

Jakkoli mohou astrologické výklady lidských povah zůstat mimo pole vědeckého bádání, aplikace typických charakteristik býka – loajality, tvořivosti, tvrdohlavosti a podřízenosti Venuši – na Mikulášovu osobnost se přímo nabízí. Loajalita ke Kutné Hoře, k češství, k náboženství a morálním zásadám (v pozdějším věku), tvořivost a potřeba sebevyjádření v literárním – básnickém i kronikářském díle, vznětlivost a tvrdohlavost ve vztazích, sporech či názorech – všechny tyto a i další vlastnosti bychom v Dačického životaběhu našli velmi snadno.¹⁶⁶ Aby mohli pisatelé Paměti zakomponovat do svého textu

---

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 345.

¹⁶⁵ *Znaky a symboly*, Praha 2009, s. 201, 286; Manfred LURKER, *Slovník symbolů*, Praha 2005, passim.

¹⁶⁶ Aniž by autorka této práce hlouběji pronikla do zákonitostí sestavování horoskopů v polovině 16. století, zdá se, že první symbol by mohl značit úhel mezi dvěma planetami v horoskopu (tzv. aspekt). Trojúhelník znamená tzv. trigon, tedy 120°. Druhý a třetí symbol by patrně měl určovat planety, tedy Slunce a Venuši. Symbol Venuše by mohl vycházet také z hodinového horoskopu v době narození Mikuláše Dačického z Heslova. Víme, že se

výše popsané symboly, museli mít možnost pracovat s astronomickými tabulkami určujícími polohu nebeských těles v okamžiku narození. K dispozici je měl jistě již Mikuláš z Práchnan, který v úvodu osmého oddílu symboly přidává k záznamům o narození svých nejbližších příbuzných. Ondřej Křivoláček-Dačický je naopak neuvádí, až na údaj o narození Mikuláše Dačického, který však – jak již bylo naznačeno – můžeme přivlastnit Mikulášovi samotnému.

Skutečnost, že Ondřej s Dorotou opakovaně volili stejná jména pro svoje děti, především ale jméno Mikuláš, svědčí o úctě, jaké se v rodině těšil Dorotin otec Mikuláš z Práchnan (narozen 1485). Není divu, cílevědomý a rozhodný měšťan byl jednou z nejvýraznějších osobností kutnohorské městské reprezentace v 16. století a právě díky spříznění s ním mohl Ondřej Křivoláček-Dačický stoupat na žebříčku společenské hierarchie. Oba muže však pojily také stejné politické názory a některé životní zvraty. Oba se výhodně oženili – Mikuláš z Práchnan si vybral Justinu z Hor, dceru bohatého nákladníka Ondřeje Mejšnara. Z tohoto manželství se narodilo šestnáct dětí, z nichž pouhé čtyři se dožily dospělosti. Jedním z přeživších dětí byla Dorota, která se množstvím porodů svojí matce téměř vyrovnala.

Stejně jako Ondřej Křivoláček-Dačický, i Mikuláš z Práchnan (podobně jako zakladatel kroniky Bartoš z Práchnan, otec Mikuláše z Práchnan) začínal svoji kariéru coby kraječ suken, stal se též v tomto oboru cechmistrem, ale po převzetí veřejných funkcí se řemesla vzdal a věnoval se pouze správě městských záležitostí. Byl obecním starším, šepmistrem a konečně primasem Kutné Hory, přičemž dohlížel na správu obecního jmění. Patřil do tábora staroutrakvistického měšťanstva a důsledně lpěl na zachovávání starých privilegií a výjimečného postavení Kutné Hory mezi královskými městy; z důvodu zasahování nejvyššího mincmistra do správních záležitostí města, zejména do osazování městské rady, se s ním dostával do vyhrocených konfliktů. Jako primas zastupoval město na zemských soudech a v roce 1526 byl jako člen deputace vyslán do Vídně k nově zvolenému českému králi. Rok 1547 byl spíše smutnou tečkou za jeho aktivní politickou kariérou, protože to byl právě on, kdo musel jet do Prahy na srpnový bartolomějský sněm a odevzdat panovníkovi veškerá kutnohorská privilegia. Ačkoli se po své poslední cestě do hlavního města stáhl do politického ústraní, v Kutné Hoře i nadále platil například policejní řád, o který se zasadil, a osmisoudcovský úřad, který byl zřízen na jeho popud, plnil své povinnosti ještě dlouhá staletí.

Protože Mikuláš z Práchnan zaznamenal do svých zápisků také krátké latinské verše, spekulovalo se v literatuře o jeho možném, avšak nijak nepotvrzeném univerzitním vzdělání.

Mikuláš narodil v pondělí ráno – a v pondělí je Venuše vládkyní šesté hodiny ranní. Znamení býka je pravděpodobně ascendentem pro hvězdný čas Mikulášova narození. Adrienne von TAXIS, *Astrologie. Velká kniha o astrologii*, Praha 2009.

Když v roce 1550 zemřel, jeho nejslavnější vnuk ještě nebyl na světě. Ondřej Křivoláček-Dačický jeho smrt zdokumentoval s nepochybnou úctou a uznáním jeho celoživotního díla: „... umřel jest p. Mikuláš z Práchňan, přítel a otec náš milý, děd synův a dcer mých milých, otec Doroty z Práchňan, manželky mé. Byl jest muž dobrý a rozumný a mnohé práce a starosti vedl pro Hor. Kut., vlast' svau milau, až do smrti.“¹⁶⁷

Není důvod pochybovat o tom, že se Mikuláš narodil nejen do vážené a zajištěné, ale také milující rodiny. Bohužel není dochovaná žádná korespondence ani jiné prameny osobní povahy a vycházet tak můžeme pouze z formulací, jež nabízí Paměti. Ondřej Křivoláček-Dačický se o svých dětech vyjadřoval (kromě obvyklých označení „dcera“ a „syn“) slovy „filii mei charissimi“, případně „děti mé milé“ či zdrobnělinou „dět'átko“.¹⁶⁸ Při příležitosti úmrtí druhé manželky si poznamenal všechny děti s ní zplozené a přidal doušku „Bud' pán buoh ze všeho chválen na věky věkův! Amen.“¹⁶⁹ Zdá se, že o něco větší pozornost přeci jen věnoval synům než dcerám, neboť v případě jejich narození většinou uvedl i jméno kněze, který je pokřtil – u dcery tak neučinil ani v jednom případě. Stejně tak Mikuláš Dačický označil svého otce za „pater meus charissimus“¹⁷⁰ a o komplikovanějších vztazích prameny nevypovídají.

Oba sňatky Ondřeje Křivoláčka-Dačického byly uzavřeny z rozumu a po pečlivé úvaze, i když osobní zalíbení snoubenců samozřejmě není vyloučeno. S první manželkou Annou, rozenou Káňovou, jejíž věk v době sňatku neznáme (avšak byla již vdovou a měla tři dcery ze svého prvního manželství s Martinem Křivoláčkem, z nichž jedna již byla provdána) vyženil zavedený obchod se sukrem a také jméno Křivoláček – což nepatřilo v dobové praxi k ničemu neobvyklému.¹⁷¹ Toto Ondřejovo manželství bývá v literatuře označováno za nepřiliš šťastné, přestože přímé doklady o tom chybí – východiskem tohoto tvrzení je především rozdílný věk manželů. Nicméně i Annu, stejně jako Dorotu, Ondřej označuje za „manželku mou milou“.¹⁷² Anna Křivoláčková porodila svému druhému choti čtyři děti – nejstarší Mandalenu (provdanou za kněze Jana Farinesta), Tobiáše (otce Matyáše Dačického z Heslova, od kterého je odvozována nyní žijící linie rodu Dačických z Heslova) a další dva syny Matěje a Václava, kteří však zemřeli v dětském či kojeneckém věku. Důvod Annina úmrtí neznáme, není však vyloučeno, že přímo souvisel s porodem posledního potomka. O zásadním způsobem nezkalených vztazích mezi dětmi z prvního a druhého Ondřejova manželství svědčí také fakt, že když se po otcově smrti Mandalena Farinestová přihlásila o podíl z jeho dědictví, přestože

¹⁶⁷ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. 345.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 141, 343.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 146.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 148.

¹⁷¹ J. MIKULEC (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova*, s. 17.

¹⁷² A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. 146.

již byla zaopatřena protože svůj podíl obdržela věnem, dostala od svých bratrů 60 kop gr. č jako dar.¹⁷³ Jak Mandalena, tak Tobiáš byli o více než 20 let starší než Mikuláš Dačický – bližší, a to velmi přátelské vztahy navázal Mikuláš až s Tobiášovým synem Matyášem.

Sňatek s Dorotou z Práchňan, „manželkou mou milou a věrnou“,¹⁷⁴ přinesl Ondřejovi kromě bohatého věna (100 kop gr. č. v penězích, dům na Tarmarce a 160 kop gr. č. ve výbavě; po smrti Dorotiny příbuzných přešlo na jejího manžela spoluvlastnictví vsí Kbele, Chvatliny a Sobušic a několika horních tálů)¹⁷⁵ ještě větší posun na společenském žebříčku městské společnosti první poloviny 16. století. Opustil obchod se sukrem a začal se věnovat pouze investicím do hornické činnosti a následně také správě některých úřadů – byl obecním starším, šepmistrem (za staršího šepmistra byl přes svůj mladý věk zvolen ještě téhož roku, kdy se s Dorotou oženil), hejtmanem na Tarmarce, mincířským a pregéřským konšelem, dozorcem k měřám a v roce 1551 krátce také císařským rychtářem. Z poslední jmenované funkce však nebyl vůbec nadšen a brzy se z této povinnosti vyvázal a stal se horním hofmistrem: „... vyhlásiv mne za rychtáře královského k sedání nad šepmistry tu na Horách Kutnách, čehož jsem žádostiv nebyl. Pán Bůh rač mi pomocník býti!“¹⁷⁶ Také hofmistrovských pravomocí neužíval dlouho a to na vlastní žádost, neboť „Němci mým upřímným a věrným radám nechtěli věřiti.“¹⁷⁷ I nadále však zastával funkci šepmistra a neváhal nahlas komentovat veřejné dění v Kutné Hoře.

Jeho morální kredit nicméně není zcela neposkvřený, neboť se o něm v Kutné Hoře říkalo, že zpronevěřuje rudu z kaňkovských dolů.¹⁷⁸ V únoru roku 1555 se navíc dostal do vězení, ale ve spravedlivé věci – totiž kvůli pochybným alchymistickým aktivitám nejvyššího mincmistra Petra Hlavsy. Uvězněn byl pro své „všetečnosti a vejstupky“, ale nebezpečná situace pro něj nakonec vyústila v relativně dobrý konec – o následcích tohoto životního zvratu bude řeč níže. Kromě několika pří o nárek cti (mezi nimi též jedné, ve které Ondřej bránil čest svého již třicet let mrtvého otce, kterého bohužel nejmenuje, a proto dosud není známa jeho totožnost)¹⁷⁹ a sporů týkajících se věcí veřejných absolvoval i hospodské rvačky a konflikty, ve

¹⁷³ P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 14.

¹⁷⁴ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. 146.

¹⁷⁵ P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 8.

¹⁷⁶ E. PETRŮ – E. PRAŽÁK (edd.), *Mikuláš Dačický z Heslova*, s. 224; instrukce císařskému rychtáři v plném znění: P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 9–10.

¹⁷⁷ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. 346.

¹⁷⁸ „Ty křivej, křivej, Křivolakej, tys krad kyzy na Kaňku!“ Tamtéž, s. XXXVIII.

¹⁷⁹ J. FIALA, *Odkud pocházel Ondřej Křivoláček*, s. 41. Původ rodiny Dačických není dosud jednoznačně vysvětlen, nejpravděpodobněji se však jeví domněnka, že do Kutné Hory přišli z „moravských“ Dačic (přestože nyní spadají pod Jihočeský kraj, leží na historickém území Moravy). Mikovcovu hypotézu o polském původu zavrhoval již Antonín Rezek i Petr Miloslav Veselský, souvislost s Dašicemi u Pardubic lze též vyloučit.

kterých došlo i na kordy¹⁸⁰ – a je tedy možné říct, že alespoň co do ochoty účastnit se drobnějších potyček a soudních sporů nepadlo později jablko daleko od stromu.

Ondřej Krivoláček-Dačický měl co do povahy a názorů mnoho společného se svým synem Mikulášem. Sdíleli spolu například odtazitý postoj k německé komunitě působící v Kutné Hoře, ochotu pouštět se do soudních sporů a hájit v nich čest svoji či svojí rodiny, intenzivní zájem o dění v Kutné Hoře, oddanost starým městským a stavovským privilegiím, spíše problematické vztahy s nejvyššími mincmistry, osobní hrdost a také vztah k Bohu, který se u obou zdá být upřímný a pevný. Co do vztahu k majetku však syn hospodařil zcela jinak než otec. Ondřejovi se podařilo nashromáždit úctyhodné jmění – kromě zmíněných hmotných statků získal do svého vlastnictví minciřský lůn, Krbcovské louky, Susovský dvůr na Kolmarku, tři hutě za Kolmarkem, v roce 1559 koupil tvrz Lorec, dále důl s názvem Smůla, podíly z dalších dolů či další domy – Biskupský a Trnkovský; kromě toho měl také obchodovat s vínem. Co však Mikuláš po svém otci zdědil, to během svého života utratil a zemřel zcela bez prostředků.

Ještě během svého prvního manželství, v roce 1534, zakoupil Ondřej zmiňovaný Biskupský dům od Petra Havránka za 116 kop gr. č.¹⁸¹ Právě v tomto domě dříve bydlel Filip Villanuova a právě zde se později narodil Mikuláš Dačický a též většina jeho plnorodých sourozenců. Kromě jmenovaných čtyř, kteří podlehl morové nákaze roku 1554, zemřeli v dětském věku ještě Mikuláš I. (narozen 1542), Lidmila (narozena 1548), Kateřina (narozena 1553), Jindřich II. (narozen 1558), Zikmund (1560) a poslední neznámého jména. Pomineme-li dva polorodé sourozence, vyrůstal Mikuláš ve společnosti bratra Jana (narozen 1539), sestry Anny (narozena 1540), bratra Václava (narozen 1544), krátký čas možná také Kateřiny (přesné datum jejího úmrtí neznáme), Justiny (narozena 1554) a mladšího Jindřicha II. (narozen 1558), který však zemřel ještě před rokem 1566. V raném dětství přišli na svět tři mladší sourozenci, žádný z nich se však nedožil dospělého věku. Ať už společně s mladším Jindřichem anebo sám (přesné datum úmrtí Jindřicha neznáme), patřil k nejmladším dětem v rodině a není proto vyloučeno, že by nebyl středem pozornosti jako benjamínek.

Ondřej Krivoláček-Dačický projevoval vůči všem svým dětem důslednou vůli zajistit jim dostatečné zaopatření.¹⁸² Nepřekvapí také, že obchodník, úředník, politik a schopný diplomat trval na tom, aby byli jeho synové vybaveni vzděláním. O výuce dcer nemáme bohužel žádné

---

¹⁸⁰ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. XXXIX.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 343.

¹⁸² Například synu Tobiášovi koupil roku 1566 Trnkovský dům, synu Janovi daroval o rok později minciřský lůn. Tamtéž, s. XXXIV.

doklady,¹⁸³ stejně jako o základním vzdělání chlapců, nicméně lze předpokládat, že synové jednoho z předních kutnohorských měšťanů navštěvovali některou z městských vzdělávacích institucí, které byly v 16. století v Kutné Hoře činné.¹⁸⁴ Kromě svatobarborské školy šlo o partikulární školu vysokokostelskou, která poskytovala velmi kvalitní vzdělání na úrovni pražských ústavů.

Nejstaršího syna z druhého manželství Jana, jenž byl o 16 let starší než Mikuláš, poslal Ondřej v jeho 14 letech do Jihlavy, aby se tam naučil německému jazyku. Přímo v Kutné Hoře by se pro mladého Dačického jistě našel dostačující zdroj výuky němčiny, otec však chtěl svého syna poslat na zkušenou mimo domácí prostředí, aby jeho rozhled nezůstal omezen jen na hradby rodného města. Navíc se jednalo o přátelskou protislužbu na principu „handlu“, protože na oplátku přijal do své rodiny Jiříka Šmilauera, tehdy „pachole“, aby se u Dačických naopak učil česky.¹⁸⁵ Není známo, jak dlouhou dobu strávil Jan v Jihlavě a Jiří v Kutné Hoře, nicméně Mikuláš Dačický zaznamenává k roku 1614 úmrtí Jiřího Šmilauera, člověka „ryšavého, letitého, mně od mladosti známého“.¹⁸⁶ Vztahy mezi oběma rodinami tedy podle všeho pokračovaly i poté, co se oba synové vrátili domů. V Pamětech jsou dokumentovány i některá základní fakta spojená s Jiříkovým synem Augustinem Šmilauerem, který z Jihlavy přesídlil do Kutné Hory a stal se zde úředníkem mince. Jakým vzděláním kromě předpokládané partikulární kutnohorské školy prošel Tobiáš Dačický, nejstarší z Ondřejových synů, a Václav, prostřední syn z druhého manželství, o tom nám bohužel otec rodiny zprávu v Pamětech nezanechal.

Ondřej Křivoláček-Dačický byl celý život přesvědčeným luteránem, jeho druhá žena Dorota byla podle všeho staroutraktvistického vyznání. Když tedy rodiče posílali svého nejstaršího syna Jana do luteránské Jihlavy, nemuseli se obávat toho, že by se mu zalíbila jiná konfese. O to větším překvapením by se mohl zdát fakt, že svého tehdy již nejmladšího syna Mikuláše dovezl Ondřej do benediktinského kláštera v Kladrubech v západních Čechách.¹⁸⁷ Stalo se tak v roce 1570, když byl Mikuláš patnáctiletý – v jeho věku je tedy možné spatřovat paralelu s Janovou zkušeností, stejně tak jako v okolnosti, kterou Ondřej zdůraznil – Mikuláše poslal do Kladrub proto, aby se zde vyučil cizímu jazyku, tentokrát však nikoli němčině, ale

---

¹⁸³ Pokud se vzdělávaly v některém ze školních zařízení, šlo se vši pravděpodobností o tzv. postranní školu, jejímž zřizovatelem nebylo město. Tyto soukromé školy poskytovaly základní vzdělání – čtení, psaní a počty – a protože nesměly konkurovat městským školám, potřebovaly ke svému fungování povolení městské rady. Právě v těchto postranních školách se zpravidla vzdělávaly dívky. H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 128–129.

¹⁸⁴ Zcela vyloučena však také není možnost, že byly děti vzdělávány doma prostřednictvím preceptora – zdá se to však být velmi nepravděpodobné, stejně jako možnost, že otec Ondřej Dačický se výuky svých synů účastnil osobně. O využití služeb preceptora by se téměř jistě ve svých Pamětech zmínil.

¹⁸⁵ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. 346.

¹⁸⁶ TÝŽ (ed.), *Paměti II*, s. 148.

¹⁸⁷ TÝŽ (ed.), *Paměti I*, s. 348.

latině. O tom, proč Mikulášovi nestačila výuka v kutnohorských školách (co do latiny poskytovala například vysokokostelská škola velmi kvalitní vzdělání) a proč u jednoho syna upřednostnil němčinu a u druhého latinu, se můžeme jen dohadovat. Do kláštera tehdy šedesátiletý Ondřej Mikuláše doprovodil a předal do rukou zdejšího opata Josefa Wrona z Dorndorfu. Bylo to naposledy, co Mikuláš viděl svého otce naživu, protože Ondřej zemřel hned v následujícím roce.

O Mikulášově dětství před rokem 1570 nevíme téměř nic a jeho podobu lze rekonstruovat pouze základními obrysy pomocí událostí, kterými rodina po jeho narození procházela. Od jeho čtyř let rodina sídlila na předměstské tvrzi Lorec mimo ruch centra města. V jedenácti letech mu zemřela matka Dorota z Práchnan,¹⁸⁸ přičemž tuto ztrátu musel malý Dačický pociťovat velmi hluboce, na rozdíl od smrti jeho tří mladších sourozenců (a pravděpodobně také starší sestry Kateřiny). S tím, jak se nejstarší sourozenci osamostatňovali a zakládali vlastní domácnosti, ubývalo na Lorci dosavadních obyvatel. Poslední roky života Ondřeje Dačického, v druhé polovině šedesátých let 16. století, se původně mnohočlenná rodina omezila jen na její hlavu a z dětí Jana (od roku 1564 žil mimo Lorec s manželkou Kateřinou), Annu (provdána patrně roku 1566 za Jiřího Hrušku), Václava (je možné, že žil na Lorci i se svojí manželkou ještě před otcovou smrtí), Justinu (provдалa se, avšak neznámo kdy, za Ondřeje Haizla; zemřela před rokem 1582)¹⁸⁹ a Mikuláše. A protože se Ondřej Dačický v šedesátých letech již svého veřejného vystupování vzdal, můžeme se domnívat, že vztahy mezi ním a stále ještě malým Mikulášem mohly být velmi blízké. Vyloučena není ani možnost, že se Ondřej podílel na Mikulášově základním vzdělávání a zasvětil jej do hospodářských zásad a také rodinných kronikářských tradic.

Josef Wron z Dorndorfu a Biskupova byl rozhodně velmi svéráznou postavou církevních dějin 16. století. Je znám zejména svým skandálním životním stylem a problematickým přístupem k dobové morálce, zcela odporujícím katolickým představám o vlastnostech kněze, benediktinského řeholníka a opata kladrubského kláštera. Mikuláš Dačický uvádí, že Wron byl polského původu (varianty jeho jména zní Vron, Vronius, Vroň, Vroj, Vronek, Vroja), přičemž přízvisko „z Thuru“, používané předtím, než se dočkal nobilitace z rukou Ferdinanda I., patrně odkazuje na polské město Toruň.¹⁹⁰ Opatem v Kladrubech se stal na počátku šedesátých let 16.

¹⁸⁸ Kromě již zmíněných skutečností nemáme o Mikulášově matce bližší zprávy. Díky zápisům v kutnohorské městské memorabilní knize víme, že se účastnila minimálně jednoho soudního sporu, a to v roce 1560. Šlo tehdy o nárek cti a Dorota stála na straně žalované. Již o deset let dříve prý nařkla jednu z kutnohorských obyvatelek z nevěry. J. FIALA, *Odkud pocházel Ondřej Krivoláček*, s. 41–42.

¹⁸⁹ P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 13.

¹⁹⁰ Adolf Ludvík KREJČÍK, *O Biskupech, Arpínech a Josefu Vronovi z Dorndorfu a Biskupova*, Časopis Společnosti přátel starožitností 49–50, 1941–1942, s. 226–258, zde s. 249.

století a hned od počátku absolvoval a řešil mnohé hospodářské obtíže a problémy, včetně zpronevěry peněz klášterním písařem či splátek nucené půjčky císaři Maxmiliánu II., se kterými se neustále opožďoval, stejně jako v případě pozdějších zemských berní.¹⁹¹ Wron se dlouho těšil důvěře pražského arcibiskupa Antonína Brusa z Mohelnice, který jej kromě jiného pověřoval některými úkoly hospodářské a procesněprávní povahy, s jeho nástupcem Martinem Medkem z Mohelnice však dobré vztahy opata s arcibiskupstvím ustaly. V roce 1583 začalo proti Wronovi vyšetřování, které skončilo vzájemnou dohodou o odstoupení z funkce výměnou za doživotní deputát. Nyní již bývalý opat přesídlil i se svojí manželkou a dětmi do benediktinského kláštera sv. Ducha na Starém Městě pražském, i poté však nový kladrubský opat obtížně vymáhal na Wronovi vydání stříbrné pečeti a některých dlužních úpisů.¹⁹²

S rodem Dačických z Heslova byl Wron podle informací plynoucích z Pamětí sešvagřen, a pokud tomu tak skutečně bylo, není již rozhodnutí Ondřeje Křivoláčka-Dačického odvézt patnáctiletého Mikuláše do Kladrub vůbec překvapující. Přesné genealogické spojení je však nejasné – byl-li Wron Mikulášovým švagrem, musela být jeho manželkou jedna ze starších sester. Víme jistě, že se jmenovala Anna, a v úvahu tak připadá Mikulášova vlastní sestra narozená roku 1540, která se však podle Antonína Rezka provdala roku 1566 za Jiřího Hrušku a odešla s ním do Nového Bydžova,¹⁹³ anebo dcera Anny Křivoláčkové z prvního manželství s Martinem Křivoláčkem, o jejichž osudech však nemáme žádné zprávy, stejně jako o jejím alespoň přibližném věku a vztazích s rodinou svého nevlastního otce Ondřeje Křivoláčka-Dačického.

Pokud byla Wronovou milenkou a později oficiální manželkou Mikulášova vlastní sestra Anna, je s podivem, že Dačický tuto skutečnost na žádném místě v Pamětech ani nenaznačil. O opatových rodinných poměrech se vyjadřuje spíše neutrálně, až s despektem: „... pro frej z téhož opatství složen byl a tu s svau milenkau Annau a s dětmi s ní splozenými zjevně – což prve tejně činil – obejval...“¹⁹⁴ Na jiném místě pak: „A týž opat dobře vůli boží znal, ano i tejně manželku oddávanau a s ní dítky jměl, pročež k starosti o klášter přišel.“¹⁹⁵ Wronův sňatek se uskutečnil poměrně pozdě, v roce 1575, oddávajícím knězem byl Jan, farář ve Stříbře.¹⁹⁶ Jako paradox či naopak projev pokrytectví se v této souvislosti jeví opatova stížnost k arcibiskupu Antonínu Brusovi z Mohelnice z roku 1566, ve které pranýřuje holostřevského faráře za

---

¹⁹¹ Tamtéž, s. 251–252.

¹⁹² Tamtéž, s. 258.

¹⁹³ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. XXXXI. Podle Petra Miloslava Veselského zemřela nejpozději v roce 1572. P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 13.

¹⁹⁴ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. 170.

¹⁹⁵ TÝŽ (ed.), *Paměti II*, s. 2.

¹⁹⁶ A. L. KREJČÍK, *O Biskupech*, s. 249.

nemravný život v podobě soužití se ženou, které pronajal komoru a dokonce ji pojal za manželku.¹⁹⁷ Přesný příbuzenský vztah opata Wrona s Mikulášem Dačickým a jeho rodinou bez svědectví dosud neznámých pramenů není možné odhalit. Navíc vzhledem k neustálené terminologii rodinných vazeb je také možné, že pojmem „švagr“ označil Mikuláš Dačický vzdálenější příbuzenský vztah než manžela své sestry.

Opat Wron a Mikuláš Dačický si podle všeho padli do oka a vznikl mezi nimi osobní vztah (někteří Dačického životopisci spekulují o přenosu opatova výstředního a hýřivého životního stylu na mladého Mikuláše).¹⁹⁸ Kutnohorský mladík se měl v kladrubské klášterní komunitě za Wronova dohledu učit latině a literárnímu umění, mohl zde však pochytit i další znalosti, neboť opat byl i schopný hospodář, právník a ekonom, jak Dačický později uznale hodnotí v souvislosti s jeho smrtí v roce 1589.¹⁹⁹ Studijní pobyt daleko od rodného města měl však prohloubit jeho již získané znalosti, o kterých bohužel nemáme žádnou bližší představu. Čtení, psaní, počítání, luteránský katechismus, snad i latina, poznatky o veřejné správě, dolování a souvisejícímu hospodářskému podnikání či orientace ve světě práva, pohybové schopnosti jako je jízda na koni či ovládnutí sečných zbraní, v nichž později tak vynikal – nejen těmito, ale mnohými dalšími znalostmi a dovednostmi musel v době svého odjezdu na Tachovsko již disponovat.

Že opat vedl spíše světský než duchovní život, Dačický pouze konstatuje, neupírá mu však znalost boží vůle, jak již zaznělo výše. Ve vztahu ke klášterním poddaným se pak Wron podle Dačického vyznačoval silnou ukrutností.²⁰⁰ Vlastnost, kterou Paměti neuvádějí, ale je dokumentována v jiných pramenech, je opatův alkoholismus, pro který na něj klášterní konvent podal stížnost.²⁰¹ Na první pobyt v Kladrubech, přerušený otcovou smrtí, vzpomínal Mikuláš velmi pozitivně – nejenže se mu tam dobře dařilo, ale nebyl ani nucen opustit své vyznání ve prospěch katolického. Co do pevnosti ve víře, literatura o Josefu Wronovi uvádí, že byl dokonce tajným luteránem, což mělo patřit k hlavním důvodům jeho sesazení z opatského stolce v rámci potridentských opatření pražského arcibiskupa Martina Medka z Mohelnice.²⁰² S tímto tvrzením je naopak v rozporu Wronovo ústní vyjádření k pražskému proboštovi Jindřichu Scriboniovi, kterému v roce 1572 oznámil, že pokud by západočeští benediktinští opati neudrželi své poddané v katolické víře, propadl by celý kraj „odpadlictví“.²⁰³

---

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 253.

¹⁹⁸ J. FIALA, *Rodinný život Mikuláše Dačického z Heslova*, č. 20, s. 1.

¹⁹⁹ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. 170.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 349.

²⁰¹ Karel NOVÁČEK a kol., *Kladrubský klášter 1115–1421: osídlení, architektura, artefakty*, Plzeň 2010, s. 13.

²⁰² Josef VÁVRA, *Počátky reformace katolické v Čechách*, Praha 1894, s. 19.

²⁰³ A. L. KREJČÍK, *O Biskupcech*, s. 256.

Bez ohledu na to, jakou dobu měl Mikuláš Dačický podle plánů svého otce v Kladrubech strávit, úmrtí jednašedesátiletého Ondřeje Dačického z Heslova dne 29. srpna 1571 na tvrzi Lorec ukončilo studijní pobyt předčasně. Šestnáctiletý Mikuláš se vrátil do Kutné Hory jako sirotek s právem na dědický podíl, který ovšem až do dosažení zletilosti měli za něj spravovat poručníci. Od 11. června téhož roku mohl navíc disponovat predikátem a přídomek „z Heslova“.²⁰⁴ O získání této výsady, jež byla velkým, kýženým a dlouho očekávaným úspěchem Ondřeje Dačického a zároveň uznáním jeho celoživotních zásluh, se mladý Mikuláš samozřejmě nijak osobně nepříčinil. Prestiž rodiny Dačických se tím přímo úměrně zvýšila a s ní i sebevědomí jejích členů, novopečených pánů z Heslova. Ondřej Dačický, který se definitivně oprostil od své dosavadní přezdívky „Křivoláček“ a formálně se vyrovnal přímým předkům manželky Doroty a zároveň svým předchůdcům v kutnohorské městské správě i v sepisování rodinné kroniky (Bartoš z Prácheň získal přídomek a erb pro sebe a své potomky od krále Vladislava II. po roce 1490), si svého nově nabytého titulu užíval pouhé dva a půl měsíce, s jeho „dědici a budoucími“ však přídomek žil až do zrušení šlechtických titulů v roce 1918.²⁰⁵

Ondřej Dačický usiloval o získání titulu mnoho let a toužil po něm patrně stejně jako většina bohatých a vlivných, avšak neurozených patricijů poloviny 16. století. Vedle nákladného životního stylu bylo získání erbu sice obtížně dostupným, ale přeci jen dosažitelným způsobem, jak se na společenském žebříčku přiblížit šlechtě. Mikulášův otec si během svého působení na čelných pozicích správy Kutné Hory získal značné renomé a podle všeho také – alespoň částečnou – důvěru habsburských panovníků. Již v roce 1548 jel do Vídně spolu s poselstvem, které u Ferdinanda I. prosilo za navrácení městských privilegií. V listopadu následujícího roku se Ondřej s děkanem Václavem Řezníčkem a farářem u sv. Barbory Matoušem aktivně účastnil zvláštního náboženského sněmu v Praze, který byl svolán na popud Ferdinanda I. za účelem zeslabení či přímo zničení vlivu luteránů v nekatolickém táboře. Tento cíl se naplnit nepodařilo, během jednání ale také došlo na osobní Ondřejův výstup, který shromážděným stavům oznámil, že „ne papež, ale sám Kristus Pán, syn boží, jest hlava církve světské“. Toto tvrzení musel hned následujícího dne obhajovat před samotným králem, jenž „mne v tom vyslyšev, při tom mne zachovati ráčil“.²⁰⁶

---

²⁰⁴ Původ přídomek „z Heslova“ a jeho spojitost s rodinou Dačických nejsou dosavadní literaturou objasněna. Rodinná tradice hovoří o rodinném předku, který se ve válce s Turky vyznamenal vyzrazením tureckého hesla nejvyššímu veliteli křesťanských vojsk, čímž zásadním způsobem přispěl k úspěšnému ukončení obléhání turecké pevnosti. Tato legenda však nemá oporu v žádných pramenech. P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 13.

²⁰⁵ P. MAŠEK, *Modrá krev*, s. 55.

²⁰⁶ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. 77–78.

Zdá se, že pronesená věta a osobní setkání mezi oběma muži v panovníkových očích nijak nepoškodily Ondřejovu důvěryhodnost, když jej v roce 1551 pověřil již zmiňovaným úřadem císařského rychtáře, kterého se ale Ondřej rychle zbavil. Samotný fakt, že z možných kandidátů byl vybrán právě on, hovoří o jeho pověsti schopného úředníka a bezúhonného muže. V padesátých letech 16. století však Ondřejův kredit u panovníka dostal značné trhliny v souvislosti s alchymistickým a šmelcovním působením mincmistra Petra Hlavsy z Libosavě, který se dlouho těšil záštitě místodržícího arciknížete Ferdinanda. Protože Ondřej k alarmující situaci v okolí kutnohorského mincmistra nemlčel, ale naopak hlasitými projevy jeho činnost kritizoval, dostal se na příkaz arciknížete Ferdinanda do již zmiňovaného vězení a právě v přímé souvislosti s touto událostí přišel o šance získat šlechtický titul od Ferdinanda I., a to přesto, že koncept erbovní listiny byl již připraven.²⁰⁷ Tvrz Lorec nedaleko předměstí Hlouchy, kterou Ondřej zakoupil roku 1559 a kam se celá rodina přestěhovala, se měla stát původcem přídomku „z Lorce“. Je-li autorem „Not“ v sedmém oddílu Pamětí jeho většinový autor Ondřej Křivoláček-Dačický a nikoli až jeho nástupce, je možné si udělat obrázek o názoru kutnohorského měšťana na právě zesnulého panovníka, se kterým měl možnost se osobně potkat. Ferdinandova vláda byla podle něj prodchnuta náboženskými spory, dosud nevídanými daňovými povinnostmi a odnětím svobod českým stavům po roce 1547. Pisatel této poznámky připomíná, jakým způsobem se Ferdinand a s ním i habsburský rod dostal na český trůn a zdůraznil přání českých stavů disponovat opět možností svobodné volby krále. Co do osobní charakteristiky, byl první raně novověký Habsburk na českém trůně „zrostu nevelkého, suchý, s odevřenými ústy, maličko nahrbovatý, očí dosti velikých, nosu hrbovatého, bílé tvářnosti, vlasův prostých, audův tenkých, řeči náramně spěšné, myslí vysoké, při tom hněvivý a mstitedlný a vtipu vostrého.“²⁰⁸

S nástupem Maxmiliána II. na trůn v roce 1564 získal Ondřej pro svůj záměr výhodnější vyjednávací pozici, neboť předchozí události byly již pozapomenuty a nový král byl také oproti jiným konfesím tolerantnější než jeho otec. Hned na jaře roku 1565, 13. května, se Ondřej vypravil do Prahy a následující den v pondělí se dočkal u Maxmiliána audience, přičemž s ním hovořil „o své věci“. Společně s Antonínem Rezkem se můžeme důvodně domnívat, že onou blíže nespecifikovanou věcí bylo právě udělení erbu. Ondřej se toho dne setkal s císařem

---

²⁰⁷ J. MIKULEC (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova*, s. 20. Celé znění tohoto konceptu: A. REZEK, *K biografii Dačických z Heslova*, s. 185. Erb měl vypadat takto: „... štít modrý aneb nebeský barvy, v němžto jest oblak své přirozené barvy, an dvě ruce oděné z něho vynikají, natahující samostříl s nataženou červenou zlatým tulejem, bílým péřím vopeřenou střelou, tak jakoby hned rychle vystřeliti měl, nad tím pak svrchu kolčí helm s visutými dolů modrými a bílými fafrnochy mající na sobě točenici bílou a červenou s oblakem, z něhožto vychází křídlo modré zhůru rozkřídlené, mající v sobě samostříl s naloženou střelou natažený...“

²⁰⁸ A. REZEK (ed.), *Pamětí I*, s. 85.

dvakrát – na dopolední audienci a poté ještě jednou po obědě. „J. Mt ráčil mne vyslyšeti milostivě a podal jsem J. Mti supplikací, kterauž ode mne laskavě přijal.“²⁰⁹ Tím však vzájemné kontakty nepřestaly – když za týden od pražského setkání Maxmilián projížděl okolo Kutné Hory na sněm do Znojma, zastavil u havěřské kaple pod Turkaňkem a ptal se na ni právě zde přítomného Ondřeje Křivoláčka-Dačického. O jiných setkáních či jednáních s panovníkem se Mikulášův otec nezmiňuje. Trvalo tedy celých šest let, než byla erbovní listina skutečně vydána.

Ve fondu Stará manipulace Národního archivu v Praze se nachází opis této erbovní listiny.²¹⁰ Maxmilián v ní vyzdvihuje příjemcovy ctnosti a vykonané skutky a zdůrazňuje nutnost jejich ocenění proto, aby se staly vzorem pro další poddané – protože jsou to právě chvalitebné činy poddaných, co zdobí císařskou korunu a jeho nositele: „... i jsouce my mnohých hodnověrných svědectvím zpravený, kterak Vondřej Dačický, poddaný náš v království našem českém věrný milý, až posavad v stavu svém poctivě se obcházal a zachovával a napotom aby tím lépeji a poctivěji stav svůj vésti a živnosti své hleděti mohl, s dobrým rozmyslem naším je s tím vědomím s radou věrných našich milých a mocí královskou v Čechách témuž Vondřejovi Dačickému i dědicům a budoucím jeho, řádně a manže[l]sky od něho poslym, ty kteréž nyní má neb ještě i míti bude obojího pohlaví, po věčné časy dáváme erb neboližto znamení vladycství, totiž štít červené nebo rubínové barvy, [v němž]²¹¹ u [s]podku do třetího dílu štítu zeď napříč se tř[e]mi stínkami²¹² bílé neboližto stříbrné barvy jest, za níž dvě ruce voděnce ve zbroji, jedna ruka po pravé straně po rameno, druhá pak po levé straně málo víc než po pěst, střelu nataženou, s šipk[ou] žluté nebo zlaté barvy, peřím bílé nebo stříbrné barvy obložením [v]zhůru držíci vynikají, nad štítem kolčí, helm, na něm přikryvadla neboližto fafrnochy bílé nebo stříbrné, a červené nebo rubínové barvy potažené dolů visí, nad tím nade vším tři píra pštrosova tých[ž] barev, po stranách červené neb rubínové a ve prostředku bílé nebo stříbrné, vzhůru stojící se vidí...“²¹³

4.2. Bouřlivé mládí?

---

²⁰⁹ Tamtéž, s. 347.

²¹⁰ Národní archiv [dále jen NA], Stará manipulace [dále jen SM], S 209/D 1, kart. 2280, opis erbovní listiny, 11. června 1571. Není vyloučeno, že opis byl pořízen v souvislosti se soudním procesem vedeným po zabití Šťastného Novohradského z Kolovrat pro potřeby dokazování.

²¹¹ V předloze se nachází chybné slovo „vienecz“.

²¹² Tzn. tři „zuby“ na cimbuří.

²¹³ Vyobrazení erbu např.: Roland NOHEL, *Kutnohorské erbovní rody*, Kutná Hora 1998, s. 75. Srov. Karl Friedrich von FRANK, *Standeserhebungen und Gnadenakte für das Deutsche Reich und die Österreichischen Erblande bis 1806 sowie kaiserlich österreichische bis 1823 mit einigen Nachtregen zum Alt-Österreichischen Adels-Lexikon 1823–1918*, díl 1., Senftenberg 1967, s. 215.

V době povýšení rodiny Dačických z Heslova žili z Mikulášových bratrů jistě Dobiáš, Jan a Václav. Poslední jmenovaný přebýval po smrti Ondřeje Dačického spolu se svojí manželkou Kateřinou z Ouberovic (sňatek s touto vdovou proběhl v roce 1568) na tvrzi Lorec, která mu připadla jako dědictví po otci.²¹⁴ Z tohoto manželství se narodily tři děti – Jan (zemřel násilnou smrtí v roce 1594), Dorota (provdána roku 1596 za Jana Štolce) a Ester. Václav však zemřel již 10. května roku 1575 v jedenatřiceti letech – Kateřina z Ouberovic se poté znovu provdala, přičemž lorecká tvrz byla o deset let později prodána Kateřině ze Smiřic, manželce Lukáše ze Žerotína.²¹⁵ Mikuláš Dačický z Heslova zdědil po svém starším bratru „sukni odívací dupltykýtovou, aksamitem premovanou“.²¹⁶

Jak výrazným členem rodiny byl po smrti Ondřeje Dačického z Heslova jeho nejstarší syn z prvního manželství Dobiáš, není mnoho známo. V roce 1566 byl zaopatřen Trnkovským domem, který Ondřej zakoupil za 90 kop gr. č.,²¹⁷ ale i poté figuroval mezi otcovými dědici. Například v roce 1573, kdy Mikuláš Dačický ještě nebyl zletilý a byl tudíž v tomto právním úkonu svými bratry zastoupen, učinili Jan a Tobiáš smlouvu ve prospěch Václava – společně mu postoupili „haltěřův štejgířských s domem za klášterskou branou v Hlouškách ležících se vším příslušenstvím tak, jak jich jest nebožtík dobré paměti pan Ondřej Dačický z Heslova v držení a užívání byl“.²¹⁸ Nicméně Dobiáš zemřel ještě před rokem 1583, zanechav po sobě syna Matyáše, jenž byl Mikulášovým synovcem.

Protože v sedmdesátých letech 16. století až do smrti bratra Václava přebýval Mikuláš Dačický na Lorci, můžeme se domnívat, že nejbližší vztahy, ať už jakkoli harmonické či problematické, jej pojily právě s tímto bratrem. Ve svých dvaceti letech v roce 1576 se Mikuláš Dačický vypravil ještě jednou do kladrubského kláštera v západních Čechách, a to snad na výslovné přání opata Josefa Wrona, protože „mne žádostiv byl“.²¹⁹ Buď ho do Kladrub přilákaly přátelské vztahy se zdejším opatem a jeho manželkou, ať už byl její příbuzenský vztah

---

²¹⁴ Lorecká tvrz připadla Václavovi roku 1572, rok po smrti Ondřeje Dačického, díky narovnání o dědictví po otci a matce mezi bratry. Jan a Mikuláš obdrželi společně mimo jiné část statku Kbel, který patřil Dorotě z Prácheň a její sestře Ludmile Podivické z Podivic. P. M. VESELSKÝ, *Některé poznámky k rodopisu*, č. 44, s. 358. Mikuláš Dačický však měl i na Lorci dědický podíl, neboť když Kateřina ze Smiřic v roce 1589 Lorec i s celým příslušenstvím (se zahradou, chmelnicí, pivovarem, sladovnou, haltěří, svršky i vším nábytkem) prodala městu, označila jako předchozí majitele Kateřinu z Ouberovic a Mikuláše Dačického. Státní okresní archiv Kutná Hora [dále jen SOKA Kutná Hora], fond Archiv města [dále jen AM] Kutná Hora, sign. 4164, kart. 35, trhová smlouva mezi Kateřinou Žerotínskou ze Smiřic a šepmistry, konšely a obcí Kutné Hory, 6. září 1589; SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 4164, kart. 35, výpis z desek zemských, 3. listopadu 1589.

²¹⁵ A. REZEK (ed.), *Paměti II*, s. 18.

²¹⁶ P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 14.

²¹⁷ Tamtéž.

²¹⁸ Tamtéž. Bílý trhový kvatern zemských desk uchovává záznam učiněný 20. ledna 1573, ve kterém Václav Dačický z Heslova prohlašuje, že jeho dědický podíl je plně a cele vypořádán a bratři Dobiáš, Jan a Mikuláš mu již nejsou ničím povinni. NA, SM, D 42/8, kart. 642, výpis z desek zemských, 22. ledna 1573.

²¹⁹ A. REZEK (ed.), *Paměti II*, s. 2.

k Dačickým z Heslova jakýkoli, nebo mohl mít zájem o své další vzdělávání, anebo byl jeho motivací alespoň dočasný návrat zpět do míst, kde coby dospívající mladík strávil příjemné časy ve společnosti zdejšího opata. Zhruba po roce, na podzim 1577, se definitivně vrátil do Kutné Hory a přebýval nikoli na Lorci, ale u svého posledního žijícího (vlastního) bratra Jana v jednom ze zdejších měšťanských domů – zvaném Krbcovském.

Na tomto domě měl Mikuláš dědický podíl po rodičích, který byl Janem Dačickým částečně vypořádán 13. srpna roku 1579: „Mikuláš Dačický z Heslova, jsa osobně před panem šepmistrem při knihách, dobrovolně přiznal, jakož jest měl spravedlnost sobě dědičně náležitou po otci svém Ondřejovi Dačickém z Heslova a paní Doroty z Práchňan matce své, též po Jindřichovi a Sigmundovi bratrích svých, za Janem Dačickým z Heslova, bratrem svým, na domě Krbcovském, též na sumě hotové, klenotech, též na svrších a nábytcích, že jest takovou sumu od téhož Jana bratra svého záuplna přijal a jej kvituje.“²²⁰ Čtyřiadvacetiletý Mikuláš získal do svého vlastnictví značný majetek, se kterým mohl zacházet zcela dle své vůle. Zmínka o bratrech Jindřichovi (toho jména II., narozen 1558, zemřel před rokem 1566) a Zikmundovi (toho jména II., narozen 1560, zemřel před rokem 1571) je bohužel příliš skoupá na to, aby dala tušit časové okolnosti úmrtí obou mladších sourozenců. Problematické je však domněnky o Zikmundovi, že byl jedním ze dvou „nedochodilých“ dětí, které Ondřej Dačický zapsal při příležitosti úmrtí své manželky k roku 1566.

Jan Dačický z Heslova měl patrně veškeré předpoklady jít ve šlépějích svého nadmíru schopného otce a také je velmi brzy následoval, ba předběhl. Ještě než jej i s celou rodinou potkal tragický osud, dosáhl v Kutné Hoře velké vážnosti a úcty. Ale ani on se zpočátku nevyhnul rvačkám, potyčkám a napadením, naopak zažil minimálně jeden krvavý konflikt, při němž bodná zbraň v ruce příslušníka rodu Dačických z Heslova způsobila těžká zranění. V květnu 1564 proto musel poškozenému Pavlu Holému vyplatit 40 kop gr. č. za „pobodání povinných“.²²¹ Snad to ale byla jediná kaňka na jinak neposkvrněné pověsti, neboť později již žil velmi spořádaným životem, vstoupil do manželství s Kateřinou (neznámého původu) a zplodil s ní pět dětí. Věnoval se podle všeho hornímu podnikání a vypracoval si pevnou pozici v městské správě – pravidelně byl členem městské rady, poté se dočkal zvolení mezi šepmistry a od roku 1580 dokonce zastával úřad kutnohorského primasa.²²² Pro svého o 16 let mladšího bratra, potýkajícího se s nepříjemnou situací následující zabití Šťastného Novohradského z Kolovrat, byl mocným přímluvcem a rádcem. Avšak v témže v roce 1582 udeřila na Kutnou

²²⁰ P. M. VESELSKÝ, *Některé poznámky k rodopisu*, č. 44, s. 358.

²²¹ TÝŽ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 15.

²²² Tamtéž.

Horu jedna z mnoha morových ran a tentokrát jí padli za obět' všichni členové Janovy rodiny včetně jeho samého – manželka i všechny děti, a to v jeden jediný den, 14. října.²²³

Z četných potomků Ondřeje Dačického z Heslova zůstal po roce 1582 naživu patrně již pouze Mikuláš Dačický, toho jména třetí, a Mandalena Farinestová, nejstarší dcera z prvního manželství, o níž Mikuláš do svých Pamětí nic nezaznamenal. V případě Tobíáše se uvádí, že zemřel v roce 1582 nebo 1583,²²⁴ Mikuláš i vzhledem k věkovému rozdílu pěstoval vztahy spíše s jeho synem Matyášem.²²⁵ O rok starší sestra Justina zemřela před rokem 1582. Děti bratra Václava žily s matkou Kateřinou z Ouberovic a svým nevlastním otcem, přičemž nejstaršího z nich, „urostlého a mladého“ Jana, čekala tragická smrt z rukou neznámého pachatele roku 1594 v Křeseticích.²²⁶ Po roce 1582, jistě pak po roce 1583, byl Mikuláš Dačický z Heslova posledním žijícím synem Ondřeje Dačického z Heslova.

Vraťme se však v čase o desetiletí zpět do sedmdesátých let 16. století. Životopisci Mikuláše Dačického se vesměs shodují v tom, že po otcově smrti upadl Mikuláš v prostopášný a nemravný život plný hospodských šarvátek a dobrodružství v ulicích města (mezi jeho nejoblíbenější podniky patřily krčmy U Svobodů, U Píšťů, U Mejšnarů, U Mědínků). Je to domněnka velmi pravděpodobná, a to nejen s přihlédnutím k Mikulášově povaze, která se stejným způsobem projevovala i v pozdějších letech, ale také s ohledem na to, jak častým a mezi členy vyšších vrstev městské společnosti 16. století velmi rozšířeným tento životní styl byl. Taktéž ve srovnání s dalšími členy rodiny Dačických a jejich dobrodružnými eskapádami v mladém věku se předpoklad o Mikulášově lehkomyšlnosti a marnění času mezi šestnáctým a sedmadvacátým rokem jeví jako téměř samozřejmý. Kromě již zmíněných potíží Ondřeje Křivoláčka-Dačického či Jana Dačického do rodinných skandálních příhod patřil také únos, kterého se dopustil sedmnáctiletý Jindřich z Práchnan (Mikulášův strýc). Objektem únosu byla jeho pozdější manželka, tehdy pouze dvanáctiletá Anna, dcera krčmářky Kateřiny. Jejich tajný sňatek byl nakonec pražskou konzistoří uznán, avšak oba hříšníci si jistou dobu poseděli ve vězení a způsobili tak svým rodičům nemalé starosti.²²⁷

Jedním dechem je však třeba zdůraznit, že k jednoznačnému potvrzení této hypotézy chybí početnější doklady. Přesvědčivě znějící tvrzení nacházející se v dostupné literatuře, nejsilněji u Josefa Janáčka a v náznacích u téměř všech jeho předchůdců, se nezakládají na pramenných zjištěních, ale na dedukci. „Pravda je taková, že Mikuláš Dačický z Heslova prožil

²²³ A. REZEK (ed.), *Paměti II*, s. 11.

²²⁴ TÝŽ (ed.), *Paměti I*, s. XXXIII.

²²⁵ Při příležitosti Matyášova sňatku s Annou Elšicovou z Elšic mu Mikuláš daroval 200 tolarů „do živnosti“, a to „z lásky a ne z povinnosti“. TÝŽ (ed.), *Paměti II*, s. 72.

²²⁶ Tamtéž, s. 45.

²²⁷ TÝŽ (ed.), *Paměti I*, s. XXIV.

prvních deset let po otcově smrti skutečně prostopášně a nejhezčí leta svého života doslova promrhal. Hlavním důkazem o tom jsou jeho vlastní záznamy v Pamětech, o jejichž pravdivosti a přesvědčivosti je sotva možno pochybovat, nechybějí však ani doklady jiné, podávající o Dačickém stejné svědectví.²²⁸ „Vlastní záznamy v Pamětech“, které Janáček uvádí jako oporu svého názoru, se však Mikulášovým aktivitám ve zmíněném období (tedy do roku 1582) vůbec nevěnují. Jediným zápisem dokumentujícím jeho osobní život je záznam o zmiňované opakované cestě do Kladruhu v letech 1576–1577. Otázkou také zůstává, co Josef Janáček míní oněmi „jinými doklady“. Jako východisko svého závěru si snad mohl vzít chybnou informaci, která se poprvé objevuje již u Ferdinanda Břetislava Mikovce a odkud ji z neznámých důvodů přebírá i Antonín Rezek a Petr Miloslav Veselský – že totiž ke známému konfliktu, ve kterém byl Mikuláš Dačický zraněn na tváři a palci pravé ruky, došlo roku 1580. Tato zranění však Mikuláš utrpěl až o 15 let později v roce 1595 – více o tom však později. Jediným náznakem svědčícím ve prospěch tohoto tvrzení je krátká douška Jakuba Holého Šotnovského ze Závořic, kterou vsunul do své suplikace z roku 1586 stěžující se na nepřístojné chování Mikuláše Dačického tuto poznámku: „... kterýžto Mikuláš po mnohých prve s jinými šarvátkách a pranicích, zamordoval dobré paměti urozeného pana pana Šťastného z Kolovrat...“²²⁹ Které šarvátky a pralice a ze které doby má Jakub Holý na mysli, bohužel blíže nespecifikuje, a proto i nadále není možné s větší přesností určit, ve které době se Mikuláš začal chovat tímto způsobem a jakou společenskou závažnost tyto patrně spíše drobnější konflikty měly.

Otazník nad mírou prostopášnosti vymezených let života Mikuláše Dačického však zesiluje zisk statutu „soused“, kterého dosáhl v roce 1579.²³⁰ Jednou z podmínek získání sousedství v Kutné Hoře bylo vlastnictví domu – proto koupil 12. srpna téhož roku tzv. Chotusický dům se zahradou (v České ulici) od Václava Viziny z Čazarova a jeho manželky Anny, a to za 190 kop gr. č. splatných postupně po jednotlivých splátkách. Tento dům však zůstal v jeho držení jen do července 1581, kdy jej za stejnou částku prodal Zachariáši Freisichselbstovi z Freudenpachu. Nabytí plného měšťanského práva v českých městech v předbělohorském období zpravidla následovalo po krátkém, více či méně formalizovaném správním procesu, na jehož začátku bylo zájemcovo oznámení městské radě o provedené koupi domu a žádost o přijetí mezi plnoprávné měšťany. Následně bylo třeba předložit zachovací list, prokázat, že pochází z poctivého lože, složit „příjemné“ ve výši 34 grošů a projít tříletou zkušební dobou, která měla osvědčit jeho ochotu být poslušný městským nařízením a především

²²⁸ Úvod Josefa Janáčka v: J. MIKULEC (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova*, s. 32.

²²⁹ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 3800, kart. 32, suplikace Jakuba Holého Šotnovského ze Závořic Rudolfovi II., nedat.

²³⁰ P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 32.

„trpět“ s městem. V této přechodné době za něj ručili dva vybraní spoluměšťané.²³¹ Tento proces se v jednotlivých městech lišil v závislosti na místních zvyklostech – zákoník Brikcího z Licka jej popisuje ve všeobecné rovině tak, jak bylo nastíněno výše; oproti tomu Pavel Kristián z Koldína se mu nevěnuje vůbec. Obvyklá byla také nutnost složení slibu vyjadřujícího zmíněnou ochotu trpět s městem, případně náboženské a jazykové požadavky.²³² Udělení plného měšťanského práva a získání statutu žádného usedlého měšťana však vůbec nebylo samozřejmým následkem splnění všech formálních nezbytností – roli hrály také morální kvality žadatele a jeho chování, jejichž nenaplnění mohlo zapříčinit i ztrátu měšťanských práv. Z obyvatele, který vyšel z řízení úspěšně, se stal „soused“ s právem účastnit se městské správy pasivním i aktivním volebním právem a mohl užívat veškerých výsad, privilegií, svobod a městských živností.²³³

Sousedská práva a zároveň povinnosti nicméně vázly na gruntech, nikoli osobách, a proto také bylo nutno vlastnit nemovitý majetek v podobě domu. Přišel-li měšťan o tento dům, ztrácel též sousedské právo.²³⁴ Není známo, že by Mikuláš Dačický vlastnil v Kutné Hoře v době mezi prodejem Chotusického domu a nabytím vlastnického práva k domu Krbcovskému po smrti jeho bratra Jana v roce 1582 nějakou jinou nemovitost, proto se můžeme domnívat, že o sousedství automaticky přišel. Nejpozději 16. června 1583 se však v rámci soudního procesu pyšní pozicí usedlého obyvatele Českého království. Po prodeji Krbcovského domu v roce 1585 ale opět sousedství ztrácí, jak plyne ze sporu o nárek cti s Jakubem Holým Šotnovským ze Závovic.

4.3. Zabití Šťastného Novohradského z Kolovrat

Ačkoli tedy můžeme k vlastním aktivitám Mikuláše Dačického z Heslova prováděným v prvním desetiletí po smrti otce Ondřeje Dačického položit otazník narušený jen vypořádáním dědictví, smrtí bratra Václava, druhou návštěvou Kladrub a získáním sousedství včetně obchodních transakcí souvisejících s Chotusickým domem, víme naprosto přesně, kde se nacházel a co jej potkalo 10. května roku 1582. Šestadvacetiletý Dačický popíjel se svými přáteli v jednom ze svých oblíbených kutnohorských hostinců, totiž u Svobodů. Společnost, do

²³¹ Jaroslava MENDELOVÁ, *Knihy měšťanských práv na Novém Městě pražském 1518–1581*, Praha – Ústí nad Labem 2011, s. 9–10.

²³² Srov. Zikmund WINTER, *Kulturní obraz českých měst: život veřejný v XV. a XVI. věku*, Praha 1890, s. 65nn.

²³³ Josef DOBIÁŠ, *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí. Díl III. Doba reformatní, Část II.2*, Praha 1954, s. 7nn.

²³⁴ Tamtéž, s. 15.

níž přibyl také mladý šlechtic Šťastný Novohradský z Kolovrat, se zdržela do pozdních hodin a s přibývajícími vypitými korbely se patrně také zvyšovala její veselost a reaktivita. Tak došlo ke krátkému okamžiku, který měl mít pro nadcházející roky života Mikuláše Dačického téměř fatální důsledky.

Záznamy o této události v jindřichohradeckém a muzejním rukopise Paměti se lehce liší, přičemž první jmenovaný je popisnější a nabízí některé podrobnosti navíc: „Ve čtvrtek po sv. Marku²³⁵ p. Šťastný Novohradský z Kolovrat, jevše skrze Horu Kutnou nestřízlivý, zastavil se v domě, jenž slove u Svobodů, u samé Kouřimské brány, kdež jsem já s p. Václavem Hrabaním a Matějem Salavou byl. A jsouce spolu as do čtyř hodin na noc, tu tejj p. Šťastný, vzavše sobě příčinu, že jsem před ním klobouku nesňal, na mne zbraně své dobyl a sekal a i zranil, tak že jsem se dále brániti musil; i zabit jest tu mimo mou vůli. Skrze tu nenadálou příhodu jsem velikých, dlouho trvajících soudův, těžkostí, vězení, outrat pokusiti a vytrpěti a na větším díle o statek svůj přijíti musil; nebo mi se do vysokého rodu dostalo.“²³⁶ Muzejní rukopis je stručnější, zdůrazňuje však to, že p. Novohradský z Kolovrat „dal zomyslnou příčinu“, pisatele Paměti zranil a byl poté zabit „mimo chtíč a naději“ Mikuláše Dačického, a vzdává díky Pánu Bohu za vysvobození a ochranu v následném procesu.²³⁷

Dačický se během krátkého okamžiku dostal z relativně bezstarostného mládí na okraj hluboké a nebezpečné propasti, ve které mohl snadno zahynout. Jeho oběť náležela k panskému stavu a na předbělohorském společenském žebříčku jí patřilo vyšší postavení, než kterým disponoval budoucí kronikář. Šťastný Novohradský patřil do méně významné větve rodu Kolovratů, usedlých na Janovičkách. Avšak jeho otec Albrecht zastával úřad místokomorníka Českého království a mezi blízké příbuzné se počítal též Jáchym Novohradský z Kolovrat, karlštejnský purkrabí a pozdější prezident české komory.²³⁸ Po zabitém zůstala mladá vdova Apolena (rozená Bítovská z Lichtenburka), jež byla jeho manželkou necelý rok, a dcerka Kateřina. Obě sehrály v trestním stíhání Mikuláše Dačického důležitou roli, i když obě v jiné fázi procesu.

Bezprostředně po spáchaném činu byl Mikuláš Dačický z Heslova svým přítelem Matějem Salavou z Lípy, jmenovcem husitského hejtmána, odveden k městskému rychtáři do vězení jako osoba, o jehož pachatelství se nedalo pochybovat. Sám Dačický však nikdy nepřipustil svoje zavinění a vždy důsledně hájil oprávněnost svého činu. Zahájení trestního

---

²³⁵ Nedopustil-li se Antonín Rezek chyby při přepisu z pramene, jedná se o omyl Mikulášův – k události došlo ve čtvrtek, ale po svátku sv. Stanislava (8. května), čili 10. května, nikoli 26. dubna.

²³⁶ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. XXXVI.

²³⁷ TÝŽ (ed.), *Paměti II*, s. 8.

²³⁸ J. MIKULEC (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova*, s. 33–34.

řízení spočívalo podle zásady *iudex ne procedat ex officio* na aktivitě žalobce, jímž byla pozůstalá vdova Apolena Kolovratová z Lichtenburka a na Janovičkách. Ta se ihned poté, co se o zabití svého manžela dozvěděla, obrátila nikoli na kutnohorské úřady, ale přímo na úředníky zemského soudu v Praze se suplikací žádající jeho stíhání. Devět dní po Novohradské smrti byl kutnohorské městské radě doručen list datovaný 17. květnem 1582, uznávající Apoleninu žádost²³⁹ za opodstatněnou a nařizující pachatele „nenáležitého mordu“ uvěznit tak, aby „z něho ujíti a sobě na zdraví nic uškoditi nemohl“, při příštím zasedání zemského soudu (v pátek po svatodušních hodech – letnicích, tj. 8. června) podat zprávu o podniknutých krocích a vyčkávat dalších instrukcí.²⁴⁰

Mikuláš Dačický se proti pokusu o zahájení trestního procesu u zemského soudu bránil poukazováním na tehdy platnou zásadu personality práva, podle níž si každý jednotlivec nesl s sebou právo své stavovské skupiny a společenské vrstvy. Tato již dlouho rozšířená zásada byla čerstvě kodifikována v zákoníku městského práva Pavla Kristiána z Koldína, který byl od roku 1580 po uznání apelačním soudem uznán jako závazná norma pro soudní praxi.²⁴¹ Snaha o proces v Kutné Hoře byla jistě účelová – Dačický musel doufat, že před „domácím“ soudem, jehož členové mu patrně byli všichni známi, a ve městě, ve kterém měla jeho rodina vybudované významné postavení a jehož primasem byl jeho bratr Jan Dačický z Heslova, bude mít před právem výhodnější pozici a snad i více prostoru k neoficiálnímu ovlivňování průběhu řízení a konečného rozsudku.²⁴² V suplikaci odeslané rychtáři a městské radě 2. června 1582, psané patrně vlastní rukou uvězněného, zdůrazňuje Dačický, že není oním „zabitím“ vinen, podivuje se nad záměrem Apoleny Kolovratové dopravit jej do Prahy „tak jako bych již odsouzen byl“ a prohlašuje svoji příslušnost k městskému soudu v Kutné Hoře včetně ochoty dokazovat svoji nevinu a bránit se žalobám, které by tu na něj kdokoli vznesl. Odvolává se při tom na městská privilegia, zemské i městské právo a sněmovní nařízení. Podepisuje se jako „Mikuláš Dačický z Heslova v těžkém vězení“.²⁴³

---

²³⁹ Tato suplikace není bohužel dochována.

²⁴⁰ SOkA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 3340, kart. 29, list zemských úředníků kutnohorským šepmistrům a konšelům, 17. května 1582.

²⁴¹ „Vražedník, z hlavy na svém právě souzen buď [...] : „Kdož by koli člověka zabil, ten vražedník z toho mordu aneb z hlavy na svém právě anebo soudu, k kterémuž přísluší a příleží, a ne jinám, totižto, zemanin na zemském, man na manském, měšténin na městském právě, naříkán a viněn býti má.“ K. MALÝ a kol. (edd.), *Práva městská*, s. 288. Toto pravidlo plyne i z článku A. XLIV: „Actor forum rei sequatur: [...] Měšťané pak před právo a soudy své městské“. Tamtéž, s. 80.

²⁴² V této souvislosti je zajímavé, že Mikulášova matka Dorota se svého času domáhala zcela opačného cíle – odmítala se s odkazem na svoji urozenost a ustanovení Svatováclavské smlouvy účastnit jednání před kutnohorským soudem. V jejím případě šlo o nařčení cti, žalovala jí její příbuzná Dorota Kasová. J. FIALA, *Odkud pocházel Ondřej Krivoláček*, s. 41–42.

²⁴³ SOkA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 3341, kart. 29, list Mikuláše Dačického z Heslova rychtáři, šepmistrům a spoluradním, 2. června 1582.

Apolena Kolovratová se nechtěla vzdát svého záměru a opakovala svoji žádost na zasedání zemského soudu, vytrvale nazývající Dačického „mordýřem“. V tuto chvíli již prokazatelně vstoupil do jednání v zastoupení svého bratra Jan Dačický (před nímž bylo méně než pět měsíců života) a argumentací podloženou právními normami vyjadřujícími personalitu práva stejně jako ujištěním, že Mikuláš Dačický se ani v nejmenším nehodlá vyhýbat soudnímu řešení konfliktu, naopak chce prokázat svoji nevinu, dosáhl toho, že zemský soud přenechal případ kutnohorské městské radě s doporučením, aby bylo rozhodnuto neprodleně, přesněji do tří měsíců.²⁴⁴ Po tomto autoritativním rozhodnutí paní Apolena předložila svoji žalobu kutnohorskému soudu.²⁴⁵ Zajímavou drobností je, že jmenovala obžalovaného jako „Mikuláš Dačický z Heslova, jinak Křivoláček“. Zdá se tedy, že v raných osmdesátých letech 16. století bylo ještě toto přízvisko získané skrze první manželství Ondřeje Křivoláčka-Dačického v povědomí a také v užívání. Mikuláš byl tomuto předčítání žaloby přítomen a vzápětí požádal o odklad, aby si mohl vzhledem k závažnosti obvinění svoji odpověď dobře rozmyslet. Žalobkyně projevila dobrou vůli a svolila k odkladu, avšak s upozorněním, ať již k dalším nedochází. Načež za sebe stanovila dva plnomocníky, Albrechta Zruckého z Chřenovic a Jana Voletnického z Brandýsa, aby ji a dceru Kateřinu v řízení zastupovali. Mikuláš Dačický se sice pokusil zvolení plnomocníků překazit a napadl je s tvrzením, že v případě takto závažných trestných činů, do nichž patří i mordy, je obvyklé, aby se strana účastnila řízení osobně. Městský soud však ustanovení zmocněnců přijal a určil délku odkladu na dva týdny.²⁴⁶

V souladu s vyčkávací a zdržovací taktikou, kterou Mikuláš Dačický v procesu zvolil, po uplynutí lhůty na žalobu neodpověděl – po výzvě zmocněnců žalující strany během druhého stání upozornil na nutnou potřebu zajistit si pro sebe svědectví příslušných osob a s tím související náklady a škody. V následném jednání před městským soudem šlo o to, zda je podle platných právních norem oprávněn požadovat, aby se žalobce k úhradě těchto vedlejších nákladů řízení zaručil. Mikuláš Dačický přitom (v dostupných pramenech není zmínka o tom, že by byl při jednání někým zastupován, patrně tedy mluvil sám) neváhal kritizovat protistranu za zbytečné a marné zaneprazdňování soudu, které brání v pokračování pře.²⁴⁷ Neúčinným se ukázalo poukázání žalobců na to, že Dačický vytváří postranní pře a soustavně se vyhýbá úkonu, kvůli kterému požádal o odklad (tzv. hojemství) – totiž odpovědi na žalobu. Z přestřelky právních výkladů a norem nakonec těžil Dačický – protože paní Apolena Kolovratová nebyla

---

²⁴⁴ Podrobný popis proběhlých soudních jednání včetně rozsáhlých právních argumentací obou stran představuje J. ČELAKOVSKÝ, *Ze starých památek soudních*, s. 340.

²⁴⁵ Znění této žaloby se nedochovalo.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 840–841.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 370–373.

usedlá v Kutné Hoře, uložil jí soud povinnost zaručit se za možné výlohy – což učinila prostřednictvím svých poddaných ve vsi Opatovice.²⁴⁸

V letních měsících roku 1582 se v Kutné Hoře začala rozmáhat morová nákaza. Pro probíhající soudní spor mohla mít nebezpečné následky – totiž úmrtí osob, jejichž svědectví Mikuláš mohl potřebovat k prokázání svých tvrzení. Vznesl tudíž na členy městského soudu požadavek, aby mohl tato svědectví zajistit, a bylo mu vyhověno.²⁴⁹ Jak již bylo v jiných souvislostech uvedeno výše, tato morová rána měla fatální důsledky pro rodinu Jana Dačického; před kutnohorským městským soudem tak Mikuláš ztratil mocného přímluvce a schopného, v právních normách velmi dobře se orientujícího pomocníka. Apolena Kolovratová po zajištění záruky na úhradu případných nákladů a škod znovu požadovala, aby Mikuláš Dačický odpověděl na její žalobu (od jejíhož podání právě uplynul měsíc). Jako předešle, nedočkala se jí – obžalovaný místo toho předložil vlastní spis obsahující námitky vůči zmíněné žalobě. Překvapení zmocněnci požádali o odklad, aby mohli proti námitkám podat odpor, prostudovat je a zareagovat – čemuž se Dačický bránil a žádal okamžité přečtení svých námitek a dokonce měl pro tento svůj požadavek připravenou argumentaci podpořenou nedávnými příklady z judikatury kutnohorského soudu. Znovu tedy využil příležitosti k obvinění žalující strany ze zdržování a „daremného“ zaneprazdňování soudu, kterých se však nepokrytě sám dopouštěl.

Současně požádal Mikuláš Dačický o podmíněčné propuštění z vězení, tedy o „vyručení“, ochoten ručit svým statkem i hrdlem. Ukázalo se, že žalující strana mu již dříve navrhovala, aby byl z vězení propuštěn proti záruce v úctyhodné výši 5000 kop gr. míš.²⁵⁰ V tuto chvíli se Dačický na podmíněnou svobodu sice nedostal, ale s ohledem na nebezpečnou hygienickou situaci ve městě mu možná karanténa ve zdech městské šatlavy zachránila život. Kontakt s volně se pohybujícími osobami mu nebyl zcela odepřen – jak uvidíme dále, jeho způsob života ve vězení se vyznačoval značnou nevázaností – nicméně jistě měl méně příležitostí setkat se s nákazou, než kdyby se volně pohyboval po veřejných prostranstvích a hostincích, nebo se pravidelně a intenzivně stýkal se členy rodiny svého bratra. Zasedání soudu bylo dočasně přerušeno pro morní povětrí. Teprve 2. ledna 1583 bylo Dačickému na základě jeho předešlé žádosti povoleno, aby si sháněl rukojmí a nechal je u šepmistrů zapisovat.²⁵¹

---

²⁴⁸ P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 33.

²⁴⁹ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 26, kniha městské rady (Liber memorabilium) 1580–1582, s. 578. Podle ustanovení B. XLII městského zákoníku totiž nebylo možné, aby bylo svědectví třetích osob podáváno, zajišťováno či žádáno dříve, než žalovaná strana odpoví na žalobu. Pouze při obavě ze smrti svědků a v dalších opodstatněných případech mohla dotyčná strana požádat soud o dovolení zajistit svědectví předem. K. MALÝ a kol. (edd.), *Práva městská*, s. 100–101.

²⁵⁰ J. ČELAKOVSKÝ, *Ze starých památek soudních*, s. 377.

²⁵¹ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 27, kniha městské rady (Liber memorabilium) 1583–1585, oddíl A 9.

Ještě před svým onemocněním se však Jan Dačický stihl angažovat ve věci obstarávání svědectví, konkrétně výpovědi korunního svědka Matěje Salavy z Lípy. Albrecht Zrucký, jeden ze zmocněnců Apoleny Kolovratové, si stěžoval, že je mu z Janovy strany bráněno v zajištění velmi důležitého Salavova svědectví.²⁵² Jan s Mikulášem se pokusili Matěje Salavu zdiskreditovat a s ním i váhu jeho výpovědi. Mikuláš Dačický uvedl, že Salava ihned po činu v hostinci u Svobodů přísahal a prohlašoval, že proti Mikulášovi podá svědectví o „lotrovském zabití“ Šťastného Novohradského z Kolovrat, sdělil přítomným svoji ochotu okamžitě Dačického probodnout rapírem, pokud nebude posláno pro právo, a poté jej osobně dopravil do vězení. Z tohoto chování mělo vyplývat Salavovo nepřátelství vůči obžalovanému, zaujatost jeho výpovědi i úmysl ovlivnit výsledný rozsudek v jeho neprospěch. Rozhodnutím prvního z konšelů Václava Vyziny z Čazarova bylo Salavovo svědectví přijato a zaznamenáno, avšak Mikuláš měl možnost napadnout ho odporem, což také učinil. Dačický chtěl pro tento účel využít svědectví zlatnice Kristýny a její děvečky Anny, které však nejprve odmítly z toho důvodu, že poskytly výpověď k potřebě hlavní pře, tedy jednání o zavinění Mikuláše Dačického ve věci zabití Novohradského z Kolovrat, nikoli k postranním přím o věrohodnosti či naopak pochybnosti Salavova svědectví. Jejich odůvodnění však nebylo uznáno.²⁵³ Dalšími svědky v této vedlejší sporu byli Jan mladší Chulejovský z Chulejova, Václav Hrabáně z Přeruběnic, Alexandr Elšic a Martin Steklý (povolání půhonem z 3. září 1582).²⁵⁴

Po 14. říjnu 1582 se musel Mikuláš obejít bez účinné pomoci svého bratra. Z pramenů není přesně známo, kdo mu v procesu pomáhal právními radami. Mezi jeho blízké přátele však patřil Martin Kochan, bakalář působící na svatobarborské škole, právní prokurátor a schopný řečník (Paměti obsahují zmínky nejen o něm, ale také o nejbližších členech jeho rodiny; dokumentují například, že byl stížen podagrou neboli dnou) a právě Kochanovy znalosti se mohly jeho příteli v úzkých hodit. S přihlédnutím k množství procesů, které během svých nejdramatičtějších let Dačický vedl, však není možné přijmout tezi, že byl v právním světě zcela závislý na pomoci svých přátel a známých. Sám musel mít slušný přehled a schopnost orientovat se v aktuálních právních předpisech – snad mu byl k tomu dán základ již v dětství během raného vzdělávání, péčí otce Ondřeje anebo v okolí kladrubského opata Josefa Wrona. O jeho procesních vlohách a kontaktech s Kochanem hovoří například zápis v Pamětech k roku 1595 týkající se sedleckého opata Jiřího Taxera, s nímž Dačického pojily přátelské vztahy. Opat měl tehdy zájem na stíhání vraždy svého příbuzného, a protože sám již byl letitý a stížen

²⁵² J. ČELAKOVSKÝ, *Ze starých památek soudních*, s. 408.

²⁵³ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 26, kniha městské rady (Liber memorabilium) 1580–1582, s. 601–602.

²⁵⁴ J. ČELAKOVSKÝ, *Ze starých památek soudních*, s. 449.

nemocí, zmocnil Mikuláše Dačického, Martina Kochana a Jiříka z Řásné k zastupování v tomto řízení.²⁵⁵

Přes opakovaná prohlášení Apoleny Kolovratové a jejích zmocněnců o dokonaném skutku a jeho nepochybném pachateli, nutnosti dodržet tříměsíční lhůtu stanovenou zemským soudem a poukazování na snahu obžalované strany zdržovat řízení zahajováním postranních sporů a požadavky na odklad se do konce roku 1582, jistě též kvůli přerušenému fungování městského soudu z důvodu městského veřejného zdraví, nepodařilo dobrat jakéhokoli výsledku. Dílčí procesní rozhodnutí ve sporu mezi Apolenou Kolovratovou z Lichtenburka a Mikulášem Dačickým z Heslova však posloužilo jako judikát v jiném sporu vedeném před kutnohorskými soudci.²⁵⁶

S novým rokem se Apolena Kolovratová vrhla do procesu s novou vervou. Obrátila se na vyšší instanci – apelační soud, se suplikací popisující průběh řízení v roce 1582. Její postoj je stále rozhořčený: „... že nákej Mikuláš Dačický z Heslova, měšťák v Hoře Kutný, hanebně a nešlechtně zamordoval jest téhož mého milého pana manžela...“²⁵⁷ Apolena v tomto listu obviňuje kutnohorský soudní tribunál z nadržování, liknavosti a neustálého prodlužování řízení vedlejšími – postranními – spory, kvůli kterým nebyl vynesena rozsudek ani tři čtvrtě roku po zahájení procesu. Soudci apelačního soudu vzápětí (14. ledna) nařídili svým kutnohorským podrízeným, aby urychleně ve věci postoupili, s podivením nad úskoky Mikuláše Dačického.²⁵⁸ List byl přečten v přítomnosti obžalovaného v pondělí 21. ledna a téhož dne Dačický vytáhl z rukávu nový, promyšlený a pečlivě připravený pokus o právní kličku s cílem vyhnout se přímé žalobní odpovědi, tentokrát namířenou proti procesnímu právu Apoleny Kolovratové podat žalobu za sebe i za svoji dceru Kateřinu Novohradskou z Kolovrat.²⁵⁹ Podklad pro jeho tvrzení byla především ustanovení zemského práva, jeho pokus se však u kutnohorských soudců setkal s jednoznačným odmítnutím. Další řízení bylo – po Mikulášově žádosti o čas na rozmyšlenou – odročeno na dva týdny.

Zda se po oněch čtrnácti dnech stání opravdu konalo a s jakým výsledkem, není známo. Další zprávu totiž máme až ze 4. března, a to nikoli o průběhu hlavní pře, ale o chování Mikuláše Dačického ve vězení. Z dochovaného materiálu spíše úřední povahy bez osobních vyjádření je

---

²⁵⁵ A. REZEK (ed.), *Paměti II*, s. 51.

²⁵⁶ Spor Doroty Veveřínové s Mandalenou, vdovou po Pavlu Hejmanovi. SOkA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 434, kniha právních rozepří – zlomek, 1583–1584, fol. 4^v.

²⁵⁷ Tamtéž, sign. 3483/1, kart. 30, list Apoleny Kolovratové Bítovské z Lichtenburka radám nad apelacemi, 9. ledna 1583.

²⁵⁸ Tamtéž, sign. 3483/2, kart. 30, list rad nad apelacemi šepmistrům a radě Kutné Hory, 14. ledna 1583.

²⁵⁹ Dačický si pro tuto svoji promyšlenou argumentaci opatřil kromě dalšího výpis ze zemských desk a pět svědků. Tvrdil, že žalobu musí jako společnice podat i sestry zavražděného. Dále zpochybnil Apolenino právo zastupovat svoji dceru bez poručenství. P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 34.

téměř nemožné rekonstruovat duševní rozpoložení pozdějšího kronikáře, obžalovaného z těžkého hrdelního zločinu a balancujícího na velmi tenké hraně mezi životem a smrtí. Spolu s nevlastní sestrou Mandalenou byli posledními žijícími potomky svého velmi plodného otce. Musel cítit, že co se rodiny týče, omezila se pouze na vzdálenější příbuzné. Nad městem se vznášející morová nákaza či jakékoli jiné onemocnění podporované obtížnými hygienickými podmínkami ve vězení mohly kdykoli fatálně zasáhnout jeho zdravotní stav. Vznesené obvinění stejně jako představa možného trestu v případě shledání viny musely na mladého člověka v nejlepších letech svého života působit stresujícím dojmem. Z až příliš stručné poznámky v Pamětech víme jen to, že Dačický své tehdejší strasti označil jako veliké a dlouho trvající těžkosti, outraty a utrpení. Jak tedy do představy o zkroušeném Dačickém zapadají dlouhé a vydatné pijatiky trvající do časných ranních hodin, které z městského vězení dělaly krčmu? Ať už byly veselé a rozpustilé, nebo naopak pocházející ze žalu, byly Dačickému v březnu 1583 zakázány.

Dozvídáme se o nich vlastně náhodou díky Mikulášově stížnosti na péči a chování, kterými ho ve vězení častuje šatlavní hospodář. Měl se opíjet, hádat se svojí ženou, rušit vězňův klid a dokonce mu hrozit zastřelením. Do jejich problematického vztahu měla být hlouběji zapletena i zmíněná manželka, kterou hospodář podezříval ze „zlého obcování“ s Dačickým. Tomu se však vězeň důrazně bránil, avšak lhal – biřicova žena sama žádala, aby měla od Mikulášových invektiv pokoj. Současně si Dačický stěžoval, že se doslechl o snahách zabránit jeho přátelům v návštěvách vězení, a žádal o nápravu, neboť „... nemálo rozepří a dosti těžkých má a v nich rady potřebuje, že bez toho, aby tam k němu jíti nesměli, být nemůže...“²⁶⁰ Šepmistři Dačického napomenuli, zakázali „přivožírání“ a povolili, aby jej navštěvoval právní poradce – prokurátor – a přátelé, kteří mu jinak posluhují. Biřicka mu nadále již nesměla sloužit ani nosit v noci víno. Citelným omezením pro něj však byl příkaz, aby byl držen v poutech.

Až k 22. dubnu 1583 paní Apolena znovu obvinila Dačického z úmyslného zdržování soudu a neustálého odpírání k odpovědi na vznesenou žalobu a žádala po něm zaplacení pokuty.²⁶¹ Obviněný v souladu s osvědčenou taktikou požádal o odklad, neb „se takové žaloby nenadál“. O odklad nicméně na konci dubna prosila i žalující strana z důvodu nutnosti vypravit se do Prahy k zemskému soudu při příležitosti sirotčích dnů.²⁶² Protože na podzim předchozího

---

²⁶⁰ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 27, kniha městské rady (Liber memorabilium) 1583–1585, oddíl B 21. Mikuláš Dačický vedl současně ještě spor o dědictví po zemřelém bratru Janovi, ve kterém rozhodnutím zemského soudu (24. března 1583) uspěl. Do jeho vlastnictví se dostal bratrův díl na statku Kbel (čímž se stal vlastníkem polovice dotčeného statku v nedílnosti se svojí tetou Lidmilou Podivickou z Prácheň) a ostatní Janův majetek.

²⁶¹ Tamtéž, sign. 3483/3, kart. 30, 22. dubna 1583.

²⁶² J. ČELAKOVSKÝ, *Ze starých památek soudních*, s. 448.

roku se kvůli morové ráně nepodařilo získat výpovědi osob zmiňovaných v souvislosti s napadením svědectví Matěje Salavy z Lípy, byly pro ně vydány nové pŕuhony. Ani tentokrát však nerozhodl Václav Vyzina z Čazarova ve věžňův prospěch, jeho argumentaci odmítl jako nedostatečnou a Salavovo svědectví přijal. Poskytl tím Mikulášovi alespoň příležitost k podání odvolání k apelačnímu soudu, který vydal rozsudek potvrzující Vyzinovo stanovisko 2. července.²⁶³ Spor přehoupl do druhého roku svého trvání.

Díky dochované Dačického suplikaci z 16. června víme, že v tomto roce ještě jistě žila Mikulášova starší nevlastní sestra Mandalena, provdaná Farinestová. Zdá se, že jejich vzájemné kontakty přeci jen nebyly ztěžovány věkovým rozdílem – Mandalena se totiž po smrti Jana Dačického angažovala v trestním procesu svého mladšího bratra a snažila se mu pomáhat, konkrétně doručováním listin do Prahy a komunikací s úřady. Ve zmíněné, velmi ponížené a poslušné suplikaci Dačický snažně prosí místodržící Českého království²⁶⁴ o propuštění z vězení, „v kterémž již víc nežli rok s velikou záhubou zdraví svého na Horách Kutnách zůstávám”.²⁶⁵ Připomíná, že již nemá otce, matku ani bratry a ujišťuje o své ochotě dostat právu, tedy být souzen podle práva pod ztrátou cti, hrdla i majetku. Zároveň se ohrazuje proti snahám svých nepřátel o očernění jeho pověsti u zemského soudu, o kterýchžto aktivitách mu podala zprávu Mandalena, a zmiňuje suplikaci paní Apoleny Kolovratové, která si stěžovala na jeho nenáležitě chování v šatlavě. Dačický ukončuje svůj list s vírou, že takové omylným tvrzením nebude přáno sluchu, „nebo abych já se měl tak nekřesťansky chovati, tomu odpírám, a jest mi to lítostivé, že paní (nevím na čí omylné zprávy) tak mne nevinně dotejkati ráčí, nebo snadno jest na neslyšícího suplikovati.“

Tato suplikace a také opakované výzvy Apoleny Kolovratové a přátel zabitého Šťastného Novohradského z Kolovrat měla za následek důrazné psaní adresované kutnohorským šepmistrům a konšelům od nejvyšších zemských úředníků a místodržících, od něhož se v Národním archivu zachoval koncept²⁶⁶ a ve Státním okresním archivu v Kutné Hoře originál²⁶⁷ (koncept počítal s podpisy nejvyššího hofmistra a podkomořího, které však v originále chybí). Na hlavu kutnohorských úředníků se snesla kritika za nedodržení tříměsíční

---

²⁶³ Tamtéž, s. 478.

²⁶⁴ Na tuto instanci byl odkázán zemským soudem po podání předešlé suplikace, která se však nedochovala.

²⁶⁵ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 3483/5, kart. 30, Mikuláš Dačický místodržícím Českého království, 16. června 1583. Přepis listiny se nachází v: P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 35–36 s datací 19. června. Neděle po sv. Vítu však byla toho roku 16. června – Veselský odvozoval dataci již podle reformovaného kalendáře, který však tehdy v Čechách ještě nebyl zaveden.

²⁶⁶ NA, SM, D 42/2, kart. 642, koncept listu nejvyšších zemských úředníků kutnohorským šepmistrům a konšelům, 26. června 1583.

²⁶⁷ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 3483/4, kart. 30, nejvyšší zemští úředníci kutnohorským šepmistrům a konšelům, 26. června 1583.

lhůty, kterou zemský soud stanovil pro rozhodnutí již před více než rokem, požadavek na bezodkladné projednání věci a také na okamžité podání zprávy, z jakých důvodů nebyla jeho instrukce splněna. Report byl odeslán 3. července a odpovědné osoby se v něm hájili poukázáním na mor, kvůli kterému muselo být zasedání městského soudu pozastaveno, vzniklými postranními spory a odvoláními, z nichž pozdější týkající se svědectví Matěje Salavy z Lípy bylo apelačním soudem publikováno teprve před dvěma dny.²⁶⁸

V červenci 1583 se nad Dačického osudem stáhly černé mraky. Veškeré možné prostředky ke zdržení pře a vylepšení své pozice vyčerpal již během předchozího roku, jeho pokusy o vyručení z vězení byly zatím neúspěšné a on v něm tak trávil již čtrnáctý měsíc, a ke všemu byl povinen paní Apoleně Kolovratové uhradit pokutu za zdržování řízení ve výši 10 kop gr. č.²⁶⁹ Až teprve nyní tedy bylo přikročeno k hlavnímu líčení ve věci zabití Šťastného Novohradského z Kolovrat spáchaného 10. května 1582. Byla přečtena žaloba, odpověď na žalobu, výpovědi svědků (bohužel se nedochovaly), znění souvisejících právních norem, uvážena rozhodnutí učiněná v podobných případech. Obžaloba tvrdila, že Mikuláš Dačický dal Novohradskému z Kolovrat příčinu ke svádě a spravedlivému hněvu nevážnou řečí a nenáležitým chováním (to zde není specifikováno, z Pamětí ale víme, že prapříčinou konfliktu byl Mikulášův klobouk, který jeho nositel odmítl před Novohradským sejmout). Přítomní Matěj Salava z Lípy a Jan Šetlar od sebe oba soky po krátké pŕtce odtrhli, avšak když Novohradský, odváděn Salavou, byl k Dačickému již otočen zády a nedával pozor, probodl jej obžalovaný náhle a zákeřně rapírem. K činu se před rychtářem přiznal. Novohradský zemřel patrně ihned na místě.

Dačický ve své odpovědi těmto tvrzením odpíral. Novohradský mu nejprve lál, hromoval, nadával do troupu²⁷⁰ a ani poté, co Mikuláš odložil sklenici, uctivě se klaněl a omlouval, nepřestal dobývat svoji zbraň. Tu také použil, protože zranil Dačického do hlavy, snad v oblasti čela (zde se obžalovaný dovolával svědků, zejména kuchařky-děvečky Anny). Dokonce jako důkaz předložil i dotýčný klobouk, na kterém byly patrné stopy po onom zranění. Předmětem dokazování byl institut tzv. počátku,²⁷¹ tedy nutné obrany – kdyby byl Novohradský uznán za původce sporu, vyvázl by Dačický bez úhony. Podle zemského práva stačilo, aby počátkem byl políček, lání anebo strkání. Koldínův zákoník o něm hovoří takto (N. XLVIII): „Kdož počátkem svády skutkem bývá, již ten ne za chránícího se, ale urážejícího u práva se pokládá. Nebo ten

²⁶⁸ P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 37.

²⁶⁹ J. ČELAKOVSKÝ, *Ze starých památek soudních*, s. 478. K vyplacení došlo až v roce 1586.

²⁷⁰ Pejorativní označení pro neurozeného člověka hrubých mravů, „chlapa“, ale také hlupáka.

²⁷¹ Rudolf RAUSCHER, *Usmrcení člověka v českém právu zemském*, Bratislava 1927, s. 25–27; Karel MALÝ, *Trestní právo v Čechách v 15.–16. století*, Praha 1979, s. 183–186.

svádu začíná, kdož příčinu k svádě dává. [...] A tak ten toliko bývá chránitelem života svého, kdož jinak, nemoha prázden býti násilníka svého, jej by zranil anebo zabil.“²⁷² Podobně hovoří článek N. XVI, který vyjadřuje právo každého, kdo je vystaven nějakému násilí (násilnému a bezprávnému skutku), účinně se mu bránit. Útočník z takového konfliktu, bude-li zabit, nese za svou smrt odpovědnost sám.²⁷³ Druhý odstavec tohoto ustanovení pak uvádí, že smrtelná ráda musí přijít pouze během pŕtky, nikoli po jejím přerušení. Takový útočník se pak rázem stával vrahem.

Dačický tudíž potřeboval dokázat, že příčinu k souboji dala oběť, a že ji bodl během ještě probíhajícího souboje. Pustil se tedy před soudem do výkladu o duelových pravidlech: přerušená a tím ukončená, tedy „rozvedená“ pŕtka znamená prý, když „lidé vkročující mezi ty, kteří se vadili a na sebe bili, je na různu rozvedou a jako v mír uvedou“.²⁷⁴ Protože ale protivníci v onu noc od sebe neodešli ani neskryli své zbraně či jim nebyly odebrány, tvrdil Dačický, že jejich konflikt nebyl ukončen a k bodnutí tudíž došlo ještě v průběhu souboje. K podpoře svého prohlášení si obstaral výpisy ze zemských desk svědčící o podobných případech (jejichž použití však obžaloba celkem snadno a s nádechem sarkasmu zpochybnila). Navíc odhalil nesrovnalost ve výrocích žalující strany – suplikace paní Apoleny Kolovratové k zemskému soudu z jara 1583, která poukazovala nemístné chování vězně, obsahovala také informaci, že Dačický zavraždil Novohradského zezadu. To Dačický odporoval a připomněl výpovědi svědků dokládající smrtelné zranění na levém boku (do oblasti břicha), což podle něj vylučuje útok zezadu. Dále se bránil proti označení svojí osoby za lehkomyšlného, zlopověstného a zlechovalého „mordýře“, které paní Apolena ve své suplikaci užila. Celá Kutná Hora však podle něj ví, že je dobrého rodu a že „rodičové jeho Ondřej Dačický z Heslova a Dorotha z Práchňan dobří a zachovalí lidé byli“.²⁷⁵

Kutnohorský městský soud si po vyslechnutí všech stran a replik nechal dva týdny na rozhodnutí a 24. července 1583 vynesl rozsudek. V něm dal zapravdu obžalobě a shledal, že „jest on takovým mordem vinen podle práva“.²⁷⁶ Sbor rozhodujících konšelů mu přičetl na vrub rozpoutání konfliktu, tedy tzv. počátek, který zavinil svým nenáležitým chováním a nevážnou řečí vůči pánovi z Kolovrat, přestože se těmto invektivám mohl snadno vyhnout a vyřešit je usmířením. Ani argumentace dokazující nepřetržený, naopak stále probíhající souboj nepadla na úrodnou půdu a setkala se s odmítnutím, stejně jako neprokázaná nutnost hájit agresivním

---

²⁷² K. MALÝ a kol. (edd.), *Práva městská*, s. 290–291.

²⁷³ Tamtéž, s. 283.

²⁷⁴ J. ČELAKOVSKÝ, *Ze starých památek soudních*, s. 480.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 481.

²⁷⁶ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 3580, kart. 31, opis rozsudku nad Mikulášem Dačickým z Heslova, 24. července 1583.

útokem bezprostředně ohrožené zdraví a život. Z Mikuláše Dačického se rázem stal právem uznáný mordýř. Zdali to pro něj bylo překvapení, anebo s nepříznivým rozsudkem předem počítal, není známo. Avšak ihned po jeho vynesení na něj podal odvolání k vrchnímu právu, tedy k apelačnímu soudu, který v českém předbělohorském právním systému fungoval od roku 1548 jako univerzální odvolací instance.

Na rozhodnutí apelačního soudu se čekalo více než rok a z této doby nemáme o Dačickém žádné bližší zprávy kromě té, že stále setrval ve vězení.²⁷⁷ Není známo, jak obě strany v tomto roce postupovaly – zda například využívaly přímluv svých přátel či jiných prostředků, jak ovlivnit výsledek ve svůj prospěch. Ortel byl vydán 4. října 1584 a teprve na základě žádosti obou stran z 23. října²⁷⁸ byl za přítomnosti obou stran přečten. Apelační soud prostudoval veškeré dodané spisy, přezkoumal dokazované skutečnosti a na základě jejich posouzení došel k názoru, že Šťastný Novohradský z Kolovrat zapříčinil Dačického nevoli, dobyl své zbraně jako první a zranil jej na hlavě – čímž mu dal počátek řeči i skutkem. „Z těch příčin on Mikuláš Dačický z Heslova pokutou zřízením zemským o mordech [v]yměřenou povinen není. Však pro velikost skutku, a že on Mikuláš moha zprvu počátku té nevole poodjít [toho] jest neučinil, a bráně se, šetrnosti náležité k němu Kolovratovi nezachoval, protož od přečtení tohoto ortele [ve] třech měsících z země české se odebrati a jí do desíti let po řad zběhlých, všelijak prázen býti má, podle práva.“²⁷⁹

Jak velkou úlevou pro Dačického tento rozsudek byl, může být jen předmětem spekulací. Bezprostředně po jeho přečtení si vzal čas na rozmyšlenou, zatímco nespokojená paní Apolena ohlásila svůj úmysl obrátit se s žádostí o revizi přímo na císaře.²⁸⁰ Již dva a půl roku vězněný Dačický přinejmenším mohl být pro tentokrát uklidněn a povzbuzen potvrzením svých nadějí, že se mu podaří prokázat svoji částečnou nevinu díky institutu počátku, který apelační soud přiřkl zabitému pánu z Kolovrat, a uniknout trestu, který by pro něj jako mordýře měl fatální důsledky.²⁸¹ Trest vypovězení z české země na deset let však jeho malé vítězství činil

---

²⁷⁷ Petr Miloslav Veselský zmiňuje k 12. únoru 1584 vydání rozhodnutí, které ruší rozhodnutí odvolacího soudu (to však podle dochovaných archiválií ještě nebylo vydáno) a potvrzuje platnost rozsudku městského soudu. Teprve na základě prosebné suplikace Mikuláše Dačického mělo dojít k rozhodnutí z 4. října. Bohužel Veselský neuvádí, odkud tuto pozoruhodnou, ale jen obtížně pochopitelnou informaci čerpá. P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 38–39. Na stejném místě Veselský chybně uvádí Dačického účast na vojenské výpravě proti Turkům – kromě toho, že se uskutečnila o deset let později, nyní Dačický nemohl opustit vězení.

²⁷⁸ J. ČELAKOVSKÝ, *Ze starých památek soudních*, s. 524.

²⁷⁹ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 3660, kart. 31, rozsudek mezi Apolenou Kolovratovou z Lichtenburka a Mikulášem Dačickým z Heslova, 4. října 1584. Podepsán Ferdinand Šlik, hrabě z Pasounu, člen rady od roku 1581, a kancelista Řehoř Pátek (Freytag). Josef Karl AUERSPERG, *Geschichte des königlichen böhmischen Appellations – gerichtes*, Prag 1805, s. 19, 107. Prezidentem soudu byl Jan Bezdrůžický z Kolovrat. Opis listiny: NA, SM, D 42/2, kart. 642, rady nad apelacemi, nedat.

²⁸⁰ J. ČELAKOVSKÝ, *Ze starých památek soudních*, s. 525.

²⁸¹ Rozdíl v kvalifikaci zabíjení a mordu spočíval v úmyslu – vědomostní a volní složce trestného činu, psychickém vztahu člověka k právně relevantním skutečnostem. Vraždil-li pachatel úmyslně, spáchal mord, který se

hořčejším. Díky částečně příznivému rozhodnutí a odkladu, který následoval v souvislosti s podáním revize, však mohl zintenzivnit své snahy o podmíněčné propuštění z vězení. V suplikaci k císaři Rudolfovi II. označuje sebe sama jako „souženého mládence“ a jako nejsilnější argumenty uvádí uznání počátku na vrub Novohradského z Kolovrat apelačním soudem, své ohrožené zdraví a svrchovanost apelačního soudu a jeho rozhodnutí. „A já [...] až posavad již přes půl třetího léta po řad zběhlého těžké soužení a potupné vězení šatlavni na Horách Kutnách, jsouce Bohdá dobře zachovalej, a v království tomto českém jakožto vlasti své milé zrozenej i usedlej, majíce statček svůj v témž království pozemskéj i šosovní, trpěti musím, skrze kteréžto tak dlouho trvající vězení jsem velice na zdraví a statečku svém zhuben, a až posavad hynouti, nemohouce se v ničemž opatřiti a nemajíce otce matere mé přestávám ani sirotků dítek malých po bratru mém²⁸² v tuto nemilou morovou ranou Boží, též od otce i matere osiřelých strejců mých, opatřiti nemohu.“²⁸³ Žádal tímto o propuštění na čest a víru, anebo na přiměřeně vysoké rukojmí.

20. prosince odpověděl na Dačického prosby místokanclér Osvald Zejdlic ze Šenfeldu, a to pozitivně – sežene-li za sebe rukojmí ve výši 5000 kop gr. míš., jsou kutnohorští konšelé povinni jej propustit.²⁸⁴ To se Dačickému podařilo, a to již za devět dní – již 29. prosince byla do smluvní knihy zapsána jména jeho ručitelů, ochotných kdykoli zajistit jeho doručení před soud.²⁸⁵ 18. ledna však do Kutné Hory přišla od téhož úředníka pozměněná instrukce v tom smyslu, že částka má být „pro slušné příčiny“ nikoli v míšeňských, ale v českých groších.²⁸⁶ Tím se částka rázem zdvojnásobila na sumu nacházející se zcela mimo možnosti Mikuláše Dačického, který se neváhal proti změně rychle ohradit. Nakonec úspěšně – 9. února 1585 Osvald Zejdlic ze Šenfeldu ukončil tuto korespondenci návratem k původní instrukci

---

vyznačoval především úkladností. Pokud ke smrti druhé strany došlo, aniž by to pachatel zamýšlel, tedy bez zlého úmyslu (například i v náhlém afektu), šlo o „prostou“ vraždu. „Vražda nic jiného není, než když člověk člověka v půtce aneb v svádě zabí.“ K. MALÝ a kol. (edd.), *Práva městská*, s. 285. Vraždy příbuzných – například otce, matky, dítěte – byly pro svoji společenskou závažnost posuzovány také jako mord (parricidium).

²⁸² Děti Václava a Kateřiny z Ouberovic – Jan, Dorota a Ester. Kateřina z Ouberovic však zemřela až v roce 1599.

²⁸³ NA, SM, D 42/2, kart. 642, suplikace Mikuláše Dačického z Heslova císaři Rudolfovi II., 27. listopadu 1584.

²⁸⁴ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 3551, kart. 31, list Osvalda Zejdlice ze Šenfeldu konšelům a šepmistrům Kutné Hory, 20. prosince 1584. Koncept listu je dochován v NA, SM, D 42/2, kart. 642, koncept listu Osvalda Zejdlice ze Šenfeldu konšelům a šepmistrům Kutné Hory, 20. prosince 1584.

²⁸⁵ P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 39. Rukojmími byli: Vojtěch Vopršal, Jiří Šatný z Olivetu, Zikmund Kozel z Reizntálu, Vít Dobeš z Rohožova, Jan Podivický z Podivic, Mistr Jeroným Macabeus, Jan Kavka, Havel Šiška, Adam Zichovský, Václav Vokáček mladší, Jan Hlaváč, Matěj Vrba, Ezechiel Didactus, Křišpin Hebestreit, Sigmund Hulík, Matěj Vocelovský, Jan Zdravý, Jakub z Bitova, Jan Vodička, Burian Indexů. Dačický ručil veškerým svým majetkem.

²⁸⁶ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 3679, kart. 32, list Osvalda Zejdlice ze Šenfeldu konšelům a šepmistrům Kutné Hory, 18. ledna 1585.

stanovující 5000 kop míšeňských.²⁸⁷ Přesné datum propuštění z vězení nezmáme – více pravděpodobněji k němu došlo ihned po obstarání ručitelů, nejpozději pak až v průběhu února. V šatlavě Mikuláš Dačický strávil dva a tři čtvrtě roku, značnou dobu v okovech; opouštěl ji jako devětadvacetiletý muž obtížený jednou ze svých nejsilnějších životních zkušeností.

4.4. „Člověk nepokojného srdce“: Mikuláš Dačický a jeho třicátá léta

Spor mezi Apolenou Kolovratovou z Lichtenburka, zastupující dceru zavražděného Šťastného Novohradského z Kolovrat Kateřinu, a kutnohorským erbovním měšťanem Mikulášem Dačickým, zdaleka nebyl u konce. Trvalo ještě několik desetiletí, než se podaná žádost o revizi dočkala svého vyřízení a vztahy mezi žalobkyněmi a žalovaným se po právní stránce definitivně narovnaly. Dačický byl konečně – alepoň relativně – na svobodě a aplikace jakéhokoli vyměřeného trestu se zatím obávat nemusel. Rychlost, s jakou se mu podařilo obstarat ručitele, svědčí o tom, že i přes pobyt ve vězení si uchoval dobré vztahy se svými přáteli. Díky návštěvám, které za ním chodily, dokázal udržovat kontakty se světem za zdmi jak v procesních, tak obchodních záležitostech – například v roce 1583 prodal část Krbcovských luk, která mu náležela po matce.²⁸⁸ Krbcovský dům, který zdědil po bratru Janovi, prodal jako „velmi spuštěný“ roku 1585 Tobiašovi Podivínskému z Mezříče za 800 kop gr. míš. v ročních splátkách po 15 kopách.²⁸⁹

Netrvalo však příliš dlouho a Dačický se dostal do konfliktu se normativními nařízeními znovu. V červnu téhož roku byl povolán před konšele a zodpovídal se z nočního střelení ve svém domě a dokonce z toho, že „s fakulemi pod krovy chodí“, přičemž oba prohřešky byly v příkrém rozporu s městskými bezpečnostními a pořádkovými opatřeními. Odpověděl sebevědomě a s podivením, že na něj jako vlastníka nemovitosti ve městě úředníci vznášejí taková podezření, když by takovým chováním ohrožoval nejenom obecní majetek, ale i svůj vlastní. Svě služebníky navíc vždy pečlivě nabádal, aby s ohněm zacházeli opatrně. A onen výstřel prý byl pouhou nešťastnou náhodou, kdy se mu při opravování ručnice spustil závěr zbraně. Zajímavější je ale odpověď konšelů, kteří jej napomenuli s poznámkou, že na jeho vysvětlení pohlížejí jako na lež, neboť mají o jeho chování vlastní informace.²⁹⁰

²⁸⁷ Tamtéž, sign. 3680, kart. 32, list Osvalda Zejdlice ze Šenfeldu konšelům a šepmistrům Kutné Hory, 9. února 1585.

²⁸⁸ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. XXXIII.

²⁸⁹ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 27, kniha městské rady (Liber memorabilium) 1583–1585, oddíl W 14.

²⁹⁰ Tamtéž, oddíl T 19.

Apolena Kolovratová zcela jistě nebyla se stavem a průběhem procesu a především řešením opravných prostředků spokojená a v červenci 1585 se pokusila revizní postup urychlit a převážit na svoji stranu. Žádala coby matka a manželka „zůstávající ve veliké sirobě a plačtivé lítosti“ o potrestání viníka hanebného mordu podle „slušného a spravedlivého“ rozsudku první instance, který jej zbavoval hrdla. S trpkostí poukazuje na to, že Dačický na rozdíl od ní má „od jiných radu a posilu“²⁹¹ a tím dosáhl „mdlého a nedostatečného“ odvolacího rozsudku. Vdova po Novohradském z Kolovrat byla skutečně spravedlivě rozhněvána a dožadovala se pouze spravedlnosti, aniž jí z ní plynula jakákoli výhoda, například ve finanční podobě: „a nebudu žádostivá s tím sirotkem dítětem svým jakožto osiřelá a ochuzená vdova žádné kořisti peněžité užití, nýbrž aby se na témž morděři pokuta právní a executi vykonala...“²⁹² Její suplikace však patrně neměla žádný okamžitý následek. V tuto chvíli se paní Apolena také začala domáhat vyplacení pokuty za zdržování pře ve výši 10 kop gr. míš, která jí byla přiznána již před dvěma lety. Dačický se bránil upozorněním na dávno uplynulou promlčecí lhůtu a také to, že pokuta je vyměřena ku prospěchu matky i její dcery, ale vymáhá ji plnomocník zastupující pouze paní Apolenu. Spor se opět dlouze táhl, až 5. května 1586 vynesl soud rozsudek s tím, že Dačický je povinen pokutu zaplatit.²⁹³ Proti tomuto rozhodnutí se ale Dačický odvolal k apelačnímu soudu.²⁹⁴

Snad proto, že dlouholetý vězeň mohl konečně opustit zdi šatlavy a žít na svobodě, patřil rok 1586 v jeho životě k těm nejbouřlivějším a možná překvapivě se ani zdaleka nevyhýbal aktivním kontaktům s kutnohorským soudním tribunálem. Tentokrát to byla pře o nárek cti s Jakubem Holým Šotnovským ze Závořic (na místě jeho manželky Mariany, zvané od Bakalářů, bývalé pozůstalé vdovy po městském písaři Pavlovi Hraběšinském), váženým měšťanem a zároveň primátorem Kutné Hory, která nám navíc díky Holého detailnímu popisu Dačického chování poskytuje velmi cenné informace. Nedatovaná suplikace²⁹⁵ adresovaná císaři Rudolfovi II. obsahuje obšírné vyličení veřejného vystupování a mnohých prohrěšků, jichž se náš erbovní měšťan dopustil.

Jakub Holý vznášel na císaře své opodstatněné obavy o bezpečnost své osoby a své manželky z důvodu probíhajícího sporu s Mikulášem Dačickým, který je odsouzeným mordýřem a přesto se vůbec nekaje, ale naopak se dopouští „hrozných věcí proti Pánu Bohu a

---

²⁹¹ Apolena Kolovratová z Lichtenburka využívala této fázi procesu služeb prokurátora Jarolíma Florentinského. P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 40.

²⁹² NA, SM, D 42/2, kart. 642, suplikace Apoleny Kolovratové z Lichtenburka císaři Rudolfovi II., 12. července 1585.

²⁹³ P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 40–41.

²⁹⁴ TÝŽ, *Některé poznámky k rodopisu*, č. 45, s. 367.

²⁹⁵ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 3800, kart. 32, suplikace Jakuba Holého Šotnovského ze Závořic Rudolfovi II., nedat.

dobrým poctivým lidem“. Stýká se s lehkomyšlnými osobami pochybných mravů trestanými právem, jimž poskytuje procesní rady a zastává se jich proti šepmistrům (tento výrok dává za pravdu hypotéze, že Mikuláš byl díky svým vlastním zkušenostem zběhlý v dobovém právu, a také naznačuje pozdější představu o něm jako o spravedlivém zastánci všech utlačovaných, chudých a snad nespravedlivě stíhaných). Znovu se účastní rvaček a drobných soubojů: „... s lidmi se znovu pere a seká, jakož nedávno od jednoho několik smrtelných ran sobě uhonil, ani z toho viniti nesměl“ (o těchto smrtelných ranách, které by měl utřít v první polovině roku 1586, nevíme nic bližšího). Nedávno málem zabil jednoho ševce, spícího v síni šenkovního domu – když odtud opilý šel, spálil jej smolnou svící okolo krku a na ramenou, a byl za to oním ševcem obviněn před městskou radou. Mravní poměry, zejména mládeže a žen ve městě, navíc ohrožuje hanebným prstenem urážejícím všemohoucího Pána Boha i všechny poctivé lidi.

Jakub Holý dále přibližuje okolnosti svého vlastního sporu – zastupuje v něm svoji manželku – v němž si Dačický shání svědectví třetích osob (Holý mluví o mladých osobách ženského pohlaví) prostřednictvím pohrůzek, a nebojí se ohrožovat i žalobce: „... tolikéž mně i manželce mé hrozí každodenně (maje se pokojně chovati), s kordem a zbraní časem nočním s dobytým po městě a ulicích chodí, lidem pokoje nedá, do domů uzavřených mocí se dobývá, skrze dveře se láme, pokřiky a povyky po noci činí, nad čímž nebozí sousedé i jiný obecní lidé znamenitou stížnost (že se to jemu nepřetrhuje) nesou s naříkáním [...] a posavad jeho svárům a pranicím provozování konce není, nýbrž se více rozmáhají, a jeho opovážlivé srdce se ve všech příčinách skutkem prokazuje.“ Smyslem suplikace je ale především rozhořčení nad tím, že veškeré tyto prohřešky Dačickému procházejí bez větších následků, což je podle Holého alarmující a ostudný stav, a potom strach o vlastní i manželčin život, který je takovým agresivním a nenávisným člověkem každodenně ohrožen.

Kutnohorská městská rada obdržela tuto suplikaci zpět dne 4. srpna 1586 spolu s instrukcí datovanou 24. července, aby v této věci bylo neprodleně učiněno opatření a následně podána zpráva do Prahy.²⁹⁶ Spor o urážku na cti však vznikl již na jaře, maximálně do dvou měsíců od opuštění vězení, neboť již 15. března žádal Jakub Holý, aby se Dačický zaručil za možnou budoucí náhradu škody, protože během procesu s Apolenou Kolovratovou postoupil všechn svůj šosovní majetek a není již tedy v Kutné Hoře usedlým měšťanem. Dačický byl v této při také aktivní – jak bylo pro něj obvyklé – a suplikoval apelačnímu soudu,²⁹⁷ na jejímž základě

²⁹⁶ NA, SM, D 42/2, kart. 642, koncept listu Rudolfa II. kutnohorským šepmistrům a konšelům, 24. července 1586. SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 3800, kart. 32, list Rudolfa II. kutnohorským šepmistrům a konšelům, 24. července 1586.

²⁹⁷ Tamtéž, sign. 3916, kart. 34, suplikace Mikuláše Dačického apelačnímu soudu, nedat. V tomto dokumentu si stěžoval na zaujatost Jakuba Holého jakožto člena ve sporu rozhodující městské rady, jehož manželkou se Mariana měla brzy stát.

přišla do Kutné Hory nařízení k smluvnímu ukončení sporu – o tom, že by k němu skutečně došlo, se však prameny nezmiňují.²⁹⁸ 29. července pak Jakub Holý předstoupil před městskou radu a žádal, aby byla zaslána zpráva o provedených opatřeních císaři (odeslána 6. srpna) spolu se zmiňovaným prstenem a aby byl Dačickému odňat kord, kterým ohrožuje bezpečnost Jakuba Holého i jeho manželky. Konšelé Dačického důrazně napomenuli, aby se „pokojně choval“. Ojedinělou osobní vzpomínkou na toto období je tento údaj vepsaný do Paměti: „Byl jsem v Praze, jsa citován do kanceláře české skrze poručení psané jménem J. Mti Cské mně odeslané, nebo mne moji nepřátelé obelhali; nic neprovedše do Hory se navrátili.“²⁹⁹ Jakub Holý se během procesu zmínil o tom, že jeho protivník má v české kanceláři přátele, kteří mu pomáhají; i zde se však Dačickému dostalo pokárání.

„Sodomský prsten“ je slavnou epizodou v životě Mikuláše Dačického a kvůli své pikantnosti se dočkal ohlasu i v sekundárních zpracováních jeho osobnosti. Mravnostní skandál vypukl 22. července 1586, kdy byl Dačický předvolán před městskou radu, aby se zodpovídal z jeho vlastnictví a potažmo i existence, protože si jej nechal vyrobiť na zakázku u jednoho z kutnohorských zlatníků. Jeho přesnou podobu neznáme, avšak byl „nezpůsobný, sodomský, s nádobkou ženskou vespod“ a Dačický s ním budil veřejné pohoršení. Provinilec se samozřejmě bránil tvrzením, že si takový prsten neobjednal; městská rada mu neuvěřila, protože měla o věci lepší informace, a prsten mu odebrala³⁰⁰ – znovu se tedy opakovala situace, kdy byl považován za lháře. Prsten byl kutnohorskou městskou radou odeslán císaři Rudolfovi II. do Prahy ke zhlédnutí; od té doby o něm nejsou zmínky. O Mikulášově verzi této příhody ještě bude řeč níže.

1. a 2. srpna zapisoval městský písař do knihy svědomí svědectví celkem devíti osob, kteří byli přítomni Dačického „nočnímu vejboji na dům, kdež U Mědínek slove“. Jednalo se o jeden z oblíbených podniků, kam často chodil – snad také proto, že majitelem byla rodina jeho tety Lidmily Podivické z Podivic a jejího syna Václava. První z nich, mydlář Jan Pečetský, určil jako inkriminovaný den čtvrtek 24. července v nočních hodinách (kolem druhé). Vracel se prý zrovna od své matky, když jej na ulici před hostincem sedící truhlář Jiřík Lučina a Martin Horažďovský (sukcentor chrámu sv. Barbory) pozvali mezi sebe. Šenkýřka Mandalena Vojáčková a její matka již sklidily všechny žejdlíky a zavřely šenk, když k Mědínkům přišel i Mikuláš Dačický. „Tu jest on p. Mikuláš Dačický hned, jda s pochodní rozsvícenou, na ten dům pral a tloukl, vzbíhal se k němu a mluvil ‚votevřete mi, kurvy tuplovaný, vobě dvě‘. A ony jsou

²⁹⁸ Tamtéž, sign. 3863, kart. 33, apelační soud kutnohorským šepmistrům a konšelům, 29. května 1586.

²⁹⁹ A. REZEK (ed.), *Paměti II*, s. 21.

³⁰⁰ P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 41.

proti tomu [jest] žádná slova neřekly a on přece tak hanebně proti P. B. lál, vždy se na ten dům rozbíhají. Až jsem já mu řekl: „Ale p. Mikuláši, pojďte, dejte sobě pokoj.“ A on se přece s kordem potřásal a vždy tloukl jednostejně. Jak jsem jej po tom odvedl před dům Šiškovskéj, pak já dále nevím kam je[st] von šel neb co dělal, já jsem šel od něho domů, neb lál vždycky jednostejně hanebně. Víc nevím. Tak jest věrná pravda.“³⁰¹

Zmiňovaný Jiřík Lučina přidal k průběhu příhody několik podrobností: s prosbou o odpuštění uvedl, že Dačický oběma ženám nadával „zvyjebený kurvy, svodnický, tuplovaný, jak mladá, tak stará“. Potvrdil nebezpečnou manipulaci s kordem, leč nedobytým, a snahu Jana Pečetského a poté i svoji o to, aby se Dačický uklidnil („pane Mikuláši, nehněvejte se“), přestože zpočátku Lučina se sukcentorem raději poodešli, aby nedošli nějaké úhony („však by potom z nás někoho urazil“). Dačického doprovázel sluha-pachole Hrbek, kterého jeho pán v opileckém vytržení poslal s jasně hořící smolnicí-pochodní pro právo – pro rychtáře.³⁰² Následujícího dne vypovídal Martin Horažďovský a upřesnil, kolik žejdlíků vína před příchodem Mikuláše Dačického vypili a také zacházení s ohněm – šenkýřka nechala na lavici před domem stát lucernu se svíčkou a Dačický přišel „k domu s fakulí s tím svým Hrbkem“. K Mikulášem použitým nadávkám přidává ještě výraz „šelma“.³⁰³ Svědkyně Marta Bridelečnice již spala, když ji probudilo lání ozývající se od Mědínek, avšak výtržníka nedokázala identifikovat – až ráno si prý stěžovala před sousedy a dozvěděla se, že oním křiklounem byl Dačický.³⁰⁴

Manželka Tomáše Hudce Lída, šenkýřka v hospodě u [Šrotýřů], podala svědectví hned o dvou výtržnostech – nedatuje je bohužel přesně: „Přišel Dačickej Mikoláš k [Šrotýřovům], kde já s manželem svým šenkují, tloukl, pral, nemohši se dotlouci, musil mu jeden čeledín můj otevřít. A on přiševši k komoře tloukl, honil kordem, píchal, byl by dveře vyrazil, též skoble od dveří, kde zámek zapadá, odskočila, hnal ke mně kordem dobytejm chtěl mne [...] a plil mi mezi oči. Manžel můj chudinka ležel na loži, všecken se třásl, nesměl mu nic říci, chtěl utýci, nevěděl jak, ani jak košile strachy najít nevěděl. Mluvil tak on Dačickej: „zvyjebená kurvo vstaň, vykřeš, mi, nevykřeš-li mi, že tě tu s tím lotrem tvým na hubice rozsekám. Bych pak vás všecky v tom domě na hubice posekal, však že vás nic nedám, žaluj na mě jdi ráno mý paní tetě, já se jí za jebák nebojím, zesral bych ji i s vámi, nechť mne v prdel políbí.“ Musila jsem mu rozkřesati a piva dát. Než potom, když mně tak plival mezi voči a lál, šla jsem zase ležet. A on pak taky zase šel. Byl s tím hrubým jak je[st] tuším páně mincmistrovým služebníkem,

³⁰¹ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 434, kniha svědectví a svědomí 1582–1587, fol. 115^v.

³⁰² Tamtéž, fol. 115^v–116^r.

³⁰³ Tamtéž, fol. 116^r.

³⁰⁴ Tamtéž, fol. 116^v.

neb ho často na Vlašským dvoře vídávám. Potom opět v kolika nedělích přišel, vyrazil okno v síni a oknem ten jeho Hrbek vlezl a jemu otevřel. A bylo tehdaž to taky v noci, již po šestý hodině, neb hned potom svítalo. Ale tehdaž nelál, než když jsem mu oznámila, že piva pane Mikuláši [...] již teď třetí den nemám, šel hned zase.“³⁰⁵ Lídin manžel nepřidal k výpovědi své manželky nic nového a ani nemohl, neboť se po celou dobu nacházel ve své posteli.³⁰⁶

Lída, manželka Tomše, byla povykem také probuzena ze spánku a domnívala se, že snad hoří: „A on Hrbek, služebník p. Mikuláše Dačickýho, tloukl na náš dům, kde jsme my u Rabštejnu, jeden tloukl na okno u komory a druhé tu u dveří, a láli, abychom jim otevřeli, hned s takový ‚zvyjebená kurvo otevři nám‘, a já jsem jim pověděla, že piva nemám. Oni láli přece, ‚že v hrdlo lžeš, že máš pivo, aby nám dala přece‘. A někdo jim velel, musil to on Dačickej býti, nebo kdoby jiný byl, aby vyrazili dveře, že je[st] paní tetino. A ona se jim paní Anna řeznice naproti ozvala, aby netloukli a sodomu tu nedělali. Neb jsme my se již jim podruhé ozvati nesměli. A on se jí Hrbek ten velel v prdel líbati, paní a mně, to jsem slyšela. A ona pověděla hned ‚aby jej líbal [...] lotře nevážnej a vy se domníváte, že jest [sodom], že tak sobě počínáte proti Pánu Bohu‘. S tím pak již vodešli. Více já nevím.“³⁰⁷

Starší výtržnost, o které se ve své výpovědi zmínila šenkýřka Lída, potvrdila výpověď Káči Žídkové – stalo se to před několika týdny a bylo již k ránu. Na hlasité noční chodce se prý z okna obořila řezníková manželka Anna Vítková, že pokoje nedají a ještě lidi děsí, že snad hoří. Sama Anna vypověděla, že viděla „hrbovatý pachole“, jak se spolu s další osobou (kterou nepoznala, ale nemohl to podle ní být nikdo jiný než Dačický) dobývají do hospody, kde šenkovali Tomáš a Lída Hudcovi, vyrazili prkno v okně a po zjištění, že šenkýřka pivo nemá, odešli k Rabštejnovům: „A ten Hrbek zavěsil se v vokna na krsicích a pral, tloukl, až se všechno rozlíhalo, nevím čím, tulichem-li či čím jiným, neb ještě bylo přitímí, nebylo dobře viděti. A druhý byl s ním, ten proto nic nelál ani nemluvil, než co von Hrbek, per tluč byv neby měl to všechno rozraziti. A dejte pánu piva. [A dejte pánu piva.] Musil to tu bejti Dačický. Tak tloukli, že dosti soudnýho dne bylo. Neb tloukli na obě vokna i na dveře, a sama šenkýřka pravila, kdyby nebylo předkem Pána Boha a mne, že by se byli na ni do komory dobyli. Tak já jim řeknu zvyjednanej [...], potvoro hrbovatá, že se Pána Boha nebojejí, tak sobě tu počínati. A my ani z večera ani ráno před vámi pokoje míti nemůžeme. Aby tě kat voběsil, pse hrbovatej. Tak jsem mu řekla, když tak hřímál a lál. A on mi řekne, voběsí mně za tvůj krk, nebohá paní Anna, nebejvalas prej tak pyšná jako jsi nyníčko, kdyžs psotu přemohla, polib mne etc. Tak jsem já

---

³⁰⁵ Tamtéž, fol. 116^v.

³⁰⁶ Tamtéž, fol. 117^r.

³⁰⁷ Tamtéž, fol. 117^r.

ho tak nechala, když tak mi lál, neb nemohu toho všeho spamatovati, jak jest mi mluvil, a těch jejich nevážlivostí a nešlechtností. Dobře můj muž dělá, že se žádnýmu, by oni jak chtěli, tu bouří-li, [neozve], i mně ještě domlouvá, když se ozvu, že na nich nic nemáš, než co tě oplundrují a opeskují. A bylo to tehdaž, jak tu měli jakousi s malým dítětem, pěkná byla kurva, tak po zemansku se nesla, a on Dačický za ní lezl. Než neničko nic pro to toho nejni a je[st] již tomu dávno.³⁰⁸

Rozhodla jsem se uvést nejzajímavější pasáže z těchto svědectví, protože v dosavadní literatuře se povětšinou skrývají za stručnými konstatováními, že se Dačický dopouštěl nočních výbojů. Tyto záznamy navíc poskytují jedinečný a v podstatě jediný doklad nestylizovaného jednání, chování a vyjadřování Mikuláše Dačického z Heslova nacházející se mimo Paměti, a také každodenního života uvnitř a v okolí kutnohorských hostinců 16. století, stejně jako na ulicích. Osvětlují poněkud reálnější vztah k tetě Lidmile Podivické z Podivic, zapojují do bouřlivých eskapád patrně mincmistrova sluha Hrbka a naznačují Mikulášův vztah k nejméně jedné ženě lehkých mravů. Kromě nepokojů na nočních ulicích lze mezi řádky číst neustálou obavu měšťanů z požárů a péči o opatrné zacházení s ohněm.

Kutnohorští šepmistři a konšelé Mikuláše napomínali marně. O rok později, 24. srpna 1587, píše císaři o nešlechtnostech, bezbožnostech, nenáležitostech proti Pánu Bohu, různicích, nevážném obcování a vůbec konfliktním jednání, které nejenže nepřestalo, ale bez překážek pokračuje dále. A to tak, až se Dačického ručitelé obávají nesplnitelnosti svého úkolu. Minulé úterý navíc k jeho výtržnostem přibyla další, opět v hospodě U Mědínek, a znovu velice nebezpečná. Mikuláš přijel z Čáslavi, již podnapilý, a začal slovně i fyzicky napadat zde sedícího Jošta Bunzena. Shodou okolností šel kolem městský rychtář Jan Vodňanský z Čazarova a do sporu zasáhl s úmyslem uklidnit jej – Dačický na něj však tasil svoji zbraň a zranil ho do ruky: „A já pokojně pana Mikuláše napomínám, aby sobě pokoj dal; ale on vždy uchopuje toho kordu a potahuje ho z pochvy. [...] A ono se ze zadu zablesklo, tak já se rychle ohlednu, a on Mikuláš již má kord dobytý a tak jej drží kolmý. I zkřiknu co dělá, a chytím se mu kordu za jílec, a on jako mi přitočí kord k druhé ruce a táhne, a tak mně pořezal kabát a plášť a mne ranil.”³⁰⁹ Kdyby nebyl přítomen rychtářův sluha, který Dačického zadržel, mohl konflikt dopadnout mnohem hůře, vzpomeneme-li například na 10. květen 1582. Rychtář odešel za bradýřem kvůli ošetření svého zranění a Mikuláš pokračoval v lání a hromování, bušil kordem o dlažbu a vyzýval přítomné, aby se s ním bili. Dačický poté před radou vysvětloval

³⁰⁸ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 3800, kart. 32, svědectví Anny Vítkové o nočním vejboji Mikuláše Dačického, 1586.

³⁰⁹ Zápis v Liber memorabilium, P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 43.

své jednání tak, že byl podnapilý a ležel na lavici, ze které jej kdosi strhnul; další děj si moc nepamatoval. Kutnohorští konšelé psali císaři v obavě, aby „skrze jeho ruce někdo dobrý z světa sproveden nebyl“ a prosili o naučení, jak s výtečníkem mají naložit.³¹⁰ A protože napadení veřejného činitele bylo i v předbělohorském městském právu závažným proviněním, Mikuláš se z císařského nařízení po roce a půl opět ocitl ve vězení, do kterého se dostavil dobrovolně, a to po předchozím komentáři: „však aby měl s rychtářem jíti, že za to žádá, aby jemu páni posměchu činiti neráčili, a prosí, aby tam dlouho držán nebyl.“³¹¹

Z „potupného“ vězení napsal Mikuláš císaři poníženou prosebnou suplikaci jako věrný, poslušný poddaný, narozený a usedlý v Království českém a navíc pocházející z vážené rodiny. Byl prý obžalován omylně, nevinně a z pouhé nenávisti a nepřátelství některých konšelů – například stále připomínané zabití Šťastného Novohradského z Kolovrat je podle něj zcela nemístná poznámka a prázdný argument, neboť byl uznán za „nevinného“ odvolacím rozsudkem apelačního soudu. Co se onoho prstenu týče, tvrdí, že věc se měla takto: „... oznamuji, že jsem dobrým oumyslem prstýnek dělati dal nějakému zlatníku Matějovi tu při Horách Kutnách, kterejž udělavši prstýnek, jej jest podle zdání svého šacoval, ale já ten prstýnek jsem též dobrým oumyslem k rozeznání, zač by stál, Jiříkovi zlatníku, jakožto staršímu nad zlatníky tu na Horách Kutnách, odeslal, kterejž maje nějakou nechut' a zášti dotčenému Matějovi, jemu jest dílo při témž prstýnku za nenáležitě a ohavné vyložil, a vznězši to na pány šepmistry, mně takového prstýnku zase vrátiti nechtěl. Šepmistři pak a konšelé majíce ke mně obzvláštní nenávist a polavše mně před sebe, bezděk to na mně, že bych já takový prstýnek na ohavu ku pohoršení lidem dělati tak rozkázal, vstrojiti chtěli, čemuž jsem já odepřel a až posavad odpírám, a dělal-li jest týž Mattes zlatník co tak neslušného a nenáležitěho, on věz, však při obci jich až posavad zůstává, nebo já žádným zlatníkem nejsem, a kdybych tak co ohavného s mým vědomím dělati dal, toho bych k ukazování staršímu nad zlatníky na svou těžkost neposílal, z čehož milostivě V. C. M. porozuměti ráčí, skrze jaké dětinské příčiny tíž páni šepmistři a konšelé na mou těžkost se nutkají, činíce V. C. M. zoumyslné zaneprázdnění a na mě těžkosti radostně a žádostivě připravující, jakejch pak sami při obci své po domích hanebnejch ohavnejch na pohoršení lidské malování dopouštějí, to se až posavad na oko spatřuje.“³¹²

Nevraživost konšelů není podle Mikuláše spokojena ani tím, že k jejich potřebě propustil několik svých poddaných („ale jakou za to odměnu mám, toho dobře spatřuje, nýbrž když se

---

³¹⁰ Tamtéž, s. 41–42.

³¹¹ Tamtéž, s. 43.

³¹² SOkA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 3916, kart. 34, suplikace Mikuláše Dačického císaři Rudolfovi II., nedat., 1587; nachází se zde ve dvou exemplářích.

kdy v čem k nim jakožto k vlasti své utíkám, žádné ochrany od nich užiti nemohu, spíše vyhledávání na mne všeho nejhoršího co by toliko na zkázu a záhubu mou býti mohlo, [...] ale já Pánu Bohu a V. C. M. jakožto pánu pánu svému nejmilostivějšímu silnou naději mám, že proti takovým osidlům milostivě ochráněn budu.“). K nedávné noční příhodě před hostincem U Mědinků uvádí, že kutnohorské úřady postupují nesprávně, ani jej „mimo pořad práva“ řádně nevyslyšeli: „... ježto já tomu, abych co komu ubližovati, škoditi, právo potupovati a zlehčovati měl, jakž tak vysoce a náhle od týchž pánů šepmistrů obžalován jsem, zřetelně odpírám. Že jest se pak rychtář jich mimo mou všecknu naději, když jsem zase nějakému Václavovi Hutnáčkovi, kterýž se na mně s rapírem nutkal, hájiti mínil, v ruku chytivše se mne pozadu nenadále vřezal, tím já vinen nejsem, nebo jest náramně byl podnapilý, a já jemu jsem nic jakživ jsouce s ním vždycky v dobrém přátelství, neublížil...“ Rychtářova výpověď ani interpretace konšelů o Václavu Hutnáčkovi či Hutníčkovi nic neobsahují. Na tuto žádost přišla 10. října 1587 odpověď, že Dačický má být propuštěn z vězení, pokud složí rukojmí ve výši 5000 kop gr. míš.³¹³

Dačický začal okamžitě podnikat kroky směrem k zajištění rukojemství tak, aby mohl být z vězení propuštěn co nejdříve, ale i nadále se s prosbami obracel na císaře Rudolfa II., potažmo jeho kancelář. Přesto si zde poseděl několik měsíců; z doby tohoto druhého věznění o něm máme zprávy opět díky Jakubu Holému Šotnovskému ze Závěřic, který vznesl na apelační soud stížnost na Dačického praktiky a při té příležitosti se letmo dotkl i jeho chování během druhé vazby. „Ten nepokojný člověk“ se před tímto uvězněním „do uzavíraných pokojů na lidi dobejval, šarvátky, pranice časté působil, šrámů mnoho uhoniv, i jiným je dělal [...] však i tu maje se pokojně chovati, lidi věčně v témž vězení bije, pere i do okrvavení. Tak sobě v tom vězení jakožto člověk nepokojného srdce i na mne praktika smyslil, nemaje se mnou nižádné rozepře při žádným právě, něk[o]lik poctivých lidí k svědomí proti mně obeslal a pohnal, žádaje v cedulích pod jakousi vymyšlenou barvou, aby jemu proti mně k cizí při, mé osoby se nedotýkající, svědomí vydávali.“³¹⁴ Jakub Holý se bránil s vysvětlením, že nemá s Mikulášem Dačickým ani s nikým jiným žádný probíhající soudní proces, pro jehož vedení by dotyčných svědectví bylo třeba, a odmítal jejich zapsání, v čemž mu jeho kolegové v městské radě odmítli vyhovět a zapříčinili suplikaci k vrchnímu právu. 14. prosince 1587 městské radě adresován pokyn, aby v souladu s dosavadní judikaturou dostála svým povinností, vyslechla zúčastněné osoby a věc vyřešila bez poškození práv kterékoli z nich.³¹⁵

³¹³ Tamtéž, sign. 3916, kart. 34, list z české kanceláře šepmistrů a konšelů, 10. října 1587; originál a opis.

³¹⁴ Tamtéž, sign. 3972, kart. 34, suplikace Jakuba Holého Šotnovského ze Závěřic apelačnímu soudu, nedat., 1587.

³¹⁵ Tamtéž, sign. 3972, kart. 34, apelační soud kutnohorské městské radě, 14. prosince 1587.

Máme-li tedy věřit tvrzení Jakuba Holého, dokonce ani druhý pobyt ve vězení nedokázal Dačickému zabránit v tom, aby se účastnil nebezpečných rvaček a riskoval život a zdraví svůj i svých soupeřů. Zároveň však neustával ve snahách domoci se svého propuštění: „Věděti vám dáváme, že bez přestání od Mikuláše Dačického z Heslova ve vší poníženosti prošení bejti ráčíme, aby vězení svého, v němž drahně neděl sedí, mohl zproštěn býti.“³¹⁶ Dačický se snažil dosáhnout toho, aby mohl být propuštěn z vězení na rukojmí již složené ve věci zabití Šťastného Novohradského z Kolovrat, o což žádal městskou radu již v září 1587, ale byl odmítnut.³¹⁷ Z české kanceláře však přišlo pozitivní rozhodnutí: Dačický se mohl vyručit pod stejnou sumou a se stejnými ručiteli, ovšem za podmínky, že se „.... všelijak řečí i skutkem k jednomu každému pokojně bez všelijakých ouhon, žádných takových nezpůsobův proti Pánu Bohu všemohoucímu a dobrému řádu se nepouštějíc, chovati bude...“³¹⁸ Argumentem převládajícím v jeho suplikaci je fakt, že po tomto druhém uvěznění jej nikdo z ničeho neobžaloval ani s ním neprobíhá žádný jiný spor, kvůli kterému by jeho věznění bylo nutné, a sebevědomé prohlašování o vlastní nevině, nezdolném odhodlání zachovávat a prohlubovat poctivost zděděnou po vážených předcích a zlotřilé zaujatosti kutnohorských reprezentantů, kteří jej z takových nešlechetností neoprávněně osočují.³¹⁹ Na konci února byl konečně z vězení propuštěn a podáním ruky slíbil rychtáři, že se bude chovat způsobem popsáním v listu české královské kanceláře.³²⁰

Městská rada si však od soudních procesů, v nichž figuroval Mikuláš Dačický z Heslova, a od jeho přítomnosti před tribunálem neměla čas odpočinout příliš dlouho. 10. listopadu 1588 dorazily do Kutné Hory tři listy od apelačního soudu podepsané Jiřím mladším Popelem z Lobkowicz a kancelistou Řehořem Pátkem, které reagují na rozhodnutí městského soudu z 20. července téhož roku. První z nich se týkal sporu mezi Mikulášem Dačickým na straně jedné a Mikulášem Náchodským z Babího a jeho manželky Maruše na straně druhé. Jednalo se o povinnost vydávat svědectví a apelační soud stvrdil předešlý verdikt městského soudu.³²¹ Totožný výsledek přinesl druhý list ve věci sporu mezi Mikulášem Dačickým z Heslova a Jakubem Holým Šotnovským ze Závotic, v němž šlo o zabraňování v obstarávání a čtení

³¹⁶ NA, SM, D 42/2, kart. 642, list české kanceláře kutnohorským šepmistrům a konšelům, 9. ledna 1588.

³¹⁷ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 3916, kart 34, výpis z městské knihy učiněný na žádost Jana Podivického z Podivic, 10. září 1587.

³¹⁸ NA, SM, D 42/2, kart. 642, list české kanceláře kutnohorským šepmistrům a konšelům, 9. ledna 1588; SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 4036, kart. 34, list české kanceláře kutnohorským šepmistrům a konšelům, 1. února 1588.

³¹⁹ NA, SM, D 42/2, kart. 642, suplikace Mikuláše Dačického z Heslova císaři Rudolovi II., nedat., 1587; SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 4036, kart. 34, suplikace Mikuláše Dačického z Heslova císaři Rudolfovi II., nedat., 1588.

³²⁰ P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 43.

³²¹ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 4111, kart. 35, list apelačního soudu kutnohorskému městskému soudu, 10. listopadu 1588, spor Mikuláše Dačického z Heslova s Mikulášem Náchodským z Babího a jeho manželkou Maruší.

svědectví potřebných k dokazování.³²² A nejinak zněl i třetí list k potřebě pře mezi dvěma posledně jmenovanými muži stran zavádění a zapisování plnomocníků a svědků.³²³

Od konce roku 1588 až do roku 1594 však Mikuláš Dačický z Heslova, jak se zdá, nepřišel do konfliktu se zákonem vůbec, jeho pozornost a aktivita byla patrně rozptýlena záležitostmi zcela odlišného charakteru.

4.5. Dvacetileté manželství Mikuláše Dačického z Heslova

Převládající představa o vztahu Mikuláše Dačického z Heslova k ženám vychází do značné míry z děl krásné literatury a filmu *Cech panen kutnohorských*, které jej představují jako prostopášný, hýřivý a dychtivý, ztotožňující jej s úlohou sukničkáře Dona Juana, přenesenou do atmosféry renesančních Čech. Doposud byly nalezeny tyto nepřímé doklady o Dačického kontaktech s opačným pohlavím: z poloviny osmdesátých let 16. století pochází ten nejintimnější z nich: „A bylo to tehdaž, jak tu měli jakousi s malým dítětem, pěkná byla kurva, tak po zemansku se nesla, a on Dačický za ní lezl.“³²⁴ Časté pobyty v městských hostincích trvající do pozdních nočních hodin zajisté poskytl mladému muži dostatek příležitostí, kdy si mohl zajistit přízeň u některé z dívek lehčích mravů. Připomenout je také třeba Mikulášův první pobyt ve vězení, během kterého měl rozepří se žárlivým šatlavním hospodářem kvůli jeho manželce. „Zlé obcování“ se pravděpodobně skutečně odehrálo anebo alespoň hrozilo, poněvadž biřicova žena žádala o opatření, aby mohla mít od Dačického návrhů a obtěžování pokoj. On sám samozřejmě jakékoli aktivity tohoto typu popíral. Slavný prstýnek „s nádobkou ženskou vespod“, kterým ohrožoval mravopočestnost kutnohorských žen a dívek (jakkoli protestoval proti obviněním, že si jej nechal vyrobit na své přání), ilustruje spíše oplzlý a obscénní postoj Mikuláše Dačického k ženám. A stejně vyznívají i výrazové prostředky, jimiž v opilosti častoval šenkýřky – „zvyjebený kurvy, svodnický, tuplovaný, šelmy“ – nehledě nato, že se opojného moku dožadoval s obnaženým rapírem v ruce a prostřednictvím plivání mezi oči. O tom, že by se před rokem 1590 dvořil některé z počestných kutnohorských dam, neexistují žádné doklady.

---

³²² Tamtéž, sign. 4112, kart. 35, list apelačního soudu kutnohorskému městskému soudu, 10. listopadu 1588, spor Mikuláše Dačického z Heslova Jakubem Holým Šotnovským ze Závovic.

³²³ Tamtéž, sign. 4113, kart. 35, list apelačního soudu kutnohorskému městskému soudu, 10. listopadu 1588, spor Mikuláše Dačického z Heslova Jakubem Holým Šotnovským ze Závovic.

³²⁴ Tamtéž, sign. 3800, kart. 32, svědectví Anny Vítkové o nočním vejboji Mikuláše Dačického, 1586.

Na samém konci osmdesátých let, téměř jako pětatřicátník, na čas ustaly jeho soudní avantýry – z tohoto hlediska relativně klidné období trvalo až do roku 1594. Ačkoli o tom neexistuje žádný přímý důkaz, v literatuře bývá uváděno (a nelze to nikterak rozporovat), že důvodem neobvyklého míru byla Alžběta Mládková, provdaná Dačická z Heslova. Mikuláš se ke sňatku odhodlal na svoji dobu v poměrně pokročilém věku, avšak v plné síle a zdraví. Četné soudní spory jej finančně vyčerpávaly a získané věno příhodně stabilizovalo jeho ekonomickou situaci. Alžběta byla dcerou kutnohorského měšťana a staršího šepmistra Jiřího Mládka, který se zabíral horním podnikáním, avšak zemřel již v roce 1585.³²⁵ Jaká byla Dačického „vyjednávací pozice“ k uzavření tohoto sňatku, se bohužel můžeme jen domýšlet. Jeho prachmizernou pověst vylepšovalo skvělé jméno rodin Dačických a z Prácheň, tolik důležité pro politické směřování města ve stále ještě nedávné minulosti, erb a snad také jistý osobní šarm. Samozřejmě nelze vyloučit, že mezi čtyřicetiletou Alžbětou a o deset let starším Mikulášem vzniklo upřímné citové pouto. Námluvy, tedy „výpros k stavu manželskému“, proběhly v neděli 19. listopadu 1589 (na den sv. Alžběty). Dačický k tomuto datu označil svoji nastávající za „mou nejmilejší pannu Alžbětu“ a posteskl si, že během slavnosti byl ukraden stříbrný koflík.³²⁶ Svatba samotná se konala tři měsíce poté, v úterý 20. února 1590 během masopustu. Oddávajícím byl kněz od sv. Barbory Václav a svatební veselí se konalo v Knejslíkovském neboli Münsterbergsém domě.³²⁷

Díky kronikářově pečlivosti víme, že svatebních oslav se zúčastnil také Dačického přítel Jan Fridrich Hofmann z Grünbüchlu a Střechova, tehdy ještě zdravý a vesel, avšak ještě v témže roce na smrt nemocen a nakonec i mrtev. Jeho smrt přišla náhle a Dačický o ní byl velmi dobře informován, stejně jako o způsobu nakládání s tělem zesnulého.³²⁸ Jan Fridrich žil a zemřel v Kutné Hoře, ale pocházel ze Štýrska, odkud uprchl kvůli pronásledování osob nekatolického vyznání. Toto přátelství mohlo mít velmi důležitý vliv na průběh Dačického soudních sporů, neboť bratr Jana Fridricha Ferdinand (1540–1607) byl prezidentem dvorské komory na dvoře Rudolfa II. v letech 1580 až 1600, císařovým dvořanem a dokonce i osobním přítelem. Blízké příbuzenské vazby vázaly oba bratry k posledním mužským členům rodu Rožmberků – byli to bratřenci.³²⁹

Manželskému páru nebylo dopřáno vychovávat děti (v této souvislosti je třeba dodat, že dostupné prameny nikde nenaznačují, že by Dačický měl nemanželského potomka). Alžběta

---

³²⁵ A. REZEK (ed.), *Paměti II*, s. 15.

³²⁶ Tamtéž, s. 28.

³²⁷ Tamtéž, s. 29.

³²⁸ Tamtéž, s. 29.

³²⁹ Více viz Kateřina HAUSNEROVÁ, *Ferdinand Hofmann z Grünbüchlu (1540–1607)*. Knihovna zapomenutého sběratele Rudolfovy doby, diplomová práce, Filozofická fakulta UPOL, Olomouc 2012.

patrně byla zdatnou hospodářkou – zakoupila dům v Miránkovské ulici se zahradou a minciřský lůn od Karla Materny z Květnice.³³⁰ Dům v Miránkovské ulici pořídila jako opuštěný („spuštěný“) za 30 kop gr. č., ale společně s manželem jej dokázala rekonstruovat tak, že jej v roce 1615 Dačický prodal Davidu Lorenzdorfovi za 320 kop gr. č.³³¹ Byla také schopná a ochotná půjčit peníze – dochovaly se doklady o nejméně dvou takových půjčkách. První z nich probíhala celkem dramaticky, neboť dlužnice Marta Říhová, vdova po kutnohorském soukeníkovi, se pro nesplacení dluhu ve výši 70 kop gr. míš. využitého na pavování hor dostala do vězení pro dlužníky, kde strávila více než rok. Teprve po nařízení došlém z české komory 2. května 1600 měla být mezi oběma stranami uzavřena smlouva, podle které měla Marta splácet 6 kop ročně.³³² Druhý dluh začal na místě své manželky vymáhat Mikuláš v roce 1610 snad i proto, že se blížila Alžbětina smrt. Dlužnicí byla manželka Jindřicha Konráda Šanovce z Šanova a na Nymburce, císařského komorníka a hejtmána Pražského hradu, paní Lidmila Šanovcová z Hrušova a na Dobřenicích, a šlo o úctyhodných 300 kop gr. č.³³³ Ze začátku devadesátých let je doložen Dačického obzvláštní zájem na poměrech v kutnohorském hornickém systému – roku 1591 totiž žaloval Zimunda Zygela z Chocemic za podvodné jednání za účelem zisku na úkor nákladníků.³³⁴

V rozporu s přáním své ženy jednal Dačický s Adamem mladším z Valdštejna. Tehdy nejvyšší štolmistr a zemský sudí žádal Dačického o propuštění jednoho z jeho kbelských poddaných, Jana Ctibora – o vystavení výhostního a zachovacího listu. Alžběta nechtěla tohoto poddaného propustit, dovolila by mu jen prostřednictvím fedrovního listu jít pracovat na jiné panství. Tento list mu Dačický udělil okamžitě (1. ledna 1610) a informoval Valdštejna o své ochotě poskytnout mu též výhostní i zachovací list, pokud se Ctibor bude dobře chovat a pokud to bude Valdštejnovo přání.³³⁵ Tak se také později stalo (17. července 1610). Dačickému se tento kontakt s Adamem ml. z Valdštejna později hodil během jeho vlastní pře stran odškodnění za zabití Šťastného Novohradského z Kolovrat, když se k němu utíkal s prosbou o přimluvy s odkazem na právě toto úslužné propuštění z poddanství. Další poddanou osobou, na které měla Alžběta Dačická zvláštní zájem, dcera Matěje Macháně Eva, která se bez povolení své

³³⁰ P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 44. Alžběta vlastnila podíl na Másníkovském domě, kterého se po její smrti Dačický vzdal ve prospěch Alžbětiniých sester. J. FIALA, *Rodinný život Mikuláše Dačického z Heslova*, č. 21, s. 1.

³³¹ A. REZEK (ed.), *Paměti II*, s. 156.

³³² SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 5561, kart. 45, list české komory šepmistrům a konšelům Kutné Hory, 2. května 1600.

³³³ Tamtéž, sign. 1290, Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, rodinný rukopis, fol. 71^v–72^r, 73^v–74^r.

³³⁴ P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 44.

³³⁵ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 1290, Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, rodinný rukopis, fol. 71^v, 71^r, 72^r–72^v, 73^r.

paní zdržovala na panství Václava Herolta Novohradského z Kolovrat na Janovičkách. Právě jeho Alžběta žádala o nápravu tohoto stavu.³³⁶

Nikterak by nepřekvapilo, kdyby se Dačický ve vztahu ke své manželce nevyvaroval drobnějšího násilí.³³⁷ O jeho bezvýhradné věrnosti lze důvodně pochybovat kvůli žalobě, která na něj byla městským rychtářem vznesena 16. srpna 1599 – měl se dopouštět neslušného chování v hospodách a svádění ženských. Městská rada ho předvolala, domluvila mu a tím byla věc vyřízena.³³⁸ Úmrtí své ženy, která s ním v manželství strávila dvacet let, zaznamenal takto: „Alžběta, manželka Mikuláše Dačického z Heslova, autoris huius libri, umřela šestého dne měsíce Novembris, listopadu, totiž v sobotu v noci na neděli po pam. Všech Sv., jsa stáří věku svého okolo let 44; a u chrámu s. Barbarae pohřbena jest.“³³⁹

K dokreslení pohledu Mikuláše Dačického z Heslova na ženy se hodí upozornit na jednu z básní v Prostopravdě s názvem „Mala mulier – mala herba sunt probata ista verba“. V ní Dačický varuje muže před tím, aby byli otroky zlých, lstivých, intrikářských a dokonce vražedných ženských rozmarů, a ponouká je k nemilosrdnému trestání takových žen. „Nebo zlá žena nevázná udělá z moudrého blázna, ba i z mnohého rytíře učiní sobě kejklíře [...] Tak nechť o nich pověděno, zlá žena, hrozné břemeno.“³⁴⁰ Na druhé straně vyzdvihuje ctnostné, dobré a poctivé příslušnice druhého pohlaví a vyzývá muže k jejich objímání, ochraně a láskyplnému zbožňování v souladu s božím přikázáním. Mladým dívkám pak Dačický důrazně a obsírně doporučuje střežit jejich poctivost a nedotčenost před slídivými pacholaty. Kutnohorským měšťkám pak patří tato poznámka: „Sic bych vám pověděl více, hněvaly by jse Hornice, kterýmž já říkám spodnice.“

Alžběta Dačická se během svého manželství musela vyrovnat s celou řadou skandálů, které její muž způsobil anebo se jich účastnil (například zmíněné nařčení ze svádění ženských z roku 1599 se jí muselo velmi dotknout). 18. prosince 1593 byl Dačický přítomen nepříjemné situaci v Pilgramovském šenkovním domě. Do společnosti zdejších hostů přibyl Jan Šultys, pozdější člen direktoria českých stavů v době stavovského povstání, tehdy ještě „obyčejný“ spolusoused v Kutné Hoře. Posilněn vínem, pohádal se se šenkýřkou Lídou, které dával tolar a nutil ji, aby mu byla po vůli. „... a když mu v tom dobří lidé přítomní za zlé měli, ke mně jest to mluvil, že má od va[šich milostí] sobě poručeno, aby mne jako jiného do řemení svázal a vzal, což jest tu ihned nade mnou beze vší příčiny zoumysla a lehkomylně vykonati usiloval,

³³⁶ Tamtéž, fol. 72^v.

³³⁷ J. FIALA, *Rodinný život Mikuláše Dačického z Heslova*, č. 22, s. 1.

³³⁸ P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 45.

³³⁹ A. REZEK (ed.), *Paměti II*, s. 118.

³⁴⁰ E. PETRŮ – E. PRAŽÁK (edd.), *Mikuláš Dačický z Heslova*, s. 23–24.

v kterémžto jeho nenáležitým a zoumyslným předsevzetím, netoliko od dobrých lidí, ale i od svých služebníků slovy trestán byl.“³⁴¹ Dačický se cítil být uražen na cti a dožadoval se u městské rady vysvětlení, zda opravdu takový rozkaz byl vydán.

S Janem Šultysem nadále Dačického pojilo hluboké nepřátelství (podobných situací skutečně nebylo mezi předbělohorskými měšťany, rytíři i vyššími šlechtici nedostatek, ba spíše, když se sešli v některém z kutnohorských hostinců či v jejich okolí).³⁴² K vylepšení vzájemných vztahů nedošlo ani během Dačického soudního sporu s Janem Šultysem o vlastnictví domu U Slunce v roce 1594. A protože právoplatným majitelem byl uznán Dačický, nabyl po zaplacení 3 kop gr. znovu sousedství města Kutné Hory.³⁴³ S praktikami spojenými s úhradou příjmného a přijímáním do sousedství vůbec se podle kronikářova svědectví šepmistři a konšelé dopouštěli mnohých neprůhledných jednání hraničících s korupcí a zpronevěrou: „Páni šepmistři a konšelé města Hory Kutny proměnili také svůj starodávňý řád v platu, jenž sluje příjmné; když se kdo do sousedství přijímal [a sobě při té obci zakoupení domu činil], že se jim dávalo toho příjmného toliko 36 gr. č., a ještě 6 lichých gr. potřebnému zase vracováno bylo. Ale již ukládali co a jak na koho chtěli a vyšacovati mohli, o to se s nima smlouvati a dáti musel, a to se ne do obce, toliko mezi konšely dostává; načež se nenachází žádného jim toho osvobození. Tak sobě to sami nařídili [contra regalia regis].“³⁴⁴

V roce 1594 pak Dačický zažil další ze svých nebezpečných příhod v ulicích města. Šel prý zcela pokojně a beze zbraně po ulici nedaleko klášterské brány, když jej napadli čtyři muži a kordem zranili na hlavě a levém rameni. Nebyl by to náš hrdina, kdyby se nepustil do dalšího soudního procesu – v tomto případě ovšem bez úspěchu.³⁴⁵

Rodinný rukopis Pamětí obsahuje řadu dokladů o Dačického péči o jeho poddané či alespoň vztahu k nim. Například v roce 1594 psal Zikmundovi Freisichselbstovi podrážděný list týkající se Mikuláše Menycha, snad formana ze vsi Radovesnice, který byl během „nebytí mně Mikuláše Dačického z Heslova v zemi“ Zikmundem uvržen bez právního vyslyšení do

---

³⁴¹ SOkA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 4860, kart. 40, Mikuláš Dačický z Heslova šepmistrům a radě Kutné Hory, 16. ledna 1594.

³⁴² Nachází se zde například svědectví Albrechta Vopršala ze Zher ku potřebě Jiřího Salavy z Lípy v jeho při proti Karlovi Hášovi z Oujezda. Stalo se roku 1594 při setkání obou posledně jmenovaných v Křeseticích, že došlo k prudké hádce, při níž Karel Háša popadl svoji zbraň, patrně však nedobyťou, následně však uchopil korbelík a mrštil jím po Jiřím Salavovi, až mu způsobil krvavé zranění. Po této ráně se Jiří bránil svým kordem, avšak k dalším zraněním už nedošlo díky přítomným, kteří je od sebe odtrhli. Není jasné, co měl s celou věcí společného Dačický. Mohl jen pomáhat Vopršalovi se sepsáním svědectví, anebo ho celá věc zajímala také kvůli jejímu průběhu a podobnostem s jeho vlastními příhodami. Tamtéž, sign. 1290, Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, rodinný rukopis, fol. 58^r.

³⁴³ P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 44–45.

³⁴⁴ A. REZEK (ed.), *Paměti II*, s. 39.

³⁴⁵ P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 45.

vězení, v němž nedostával potravu a bylo tak poškozeno jeho zdraví.³⁴⁶ V roce 1595 (11. března) pak odpovídal reprezentantům města Kolína ohledně 10 korců žita, které půjčil Ondřej Sebušický z Drhovic Dačického poddanému Vítovi Kbelskému. Dačický v konceptu listu popírá, že by o půjčce věděl a že by tím pádem nesl jakoukoli zodpovědnost za její vrácení.³⁴⁷ Nejspíše do roku 1614 pak spadá jeho přímluva k (blíže neurčenému) Mírkovi ze Solopisk za pekaře Adama Štětku a jeho snahu získat za úplatu 20 korců obilí.³⁴⁸ Rodinný rukopis obsahuje kromě vzoru hanfeštu (písemné potvrzení, udělení privilegia), listu upomínajícího dlužníka pod které právo náleží, listu osvědčujícího vyučení řádnému řemeslu, odporu k dluhu, konceptu závěti blíže neurčené urozené ženy (která měla syny) z roku 1610 a tržové smlouvy také několik variant výhostního listu, který Mikuláš Dačický jako vrchnost vydával – někdy i v rozporu s přáním své manželky, jako v případě Jana Ctibora.

Složitější postup si vyžádal případ z roku 1595, kdy Dačický žádal o propuštění Anny, dcery Václava Kosa z Dobrého Pole, již si ke stavu manželskému oblíbil jeho poddaný Jiřík, syn Jakuba Dvořáka ze Kbele. Psal nejprve jednomu z nejbohatších šlechticů tehdejší doby Jaroslavu Smiřickému ze Smiřic (25. ledna), ten jej však odkázal na skutečnou vrchnost nevěsty Anny, Karla Zárubu z Hustířan. Císařův kraječ a jeho manželka ovšem nechtěli dotyčnou poddanou propustit, „berouce za příčinu její a rodičův její k nim nechování“.³⁴⁹ Jiří Dvořák ovšem nevěsil hlavu příliš dlouho, protože již 21. června téhož roku psal Dačický prosebný list znovu, tentokrát k rukám Jana Mlázovského z Trsnice, hejtmána kolínského kraje. Dvořákovou vyvolenou byla opět Anna, avšak dcera Havla či Havelky ze Sán. Napodruhé se již podařilo získat svolení – Jiří získal nevěstu a Dačický novou poddanou.³⁵⁰ Snad šlo o příslušníka stejné rodiny Dvořákových z Kbele, v tomto případě Václava, o jehož propuštění z kbelských gruntů žádala městská rada Kutné Hory v roce 1595. 9. července jim Dačický odpověděl v tom smyslu, že by milerád vyhověl jejich žádosti, kdyby o tento statek právě neprobíhal spor u zemského soudu s pozůstalými po Lidmile Podivické z Podivic.³⁵¹ O manželství dalšího ze svých

---

³⁴⁶ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 1290, Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, rodinný rukopis, fol. 58^v. Podobnou situaci řešil v roce 1609 (25. května) Václav Šatný z Olivetu, jemuž Dačický pomáhal sestavit list šepmistrům a městské radě. Poddaným byl Václav Červený, toho času v městské šatlavě kvůli svým vysokým dluhům. Jeho pán od něj dával ruce pryč s tím, že s celou věcí nemá nic společného, a z toho důvodu nehodlal zakročit ani proti věžňovu nezvedenému chování, jehož se ve vězení dopouštěl. Tamtéž, fol. 70^r.

³⁴⁷ Tamtéž, fol. 60^r.

³⁴⁸ Tamtéž, fol. 75^v.

³⁴⁹ Tamtéž, fol. 59^v–60^r.

³⁵⁰ Tamtéž, fol. 61^v–62^r.

³⁵¹ Tamtéž, fol. 63^v.

kbelských poddaných, Petra, se staral na začátku roku 1596 – 24. ledna adresoval Jindřichu Salavovi z Lípy přímluvné psaní o propuštění jeho poddané Kateřiny Hlaváčkové.³⁵²

V souvislosti s péčí o jednoho ze svých poddaných, o jehož bezpečí se tehdy nemohl postarat kvůli svému „v zemi nebytí“, se Dačický zmínil o důležité osobní zkušenosti zaznamenané také v Pamětech – jde o známé turecké tažení, jehož se v roce 1594 jako téměř čtyřicetiletý muž účastnil. „... když jsem já Mikuláš Dačický z Heslova ven z země po potřebě jeho mi[losti] královské a zemské vyjel...“³⁵³ Stal se tak členem nedostatečně vyzbrojené a nevycvičené zemské hotovosti, jíž velel Petr Vok z Rožmberka. Výprava svolaná na září do Znojma měla nejprve namířeno na Prešpurk a Komárno, po pádu pevnosti Ráb však změnila kurz a zamířila k Vídni za účelem posílení její obrany. Do žádných bojů ale nezasáhla, protože kvůli blížící se zimě Turci přerušili obléhání Komárna a vrátili se do zimních táborů.³⁵⁴ Mikuláš Dačický mohl být doma ještě před Vánoci, nejpozději pak 25. ledna 1595, kdy psal dopis Jaroslavu Smiřickému ze Smiřic.

Jindřichohradecký rukopis obsahuje tuto zprávu: „Veřejnost proti Turku z Čech vyslána, rejtharů 2000, pěchoty 22 000. Na tu jel Mikuláš Dačický spolčice se s Mikulášem a Václav bratřími z Olivetu i na místě Jana bratra jich, ujcemi svými, a s Matyášem z Vodolína, švagrem svým, kterýž vedl dva koně od p. Jaroslava Mičana z Klinštejna. Měli jsme v té společnosti 8 koní jízdných, 6 vozíků s vozem vojenským, 5 pěších střelců.“³⁵⁵ Muzejní rukopis pak ukazuje, že o příčinách, průběhu i konci této vojenské výpravy byl Dačický velmi dobře informován. Aktivní účast pro něj byla splněním povinnosti plynoucí nejen z jeho stavu, ale také upřímného vlastenectví. „I táhli sme, jak kdo mohl a nač měl, každý vedle své možnosti. Ale velmi dlouho tím mustrunkem se prodlévalo; nebo se na bohaté, váhavé očekávalo. A tak zmustrováno jest lidu českého vojenského, oupravného, jízdy okolo dvou tisíc, pěchoty, střelcuov okolo dvamecítma tisíc.“³⁵⁶ Počet jezdců odhadl Dačický poměrně přesně, počet pěších však patrně byl nižší.³⁵⁷ Již tehdy je možné rozpoznat jeho hluboký odpor a rozhněvání na profesionální vojáky, zejména německé, kteří „... škody velké lidem činili a nekrigsmansky a bezbožně sobě provozující, sami mezi sebou se bili a hadrovali. Lidé, co jse za ně podle nařízení vrchností Pánu Bohu modliti jměli, je kleli a nic dobrého jim nevinšovali.“³⁵⁸ O závěru tažení Dačický referuje takto: „I táhlo to vojsko české předce až k Prešpurku, městu uherskému, a tu se opěty

---

³⁵² Tamtéž, fol. 66^r.

³⁵³ Tamtéž, fol. 58^v.

³⁵⁴ Jaroslav PÁNEK, *Petr Vok z Rožmberka. Život renesančního kavalíra*, Praha 2010, s. 131–133.

³⁵⁵ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. 349.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 183.

³⁵⁷ J. PÁNEK, *Petr Vok z Rožmberka*, s. 128.

³⁵⁸ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. 180.

u Dunaje řeky položili [...]; Sinan pak baše turecký, dostav Rábu, nemeškal přitáhnouti k pevnosti Komárnu [...]; Sinan baše zvěděv, že lid český jse přibližuje, ano i odjinad k retuňku Komárna lidu přibejvá a zima již tuhá nastala, od Komárna odtrhl. Lid ten také vojenský český, oupravný a nákladný, nic nedovedše – nebo vše pozdě a obmeškáno bylo – jest rozpuštěn.³⁵⁹ Mikuláš Dačický se tehdy dostal nejdále od kutnohorských bran za celý svůj život. Ze Znojma putoval k Vídni a odtud k Prešpurku, příležitost vyznamenat se v boji ovšem nedostal a z jeho reflexe lze vyčíst spíše zklamání z neúspěchu celé akce. Turecké dobrodružství jej vyšlo na více než 100 kop gr. č., jak tvrdí v dopise Jindřichovi Mírkovi ze Solopisk a Zikmundu Kozlovi z Rýzentálu, které podle svých slov dlužil ještě v červenci 1595.³⁶⁰ Jak nepřítomnost svého muže a riziko, že bude v možném boji zabit, vnímala Alžběta Dačická, bohužel nelze odhadnout. Po svém návratu se Dačický vrátil ke svému původnímu způsobu života, o čemž svědčí koncepty listin v rodinném rukopise, a nevyhýbal se ani násilným střetům.

Jedna z nejnebezpečnějších Dačického půtek se odehrála 4. září 1595 v kutnohorských ulicích, konkrétně na náměstí nedaleko radnice. Tentokrát nebyl Dačický bezprostředním iniciátorem, ale napadeným: „... jakož jste léta tohoto devadesátého pátého v pondělí po svatém Jiljí na úterý k čtvrtéj hodině na noc v městě Hory Kutny před rathauzem, když jest on Mikuláš Dačický na vás žádného pozoru a péče neměl, na něho Mikuláše kordy brannými svými bodli a sekali, jeho v tvář pravou a ruku též pravou na palec vohyzdně zranili a ochromili.“ Tehdy tedy Dačický utržil zranění, které je patrné i na jeho dochovaném portrétu – zhruba 10 cm dlouhý šrám na pravé tváři vedený od ucha směrem k nosu. Útočníky byli Václav Voděradský z Hrušova, jeho poddaný – krejčí – Jan Kalivoda, Mírek Mírek ze Solopisk a Oldřich Mírek ze Solopisk. Dačický tyto osoby obvinil u komorního soudu, kam se měli dostavit 31. ledna 1596 k stání.³⁶¹ Spor se však nedočkal soudního řešení, za prostředníka byl zvolen Pavel Hrabáně z Přerubenic a na Pečkách, který měl spor urovnat a vyjednat smír. Na konci března k tomu však stále nedošlo, a proto se na něj Dačický obrátil s dopisem obsahujícím pobídku k pokročení v řešení sporu a stanovení dne k jednání, nebo odstoupení od úlohy prostředníka, neboť „... déleji na takové uvolení V[áš] M[ilosti] mně možné čekati není.“³⁶² Tato událost se v historiografické literatuře setkala s chybným vrocením, kterého se z nepříliš pochopitelných příčin dopustil Ferdinand Břetislav Mikovec – zařadil ji kroku 1580, ačkoli na jiném místě své publikace přepisuje předvolání ke komornímu soudu se správnou datací.³⁶³ Petr Miloslav

³⁵⁹ Tamtéž, s. 184–185.

³⁶⁰ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 1290, Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, rodinný rukopis, fol. 65^r.

³⁶¹ Tamtéž, fol. 67^r–67^v.

³⁶² Tamtéž, fol. 66^r–66^v.

³⁶³ F. B. MIKOVEC, *Mikuláš Dačický z Heslova a na Kbele*, Praha 1854, s. 12, 27.

Veselský nejprve v roce 1869 uvedl správné datum,³⁶⁴ aby ho o sedmnáct let později změnil na chybné.³⁶⁵ Antonín Rezek uvedl taktéž rok 1580 s douškou, že uvádí „správnější udání Mikovcovo“, ačkoli rodinný rukopis znal velmi dobře stejně jako Veselského článek ve *Světěozoru*.³⁶⁶

V roce 1595 koncipoval Mikuláš Dačický v rodinném rukopisu listy rozmanitého druhu a určení a kromě již zmiňovaných podával také dvojce svědectví. První z nich dne 5. dubna k soudu nejvyššího pražského purkrabství na základě pŕihonu od Jana Jiřího Háši z Oujezda a na Nebovidech, zeti a dědici Aleny Šatné z Drasova, vdovy po Janovi starším Šatném z Olivetu, stran pozůstalého majetku.³⁶⁷ Druhé pak (31. května) k pražské konzistoři ku potřebě Mikuláše Šatného z Olivetu, synovce výše zmíněného Jana, v jeho při o urážce dcery nebožtíka Jiříka Bačetínského Markéty Nožířovic. Příhoda se stala během přátelského posezení v jednom z kutnohorských domů, kde se právě slavila svatba. „Mezi jinými řečmi zmínka se stala o zkurvení té Markéty Bačetínské jinak Nožířovic, mezi kteroužto řečí řekl jsem Jakubovi Štěpánovému [kterýž tu s námi při tom posedění přítomen byl]: ‘Praví ta Nožířovic na pana Šatného. A kýž jest Jakube, na tebe a na pana Pampu a jiný, kteří jste na ní bejvali, pravila.’ A on Jakub Štěpánů odpověděl a řekl ‚I neměla tehdaž dítěte‘. I smáli jsme se tomu, a pan Mikuláš Šatný [jsa při toho též přítomný] tu řeč osvědčil [žádající, abychom přítomní to v paměti měli]. Víceji já o jejím kurevství nevím a na ní jsem nebejval.“ Toto svědectví vzbudilo v konzistoři všeobecnou veselost a Dačický si na okraj tohoto textu později připsal: „Smáli se tomu v konzistoři, a p. Jáchym z Těchenic řekl ‚To jest náš starej Čech‘.“³⁶⁸ Dále pomáhal své švagrové Anně Mládkové domoci se vrácení zapůjčených bicích hodin od Zikmunda Freisichselbsta³⁶⁹ a Anně Šatné z Olivetu získat 10 kop gr. č. váznoucích na dědictví po její matce Aleně Šatné z Drasova od Jana Jiřího Háši z Oujezda.³⁷⁰

V červenci 1595 reagoval Mikuláš Dačický na řezanou ceduli zaslanou Jiříkem Hrdíkem, pozdějším členem městské rady, datovanou 17. červencem 1595. Cedula došla v době, kdy Mikuláš Dačický nebyl přítomen v Kutné Hoře („v mém doma nebytí“), odepsal na ni se zpožděním a s rozhodným postojem: „... takové cedula řezané od vás ke mně poslané odpírám a vás jsem nenaříkal, nehaněl, nehaním a nenaříkám [...] o čemž vědouce budete se moci

³⁶⁴ P. M. VESELSKÝ, *Některé poznámky k rodopisu*, č. 47, s. 379.

³⁶⁵ TÝŽ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 32.

³⁶⁶ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. XXXV.

³⁶⁷ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 1290, Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, rodinný rukopis, fol. 60^v–61^r.

³⁶⁸ Tamtéž, fol. 61^{r-v}.

³⁶⁹ Tamtéž, fol. 62^r.

³⁷⁰ Tamtéž, fol. 63^v–64^r.

spokojiti a z sebe většího blázna nedělati.“³⁷¹ Co se skutečně mezi oběma muži přihodilo, byli Dačický v tomto případě čímkoli vinen a kde se nacházel v době doručení řezané cedule, není známo.

V roce 1595 jej také intenzivně zaměstnával spor o statek Kbel, jež držel v nedělu se svojí tetou Ludmilou Podivickou z Podivic (v roce 1582 vysoudil část svého zemřelého bratra Jana a patřila mu již polovina statku). Po její smrti vznikl spor s jejími vnuky a zároveň dědici – Zdislavem Podivickým z Podivic a Janem, Václavem, Mikulášem a Annou Šatnými z Olivetu. Dačický prodal podíl, který zdědil po Lidmile, příbuzným Šatným z Olivetu za 1000 kop gr. míš. Protože na Lidmilině polovině statku vážly závady, byla nařízena sekvestrace (nucená úřední správa majetku) postihující statek celý – načež Dačický koncipoval žádost o nápravu k Jindřichu Mírkovi ze Solopisk, radovi soudu nejvyššího purkrabství, a Zikmundu Kozlovi z Rýzentálu, kutnohorskému primátorovi.³⁷² V následujícím roce pak byl celý statek prodán Václavu Voděradskému z Hrušova za 10 100 kop gr. míš., z nichž Mikulášovi náleželo 5100 kop. K vyrovnání škod plynoucích ze sekvestrace došlo až po roce 1598 – Dačický si ke konceptu dalšího souvisejícího listu postěžoval, že smlouva byla uzavřena skrze Adama ze Šternberka (nejvyšší sudí Království českého), Hartvíka Sejdlice a další zemské úředníky na Pražském hradě, avšak „s jeho ublížením“.³⁷³ Ve druhé polovině devadesátých let si Dačický do rodinného rukopisu přestal zapisovat koncepty odesílaných dopisů; vyšší četnost těchto pasáží opět začíná až od roku 1608.

Výjimkou v tomto hlušším období je svědectví poskytnuté Mikulášem komornímu soudu k potřebě Kryštofa Radeckého z Radče, dokládající další z mnoha a mnoha dramatických hospodských výtržností, které byly v kutnohorských šenkovních domech na denním pořádku a jichž se nezřídka účastnil i Dačický. V hostinci U Pišů se sešla veselá společnost zprvu pokojně sedící za stolem, čítající kromě dalších také Pavla Malovce z Malovic a Václava Vlčkovského z Vlčkovic na Dolanech. „A tu sedíce za stolem, on pan Malovec a pan Vlčkovský na sobě jsou jeden druhému rukávy kdo více utrhne trhali, až z toho pošlo, že oba z zástolí vyvstali a sebou strkali, což dále mezi nimi jest přetrženo [...] a pak Vlčkovský tu s námi zůstal až do noci. A tu potom v noci jsme všickni od stolu vstali a stoje v prostředku světnice sobě připíjeli a potom pan Václav Vlčkovský něco stoje s panem Kryštofem Radeckým rozprávěl a já odvrátiv se od nich zpátkem, také jsem s jinými rozprávku měl. V tom se cosi zašustlo a zahurtlo a já obrátiv se, viděl jsem, že pan Kryštof Radecký p. Václava Vlčkovského na zem porazil a na něm ležel

---

³⁷¹ Tamtéž, fol. 64^r.

³⁷² Tamtéž, fol. 62^v–63^r.

³⁷³ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. XXXIV; SOkA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 1290, Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, rodinný rukopis, fol. 65^v.

a vstav z něho ustoupil od něho na druhou stranu štoku dlouhého, kterejž v též světnici jest, a tu sobě osvědčoval, že jeho pan Václav Vlčkovský beze vší příčiny pohlavkem uhodil [...]. A já zůstavše přece v světnici, řekl jsem témuž panu Vlčkovskému ‚kýho jste čerta dělali, budete míti skrze to nějaké zaneprázdnění‘, a on řekl ‚znamenitá věc o pohlavek‘. A já jemu v tom měl za zlé a on se počal na mě hněvati. I pobyvše tu chvíli, šel jsem přec z téhož domu.“ Nicméně, druhý den ráno vedly Dačického kroky opět do stejné krčmy. Nalezl zde oba znesvářené muže a pan Vlčkovský jej žádal, aby se přičinil o jejich smíření. Leč snahy Mikuláše Dačického vyšly naprázdno.³⁷⁴

Do velmi nebezpečné situace se díky své neopatrnosti a velmi pravděpodobně také silné opilosti Mikuláš Dačický z Heslova dostal roku 1602. „V noci, leže na lůžku v světnici, příbytku mém na Horách Kutných a usnuv, svíčky jsem u lůžka stojící zhasnouti pozapomenul. I zapálily se okolo mne šaty ložní, shořela peřina nade mnou, poduška pod hlavou, prostěradlo okolo mne, knihy na lavici podle lůžka, stoličky kožené obhořela a něco břeven odhořelo. A to tak vše samo od sebe udoutnavše, uhaslo. Čeho jsem já spíce necejtíl, až když lůžko vojenské, na kterémž jsem spal, v nohách hořeti počalo, a drobet mi nohu opálilo, jsem procejtíl, a nalezše se v holém peří, a vida jisker plnou světnici, na své jsem zavolal, a jináč není atd. S podivením jest, že v takovém nebezpečenství tělu mému ani košili, kterouž jsem na sobě měl, mimo drobet v nohy opálení nic ublíženo není, že to tak samo okolo mne a nade mnou udoutnalo.“³⁷⁵ Toto podivení lze sdílet i po více než čtyř stech letech.

4.6. „Starý, sešlý kmet“ – poslední léta Mikuláše Dačického z Heslova

Od nešťastné půtky se Šťastným Novohradským z Kolovrat uplynulo téměř dvacet let, když se žádost o revizi konečně dočkala svého vyřízení a rázem znovu postavila Mikuláše Dačického na více než tenký led. Tehdy začal komorní soud vyřizovat mnohé staré soudní spory z iniciativy nejvyššího hofmistra Kryštofa Popela z Lobkowicz. Podle tvrzení v Pamětech se tehdy dostávalo sluchu Dačického osobním nepřátelům, kteří o něm tvrdili, že je bohatý.³⁷⁶ 13. února 1602 obdržela Apolena Kolovratová rozhodnutí, které se vracelo zpět ke stanovisku kutnohorského městského soudu a uznávalo obžalovaného vinným: Dačický zaútočil na svoji oběť již po přerušené svádě. „Z té příčiny to J. M. C. rad nad apelacemi zřízených téhož ortele na právě Hor Kuten mezi stranami učiněného napravení minouti, a dotčený ortel na témž právě

³⁷⁴ Tamtéž, fol. 68^{r-v}.

³⁷⁵ P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 45.

³⁷⁶ A. REZEK (ed.), *Paměti I*, s. 351.

učiněný v své mocnosti zůstatí má.“³⁷⁷ Nad osudem šestačtyřicetiletého muže, který měl dobu své největší síly již za sebou, se opět stáhly temné mraky a na jeho obzoru se objevil trest smrti. Revizní rozsudek byl doručen nikoli kutnohorské radě, ale přímo Apoleně Kolovratové – a v této okolnosti spočívala důležitá procesní překážka, jak se později ukázalo: městské právo nebylo oprávněno vykonat exekuci z úřední moci, ale muselo vyčkat na původ oprávněného. Plnomocník Apoleny Kolovratové a její dcery Albrecht Zrucký z Chřenovic se u městských úřadů domáhal Dačického uvěznění, nebylo mu však okamžitě vyhověno, a proto sepsal suplikaci k císaři s prosbou o náležité opatření – totiž uvěznění odsouzeného a stanovení dne k vykonání exekuce.³⁷⁸ V české kanceláři opatřili tuto suplikaci poznámkou, podle níž bylo třeba kontaktovat Jana Bezdrůžického z Kolovrat, poněvadž „vyhledáno bylo, aby to[mu] jistě[mu] Dačickému hrdlo zachováno bylo, na č[emž] ta věc zůstává, aby [...] kancelář věděla, čím zpravit.“

Jan Bezdrůžický z Kolovrat odpověděl velmi zajímavým listem – Dačický je pro něj jednoznačně lotrovský a nenáležitý mordýř, kterého je nutné potrestat dle práva. „Na žádost některých, aby týž Mikuláš Dačický při hrdle zůstatí mohl“ hovořil Bezdrůžický se svojí opatrovankyní Kačenkou Novohradskou z Kolovrat a tlumočil české kanceláři její názor na celou věc – „... davši mi to za odpověď, aby jí Pán Bůh uchovati ráčil, aby se o krev otce svého nevinně zamordovaného smlouvati anebo něco bráti měla, prosíce mne proboha, abych jí k tomu nenutil, nýbrž abych se k tomu přičinil, aby Executii pro tejj lotrovskéj nenáležitéj mord na témž Mikulášovi Dačickém vykonána byla...“³⁷⁹ A protože „ta krev nevinná otce jejího, která vylita jest, o pomstu ku Pánu Bohu volá“, žádá Bezdrůžický českou kancelář o to, aby kutnohorským šepmistrům a radě bylo poručeno uvěznit Dačického a stanovit den exekuce, které chtěl být Bezdrůžický osobně přítomen. Možnost uzavřít spor smírem kategoricky vylučuje. Navzdory této situaci k vykonání rozsudku nedošlo (podle všeho z výše naznačeného procesního důvodu)³⁸⁰ a další vývoj pře následoval až po deseti letech v roce 1612. Tehdy již Apolena Kolovratová, která v roce 1602 z neznámých důvodů nedovedla rozsudek k uskutečnění, nebyla mezi živými.

Aktivitu v procesu po ní převzala její již provdaná dcera Kateřina Javornická, rozená Novohradská z Kolovrat. Na základě listu z října 1612 byl Dačický předvolán před městskou radu – jednání tehdy vedl Jan Šultys z Felsdorfu. Kateřina Javornická si u nejvyšších zemských

³⁷⁷ NA, SM, D 42/2, kart. 642, opis listu, 13. února 1602.

³⁷⁸ Tamtéž, D 42/2, kart. 642, Albrecht Zrucký z Chřenovic císaři Rudolfovi II., 16. července 1602.

³⁷⁹ Tamtéž, D 42/2, kart. 642, Jan Bezdrůžický z Kolovrat kancléři (Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic), 24. července 1602.

³⁸⁰ J. ČELAKOVSKÝ, *Ze starých památek soudních*, s. 527.

úředníků stěžovala na postup příslušných kutnohorských úřadů, které bez ohledu na její opakované prosby neplní svoje povinnosti a Dačickému nadržují s cílem vyhnout se vykonání revidovaného rozsudku. „... a v tom jsou mnohokrát skrze psaní ode mne jim učiněné, napomínání, tak aby ta nevině krev vylitá pana otce mého nejmilostivějšího k slušné a spravedlivé pomstě přivedena býti mohla, toho až posavad učiniti zanedbávají, a tak JMCé. slavné paměti a Vašich Milostí milostivou a spravedlivou revizí za hřbet sobě kladou, a témuž Mikulášovi Dačickému, morděři, v tom folkují a na ruku jemu jsou.“³⁸¹

Je-li pravdou, že se Kateřina intenzivně obracela na zodpovědné městské úředníky a přesto se nedobrala úspěchu své věci, je nutno si položit otázku, jak je to možné. Bohužel, pramenná základna neumožňuje formulovat jednoznačný názor. Těžil snad skutečně Dačický z přimhouřených očí svých spolusousedů? Nebo lze pasivitu kutnohorských úřadů přičíst na vrub jejich liknavosti? Anebo existovala nějaká procesní překážka podobně jako v roce 1602? Ať tak nebo tak, Kateřina svým listem výše citovaným listem požadovala, aby Kutnohorští posunuli věc kupředu a stanovili datum k exekuci rozsudku. Když si Dačický před městskou radou vyslechl znění listu, reagoval překvapeně – prý se nenadál, že by ta „promlčená a spokojená“ věc měla být znovu obnovena poté, co „jest táž p. Kateřina sobě od tak mnoha let smyslila a na to až posavad nenastupovala.“³⁸² Konšelé s Dačickým soucítili: „Co jsou tu jemu páni přechísti dali, v tom že jsou se zachovati musili podle povinnosti právní a toho jemu nepřejí, co se tu na něj valí, ale že ta strana, která na onen čas na to nastupovala, ujistění vězením, z kterého ste vyručení byli, žádá.“³⁸³ Po čtyřiaadvaceti letech se sedmapadesátiletý Mikuláš Dačický měl opět ocitnout ve vězení. Nikterak nepřekvapí, že z toho nebyl nadšen a snažil se obměkčit radu poukázáním na to, že je „dobře chovalý a zdejší, nestatečný a již v letech sešlých“.³⁸⁴ Jako další důvod uvedl zajímavou skutečnost ilustrující jeho tehdejší životní poměry: že „nemá komu co svěriti a nic u něho v příbytku uzamykáno a opatřeno není, tak aby o všechno nepřišel“.³⁸⁵ Právě za účelem opatření a zabezpečení svého majetku si vymohl pozdržení svého uvěznění a též druhému požadavku bylo vyhověno – totiž aby ve vězení byl uchráněn hrozeb ze strany ostatních vězňů.

Pravděpodobně od listopadu roku 1612 tedy nacházíme někdejšího nezkrotného bouřliváka a nyní již spíše osamělého a poklidně žijícího starého muže opět ve vězení, odkud

---

³⁸¹ P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 46.

³⁸² J. ČELAKOVSKÝ, *Ze starých památek soudních*, s. 558.

³⁸³ Tamtéž, s. 558.

³⁸⁴ Výraz „nestatečný“ měl v tehdejší češtině vícero významů: slabý, mdlý; neschopný, nezpůsobilý; ubohý, bědný, nuzný; nepatrný, nicotný; marný, planý, neužitečný; špatný, hříšný. Vokabulář webový, <https://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx> [18. 3. 2017].

³⁸⁵ J. ČELAKOVSKÝ, *Ze starých památek soudních*, s. 558.

píše 22. listopadu suplikaci k rukám pražského purkrabího Jakuba Menšíka z Menštejna, jakož i členům zemského soudu. Úplně poprvé se Dačický podepisuje jako „na modlitbách trvajících“, zarmoucený, ubohý, pokorný a ponížený člověk, který ve „vězení potupném smradlavém šatlavním až posavad na svá stará kolena zůstávajíc, veliké soužení trpíce“. Protože od skutku uplynulo již více než 30 let a je proto promlčen podle městského i zemského práva, žádá Dačický o propuštění z vězení na rukojmí anebo na čest a víru, aby mohl toto promlčení prokázat.³⁸⁶ Odkazuje přitom na svoji předchozí suplikaci, kterou adresoval císaři Matyášovi I. V té se bohužel nenachází přesná datace, avšak Mikuláš ji podle svých vlastních pozdějších slov podal v době, kdy se Matyáš nacházel v Českém království.³⁸⁷ V tomto listu Dačický popisuje průběh celé před od úplného začátku: „Kterak asi před třiceti lety nešťastná příhoda se jest na Horách Kutnách mezi někdy urozeným panem panem Šťastným Novohradským z Kolovrat a mnou přihodila, tak že týž pan Šťastný mimo mou všecknu vůli a naději, na což jsem jak živ mysleti neuměl, když na mě týž pan Šťastný beze vsí příčiny vejtrzně sáhl, zabit jest.“ Popisuje své dlouholeté těžké věznění a protahující se soudy, ve kterých se musel „brániti násilí“ a přišel o statky i své zdraví, dále rozhodnutí apelačního soudu, revizní rozsudek, klid, který nastal mezi lety 1602 a 1612, i nedávný list Kateřiny Javornické z Kolovrat doprovázený výpisem z register komorního soudu učiněný úřady města Skutče roku 1610. Svoji argumentaci podpořil poukázáním na články D 10 zemského a Q 10 městského práva a také tvrzením, že je „věrným poddaným dobře chovalým v království tomto českém řádně složeným a usedlým“ a pravým Čechem, avšak od všech opuštěným.

Ve stejném duchu se nese i suplikace z 14. prosince téhož roku, adresovaná nejvyšším zemským úředníkům,³⁸⁸ podobně jako suplikace z 17. prosince podaná prostřednictvím Dačického „skrejce“.³⁸⁹ Pátou z celkem sedmi suplikací sepsaných a zaslaných v posledních dvou měsících roku 1612 byl list Kašparu Melicharovi z Žerotína, někdejšímu kraječi císaře Rudolfa II. a držiteli kolínského panství, poté usídlenému na Nových Dvorech, hejtmanu čáslavského kraje. Dačický mu píše v poměrně familiárním, ale zároveň poníženém tónu a nezdržuje se popisováním faktických okolností své nezáviděníhodné situace – Kašpar Melichar už musel být o Dačického potížích již informován.³⁹⁰ Oba muže velmi pravděpodobně poutaly vzájemné kontakty a snad i bližší přátelské vztahy – Paměti například pravidelně referují o

---

³⁸⁶ NA, SM, D 42/2, kart. 642, Mikuláš Dačický z Heslova pražskému purkrabímu a soudcům zemského soudu, 22. listopadu 1612.

³⁸⁷ Tamtéž, D 42/2, kart. 642, Mikuláš Dačický z Heslova císaři Matyášovi I., listopad 1612.

³⁸⁸ Tamtéž, D 42/2, kart. 642, Mikuláš Dačický z Heslova nejvyšším zemským úředníkům, 14. prosince 1612.

³⁸⁹ Tamtéž, D 42/2, kart. 642, Mikuláš Dačický z Heslova nejvyšším zemským úředníkům, 17. prosince 1612. Přípisek příjemce zní: „... až p. Herald z Kolovrat zde bude“ – patrně Heralta Václava Libštejnského z Kolovrat na Janovičkách, nejvyšší berník Království českého.

³⁹⁰ Tamtéž, D 42/2, kart. 642, Mikuláš Dačický z Heslova Kašparu Melicharovi z Žerotína, nedat., patrně 1612.

stěžejních okamžicích v životě Kašpara Melichara ze Žerotína. Dačický ve zmiňovaném listu žádá Kašpara Melichara, aby poslal prosebné psaní nejvyššímu hofmistru, pod jehož správu náležel komorní soud.

Adamovi ml. z Valdštejna se rozhodl napsat i sám, a to velmi obšírný, bohužel však přesně nedatovaný list.³⁹¹ S jistotou však vznikl v posledních dvou měsících roku 1612, spíše v prosinci, nebo nejpozději na začátku roku 1613. Suplikace stručně vysvětluje průběh celého případu od roku 1582 a většinou nepřináší žádné nové informace, avšak zmiňuje roli Volfa Novohradského z Kolovrat (1599–1602 dvorského sudího, 1603–1608 nejvyššího zemského sudího) v řešení revize: „... Jeho Mi[lost] urozený pan pan Volf Novohradský z Kolovrat, maje sobě tu věc v moc danou a vzavše to vše na sebe, po mnohém mne před Jeho Mi[losti] stavění, jest od toho všeho (uznavše to, že jsem srkze to o statček můj i na díle o zdraví přišel), upustiti ráčil.“ Nejsilnějším argumentem Dačického listu je opět poukázání na již uplynulá právní léta, tedy promlčení revizního rozsudku, a v samém závěru přichází na řadu připomínka laskavosti, kterou Dačický Adamovi ml. z Valdštejna vyhověl v roce 1610: „Jsa i té k Va[ší milosti] ponížené naděje, že mě souženého v své milostivé paměti a lásce, kteroužto jste mě předešle (když jsem na přímlyvné psaní od Va[ší milosti] ke mně učiněná, na onen čas poddaného mého Jana Ctibora Kbelského služebníka Va[ší milosti] zhostoval prokázati ráčili) ještě laskavě míti ráčíte.“

Mikuláš Dačický z Heslova evidentně nechtěl ponechat nic náhodě a obrátil se v závěru roku 1612 či počátku roku 1613 na pět různých stran s cílem dostat se z vězení na přijatelné rukojmí anebo lépe na čest a víru a prokázat promlčení revizního rozsudku. Šestou instancí, kterou oslovil, byl nejvyšší mincmistr Vilém z Vřesovic (ve funkci 1612–1618 a 1621–1628),³⁹² muž, ke kterému později v pobělohorské době choval na stránkách Paměti hluboké nepřátelství kvůli jeho rekatolizačním aktivitám. Využil vhodné příležitosti, neboť na začátku roku 1613 byla obnovena kutnohorská městská rada; k jednání o této věci došlo nejprve 7. ledna. Ze zápisu v memorabilní městské knize plyne, že suplikace byla doručena prostřednictvím Mikulášova synovce Matyáše Dačického. O den později byl před radu předvolán spolu s Matyášem i sám vězeň. Opět komentoval úlohu Volfa Novohradského z Kolovrat ve vykonání revizního rozsudku: „Ješto ta věc již na 30 let jest se protáhla a pan Volf z Kolovrat ji na sebe vzal a to sobě v moc dáno jměl, na revisi nenastupoval a originál jí žádnému vydán nebyl a nevyšel.“³⁹³ Šepmistři a konšelé projevíli s Dačického situací

³⁹¹ Tamtéž, D 42/2, kart. 642, Mikuláš Dačický z Heslova nejvyššímu hofmistrovi Království českého, nedat., patrně 1612.

³⁹² J. ČELAKOVSKÝ, *Ze starých památek soudních*, s. 559–560.

³⁹³ Tamtéž, s. 561.

pochopení a podivili se nad postupem Kateřiny Javornické z Kolovrat, která „činí posměch“ kutnohorskému městskému soudu tím, že se nedomáhá svého cíle aktivní účastí a vlastní přítomností, ale pouze posílá listy. Na přímluvu nejvyššího pánů mincmistra stanovili jako výši rukojmí k propuštění z vězení částku 2000 kop gr. míš., s čímž Dačický souhlasil a ještě v lednu 1613 byl z vězení propuštěn.³⁹⁴ Do konce svého života v roce 1626 se do něj již nevrátil.

Kateřina Javornická následně poslala stážnost do české kanceláře, která byla 7. května 1613 předána kutnohorským úřadům s žádostí o zpětné vyjádření.³⁹⁵ Zdali však a jakým způsobem česká kancelář zasáhla, není z dochovaných pramenů známo. Další a tentokrát už definitivně konečné jednání v této již přes třicet let trvající při se odehrálo až v roce 1615. Rok 1614 je v rodinném rukopise Dačického Paměti dokumentován pouze několika koncepty listů, které se osoby Mikuláše Dačického bezprostředně nedotýkají a dokládají jeho ochotu pomáhat přátelům či známým při sepisování listin rozmanité úřední povahy – napříč rukopisem nacházíme například zápis svědectví, prosebné listy vymáhající movité či peněžní dluhy, satební smlouvy, propuštěcí listy, tržeb smlouvy a další listiny zabývající se každodenními, běžnými majetkovými či procesními úkony předbělhorských měšťanů. Pokud dotyčné zápisy nejsou opisy a Mikuláš Dačický si je nezapsal pro svoji vlastní budoucí potřebu, musíme mu přiznat kromě zmiňované ochoty přispět radou a pomocí také zběhlost v rozličných právních záležitostech.

Rok 1614 byl však přinesl Mikuláši Dačickému veliké nebezpečí – mor. Metla této nemoci se do Kutné Hory vracela pravidelně s proměnlivou intenzitou. Na stránkách této práce bylo již opakovaně uvedeno, jak fatální důsledky měla morová rána v různých svých fázích pro rodinu Mikuláše Dačického z Heslova. Avšak zatímco v minulých náporech se Dačickému infekce patrně vyhnula, tentokrát jí byl přímo zasažen. „Na H. K. přímoří se počalo a nejprve na Kaňku mřeli na morní bolesti, potom v Hoře. Bohatí se báli. [...] Nedlouho lidé stonali a slože se v brzkých dnech skonávali vše na hlízy a pryskejře.“³⁹⁶ Podle Dačického se ale lidé i nadále ženili a vdávali, bez ohledu na trvající nezdravé povětrí. Jeho samého nemoc zasáhla takto: „Pán Bůh mne také v ten mor navštívil a trestati ráčil hlízou a hrozným pryskejřem; měl jsem bolest prevelikou a sotva jsem živ zůstal.“³⁹⁷ Vzhledem k četným úmrtím jeho příbuzných způsobeným morem musel Dačický pociťovat z této nemoci obavy již před svým

³⁹⁴ Jeho rukojmími (zapsanými 11. ledna 1613) byli: Jan Vopršal ze Zher, Zdislav Podivický z Podivic, Jakub Bzenecký, Jan Agathon, Zikmund Kozel z Rýzentálu, Jan Žabka, Lukáš Papoušek, Ciprian Trnka, Jan Doubek, Pavel Nicefor, Jakub Skřivan, Václav Měchura, Václav Voříšek, Balcar Winter, Matěj Talacko, Šimon Příbramský, Matyáš Dačický z Heslova a Jan Zeman Malinský. P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 47.

³⁹⁵ NA, SM, D 42/2, kart. 642, koncept listu české kanceláře kutnohorské městské radě, 7. května 1613.

³⁹⁶ A. REZEK (ed.), *Paměti II*, s. 147.

³⁹⁷ Tamtéž, s. 148.

onemocněním. Když ho jako téměř šedesátiletého, tedy s přihlédnutím k dobovému průměru v poměrně pokročilém věku postihla, způsobila mu velké bolesti a přesto ji přežil, mohl hovořit o velkém štěstí. Na druhé straně si musel silně uvědomit nejen svůj věk a zhoršené zdraví, poškozené možná též roky věznění (na což opakovaně upozorňoval ve svých suplikacích), ale také hrozbu smrti, která se mu sice během života několikrát těsně vyhnula, ale mohla udeřit kdykoli příště v situaci, ze které by již živý a relativně zdravý nevyšel.

Až 30. října roku 1615 došlo k novým, vesměs smířlivým událostem ve sporu o zabití Šťastného Novohradského z Kolovrat. Tehdy předstoupil před městskou radu Jan Javornický z Javorníku zastupující svoji manželku Kateřinu Javornickou z Kolovrat a znovu otevřel otázku vykonání revizního rozsudku z roku 1602. Dačický po předvolání vyjádřil své podivení nad touto snahou, shrnul zásadní okamžiky uplynulých dvanácti let a zopakoval, že revizní rozsudek nebyl ke kutnohorskému městskému soudu doručen. Manželé Javorničtí v reakci na promlčení rozhodnutí uvedli, že „dobré paměti paní matka paní manželky jeho tu věc na sobě zdržovala a vynaloživši na to několik tisíc a tudy do chudoby přivedena jsouc originálu té revisi vyplatiti nemohla.“³⁹⁸ Načež Dačický upozornil také na svoji chudobu, do které přišel skrze toto zdlouhavé soudní řízení, ale přesto vyjádřil ochotu uhradit paní Javornické alespoň část náhrady za škodu. „I jsouc pán a paní na mnohé předkládání a přimluvu k tomu naklonění, že od té pokuty, která na něho Mikuláše Dačického vedle revisi J. M. Cské dokročiti jměla, upustili, však ne pro něho Dačického, ale pro ušetření přimluvy J. M. Cské pana rychtáře, pánův šephmistrův, pánův spolurádních, tak že jemu to více připomínáno ani na něj o to od žádného nastupováno býti nejímá. Dále Mikuláš Dačický [...] jmá na hotové sumě ze závdavku na dům svůj dnův pominulých uroz. panu Davidovi, uroz. p. Oldřicha Holického ze Šternberka hofmistru odprodáný přede všemi jinými věřiteli svými zsouti a dáti půl třetího sta kop míš. a dále k její msti paní a pánu manželu j. m. jako také k všemu tomu vzáctnému a slavnému rodu pánův z Kolovrat náležitou šetrnost a uctivost zachovati.“³⁹⁹ 15. prosince 1615 došlo k zápisu dohody do městských knih a paní Javornická potvrdila přijetí 125 kop gr. č. Dcera zabitého Šťastného Novohradského z Kolovrat si nicméně vymínila ještě podmínku – od rozepře upouští pouze za předpokladu, že se Dačický kromě náhrady škody zaváže k uctivému, šetrnému a pokojnému chování vůči pánům z Kolovrat a v budoucnu se bude členům tohoto šlechtického rodu vyhýbat – tzn. nebude se nacházet v místech, kde by se zároveň nacházeli i Kolovratové.

Po třiatřiceti letech si tedy Mikuláš Dačický – odsouzený, částečně omilostněný, znovu odsouzený a nakonec promlčený mordýř – mohl v klidu vydechnout a již naprostou jistotou, že

---

³⁹⁸ J. ČELAKOVSKÝ, *Ze starých památek soudních*, s. 564.

³⁹⁹ Tamtéž, s. 565.

jeho prohrěšen je vyřešen, poškození upokojeni a že o jeho potrestání na hrdle či statku již nikdo usilovat nebude. V jeho životě šlo jistě o důležitou událost – poznamenal si ji proto do Paměti: „Těžkost má o zabití před 33 léty pána Šťastného Novohradského z Kolovrat po dlouhé skrže to trvajících soudech a nevolí tohoto času dokonale jest spokojena, tak že paní Kateřina, již Javornická z Kolovrat, dcera téhož pána Šťastného, která pro tu věc tuze nastupovala, jest od toho na mne dalšího nastupování jistou smlouvou upustila. Však na vyhrazení škod 125 kop gr. č. jsem se dáti uvolil a dal.“⁴⁰⁰ Připomeňme, že Dačický prodal dům v Miránkovské ulici za 320 kop gr. č., z nichž více než třetinu musel postoupit paní Kateřině Javornické z Kolovrat.

Majetek zděděný po předcích či sourozencích se Dačickému nedařilo rozmnožovat – spíše se tenčil. Dva horní podíly (dva kukusy v Gunterích) prodal Zdislavovi Podivickému z Podivic, přičemž z nich mezi lety 1596 a 1611 přijal části výnosů v celkové výši 42 kop 30 gr. č., vyplacených po 30 kopách.⁴⁰¹ Na druhé straně víme, že v období svého manželství byla Alžběta Dačická schopná půjčovat známým obnosy peněz. V roce 1605 vlastnil Dačický čtyři horní podíly v dolu „Kutna“ na Greifském couku.⁴⁰² A jakkoli se během soudních jednání šířil o své chudobě, platil v roce 1619 ze svého majetku odhadnutého na 625 kop gr. č. celkem 37 kop 7 gr. a 3,5 denárů jako příspěvek na válečné výdaje českých stavů.⁴⁰³ Protože si podle všeho udržel orientaci ve stavu kutnohorského důlního podnikání a snad už také byla zapomenuta jeho špatná pověst, byl 20. června roku 1613 nejvyšším mincmistrem Vilémem z Vřesovic určen spolu s Janem Šultysem z Felsdorfu a Pavlem Škrétou Šotnovským ze Závořic za přísedícího při skládání účtů minciřské a pregéřské obce. Druhým jemu svěřeným veřejným úřadem byl post minciřského konšela, kterým byl jmenován roku 1616.⁴⁰⁴ Žádné jiné funkce během svého života nezastával a nezařadil se tak mezi své předky – otce Ondřeje Křivoláčka-Dačického, děda Mikuláše z Práchňan či bratra Jana Dačického, kteří všichni kratší či delší dobu působili v městské správě na čelních místech a především v případě otce a děda výrazně ovlivňovali politiku uvnitř i vně Kutné Hory. Není lehké odpovědět na otázku, zda tuto kariéru nezvolil protože se pro tuto dráhu necítil být určen, anebo proto, že mu jeho svérázný, skandály protkaný životní styl jakýkoli úřední postup zcela znemožnil. Jisto však je, že ve svých šedesáti letech mu již alespoň drobný úřad svěřen byl a že on jej přijal.

Mezi roky 1615 a 1626 jinak nemáme o Dačického aktivitách žádné bližší informace. Přebýval patrně v klidném ústraní, kde žil v rámci svých finančních možností, pozorně a

⁴⁰⁰ A. REZEK (ed.), *Paměti II*, s. 155.

⁴⁰¹ SOKA Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, sign. 1290, Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, rodinný rukopis, fol. 95^r.

⁴⁰² P. M. VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova*, s. 49–50.

⁴⁰³ Tamtéž, s. 49.

⁴⁰⁴ Tamtéž, s. 50.

s upřímnou účastí a péčí o osud české věci a nekatolických vyznání sledoval dramaticky se proměňující atmosféru v Kutné Hoře, jejím okolí i celém Českém království a většinu jeho času zabíralo sepisování monumentálního díla českého předbělohorského kronikářství. „Bílé“ období závěru jeho života je přerušeno dne 9. listopadu roku 1620, bezprostředně po bitvě na Bílé Hoře, o které zatím toho rána do Kutné Hory nedošla zvěst. Šepmistři a konšelé se tedy jako obvykle sešli k projednávání záležitostí obecného zájmu – kromě jiného také sporu mezi Mikulášem Dačickým z Heslova a Adamem Vokurkou, pravděpodobně městským prokurátorem a pozdějším konvertitou.⁴⁰⁵ O dalším průběhu pře nicméně již nejsou zprávy a tak je možné se domnívat, že v podlédních letech Dačického života již ani nebyl účasten jindy tak četných soudních sporů.

Přesné datum či alespoň blíže určené životní období, ve kterém se Mikuláš poprvé vžil do role kronikáře a začal sepisovat střípky z okolního dění, není známo. V literatuře se často usuzuje, že k tomu došlo v době po uzavření manželství – je to skutečně možné, avšak nic nehovoří proti tomu, že by rodinná kronika získala nového autora již dříve, anebo naopak později. Vzhledem ke stále podrobnějšímu charakteru a prodlužování zápisů je však zřejmé, že se Dačický psaním zabýval přímo úměrně s přibývajícím věkem čím dál tím intenzivněji. 16. století samozřejmě patří k vrcholům raně novověkého městského kronikářství, během kterého vznikalo velké množství různých druhů narativních pramenů.⁴⁰⁶ Úmysl navázat v tomto ohledu na své předky nebyl ničím příliš neobvyklým – relativně ekonomicky zajištěný, vzdělaný, inteligentní, bystrý a literárně nadaný měšťan byl ideální osobou, která by se měla zaobírat sepisováním pamětí. Kromě osobního pozorování, rozhovorů se spolusousedy či přáteli a známými z blízkého i vzdálenějšího okolí měl navíc přístup k informacím, které do Kutné Hory putovaly z různých stran a v různých formách. Zmiňuje-li například autor jako původce informace „noviny“, mohl mít na mysli tzv. „Wochentliche avizo“, týdenní soubor novinek, který sestavovali pražští poštmistři a distribuovali jej na významné šlechtické dvory a také do některých měst.⁴⁰⁷ Přím na městském trhu bylo také možné pořídit tištěné letáky, které se právě v 16. století začaly zoršňovat mezi čtenáře. O podobě Dačického knihovny bohužel nemáme žádných zpráv, patrně ale měl k dispozici tehdy oblíbenou a hojně opisovanou Dalimilovu kroniku, Staré letopisy české, kroniku počátků husitského hnutí Vavřince z Březové a také oblíbenou příručku Kalendář historický D. A. z Veleslavína, ve kterém zanechal záznamy z let 1604–1620.⁴⁰⁸

⁴⁰⁵ J. FIALA, *Kutná Hora v letech 1618–1620*, s. 126; A. REZEK (ed.), *Paměti II*, s. 258.

⁴⁰⁶ M. TOŠNEROVÁ, *Kroniky českých měst*.

⁴⁰⁷ H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, s. 132.

⁴⁰⁸ M. TOŠNEROVÁ, *Kroniky českých měst*, s. 121.

Mikuláš Dačický přepsal, upravil, doplnil a podstatně rozšířil zápisy svých předků. Vytvořil kompilaci kronikářských záznamů nejrůznějšího charakteru a zanechal v něm stěžejní autorský odkaz díky svému přehlednému, logickému a zároveň komplexnímu a bohatému literárnímu stylu. Středem jeho vyprávění stále zůstávalo dění v Kutné Hoře, čímž nelze přehlížet jistou míru provinčnosti Pamětí, koncepční změnou a inovací však bylo rozšíření pramenné základny, ze které čerpal, a také snaha o nové třídění faktů a jejich soustavnou identifikaci v širším rámci dění.⁴⁰⁹ Díky jeho pečlivosti se mu možná mimoděk podařilo zachytit podstatné rysy vývoje tehdejší společnosti a mezilidských vztahů. Zajímaly ho především kutnohorské události, každodenní život a mravy, místní kriminalita (nejvíce vraždy, loupeže, krádeže a rvačky),⁴¹⁰ morové rány a jejich oběti, podmínky a organizace dolování stříbra v Kutné Hoře, úmrtím osobností rozličného společenského postavení, uzavřeným sňatkům, personálnímu obsazení zemských, dvorských a městských úřadů, domácí a okrajově též zahraniční politické a zvláště válečné dění. Při čtení jeho zápisů nelze přehlédnout téměř vždy přítomný nádech senzace, výstřednosti nebo jiné bizarnosti. Záplava mordů, sebevražd, nerovných manželství, opileckých výstřelků či krutostí vojsk skutečně dává zapravdu tvrzení, které bývá často v souvislosti s Pamětmi uváděno jako jejich základní charakteristika – že se totiž jedná o realistické zdokumentování úpadku české měšťanské společnosti v předbělohorské době, jakkoli problematickým tento fenomén zůstává. Dačický je však také jedním z historiků českého stavovského povstání v letech 1618–1620, k němuž měl spíše vlažný vztah, ředěný obavou o zachování kutnohorských privilegií.

V roce 1618, 1619, 1623 a 1624 zaznamenal Dačický do Pamětí pocity starého muže, jehož mládí se již nikdy nevrátí a který s odevzdáním a hlubokou vírou v boží milosrdenství, spravedlnost a vůli očekává konec svého vezdejšího přebývání a blahoslavený život věčný.⁴¹¹ Až přišel rok 1626, pětadvacátý den měsíce září, kdy „mezi 7. a 8. hodinou hodinou život svůj dokonal Mikuláš Dačický z Heslova, s čistou pamětí a vyznáním stálým u víře Krista Pána, Spasitele našeho, kterážto vyznání do těchto pamětí jest od syna mého Adama vepsáno; a tělo jeho jest u sv. p. Barbory na H. K. na krchově podle paní Doroty z Práchňan pohřbeno v neděli, podle paní matere jeho. Já jsem tělo náležitě pohřbiti dal na svůj náklad, tak jakž na mého milého strejce náleželo. Věku jeho bylo 70 let a 40 neděl. [...] A tak tyto pamětí jsou dokonány, rukou jeho psané [...] o rozličných příbězích, co se kdy na Horách stalo; nebo jest sám také mnoho toho pokusil, štěstí a neštěstí za živobytnosti své.“⁴¹² Syn nevlastního bratra, Mikulášův

⁴⁰⁹ J. JANÁČEK, *Mikuláš Dačický z Heslova*, s. 25.

⁴¹⁰ J. MATYÁŠOVÁ, *Dačického Pamětí jako zdroj poznání raně novověkého českého práva*.

⁴¹¹ A. REZEK (ed.), *Pamětí II*, s. 188, 193, 237, 252.

⁴¹² Tamtéž, s. 271.

synovec, tedy udělal poslední tečku za barevným životem slavného kutnohorského erbovního měšťana, ožralce, rváče, vraha, básníka, moralizátora a kronikáře, který byl vskutku bohatý na mnohé nešťastné, ale také šťastné okamžiky.

Když sedmdesátiletý Mikuláš Dačický opustil pozemský svět, zanechal za sebou monumentální kronikářské dílo, doprovázené navíc i jedinečnou básnickou sbírkou, jíž patří s ohledem na češtinu v dějinách českojazyčné literatury významné prvenství. Jak již bylo řečeno v úvodu, Dačického osobní charakteristiku není možné skládat dohromady bez studia jeho názorů obsažených v Pamětech i Prostopravdě. Myšlenkový obzor kutnohorského měšťana, postoje k aktuálnímu politickému a ekonomickému vývoji, reflexe atmosféry v Kutné Hoře, přímé i nepřímé soudy o poměrech v dobové společnosti, vztah k rekatolizaci či jiným národům již byly v dosavadní literatuře podrobně rozebrány. Naposledy Josefem Janáčkem ve studii předcházející výboru Pamětí z roku 1996. Tato diplomová práce upozorňuje na vývoj Dačického názorů v průběhu celého textu, v pasážích k tomu příslušných. Na tomto místě je však vhodné jeho nejvýraznější postoje alespoň stručně shrnout. Dačický pokračoval v koncepci svého otce, děda a ostatních předchůdců, avšak výrazně ji rozšířil a obohatil. Podobně jako Ondřej Krivoláček-Dačický připojoval k zaznamenávaným skutečnostem vlastní krátké komentáře, neváhal jeho syn již častěji vyjadřovat své hodnocení sledovaných jevů. V centru pozornosti stála Kutná Hora jako domov a společensko-politický obzor autorů Pamětí. Avšak Dačický prokázal také obdivuhodnou práci s informacemi o celozemském a zahraničním dění. Je například jedním z nejvýznamnějších kronikářů českého stavovského povstání. Jeho osobní přístup k tomuto hnutí byl spíše zdrženlivý, protože nevěřil, že by Kutné Hoře přineslo výraznější výhody. Zatímco při jeho popisu zůstal velmi objektivní, pobělohorské dění směřující k rekatolizaci jej pobuřovalo stále silněji a silněji. Na stránkách Pamětí tedy nacházíme množici se projevy nespokojenosti s činností arciděkana Matouše Apiana a mincmistra Viléma z Vřesovic. Není divu – Dačický vyrůstal v protestantsky orientované rodině a vychován byl v konfesně tolerantním prostředí předbělohorských Čech. I když se částečně vzdělával v katolickém klášteře a během svého života se přátelil s představiteli kláštera v Sedlci, zůstal věrný své neagresivní a tolerantní víře až do smrti. S vyostřením situace po Bílé Hoře se však vyostřovala i jeho hodnocení náboženské situace v neprospěch katolické strany. Volný průchod svým nelichotivým pocitům o stavu katolické církve a poměrech v jejím nejvyšším vedení pak Dačický dal v Prostopravdě, zejména v básni „Hic est der Papáček“.

Obecně lze však říci, že ve vlastních postojích v Pamětech zůstával opatrný a střídmy – což bylo považováno buď za projev strachu, že se rukopis dostane do rukou nepovolaných

osobám, anebo úsilí o objektivní nadhled.⁴¹³ Jedním z témat, která sledoval nejpečlivěji, byl stav kutnohorského dolování a vývoj cen. V tomto ohledu však prokázal spíše omezený rozhled, neboť za poklesy výnosů a snižující se zisky obviňoval neschopné a hrabivé úředníky, kteří svými opatřeními nemysleli na blaho Hor, ale svoji vlastní kapsu, dále neúspěšné pokusy „škůdců“ o technická vylepšení těžby a národnostně se lišící horníky přicházející do Kutné Hory za snadným ziskem. Přiznání, že zdejší doly již nejsou schopny poskytnout další zásoby rudy a konkurovat zámořským zdrojům, v Pamětech chybí. S tím souvisí i jeho nechuť vůči cizincům, zejména pak Němcům, které nikdy neváhal podrobit ostré kritice hraničící s šovinismem. Opovržení vyjadřoval na adresu různých osob, které žily a působily v českých zemích, ale neuměly ani slovo česky. Jednou z nejvýraznějších vlastností Dačického Pamětí je jejich často moralizátorské vyznění, kterýžto rys Dačického tvorby je plně rozvinut v Prostopravdě. Křesťanská morálka zde vystupuje zpoza záznamů, které kronikář zapsal, protože se jí vymykaly. Například v záležitostech manželství a problematických jevů s ním spojených (věkově nerovné sňatky, únosy nevěst, rozchody manželů, rozluky, pohoršlivé chování mezi manželi) však Dačický není v první řadě kritik. Zdá se, že mnohdy chtěl spíše upozornit na nešťastně nastavená společenská pravidla, která se v praktickém životě setkávala s krizovým vývojem anebo končila tragicky. S přibývajícím věkem se v Pamětech množí povzdechy doufající v Boží milosrdenství a slitování nejen nad hříšným kronikářem, ale také nad politickým, náboženským a společenským vývojem v Českém království.

Při pročítání veršů Prostopravdy vyvstane před čtenářem otázka, zda Mikuláš Dačický z Heslova umíral smířen s pozemským světem a se svými vlastními hříchy a proviněními. Zdá se, že ano – důraz, jaký ve svých moralistních textech klade na důležitost zachovávání zbožného života a reflexe sebe samého, je nezpochybnitelný. „Křesťan věrný a stálý bude spasen skrze skutky a zásluhy ne své, ale Kristovy. Nic tu nespomáhá víra a religion, kde pod tím zůstává život bezbožný a nešlechtný, bez napravení a pravého pokání, a to sluje pokrytství, ale Boha žádný nepodvede, neboť jest zpytatel všech věcí a sám spravedlivý, všemohúcí, věčný Bůh a Pán.“ Vztahoval tedy Dačický tato slova i na sebe? Klasifikoval by tak svůj vlastní život jako bezbožný a nešlechtný, který však došel napravení a pravého pokání. „Moc světská nenapraví u víře bludného, nebude-li napraven slovem božím, nebo víra z přinucení nic neprospívá a z přinucené víry dobří skutkové nepocházejí. Protož modliti jest se Bohu za dar Ducha svatého k poznání Pána Boha a pravdy jeho.“⁴¹⁴ Kutnohorský kronikář prožil více než dramatický život

---

⁴¹³ J. MIKULEC (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova*, s. 40–41.

⁴¹⁴ J. KRECAR (ed.), *Prostopravda*, s. 62–63.

s mnoha zvraty. Často se během sobě vyměřených let pohyboval na velmi tenkém ledě. Zemřel však jako starý a zároveň moudrý muž smířený s Bohem i sebou samým.

5. Druhý život Mikuláše Dačického z Heslova

Přestože Mikuláš Dačický z Heslova nepatřil k nejvýznamnějším osobnostem přímo ovlivňujícím společensko-politické dění v předbělohorských Čechách, jeho jméno je natolik zvučné, že přetrvalo staletí a inspirovalo nejen reprezentativní řadu uměleckých zpracování, ale také mnohem pragmatičtější projevy, které vykazují jistý komerční potenciál. Nejen jeho život s atraktivními zvraty, narysovaný v předchozích kapitolách, ale především jadrně vyjádřené světonázory v básnickém i prozaickém díle mu zajistily nesmrtelnost a našly širokou odezvu u mnohých tvůrců zejména v 19. a první polovině 20. století. Tato kapitola prochází jednotlivými díly zpracovávajícími Dačického osobnost a pokouší se vysledovat způsob uchopení jeho charakteru a kořeny možných stereotypů, které se k němu váží. Postupně se bude věnovat divadelním hrám, filmům, knihám – nejčastěji románovým zpracováním, krátce též muzikálům, operetám a operám, dále potravinářskému a restaurátorskému průmyslu a některým dalším projevům.

5.1. Divadelní hry

5.1.1. Ladislav Stroupežnický: Zvíkovský rarášek a Paní mincmistrová

Jako první odhalil divadelní potenciál postavy Mikuláše Dačického z Heslova legendární český dramatik, humorista a od roku 1882 dramaturg Národního divadla Ladislav Stroupežnický (1850–1892). Úplně poprvé ji zapracoval do romantické historické veselohry *Zvíkovský rarášek*, která měla premiéru dne 21. 5. 1883 v prostorné dřevěné budově Nového českého divadla na pražských Vinohradech,⁴¹⁵ neboť hlavní budova Národního divadla se stále ještě nacházela v rekonstrukci. Pro novopečeného a stále více obávaného dramaturga hlavní české divadelní scény přitom již nešlo o zcela nové téma – rozpracoval ji v historické povídkové humoresce *Zabloudilá píseň lásky*, která byla zakomponována do souborného vydání Stroupežnického děl *Lidé směšní a ubozí*.⁴¹⁶ Hlavními postavami jsou zde Jiří Příchovský z Písnice, jeho ctnostná manželka Polyxena a konečně Mikuláš Dejm, pokoušející ctnost paní Polyxeny.

Pro samostatnou divadelní hru bylo nutné příběh rozšířit a obohatit. Stroupežnický především přesunul jednoaktový děj do atraktivního prostředí kdysi královského hradu Zvíkov

⁴¹⁵ František HAMPL, *Ladislav Stroupežnický. Český humorista a dramatik*, Profily, sv. 19, Praha 1950, s. 64.

⁴¹⁶ Ladislav STROUPEŽNICKÝ, *Lidé směšní a ubozí*, Praha 1884.

a určil přesný rok – 1585. Pana Příchovského nahradila urozenější osoba – Kryštof ze Švamberka (skutečná historická postava) – a jeho manželku pak Eliška, rozená z Rožmberka (smyšlená postava). Nenapravitelným frejířem⁴¹⁷ a švihákem, který ale svým chováním nakonec nenatropí příliš škody, se ve hře stal Mikuláš Dačický z Heslova, jehož postava Stroupežnického uchvátí díky nedávnému vydání Pamětí Antonínem Rezkem. Milostný čtyřúhelník doplňuje poddaná dívka Markéta, již hradní pán obral o polibek. Základní schéma zůstává stejné jako v předešlé Stroupežnického povídce – Mikuláš Dačický se přes výstrahy svého přítele Kryštofa ze Švamberka dvoří paní Elišce a tajně jí posílá milostné verše. Ty však zcizí „zvíkovský rarášek“ – čtrnáctiletý synek hradního pána Petříček, a zařídí tak hlavní dějovou linii sledující žárlivost obou manželů. Protože jsou však prohřešky dílem odpuštěny a dílem vysvětleny, včetně „záhady“ s dámským krejzlem patřícím klíčnici Salomeně, a komplikace působící Mikuláš Dačický díky lsti paní Elišky opouští Zvíkov, je klid švambersko-rožmberské domácnosti zachráněn.

Ve hře nehrají sebemenší roli důležité mezníky v českých dějinách, neprobíhají v ní vojenské ani politické bitvy, „velké dějiny“ se (až na jedinou výjimku letného zmínění tažení proti Turkům) odehrávají mimo obzor všech postav. Stroupežnický představuje staročeské šlechtické prostředí konce 16. století idylickým způsobem, přičemž užívá směšných a veselých situací plynoucích z osobního života a každodenních mezilidských vztahů. Kromě krátkodobého samostudia v archivu v rodných Cerhonicích neměl autor žádné hlubší historické vzdělání, Paměti Mikuláše Dačického z Heslova a Rezkova úvodní studie k vydání z let 1878–1880 mu byly jedním z mála pramenů poznání o slavném kutnohorském bouřlivákovi. Stroupežnický nemínil zachovávat faktickou přesnost a zakomponoval do svého dílka řadu historických nepřesností – například vročil ono tažení proti Turkům před rok 1585; Kryštof ze Švamberka zemřel v roce 1589 a nemohl by se proto skutečného tažení v roce 1594 zúčastnit.⁴¹⁸ Jazyk *Zvíkovského raráška* je plný archaismů umocňujících historický charakter kusu.

Postava Mikuláše Dačického z Heslova disponuje základními charakterovými vlastnostmi, které se později opakují v dalších hrách či románech: je to v zásadě dobrý člověk, který je vyhlášeným milovníkem a nenechavým obdivovatelem žen a dívek, příznivcem dobrého jídla a zejména pití (vína), nadaným autorem humorných veršovanék, vtipným společníkem a výborným šermířem. Ve *Zvíkovském rarášku* je spíše vedlejší postavou, která je

---

⁴¹⁷ „Tučná krmě, víno a fraucimor – to je tvůj religion. Ty jsi religionu epikurejského! Či myslíš, že my tu nevíme, jak ve svém domově na Horách Kutných pobíháš na frej za dcerkami počestných měšťtínů a za paními královských ouředníků mince?“ TÝŽ, *Zvíkovský rarášek*, Praha 1946, s. 8.

⁴¹⁸ Historických nepřesností je ve hře celá řada (například Eliška z Rožmberka nebyla manželkou Kryštofa ze Švamberka), není však smyslem tohoto textu je odhalit.

vykreslena mělce a nenabízí divákovi hlubší vhled ani do divadelní postavy, natož postavy historické. Její celkové vyznění je pak spíše negativní: Dačický je narušitel rodinné pohody s problematickými morálními zásadami – alespoň co se vztahu k ženám týče – a na konci příběhu opouští Zvíkov ze strachu, že jeho milostné nástrahy budou odhaleny a on tak bude vystaven nebezpečnému hněvu Kryštofa ze Švamberka. U zmíněného nepřekonatelného šermířského umu Mikuláše Dačického z Heslova je třeba se krátce zastavit – neexistují o něm totiž žádné jednoznačné doklady. Víme, že s kordem zacházel často a mnohdy velmi nebezpečně. Právě touto zbraní zasazoval rány a také s ní vraždil. Avšak nevyšel ze všech svých potyček vždy bez zranění a v dobových pramenech nenajdeme jedinou zmínku o této jeho domnělé vlastnosti. Šermířské mistrovství Mikuláše Dačického z Heslova tedy může být pouze výtvozem romantických autorů, pasujících kutnohorského erbovního měšťana do pozice renesančního rytíře.

Stroupežnického hra se u diváků setkala s jednoznačným úspěchem a její autor s ní dokonce zachraňoval nepříjemnou situaci po premiéře své další hry *Triumfy vědy* v únoru 1884, která na premiéře zcela propadla, a proto Stroupežnický navrhl náhradní uvedení *Zvíkovského raráška* jako „universální flastr na svou vlastní ostudu“.⁴¹⁹ A protože se tento námět tak osvědčil, sáhl k němu český dramatik znovu – 27. dubna 1885 měla na prknech Národního divadla premiéru taktéž jednoaktová, žertovná historická miniatura *Paní mincmistrová*.⁴²⁰ Stroupežnický byl v korespondenčním a později i přímém kontaktu s Antonínem Rezkem, který mu zpřístupnil i dosud nevydanou *Prostopravdu*.⁴²¹ Proto mohl ve scénáři stylizovat Dačického osobnost nejen do role výtržníka, zhýralce a frejře se srdcem na pravém místě, ale také do pozice vzdělaného, bystrého a světa znalého erbovního měšťana, nezištného ochránce kutnohorských horníků a spravedlivého napravovatele společenských i hospodářských „neřádů“, který má silné sociální cítění a pro záchranu chudého člověka je ochoten snášet osobní nepohodlí i odsudek svého okolí.

Děj hry se odehrává v roce 1611 a skutečnými historickými událostmi a fakty se spíše jen vzdáleně inspiruje, stejně jako ve *Zvíkovském raráškově*. Stroupežnický si z Pamětí vybral skutečné historické postavy, anebo alespoň jejich jména. Na reálném jádru se zakládá silná antipatie mezi Mikulášem Dačickým a nejvyšším mincmistrem Vilémem z Vřesovic, který byl však do funkce uveden až o rok později. Také postava Davida Wolframa vystupuje přímo z Dačického Pamětí, avšak v roce 1600. Dačický jej popisuje jako „tlustého Němce,

---

⁴¹⁹ F. HAMPL, *Ladislav Stroupežnický*, s. 69.

⁴²⁰ Tamtéž, s. 72.

⁴²¹ Zmíněno v dopise z 1. prosince 1883. Tamtéž, s. 72.

cizozemce“ ze Saska, jemuž bylo v Kutné Hoře povoleno šmelcovat (slévat) rudu, z čehož měl mít poloviční užitek on sám a poloviční císař. Věřil-li Wolfram sám v užitek svého počínání, Paměti nezmiňují, avšak Dačický jeho aktivity jednoznačně považuje za podvod a zlodějinu, aby si následně mohl ve verších postěžovat na to, jak zejména cizozemské osoby šidí a okrádají kutnohorské horní a mincovní hospodářství.⁴²² Ve skutečnosti Wolframovi vše prošlo, a to bez jakéhokoli zásahu ze strany Mikuláše Dačického; spravedlnosti učinila po staletích zadost teprve Stroupežnického *Paní mincmistrová*. Vlastnosti její postavy jsou taktéž postaveny na Pamětech – Lidmila, manželka Viléma z Vřesovic, rozená Voděradská z Hrušova, i přes své manželství s velmi se angažujícím katolíkem uzavřené roku 1614 zůstala věrná evangelickému vyznání až do své smrti v roce 1623. Na této skutečnosti Stroupežnický založil její kladnou roli – paní mincmistrová je důstojná, spravedlivá, hrdá, milosrdná a jedná bez předsudků.

Na začátku příběhu Vilém z Vřesovic touží ztrestat rušitele kutnohorského života Mikuláše Dačického z Heslova za jeho nepřístojné chování v krčmách a na ulicích. Poslední kapkou bylo Dačického veřejné políbení paní Žofky, manželky pregéře mince Tobiáše Třísky (Dobiáš Tříska byl ve skutečnosti původně pekařem, poté též kutnohorským šepmistrem a primasem). Divákovi je hned v první scéně hry představen rozpor mezi mincmistrem, horlivým a zaslepeným katolíkem soudícím lidi podle jejich vyznání, a příznivci evangelického „religionu“, kteří zůstávají „pravými Čechy“. Do této situace přichází David Wolfram s prosbou o přidělení další finanční dotace jeho šmelcovním aktivitám a také o navrácení „atestů a pasportů“, již nejvyšší mincmistr ochotně vyhoví. Během krátkého setkání s paní Žofkou se pak smluví o tajném útěku z Kutné Hory. Útržek se vzkazem, který Žofka Wolframovi za zády svého manžela podstrčila, se ale později dostane do rukou Dačickému, který tak plán odhalí. Krátký šermířský souboj Dačického s Wolframem je přerušen příchodem Viléma z Vřesovic, který ve sporu nadřzuje Wolframovi a přidává k úmyslu soudit Dačického pro nevhodné chování vůči paní Žofce i úmysl ztrestat jej pro pokus o vraždu šmelcíře pověřeného samotným císařem Rudolfem II. Pán z Heslova se k polibku paní Žofky hrdě přiznává a je odsouzen v podstatě ke druhu veřejně prospěšných prací, přesněji k zajištění vydláždění jedné z kutnohorských cest. Pro druhou záležitost je ale zbaven kordu a uvězněn, díky paní mincmistrové (která se dozví, že Dačický nezištně pomohl zachránit život zavaleného horníka) je ale z vězení vyručen. V následné výměně názoru mezi manželi z Vřesovic paní mincmistrová emancipovaně obhájí své jednání a důrazně ukládá svému manželovi, aby dodržoval její náboženskou svobodu, k čemuž se zavázal předsvatební smlouvou. Do dění vpadne horní

---

⁴²² A. REZEK (ed.), *Paměti II*, s. 78–79.

hofmistr s informací, že po Davidu Wolframovi není ani stopy, stejně jako po jemu svěřeném stříbře a penězích. Následuje katarze příběhu, ve kterém Dačický slavnostně navrácí Vilému z Vřesovic nejen veškeré Wolframem ukradené peníze, ale též Wolframa samotného. Paní Žofku pak uchrání od nejhoršího přesvědčením přítomných, že byla k útěku násilím donucena. Na poznámku paní mincmistrové pronesené v závěru hry „Nuže, pane mincmistře, že pan Dačický není jen tak jalový písničkář a pobuda...“ odpovídá Vilém z Vřesovic „Přisám Bůh, že není.“⁴²³

Šestapadesátiletý Dačický v roce 1611 již zdaleka nebyl oním bouřlivákem jako v osmdesátých či devadesátých letech 16. století. Dochované prameny dokládají jeho vztah k ženám spíše nižšího sociálního postavení, a ty pro něj nevyznívají nikterak lichotivě, jak plyne z předchozí kapitoly této práce. Ze svádění žen byl sice obviněn v roce 1599, avšak bez bližší specifikace, o jaké ženy konkrétně šlo. O jeho galantních dobrodružstvích s ženami měšťanskými či příslušnicemi ještě vyšších společenských vrstev neexistují žádné doklady, stejně tak jako o přízni, kterou by ženy projevovaly vůči němu. Představu o Dačickém jako o dvorném a neodolatelém „Don Juanovi“ renesanční Kutné Hory tedy musíme označit za výsledek uměleckého uchopení jeho osobnosti, čemuž dal silný základ právě Ladislav Stroupežnický v obou svých hrách. Stejně tak silná přichylnost Dačického k mělnickému vínu tradovaná v mnoha uměleckých zpracováních jeho života je rozrušena a obohacena (nikoli však vyvrácena či zpochybněna) poznatkem o reálné události, během níž se slavný „vínapitel“ nevybíravě dožadoval v již zavřené krčmě piva. „Mělničina“ se do *Paní mincmistrové* a následně i do dalších her či románů dostala pravděpodobně díky osobní zálibě Ladislava Stroupežnického, který rád tvořil v noci a povzbuzoval při tom své tvůrčí schopnosti alkoholickými nápoji, mezi jinými též vínem. Při psaní pasáže, ve které zavalený horník Brtnický líčí své zážitky s podzemím, se podle svého vlastního vypravování natolik zabral do práce, že omylem smočil brk místo v kalamáři ve vedle stojící sklenici, a tak měla být část originálního rukopisu napsána mělnickým vínem.⁴²⁴

Jak *Zvíkovský rarášek*, tak *Paní mincmistrová* si získali velkou oblibu u diváků i profesionálních scén, pro svoji jednoduchost a nenáročnost ale především u amatérských divadelních scén.⁴²⁵ Vzhledem k délce obou kusů se hry uváděly zpravidla spolu – před přestávkou *Zvíkovský rarášek* a po přestávce *Paní mincmistrová*, jejíž text obsahuje i krátkou vzpomínku na čas strávený Dačickým na hradě Zvíkov. Souhrnný název obou inscenací pak

⁴²³ Ladislav STROUPEŽNICKÝ, *Paní mincmistrová*, Praha 1946, s. 45.

⁴²⁴ F. HAMPL, *Ladislav Stroupežnický*, s. 76–77.

⁴²⁵ Jeden příklad za všechny: <https://www.youtube.com/watch?v=d7gNaf4oT5Q> [cit. 19. 7. 2017].

zněl „Mikuláš Dačický z Heslova“. Kromě Národního divadla⁴²⁶ uvedlo Stroupežnického jednoaktovky například Divadlo Těšínského Slezska, Městské (oblastní) divadlo Kolín, Vesnické divadlo, Městské oblastní divadlo Mladá Boleslav, Státní zájezdové divadlo, Beskydské oblastní divadlo Nový Jičín, Severomoravské divadlo Šumperk, Státní divadlo Brno, Divadlo pracujících Most, Divadlo Vítězného února Hradec Králové⁴²⁷ či Slezské divadlo Zdeňka Nejedlého Opava. Během komunistické éry byly obě hry oblíbené jistě zejména pro Dačického sociální citění s pracujícími horníky a odpor ke katolíkům a cizákům, především Němcům. Po roce 1989 pak obě hry zmizely z českých profesionálních pódíí.⁴²⁸

Obě hry se dočkaly také čistě zvukového – rozhlasového zpracování, a to dokonce několikanásobného. *Zvíkovského raráška* natočili poprvé (v listopadu 1938) členové činohry Zemského divadla v Brně v režii Josefa Bezdíčka, stejná úprava byla natočena v roce 1942 v Praze. Třetí verze vznikla v roce 1971 v úpravě Prokopa Voskovce a režii Jana Fuchse s hudbou Jiřího a Petra Traxlerových.⁴²⁹ *Paní mincmistrovou* zaznamenali poprvé herci vinohradského divadla v roce 1926, záznam této adaptace se však nedochoval. Druhá verze vznikla pravděpodobně v roce 1954 v Plzni, opět v režii Josefa Bezdíčka (text upravil Vladimír Müller). Verze z roku 1954 byla vydána na gramofonové desce vydavatelstvím Supraphon roku 1955.⁴³⁰ V roce 1973 ji pak v úpravě Evy Machkové natočil režisér Jiří Roll.⁴³¹ Naposledy byla reprízována Českým rozhlasem 3 Vltava v letech 2014 a 2015.⁴³²

5.1.2. Svatopluk Kadlec: Žena nejsou housle

V roce 1943 vydalo vydavatelství Družstevní práce první vydání veselohry o třech dějstvích a sedmi obrazech s názvem *Žena nejsou housle*.⁴³³ Za názvem divadelní hry její autor Svatopluk Kadlec (1898–1971) skryl lehký žertovný rýmovaný kus věnovaný krátkému období života Mikuláše Dačického z Heslova – přesněji roku 1589. Stěžejním dějovým prvkem, kolem kterého se příběh vyvíjí, je Dačického dvoření budoucí manželce Alžbětě Mládkové. První

⁴²⁶ Podle údajů v: F. HAMPL, *Ladislav Stroupežnický*, s. 112 se *Zvíkovský rarášek* (činohra) hrál na prknech Národního divadla celkem 101krát, *Paní mincmistrová* 81krát.

⁴²⁷ Ladislav STROUPEŽNICKÝ, *Mikuláš Dačický z Heslova: veselohra: premiéra 4. března 1978*, divadelní program, Hradec Králové 1978.

⁴²⁸ Dle Virtuální studovny Divadelního ústavu: <http://vis.idu.cz> [cit. 15. 7. 2017].

⁴²⁹ Účinkovali Jiří Holý, Jiřina Jirásková, Stella Zázvorková či Jaroslav Kepka. <http://mluveny.panacek.com/rozhlasove-hry/1285-zvikovsky-rarasek-1971.html> [cit. 15. 7. 2017].

⁴³⁰ https://www.narodnifonoteka.cz/Record/vnf_sup.002006006 [cit. 15. 7. 2017].

⁴³¹ Účinkovali Josef Patočka, Libuše Havelková, Jaroslav Kepka, Václav Vydra, Jaromír Spal, Stanislav Neumann či Josef Zíma. <http://mluveny.panacek.com/rozhlasove-hry/6490-pani-mincmistrova-1973.html> [cit. 15. 7. 2017].

⁴³² <http://mluveny.panacek.com/rozhlasove-hry/6490-pani-mincmistrova-1973.html> [cit. 15. 7. 2017].

⁴³³ Svatopluk KADLEC, *Žena nejsou housle*, Praha 1943.

dějství přivádí diváka do kutnohorské krčmy U Bakalářů, kde se havíři scházejí po atraktivní podívané (vymrskání merhyně) u městského pranýře. S nimi vstupuje též Dobeš Lhota ze Lhoty, který si přes výstrahy přítomných poručí načepovat víno do poháru, který však patří Dačickému a je též opatřen jeho erbem. Brzy vstoupivší pán z Heslova je havíři vítán jako starý známý a milý druh, strůjce dobré zábavy a rozličného povyražení, mimo jiné též autor nevázaných veršů. Následný krátký souboj s Dobešem je spíše formalitou a stvrzuje Dačického pověst vynikajícího šermíře, kterému je i během soubojů vlastní britký ostrovtip. Krotí a varuje jej pouze jeden z jeho nejbližších přátel, bakalář Martin Kochan z Prachové, přinášející nepotěšující zprávy – Dobeš Lhota si prý v hostinci U Svobodů připíjí s nebezpečnými bratry Mírkovými. Dačickému těmto informacím nevěnuje valnou pozornost a v rozhovoru s Kochanem se mimoděk zmiňuje o tom, že bezmezně miluje jednu z kutnohorských dívek – krásnou, ctnostnou, hrdou a osiřelou Alžbětu Mládkovou. Jaké je však jeho překvapení, když zjistí, že Alžbětíným strýcem a momentálně i hostem je právě onen zpupný Dobeš Lhota ze Lhoty, jehož před malou chvílí tak ponížil. Divák zjišťuje, že Dačický je naplněn hlubokým citem ke své vyvolené, na druhou stranu během noční cesty kutnohorskými ulicemi neváhá pokoušet ctnost v oknech vyložených měšťanek. Na rozdíl od jejich manželů, kteří jsou Dačického hlasitou a nevázanou cestou nočními ulicemi pobouření, ženy jsou pánem z Heslova okouzleny a považují jeho vtip i chování za neodolatelné. Koketní rozhovory přerušuje příchod bratří Mírků (Štěpána a Jindřicha) a Dobeše, kteří se v přesile na Mikuláše vrhnou. Ani početní převaha jim však není nic platná – Dačický je všechny tři postupně zbavuje kordů a vyzývá je, aby si pro ně přišli druhý den ráno.

Do Dačického domu, v němž coby obdoba Leporella lamentuje sluha Mates nad svým nelehkým osudem a službou u neklidného pána, nicméně druhý den ráno jako první vstoupí Alžběta Mládková. Ačkoli tvrdí, že ji poslal strýc pro svůj kord, není tomu tak – sama se rozhodla přijít, aby mohla s Dačickým – jehož tajně miluje, ale pochybuje o jeho charakterových vlastnostech – osobně promluvit. Je vcelku příjemně překvapena a odchází nejen se strýcovým kordem a s nadějí, že Dačického dobré jádro obalené slupkou neřestí stojí za její lásku, ale také se smluveným dostaveníčkem.⁴³⁴ Bezprostředně po jejím odchodu přichází sestra bratří Mírkových Blažena, na které Dačický vyloudí políbení. Příběh poté využívá klasického případu situační komedie – Blažena se musí schovat do vedlejšího pokoje, neboť Alžběta Mládková se vrací, aby byla také schována do jiného pokoje před přicházejícím krčmářem. Mikuláš Dačický díky němu zjistí, že obě panny lhaly a přišly do jeho domu ze své

---

⁴³⁴ „Je vskutku lepší, nežli říká zdání, a dá se ještě přivést na pokání.“ Tamtéž, s. 75.

vlastní vůle, nikoli pro kordy svých blízkých. Alžběta se pak rozhodne, že stálost Dačického citu vyzkouší lstí. Na smluvené dostaveníčko posílá svoji prostoduchou a velmi neatraktivní služku Kateřinu.

Kateřina si Dačického splete s lapkou Jírou, který ji snadno přesvědčí, aby s ním uprchla (a poskytla mu tak příležitost uloupit její šperky). Kateřina v domněni, že se do ní zamiloval sám Mikuláš Dačický z Heslova, v rozechvění a poté, co o všem informovala Alžbětu, skutečně dorazí na smluvené místo, kde ji však Jíra ponechá, avšak bez cenností. Za Alžbětou mezitím přichází Dačický, pokorně a „se srdcem na dlani“, ta mu však příkře vmete do tváře jeho nepřístojné chování vůči Kateřině. Situaci objasní až Kateřinin list na rozloučenou a brzy též ona sama, přinesena do domu v šoku nad svým podvedením domnělým Dačickým.

V dalším vývoji děje se Dačický má stát loutkou v rukou moudré, až vychytralé, avšak nakonec též poražené Alžběty. Přestává žít svým dosavadním životem, zpytuje své svědomí, stahuje se do ústraní a zabývá se psaním Pamětí. Tento radikální obrat v životním stylu však autor hry dostatečně nevysvětluje. Z letargie pána z Heslova vytrhuje až informace o tom, že se Blaženě Mírkové dvoří jakýsi neznámý mladík – takovou porážku si Mikuláš Dačický nemůže nechat líbit. V mladíkovi však okamžitě poznává přestrojenou Alžbětu. Její lest odhalí, načež si oba skončí v náručí se slovy: „Žena nejsou housle, bych, pohráv, zavěsil ji na stěnu!“⁴³⁵

Povaha a důraz hry jsou ryze staročeské, jména jsou důsledně česká a o německé národnosti jako takové není v textu ani zmínka. Text dílem konverzační a dílem situační komedie je rýmován a plyne velmi svižně – svědčí o jazykovém a básnickém mistrovství a virtuozitě autora, jenž byl kočovným hercem, překladatelem francouzské poezie a básníkem. Děj vychází z mnohých dobových reálií a citací obsažených v Pamětech a také z veršů v Prostopravdě, většinu z nich si však Svatopluk Kadlec přibásnil. Příhoda s bratry Mírkovými (ve skutečnosti Oldřichem a Mirkem) vychází ze skutečného souboje, který se však odehrál v roce 1596 a zdaleka pro Dačického neprobíhal jednoduše – přišel v něm k závažným zraněním na pravé tváři a pravé ruce. Mikuláš Dačický ve hře Svatopluka Kadlece je neodolatelný, štědrý, velkorysý a zábavný muž užívající si života, skvělý šermíř, hrdý a poctivý Čech, nevázaný frejř ale zároveň upřímný a nakonec snad i věrný milovník.

Podle Virtuální studovny Institutu umění – Divadelního ústavu se hra poprvé inscenovala v roce 1954 na prknech Krajského krušnohorského divadla v Teplicích (premiéra 25. 9.), a to pod originálním názvem.⁴³⁶ Pod titulem *Lásky pana Dačického aneb Žena nejsou housle* pak dvakrát v Krajském divadle Kolín – poprvé v roce 1975 (premiéra dne 13. 6. se konala ve

---

⁴³⁵ Tamtéž, s. 219.

⁴³⁶ Online: <http://vis.idu.cz/ProductionDetail.aspx?id=39472&mode=0> [cit. 10. 7. 2017].

Vlašském dvoře v Kutné Hoře),⁴³⁷ jako obnovená premiéra o dva roky později (20. 5. 1977 tamtéž).⁴³⁸ Inscenaci nastudovala režisérka Marie Lorencová, hudební složky se ujmul hudebník a muzikolog Jiří Traxler. Postavu Mikuláše Dačického ztvárnili v alternaci Jan Hyhlík a Jaroslav Toť.

5.1.3. František Pavlíček: Chvála prostopášnosti

Rozhlasový, televizní a filmový dramaturg, dramatik a scenárista František Pavlíček (1923–2004) umělecky vedl v letech 1965–1970 Divadlo na Vinohradech. Tato pražská scéna se v šedesátých letech proměňovala z propagandistické armádní platformy v reprezentativní divadlo s kvalitním a divácky zajímavým repertoárem. Právě Františku Pavlíčkovi patří zásluhy na jeho uměleckém směřování a také vysoce kvalitním složení tamějšího hereckého souboru. V roce 1970 musel tento pozdější chartista a vězněný disident z politických důvodů divadlo opustit. Vrátil se do něj jako autor po téměř pětadvaceti letech prostřednictvím svého dramatu *Chvála prostopášnosti*, které napsal již v roce 1968 pro mladičkého Jaromíra Hanzlíka. V roce 1994 (11. 2.) měla premiéru třetí verze textu a do hlavní role Mikuláše Dačického z Heslova byl obsazen Svatopluk Skopal. V dalších úlohách se objevili například Ladislav Frej, Tomáš Töpfer (jako císař Rudolf II.), Ivan Trojan, Oldřich Vlach, Jaroslav Satoranský, Vladimír Javorský, Miroslav Vladyka, Eliška Balzerová či Dagmar Veškrnová. Na představení režírovaném Zdeňkem Kaločem se podílela šermířská skupina a divadelní mimický sbor.⁴³⁹

Shodou okolností to byla právě tato hra poslední, kterou František Pavlíček v Divadle na Vinohradech před nuceným odchodem připravoval. Postava Mikuláše Dačického prošla ve třech verzích *Chvály prostopášnosti* poměrně dramatickým vývojem – zatímco v první verzi byl Dačický zpracován velmi mladistvě, ve druhé se stal spíše zahořkle zmoudřelou postavou.⁴⁴⁰ Recenzentka představení Vlasta Polednová⁴⁴¹ ocenila Skopalův výkon v roli Mikuláše Dačického v „rozevláté furiantské poloze“, ve filozofických pasážích naopak spatřovala herecké rezervy. Poukázala také na vysoce aktuální (s ohledem na první polovinu devadesátých let 20. století) dějový prvek – mocenský boj kolem obsazení kutnohorského primátora a volby radních.

⁴³⁷ Online: <http://vis.idu.cz/ProductionDetail.aspx?id=19931&mode=0> [cit. 10. 7. 2017].

⁴³⁸ Online: <http://vis.idu.cz/ProductionDetail.aspx?id=20050&mode=0> [cit. 10. 7. 2017].

⁴³⁹ <http://vis.idu.cz/ProductionDetail.aspx?id=754&mode=0> [cit. 10. 7. 2017].

⁴⁴⁰ V roce 1979 vyšla *Chvála prostopášnosti* v samizdatové edici.

⁴⁴¹ Vlasta POLEDNOVÁ, *Chvála prostopášnosti, nebo odbojnosti?*, Svobodné slovo 50, 23. 2. 1994, č. 45, s. 9.

Chvála prostopášnosti je do atmosféry renesanční Kutné Hory zasazena v podstatě mimoděk – i když autor původně uvažoval o historické hře o Mikuláši Dačickém z Heslova, od záměru později upustil⁴⁴² a vytvořil symbolické a velmi nadčasové podobenství nemilosrdně poukazující na lidské slabosti, pokrytectví, všudypřítomnou tělesnost, nízkost a morální zbabělost v boji o moc, dobrou pověst a zakrývání zavrženíhodných prohřešků a zločinů. Mikuláš Dačický je v této verzi Pavlíčkovy hry obhroublý, prisprostlý, nestoudný, chlípny, často opilý a spíše cynicky naladěný hulvát, pozorovatel mocenských bojů a nakonec i jejich nechtěný přímý účastník. Působí však spíše jako katalyzátor dějových procesů, jichž se účastní se zcela jinou motivací než jeho divadelní protivníci – zatímco prostopášnost a nevázaná odbojnost je Dačického životním krédem, za které se nijak nestydí a také jej nikterak nezakrývá, jiné postavy klesají do morálního bahna stejně, ba i mnohem hlouběji než on, avšak snaží se za každou cenu zachovat alespoň zdání o své bezúhonnosti. Stávají se tak pokrytci v nejhorším smyslu slova. Pavlíček přiznává Dačickému inteligenci, vzdělání a také nadání, které však bez výčitek marní v krčmách a po frejích. Mikuláš označuje věci pravými jmény a neohlíží se na společenskou nevhodnost svých činů či slov – čímž se samozřejmě dostává do konfliktů s osobami, jež svým vystupováním kritizuje. Poselství *Chvály prostopášnosti* určené publiku žijícímu v socialistickém Československu tkví právě v tomto momentu:

- „Mikuláš   [...] Chválím si prostopášnost. (*navléká si inkriminovaný prsten* – slavný „sodomský“ prsten, pozn. JM) A její signum nebudu před vámi schovávat po truhličkách.
- Primátor   Neměj mi za zlé – ale vedeš si hovadsky.
- Mikuláš   Jak jinak ve světě, ve kterém panuje zhovadilost?
- Primátor   Z tebe už mluví ožralství, i když se neožíráš. [...]
- Mikuláš   Jsou doby, kdy není hanba pít, ale zůstat střízlivý.“⁴⁴³

Zajímavě zpracovanou postavou je císař Rudolf II., který je ve scénáři vykreslen jako slabá figurka třesoucí se strachem před morovou nákazou a horečně zpytující své vlastní hříchy, avšak bez odhodlání v nich dále nepokračovat. Jazyk hry je velmi hrubý a plný staročeských i současných vulgarismů. *Chvála prostopášnosti* končí odeznívajícím morovým zvoněním a pohledem na projíždějící komediantskou káru, na které trůní hrozivě vyhlížející Smrtka.

⁴⁴² František PAVLÍČEK, *Chvála prostopášnosti*, Praha 1990, s. 9.

⁴⁴³ Tamtéž, s. 24.

5.1.4. Další

Jak již bylo zmíněno výše, hry Ladislava Stroupežnického, jimiž založil tradici dramatického zpracování osobnosti Mikuláše Dačického z Heslova, se již v počátku setkaly s vřelým přijetím ze strany diváků. A vzhledem k jejich inscenační nenáročnosti byly často uchopovány nejen profesionálními, ale také amatérskými hereckými soubory, které tak mohly svému obecenstvu nabídnout atraktivní a zábavný historický kus. Sám Mikuláš Dačický po sobě ale zanechal drobné dramatické dílko, jež bylo součástí Prostopravdy: *Tragedie Masopusta, jenž se v světě páše zhusta, tuto se vám vypisuje, marnost na marnosti sluje, mnohé lidi zavozuje*.⁴⁴⁴ Jedná se o dialogovou masopustní hru, v níž vystupují alegorické postavy typické pro tento žánr: například Bacchus, Masopust, Venuše, Blázen, pan Sváda, ale také Satan a Smrt. Dačický si text přizpůsobil kutnohorskému městskému prostředí a učinil z ní v podstatě satiru, neboť včlenil do děje také úředníka, purkmistra, hospodáře či opata. Čeněk Zíbrt se spolu s Ferdinandem Menčíkem domnívali, že *Tragedie Masopusta* byla v době svého vzniku skutečně provozována před diváky (v některé z oblíbených kutnohorských krčm),⁴⁴⁵ Eduard Petrů s nimi naopak nesouhlasil a zastával názor, že nešlo v pravém smyslu o divadelní hru určenou ke zveřejnění, ale o Dačického soukromý počín, jehož účelem bylo autorovo vypořádání se se světem i sebou samým.⁴⁴⁶ Tomu by odpovídaly i závěrečné verše skladby – monolog Smrti, který je v původním rukopise vepsán na okraj textu a zhuštěným písmem. Dačický tedy až po nějaké době změnil závěr hry ve prospěch Smrti, která se nikomu nevyhýbá, všem měří spravedlivě a vše zakončuje.

V roce 2011 využila tohoto textu Pavla Semerádová, ředitelka Týnské školy. Collegium Marianum – Týnská škola je specializované vzdělávací a kulturní centrum historických umění, které svojí činností navazuje na ideje středověké latinské Týnské školy, založené ve 13. století, a Rečkovy univerzitní koleje.⁴⁴⁷ Kromě svých významných aktivit na poli profesionálního umění tato instituce orientuje svou pozornost také na děti, pro které pořádá vokální,

---

⁴⁴⁴ V. HAVELKOVÁ, *Doznívání středověkého groteska*, s. 12–13.

⁴⁴⁵ Čeněk ZÍBRT, *Masopust z Koblihovic a Bachus souzen a pochován. Starodávné hry, kratochvíle a obřady masopustní*, Praha 1910, s. 12.

⁴⁴⁶ E. PETRŮ – E. PRAŽÁK (edd.), *Mikuláš Dačický z Heslova*, s. 755.

⁴⁴⁷ V roce 1987 byla v historické budově Týnské školy na Staroměstském náměstí obnovena vzdělávací činnost se zaměřením na gregoriánský chorál, vícehlasý zpěv, latinský jazyk a historii. V roce 1990 byla škola zařazena do sítě škol a její působnost se přesunula do bývalého kláštera servitů u kostela sv. Michaela Archanděla na Starém Městě v Praze. V roce 1992 škola otevřela ve spolupráci s Pedagogickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze bakalářské studium oboru Sbormistrovství chrámové hudby, v roce 2008 byl otevřen obor Historická hudební praxe se zaměřením na studium hudebních pramenů, interpretaci a reprodukci hudby starších období. V letech 1995–2005 škola realizovala studium oboru Péče o památky. <http://www.tynskaskola.cz/skola/o-tynske-skole/> [cit. 16. 7. 2017].

instrumentální, taneční i divadelní dílny a workshopy, jejichž smyslem je probouzet a prohlubovat zájem o hudbu historických slohových období a připomínat bohatství staročeských zvyků a obyčejů prostřednictvím písní, říkadel a tanečních či divadelních her. Na půdě Týnské školy byla Dačického *Tragedie Masopusta* provedena v rámci Masopustních kratochvílí: poprvé v roce 2011, podruhé 2012 – na těchto provedeních účinkovali absolventi a vyučující Týnské školy. S účastí dětí a jejich rodičů byla hra zinscenována 2. 3. 2014. Některé postavy byly vypuštěny a text byl jazykově lehce upraven s cílem učinit jej srozumitelnějším. Součástí hry byly také krátké hudební vstupy, písně a tance. Druhou polovinu programu pak tvořilo pásmo lidových tanců a písní z masopustní doby. Scénář hry z provedení v roce 2014 je přílohou č. 1 této práce.

Ačkoli film z roku 1938 *Cech panen kutnohorských* vychází převážně z dramatické předlohy Ladislava Stroupežnického, zařazují divadelní zpracování na toto místo, s ohledem na autorský podíl Zdeňka Štěpánka a Otakara Vávry. Vedení Národního divadla vycítilo popularitu této látky a nechalo podle filmu nastudovat stejnojmennou inscenaci, v níž si své role zopakovali mnozí z herců – hlavně představitel Mikuláše Dačického. Předlohy se později chopila Marie Lorencová a zrežírovala toto představení na prknech Městského divadla Kolín, přesněji řečeno prknech instalovaných na nádvoří Vlašského dvora v Kutné Hoře (premiéra dne 25. 6. 1992). Postavu Mikuláše si tehdy jako host zahrál David Suchařípa.⁴⁴⁸

Drobnou divadelní črtou je kabaretní číslo Jiřího Drémána (1892–1946) *Mikuláš Dačický z Heslova*, který vyšel ve sbírce kabaretní prózy Šprým v roce 1917.⁴⁴⁹ Autor a interpret v jedné osobě se podle svých vlastních slov v úvodu k edici zaměřil na Dačického „svízele a trampoty“ a stylizoval jej stejně jako v *Paní mincmistrové* Ladislava Stroupežnického do bodré a veselé postavy s „dobrácky obtloustlým a vínem zarudlým obličejem, křaplavým hlasem“, která sedí na sudu a přihýbá si z korbele, nebo na jeviště přichází, a to s korbelem v ruce. Dačický si stěžuje na špatné pivo, všeobecnou drahotu, se silnou ironií také na „rozmařilost“ v jídle, pití i oblékání, nekvalitní potraviny či zvyklosti v hostincích. Vzhledem k roku, kdy byl text publikován, lze smysl textu snadno aktualizovat pro válečné období a obtížné hospodářské poměry během první světové války. Konečné vyznění scénky, obohacené o píseň „Bývali Čechové“ je bojovné – publikum se má podle vzoru svých předků svorně, stále a věrně spojit k budování slávy a chvály své vlasti. Herec, kabaretiér, režisér, libretista, dramatik a novinář Jiří Dréman (vlastním jménem Josef Nerad) tuto scénku předváděl na scéně Červené sedmy.

⁴⁴⁸ <http://vis.idu.cz/ProductionDetail.aspx?id=6599&mode=0> [cit. 23. 7. 2017]

⁴⁴⁹ Jiří DRÉMAN, *Mikuláš Dačický z Heslova*, Šprým, sbírka kabaretní prosy, sv. 5, Praha 1917.

5.2. Filmy

Postava Mikuláše Dačického z Heslova je však v povědomí široké veřejnosti zejména díky jednomu z nejslavnějších filmů československé černobílé éry: *Cech panen kutnohorských*. Mezinárodně oceňovaný snímek se setkal s úspěchem již v době svého vzniku a i v současné době je na českých televizních obrazovkách často k vidění. Především díky Zdeňku Štěpánkovi, který nezapomenutelně ztvárnil Dačického nejen na divadelních prknech, ale také právě na stříbrném plátně, a síle televizního média se nejslavnější kutnohorský bouřlivák stále vrací ke svým divákům.

5.2.1. Felix de la Cámara: Divoký Dačický. Pan Mikuláš z Heslova

Autorská dvojice Zdeněk Štěpánek – Otakar Vávra, o nichž bude ještě řeč dále, nebyli první, kteří se chopili atraktivního prostředí renesanční Kutné Hory a dramatického dění kolem pána z Heslova. Národní filmový archiv ukrývá také technický scénář bohatýrské veselohry z roku 1935 o 153 stranách, jehož autorem je Felix de la Cámara (1897–1945).⁴⁵⁰ Přestože se jedná o scénář nerealizovaný, zaslouží si samostatnou podkapitolu, a to nejen s ohledem na svůj obsah, ale také na autora, který patří k jednomu z nejbizarnějších, nejvýstřednějších a nejtajemnějších postav československého filmu meziválečného a protektorátního období. Celým jménem hrabě Felix Achille de la Cámara del Campo y del Padrone, původním jménem Felix Emil Josef Karel Cammra (jež si nechal úředně změnit v roce 1924),⁴⁵¹ byl spisovatel, publicista, scenárista, překladatel a podnikatel v oblasti divadla. A také okultista, antisemita, fašista, příslušník SA a potomek kastilského šlechtického rodu.

Narodil se v Kutné Hoře a již tento fakt samotný by možná stačil k tomu, aby přilnul k Mikuláši Dačickému z Heslova jako svému historickému „sousedovi“. Avšak procházíme-li životní osudy pozdějšího scenáristy, nalezneme styčných ploch více. Cámara vystudoval kutnohorské gymnázium, avšak ne zrovna snadno, protože se údajně místo školy věnoval spíše večírkům a flámování.⁴⁵² Také jeho dospělý život byl plný bohémství, afér a neobyčejných

---

⁴⁵⁰ Národní filmový archiv [dále jen NFA], Felix DE LA CÁMARA, *Divoký Dačický. Pan Mikuláš z Heslova*, technický scénář, 1935, S-1338-TS.

⁴⁵¹ „Toto jméno a šlechtický titul hraběte mu pak později uznal dokonce i španělský diktátor Francisco Franco. Ještě k tomu získal Cámara ve třicátých i další hraběcí titul ve Francii.“ Tadeáš HLAVINKA, *Čeští novináři ve stínu hákového kříže. Fašistický okultista Felix Achille de la Cámara del Campo*, Mediahub, 18. 8. 2016, <http://mediahub.cz/komentare/900348-cesti-novinari-ve-stinu-hakoveho-krize-fasisticky-okultista-felix-achille-de-la-camara-del-campo> [cit. 22. 7. 2017].

⁴⁵² Tamtéž [cit. 22. 7. 2017].

zvratlů. Jako sedmnáctiletý dobrovolně vstoupil do rakousko-uherské armády a účastnil se operací na východní frontě. Byl několikrát vyznamenán – německým Železným křížem, třemi rakouskými řády a stříbrnou medailí za statečnost. V bojích prý pokračoval i bez ohledu na rozpuštění rakousko-uherské armády, když se zbytky svého dragounského pluku atakoval bolševiky v Maďarsku.⁴⁵³ Po válce se Cámara (ještě po vzniku samostatného Československa působil jako aktivní důstojník jezdecké čs. armády) ujal řízení rodinného kutnohorského nakladatelství Karel Šolc a zahájil svoji spisovatelskou dráhu, v níž se orientoval na brakové romány plné okultismu, tajemna, záhad a romantiky.⁴⁵⁴ Ještě spolu se svým otcem založili dvě divadla – Apollo a Komedia (sídliho v paláci Lucerna), které však v roce 1927 vyhořelo.⁴⁵⁵ Cámara se stále intenzivněji zabýval politikou, začal psát politické komentáře a brzy vstoupil do Národní obce fašistické a hnutí Vlajka, aby se stal nejprve přesvědčeným nacistou a později také kolaborantem. Ještě před válkou však zahájil své filmové aktivity – pracoval jako producent a manažer a v roce 1935 se stal majitelem úspěšné filmové společnosti Cámara-Films Paris.⁴⁵⁶

Po vypuknutí občanské války ve Španělsku se stal aktivním bojovníkem za generála Franca, poté se věnoval fašistické propagandě v Československu. Stal se také terčem posměchu ze strany Jiřího Voskovce a Jana Wericha, kteří se jím částečně inspirovali pro vytvoření postavy Kvida Marii de la Camera von Obscura ze hry Vest pocket revue.⁴⁵⁷ Během třicátých let získal říšské občanství, vstoupil do SA a stal se filmovým poradcem na kulturněpolitickém oddělení Úřadu říšského protektora. A stále psal a tvořil, řada jeho scénářů se dočkala zpracování – jednoznačně nejslavnějším z nich je *Dívka v modrém* (1940), v níž režíroval Otakar Vávra Oldřicha Nového a Lídu Baarovou. Smrt Felixe de la Cámara je obestřena tajemstvím. Podle některých výkladů zemřel během pražského povstání upálením, zastřelením nebo oběšením, podle jiných se mu podařilo uprchnout do Jižní Ameriky.⁴⁵⁸ Prokázána však není žádná varianta.

Na úvodní straně dochovaného scénáře *Divokého Dačického* zapsal jeho autor vlastní rukou „Historii osudů tohoto námětu a scénáře“.⁴⁵⁹ Podle tohoto jednostránkového textu

---

⁴⁵³ Tvrdí to psycholog Milan Nekonečný ve své knize *Novodobý český hermetismus*, Praha 2009. T.

HLAVINKA, *Čeští novináři ve stínu hákového kříže*.

⁴⁵⁴ Například *Ve spárech démonů, Černý mág, Velekněžka magie, Primabalerina a tance upírů*. Poslední uvedená kniha se patrně inspirovala Cámarovou manželkou Jelizavetou Nikolskou, která byla v letech 1922 až 1927 primabalerínou Národního divadla v Praze.

⁴⁵⁵ Ze založení požáru byl podezřelý i sám Cámara.

⁴⁵⁶ T. HLAVINKA, *Čeští novináři ve stínu hákového kříže*.

⁴⁵⁷ Tamtéž [cit. 22. 7. 2017].

⁴⁵⁸ Tamtéž [cit. 22. 7. 2017].

⁴⁵⁹ NFA, F. DE LA CÁMARA, *Divoký Dačický. Pan Mikuláš z Heslova*, technický scénář, úvodní strana, únor 1939.

pracoval Cárara na scénáři v únoru 1935 – diktoval ho v bytě svého přítele, režiséra Karla Lamače. Realizace se však měla ujmout jiná režisérská osobnost, Josef Rovenský, který se však v březnu téhož roku nepohodl s „finančníky“ a celý projekt byl proto odložen. Na začátku roku 1936 pak Cáraru vybídl ke spolupráci Miloš Havel a snímek o Mikuláši Dačickém z Heslova se dostal na seznam šesti plánovaných filmů – a to hned na druhém místě. Avšak ani tento pokus přivést Dačického na filmové plátno nebyl úspěšný, tentokrát proto, že Cárara svoji spolupráci s Milošem Havlem ukončil, aniž ovšem v úvodu ke scénáři specifikuje důvod. Téhož roku byl scénář přeložen do němčiny a předložen německé filmové společnosti UFA Filmkunst, která jej alespoň podle Cárarova tvrzení označila za jeden z nejlepších historických scénářů. Němci se však do filmování nepustili kvůli specifickému českému tématu. „V té době se na mne obrátil Hugo Haas, který znal můj námět z divadla Komedia,⁴⁶⁰ a jemuž jsem scénář svěřil s podotknutím, že ‚Dačického mi nikdo nemůže zcizit, jako tomu bylo u *Matky studentů*‘ (p. Julius Schmitt – Slavínský).⁴⁶¹ Haas mne za týden vyrozuměl, že je Dačickým nadšen, že neví ale, zdali scénář zadá Lucerna- nebo Lloyd-Filmu. Žel, že já mu neprozřetelně poradil, že Lucernafilmu s podotknutím, že páni Havel a Reiman námět již znají. Za krátko poté mi Haas telefonoval, že nebude mít režii Dačického, jak původně chtěl, ale že tuto převezme Otakar Vávra – zatímco on bude hrát roli Dačického.“ Vzápětí si Cárara stěžuje, že k převzetí role Haasem nedošlo, avšak pánové Havel, Vávra a Štěpánek „převzali“ jeho námět, vzali mu „jeho Dačického“ a vytvořili nový scénář. Na tuto myšlenku prý přivedl Zdeňka Štěpánka Miloš Havel během rozhovoru v Lucerna Baru. Lucernafilm nicméně s Cárarou i nadále jednal o jiných jeho námětech, z okolností vzniku prvního filmu o Mikuláši Dačickém z Heslova se tedy nestalo jablko sváru. „Sám jsem se spokojil mlčením, nezúčastniv se novinářských polemik a spokojiv se zaznamenáním těchto faktů ve filmových kruzích známých, v zápis na tuto stránku – neboť mou odměnou alespoň zůstalo, že můj milý pan Mikuláš byl přece zpopularizován!“

Zdá se, že ředitel Lucernafilmu skutečně Cáraru obešel, snad kvůli osobnímu či jinému sporu, kvůli kterému se již dříve rozkmotřili. Navíc, Havel stále měl u sebe kopii *Divokého Dačického*. Podobnosti bychom v obou textech nesporně našli, avšak v této práci není dostatek prostoru na podrobnější rozbor. K alespoň základní představě lze vybrat například toto: Dačického sluha Ročko, kterého stvořil Cárara, se v *Cechu panen kutnohorských* stává Očkem. Podtitul *Cechu* „Bohatýrská komedie o pití a milování“ zase souzní s prvním obrazem *Divokého Dačického*, ve kterém měla Dačického ruka otevřít rodinnou kroniku a napsat heslo

---

⁴⁶⁰ Z této zmínky plyne, že de la Cárara inscenoval ve svém divadle Komedia hru věnovanou Mikulášovi Dačickému z Heslova. O této hře se však zatím nepodařilo zjistit více podrobností.

⁴⁶¹ *Studentská máma*, 1935, režie Vladimír Slavínský.

„Bibere et amare, Kutná Hora 1589“. Z rozpustilé a povětrné holky Madly, která dostane za své nemravné chování pardus na pranýři, Štěpánek vytvořil Rozinu. Ani Cámara však nepostupoval jako scenárista zcela nezávislý na již vzniklých dílech jiných autorů. Prapůvod stěžejních i méně důležitých dějových okolností bychom našli nejen ve Stroupežnického hrách, ale také – a vzhledem k době vzniku obou scénářů možná o to více – v románu Jaroslava Humbergera *Mikuláš Dačický z Heslova* z roku 1934. Vzájemné podobnosti mezi všemi těmito texty by si jistě zasloužily zvláštní pozornost za účelem vysledování inspiračních proudů plynoucích od jednoho tvůrce k ostatním.

Cámarův scénář je erotičtější, agresivnější a méně komediální, Dačický je zde temnější a také sobečtější. Autor zasazuje děj do roku 1589 a užívá povětšinou skutečných historických postav, avšak nevytváří v žádném případě reálný obraz Dačického života. Cámara například použil souboj s Felixem Novohradským z Kolovrat, který se však, jak známo, odehrál v roce 1582, i tažení na Turka, které se konalo až roku 1594. Po již naznačeném prvním obraze vjíždí Dačický tryskem do ulic Kutné Hory, kde je s jásotem vítán svými přáteli a známými. Z krčmy U Svobodů následně odchází se svojí milenkou Madlou do jejího domku. Po návratu z nočního freje je kárán bratrem Janem, avšak jeho výtky se u Mikuláše samozřejmě nesetkávají s jakoukoli odezvou. Bratrovy pokusy o napravení chování skrze latinské vzdělávání jsou marné. Madla je zatím odváděna biřici k veřejnému potrestání, čemuž se Dačický snaží zabránit přimluvou u rychtářovy manželky. Rychtářka je však ochotná pomoci pouze za předpokladu, že s ní Dačický stráví noc – čemuž on nerad, ale přeci jen vyhoví. Přes tuto „oběť“ je Madla vymrskána z města a Dačický v trudném rozpoložení setrvává v krčmě. Brzy vchází Felix Novohradský z Kolovrat a následuje souboj končící Kolovratovou smrtí a uvězněním viníka. V tuto chvíli vstupuje do příběhu rozpustilá a krásná Alžběta Mládková, která věří v Dačického dobré srdce a pokusí se jej za pomoci lsti získat. Rychtářovým rozhodnutím je Dačický z vězení propuštěn – aniž by zabití pána z Kolovrat bylo jakkoli zkoumáno. V ulicích je napaden Václavem Hutníkovíc a bratry Mírkovými, na pomoc mu však přichází Alžběta převlečená za páže Ročka. Kutnohorští šepmistři přeci jen chystají pro divokého Dačického potrestání a vypočítávají jeho provinění poškozující zejména čest vážených měšťanů a bezpečnost na ulicích a v krčmách. Z nepříjemné situace se dostane díky tažení proti Turkům, zpovzdálí jej následuje i Alžběta, která díky milostné chvíli v šeríkovém keři dosáhne toho, aby se do ní Mikuláš zamiloval. Konečně Dačický pochopí, že pážetem Ročkem je sama Alžběta a vysvobozuje ji v nebezpečné chvíli, kdy je ohrožována jiným svým nápadníkem. Scénář *Divokého Dačického* se tím dostává ke svému šťastnému konci.

Je jistě škoda, že nedošlo ke zfilmování obou existujících scénářů, které by nabídly v mnohém podobnou, ale v mnohém také rozdílnou verzi Dačického osobnosti. Do československé filmové historie se tak zapsal pouze *Cech panen kutnohorských*.

5.2.2. Zdeněk Štěpánek + Otakar Vávra: Cech panen kutnohorských

Na základě podnětu od Miloše Havla se na tematiku kutnohorského bouřliváka zaměřil jeden z nejvýraznějších českých herců a zároveň také režisér a scenárista Zdeněk Štěpánek (1896–1968) ve spolupráci s velmi mladým a také velmi perspektivním režisérem Otakarem Vávrou (1911–2011). Při koncipování příběhu vyšli především z obou Stroupežnického her *Paní mincmistrová* (převážně) a *Zvíkovský rarášek* a jak již bylo naznačeno v předchozí podkapitole, také z románu Jaroslava Humbergera a patrně také z již existujícího scénáře Felixe de la Cámery. Nepominuli ani Dačického literární dílo, v první řadě Paměti, a součástí studia byl také pramenný výzkum v kutnohorském městském archivu a důkladné konzultace s historiky a historiky umění. V knihovně Národního filmového archivu se nachází námět Zdeňka Štěpánka⁴⁶² i technický scénář Otakara Vávry.⁴⁶³

Šestnáctidenního natáčení v barrandovských ateliérech a přímo v Kutné Hoře (natáčelo se v chrámu sv. Barbory, na Vlašském dvoře a v kostele sv. Jakuba) se účastnili i žijící potomci rodu Daczičských z Heslova. Příznačně šlo o bratry Ing. Jana a dr. Mikuláše, přičemž obě tyto postavy jsou součástí scénáře. Mediální ohlas natáčení byl velmi široký, jak dokazuje separát filmu uložený v NFA.⁴⁶⁴ *Cech* byl ve své době nejdražším českým filmem, jeho rozpočet se vyšplhal na 1 600 000 čs. korun,⁴⁶⁵ a setkal se s velmi vřelým přijetím od publika (když se po předchozím zákazu nacisty promítal podruhé v roce 1952, přišlo se na něj podívat 2 miliony diváků) i odborné kritiky – v roce 1939 dostal film odměnu ministra průmyslu, obchodu a živnosti, ještě v roce 1938 bodoval na VI. mezinárodním filmovém festivalu v Benátkách, kde obdržel zlatý pohár LUCE (L'Unione di Cinematografia Educativa). Šlo o nejvyšší ocenění, jehož se do té doby českému filmu dostalo.

⁴⁶² NFA, Zdeněk ŠTĚPÁNEK, *Cech panen kutnohorských*, námět, 1938, S-504-SY.

⁴⁶³ Tamtéž, Otakar VÁVRA, *Mikuláš Dačický z Heslova. Bohatýrská komedie o pití a milování*, technický scénář, 1938, S-504-TS.

⁴⁶⁴ Tamtéž, *Cech panen kutnohorských*, separát k filmu, IIf-3917.

⁴⁶⁵ Podle Česko-Slovenské filmové databáze, <https://www.csfd.cz/film/9444-cech-panen-kutnohorskych/zajimavosti/?type=film> [cit. 23. 7. 2017].

Premiéra filmu, jehož děj či obsazení plejádou předních českých meziválečných hereckých hvězd zde jistě není nutné představovat,⁴⁶⁶ se konala 16. 9. 1938,⁴⁶⁷ tedy v době více než dramatické. A protože film bývá svědectvím nejen o době, o které vypráví, ale přizpůsobuje se době, ve které je vyprávěn (není-li tomu spíše naopak), obsahuje také *Cech* mnoho narážek na aktuální společensko-politickou situaci v Československu. Nacionálního vyznění filmu si velmi dobře povšiml Ivan Klimeš⁴⁶⁸ a označil jej za „filmový protestsong“. Mikuláš Dačický z Heslova je zde zobrazen jako muž v nejlepších letech zastávající českou pravdu (s odkazem na evangelickou tradici pocházející od Jana Husa) a chudé, avšak vždy a za každou cenu poctivé havíře. Ti jsou utiskováni bohatými „cizáckými“ podnikateli nebo spíše podvodníky, kteří odíráním a nepoctivým jednáním získávají prospěch pro vlastní osobu a kutnohorské doly, potažmo celou českou zemi, bezohledně plundrují. Do pozice spravedlivé „vichřice“, která má vyhnat cizáky z města, se pasuje právě hlavní hrdina, jehož ušlechtilá a vysoce charakterní podstata se ve filmu postupně odhaluje. Dačický tak není ani tak bouřlivákem a zhýralcem, jako spíše bojovníkem za právo a správnou – tedy především českou a s mnohem menším důrazem také evangelickou – věc. Je oslovován „pane rytíři“ (ačkoli mu tento titul nenáležel), provokativně kouří podle nejnovější módy dýmku (třebaže o tom neexistuje žádný doklad), jeho sluha Očko sepisuje seznam kutnohorských panen ochotných se Dačickému vzdát (přestože tento soupis měl na svědomí Jan z Buřetína k roku 1577)⁴⁶⁹ a důležitou roli v příběhu sehrává také pověstný sodomský prsten, kterému se ve filmu dostalo fyzické podoby. Zda odpovídá dobovému popisu („s nádobkou ženskou vespod“) či ne, nechť posoudí každý sám. Tyto a mnohé další detaily i mnohem podstatnější charakteristiky pocházející nikoli z reálného, ale z „druhé“ života Mikuláše Dačického z Heslova jsou díky filmu *Cech panen kutnohorských* zakonzervovány v povědomí jeho diváků.

---

⁴⁶⁶ Kol. aut., *Český hraný film II, 1930–1945*, Praha 1998, s. 52–53. Zde i soupis související literatury a pramenů. Fotografie z filmu například v propagační brožuře Lucernafilmu: *Cech panen kutnohorských. Bohatýrská komedie o pití a milování*, Praha 1938.

⁴⁶⁷ Stejným dnem je datován cenzurní lístek vydaný Ministerstvem vnitra Československé republiky (za ministra podepsán Dohnálek). NA Praha, fond Cenzurní sbor kinematografický při Ministerstvu vnitra, Praha (MV-FC), 1919–1940, kart. 220, Cech panen kutnohorských, cenzurní lístek. Mladistvé osoby do 16 let neměly podle cenzurního lístku na tento film přístup. O cenzurní lístek bylo požádáno 8. 9. s tím, že snímek se ucházel o označení „kulturně-výchovný“ s odkazem na povahu a mezinárodní úspěch filmu. Všichni posuzovatelé (5 osob) se však shodli na vyloučení mladistvých do 16 let a označení *Cechu* odmítli udělit. Tamtéž, fond Cenzurní sbor kinematografický při Ministerstvu vnitra, Praha (MV-FC), kart. 198, č. 1090, Cech panen kutnohorských, cenzurní spis.

⁴⁶⁸ Ivan KLIMEŠ, *Cech panen kutnohorských z hlediska nacionálního. Svědectví dialogů*, in: Nacionalismus a film. Morava ve filmu. Sborník příspěvků z konference Nacionalismus a film, Olomouc 2002, s. 79–88.

⁴⁶⁹ Čeněk ZÍBRT, *Řády a práva starodávných pijanských cechů a družstev kratochvilných v zemích českých*, Praha 1910, s. 91–92.

„Druhého života“ filmu *Cech panen kutnohorských* si ve své studii věnované rudolfínské době v českém historickém filmu povšimla Marie Koldinská.⁴⁷⁰ Po skončení druhé světové války a nástupu komunismu v Československu bylo třeba zatlačit do pozadí národnostní ideologii, kterou film nesl, a naopak vyzdvihnout tematiku sociální. Proto byl hned na začátek snímku zařazen vysvětlující komentář tohoto znění: „Tento film byl natočen v roce 1938, v době vyvrcholení předmnichovského mezinárodního politického napětí. Měl tehdy posílit vědomí českých a varovat před zrádci a zaprodanci z vlastních řad. [...] Děj filmu zasazený do hutnického města Kutné Hory, je nesen kladným poměrem autorů k vykořisťovaným horníkům, kteří se bouří proti panským drábům, sloužícím zájmům cizí šlechty a dvorské byrokracie.“

5.2.3. Další

Podle Filmové databáze (www.fdb.cz) byla v roce 1974 televizně zinscenována opera Vítězslava Nováka zkomponovaná podle textu Ladislava Stroupežnického *Zvíkovský rarášek*.⁴⁷¹ Údajně nejde o kompletní dílo, ale jeho „zkratku“. V režii Evy Sadkové se v hlavních rolích představili Petr Čepek jako Mikuláš Dačický z Heslova, Milena Dvorská coby krásná paní Eliška, Míla Myslíková jako klíčnice Salomena nebo Kateřina Macháčková jako Markéta Zvěřinová.

Rod Daczických z Heslova byl prostřednictvím Mikuláše a Jana svobodných pánů Daczických z Heslova v roce 1966 zapojen také do natáčení dokumentárního filmu tehdy mladičkého studenta DAMU Víta Olmera. Krátkometrážní devatenáctiminutový snímek *Občané s erbem* stručně mapující osudy vybraných příslušníků českých šlechtických rodů v totalitním Československu se zabýval tehdy tabuizovaným tématem uplatnění členů aristokracie na socialistickém pracovním trhu. Získat jejich důvěru přitom bylo pro Olmera poměrně těžké a trvalo téměř rok. Mezi rokem 1968 a 1989 se tento film nikdy nepromítal, Vít Olmer se kvůli němu údajně deset let nemohl postavit ani před kameru, ani za ni.⁴⁷² Mikuláš Daczický ve vzpomínce na svého slavného předka uvádí zajímavou okolnost vážící se k zabití Šťastného Novohradského z Kolovrat – Novohradského vdova, paní Apolena, prý před soudem tvrdila skutečnost, že byl její manžel proboden zezadu, na základě faktu, že Dačický se bil rapírem – mečem, jehož čepel byla po celé délce stejně široká. Otvor měl tedy stejně široký vstup jako výstup. Zda tuto záležitost paní Apolena skutečně tvrdila, či ne, se mi v pramenech

⁴⁷⁰ Marie KOLDINSKÁ, *Rudolfínská doba v českém historickém filmu*, in: Film a dějiny, Praha 2005, s. 162–182.

⁴⁷¹ <https://www.fdb.cz/film/zvikovsky-rarasek/68448> [cit. 22. 7. 2017].

⁴⁷² <https://www.csfd.cz/film/7048-obcane-s-erbem/zajimavosti/?type=film> [cit. 29. 7. 2017].

nepodařilo dohledat. I kdyby to však nebyla pravda, vrhá tento postřeh na průběh osudného souboje opět poněkud jiné, ovšem také problematizující světlo.

5.3. Beletrie

5.3.1. Eduard Herold: Kutná Hora v šestnáctém století

Ze všech uměleckých zpracování postavy Mikuláše Dačického z Heslova je nejstarší a také jedním z nejkvalitnějších projevů vůbec román Eduarda Herolda (1820–1895) *Kutná Hora v šestnáctém století*. Poprvé vycházel na pokračování v časopise Lumír v roce 1860, podruhé jej vydal F. Topič v Praze roku 1929.⁴⁷³ Autor byl především malíř a ilustrátor (vyučoval například kreslení ve šlechtických rodinách), spisovatelství se věnoval až na „druhé koleji“. Inspirací k uchopení Dačického osobnosti mu mohl být pobyt na zámcích Nové Dvory a Kačina, kde učil kreslit tři děti hraběte Jindřicha Chotka. Na Kačině měl možnost studovat bohatou zámeckou knihovnu, odkud mohl čerpat náměty ke svojí budoucí historické tvorbě. Heroldovi je nutné přiznat výjimečnou snahu zachovávat a využívat dobové reálie i skutečné historické postavy, aniž by je výrazně stylizoval podle aktuálních potřeb svého díla. Čtenář tohoto rozsáhlého a velmi propracovaného textu je uveden do dobové atmosféry a prostředí, dostává se mu popisu exteriérů a interiérů, oděvu i vzhledu vystupujících postav. Tu a tam se objevující poznámky pod čarou obohacují tok textu o faktografické detaily a vysvětlivky. Co do vydané literatury mohl přitom Herold vycházet pouze z *Výpisů z Pamětí p. Mikuláše Dačického z Heslova* F. Palackého z roku 1927 a biografie F. B. Mikovce *Mikuláš Dačický z Heslova a na Kbele* z roku 1854; vyloučeno není, že se dostal i přímo k jednomu z rukopisů Pamětí.

Eduard Herold si ze zápisů v Pamětech vybral zmínku k roku 1585 o synu nejvyššího zemského sudího Michala Španovského z Lisova Erichovi, kterému otec bránil ve sňatku s měšťankou, dcerou Matyáše Pekárka, a proto jej uvěznil. Erich však uprchl, podařilo se mu nevěstu unést a odjet s ní na Moravu, kde byli oddáni. Dačický (v románu neobvykle označován též přízviskem Křivoláček) dostal v tomto příběhu roli ochránce, přimluvce a pomocníka mladých milenců. Všeobecně vážený, šlechtitný a poctivý „rytíř“ s mrštným jazykem, upřímný a přímý, vyznávající pravdu a spravedlnost napříč společenskými vrstvami bez ohledu na movitost jednotlivců, si svým chováním získá celou řadu nepřátel, kteří se obávají jak jeho kordu, tak ostrého jazyka, pranýřujícího nepravosti ve městě a charakterové nedostatky jejich

---

⁴⁷³ Eduard HEROLD, *Kutná Hora v šestnáctém století*, Praha 1929.

strůjce. Herold vsadil do roku 1585 i známé napadení Janem Kalivodou, Mirkem a Oldřichem Mírkovými ze Solopisk, při kterém byl Dačický zraněn, i když k této události došlo až o deset let později. Alžběta Mládková v románu vystupuje v roli ženského protějšku – partnera – Mikuláše Dačického, pomocnice a důvěrnice, kterou si již Dačický vybírá jako svoji budoucí ženu. Čtivý a poutavě koncipovaný román Eduarda Herolda s celkem obyčejným a neatraktivním názvem *Kutná Hora v šestnáctém století* založil tradici zobrazování renesančního kutnohorského bouřliváka coby veskrze kladné postavy bojující za dobro a spravedlnost.

5.3.2. Jaroslav Humberger: Mikuláš Dačický z Heslova

Jaroslav Humberger (1902–1945) je autorem románu, který společně s dalšími díly dokládá mimořádnou oblibu adaptací osobnosti Mikuláše Dačického z Heslova ve třicátých letech 20. století. Novinář a spisovatel, autor fejetonů, soudniček, lokálek či reportáží publikovaných především v *Lidových novinách* a *Národním osvobození*, chodil do měšťanské školy v Kutné Hoře. Když si tedy později vybíral hlavní hrdiny do svých životopisných románů, nepřekvapí, že jedním z nich byl – vedle Petra Brandla a Prokopa Diviše – právě pan Mikuláš. Biografické romány jej přitom proslavily, především ten o Petru Brandlovi. Jemu i Dačickému je společná základní charakteristika bouřliváků a pijáků, avšak bez hlubšího psychologického rozboru. Román o Dačickém psal Humberger v letech 1931–1933 v Praze a v Kutné Hoře. Humberger skončil svůj život příliš předčasně kvůli svému židovskému původu. S celou rodinou byl deportován nejprve do Terezína, pak do Osvětimi a nakonec do Dachau, kde pravděpodobně 6. března 1945 zemřel.

Dačický se vrací do Kutné Hory v souvislosti se smrtí svého otce vyučený v ekonomii, právech, literárním umění i latině, hrdý na relativně čerstvě udělené šlechtictví své rodiny. Otcovy smrti velmi želí, protože ho k němu podle Humbergera pojil velmi blízký vztah (a Mikuláš byl samozřejmě Ondřejovým nejoblíbenějším synem) – již nyní si v románu umíní pokračovat v sepisování rodinné kroniky a navázat tak na otcovo dílo. Zatímco Eduard Herold načrtl Dačického problematický vztah s lakomým a přízemním Janem, Humberger si do role nevraživého, vypočítavého, bezcitného a malodušného bratra vybral Václava. Zdrojem rozepří mezi bratry je Mikulášova budoucnost, v níž měl být písařem či jinak užitečným úředníkem. Prchlivý, silný, sverpý Dačický plný živoucí energie však tyto návrhy odmítá se slovy, že jeho životním krédem je užívat dnů plnými doušky. Navazuje první kontakty s opačným pohlavím, nejprve s lehkými ženami, příliš se do těchto vztahů však nevcitňuje. Navenek se chová jako

nespoutaný rváč a pijan, uvnitř se zmítá mezi vírou v Boha a životním cynismem, poznáním pravé lásky a pouhým ukojením smyslů. Nad těmito rozpory však nakonec mávne rukou. Vůči reprezentantům městské i horní správy má velmi přezíravý přístup a nebojí se ho vyjadřovat nahlas – v těchto věcech trvá na poctivosti a spravedlnosti, nicméně jinak se vyznačuje spíše nemorálními postoji. I zde, podobně jako například u Herolda, se objevuje chybné vročení napadení Dačického bratry Mírky ze Solopisk a Janem Kalivodou, které ovšem pocházelo z odborné literatury (viz výše). Průběh sporu o zabití Felixe Novohradského z Kolovrat popisuje Humberger poměrně realisticky, jistě s využitím studie Jaromíra Čelakovského. „Výlet“ do Prahy a setkání s císařem je zde okořeněno tím, že Rudolf II. si nechává vypracovat Dačického horoskop. Mikuláš odmítá přijímat veřejné funkce, ač mu byly nabízeny; s Alžbětou prožívá klidné, ale stále prázdnější manželství. Její smrti však upřímně želí. Humberger sleduje Dačického až do posledních let jeho života, kdy žil v chudobě a stále větším osamění. Ferdinanda II. charakterizuje jako nepřítele českých zemí a dobu po bitvě na Bílé Hoře jako jednoznačnou katastrofu, po které se české země propadly do doby temna. Humbergerův styl je spíše strohý, konkrétní, úderný až suchý, bez jakýchkoli dlouhých popisných pasáží.

5.3.3. Miloš Kareš: *Dáma z obrazu*

Miloslav Kareš (1891–1944)⁴⁷⁴ patří k méně známým českým spisovatelům první poloviny 20. století. Mezi jeho aktivity patřila i literární kritika, ale zejména psaní rozhlasových i divadelních her a operních či operetních libret; díla z oblasti beletrie zaujímají v jeho tvůrčím životě spíše méně významnou pozici. Od dvacátých let byl profesí novinář (nejprve psal pro týdeník *Tribuna*, později působil na volné noze), vyšší úředník tiskového odboru Presidia ministerské rady, šéf slovesného odboru v Radiojournalu a ještě později šéf tamějšího literárně-dramatického oddělení. Do jeho kompetence tak spadal dohled nad veškerým mluveným kulturním obsahem vysílání. Angažoval se nejen coby autor rozhlasových her a jejich režisér, ale výrazně přispěl k vývoji československé rozhlasové hry. Z Československého rozhlasu byl Kareš odvolán v roce 1942 a ve stejné době vyšla také jeho jediná prozaická kniha *Kouzelné zrcadlo*⁴⁷⁵ obsahující dvě historická romaneta z rudolfínské doby. Zatímco první z nich pracuje s osobností Šimona Lomnického z Budče, druhé z nich (*Dáma z obrazu*) využívá charismatu Mikuláše Dačického z Heslova.

⁴⁷⁴ Vladimír FORST a kol., *Lexikon české literatury 2/II*, Brno 1993, s. 670–671; Milan POKORNÝ, *Báječní muži s mikrofonem*, Praha 2008, s. 149–159; http://www.rozhlas.cz/srt/99osobnosti/_zprava/kares-milos-phdr—530688 [cit. 23. 7. 2017].

⁴⁷⁵ Miloš KAREŠ, *Kouzelné zrcadlo*, Praha 1944.

Děj drobného žánru se silnými prvky červené knihovny se odehrává v autorově současnosti na blíže neurčeném českém hradě, na který je hlavní hrdina – vypravující příběh v Ich formě – pozván svými přáteli a především zdejší hradní paní. Romantická atmosféra jeho komnaty jej inspiruje k večerní četbě Dačického Pamětí. V noci se mu zdá sen, ve kterém z na stěně visícího obrazu vystoupí krásná žena a dovolí mu, aby se s ní intimně sblížil. Poté mu prozradí svůj životní příběh: čtenář se tak dozvídá, že to není nikdo jiný než Apolena Kolovratová z Lichtenburka, manželka zabitého Felixe, dávná milenka a později zarytá odpůrkyně Mikuláše Dačického. Apolenu coby čerstvě vdanou ženu spatřil Dačický v Kutné Hoře a začal se jí úspěšně dvořit. Klamaný manžel se však o všem dozvěděl a kvůli své manželce vyvolal známý spor v krčmě U Svobodů, čímž pro něj příběh skončil. Protože však Apolena uviděla Dačického, jak líbá jinou ženu, nechala jej vsadit do vězení; využila při tom křivého svědectví Matěje (Matouše) Salavy z Lípy, který se o Apolenu také ucházel. Po svém propuštění zamíří Dačický rovnou do stejné krčmy, ve které potkáva Salavu. V nastalém souboji jej téměř zabije, zasahuje však Apolena prosící o jeho život. Mikuláš hrdě odchází jako faktický i morální vítěz a ostatní si uvědomí, že je zcela zahanbil. Děj se poté vrací zpět do současnosti, dáma zaujme opět svoji pozici v obraze, ze kterého předešle vystoupila jen proto, že se hlavní hrdina velmi podobal Mikulášovi Dačickému. Otevřený konec, typický pro tento literární žánr, plyne z nejistoty hlavního hrdiny, zda se jednalo o sen anebo skutečnost – Apolena, se kterou strávil tak příjemné noční chvíle, byla totiž nápadně podobná tamější hradní paní.

Dáma z obrazu se vyhýbá jakémukoli politickému zabarvení, což odpovídá životnímu postoji jejího autora, ve kterém zůstával zcela apolitický. Kareš se pokusil vysvětlit dlouhotrvající Dačického soudní stíhání velmi jednoduchou psychologickou příčinou – nešťastným románkem. Dačický je vykreslen velmi pozitivně – v první řadě jako statečný, hrdý a ušlechtilý zastánce všech chudých a utiskovaných. Jeho jedinou charakterovou „vadou“ je příchýlnost k opačnému pohlaví. Karešovo romaneto není velkým klenotem na koruně české literatury, na druhé straně obsahuje smyšlený, ale jeden z psychologicky nejpropracovanějších přístupů k osobnosti Mikuláše Dačického z Heslova.

5.3.4. R. F. Šimek: Rytířská sláva

Rudolf František Šimek (1906–1962) neměl ke kutnohorskému kraji bližší osobní vztah jako jiní autoři, protože pocházel ze severní Moravy – narodil se v Dalkovicích a jeho otec byl knihkupcem ve Vítkovicích. Celý život zůstal svému rodnému regionu věrný a věnoval se mu

i ve svých literárních dílech – kromě jiného je autorem próz s báňskou, hutnickou či dělnickou tematikou nebo básní o Ostravě a jejím okolí. Románem *Rytířská sláva*,⁴⁷⁶ vydaným v Ostravě roku 1948, se Šimek vypravil mimo svůj rodný kraj a své obvyklé téma vstříc poutavým životním osudům Mikuláše Dačického z Heslova. Vznikl román rozdělený do pěti „obrazů“, volně na sebe navazujících, zobrazujících Dačického v různých fázích jeho života.

Hlavní hrdina předstupuje před čtenáře jako rozjařený a zpitý flamendr, který se vrací z hospodské veselice kutnohorskými ulicemi do domu svého bratra Jana, kde žije. Brzy se však ukáže, jak vzácným člověkem s čistou duší Dačický je. Bez ohledu na své vlastní pohodlí okamžitě spěchá na pomoc v dolech zavaleným horníkům, jednoho z nich osobně vytahuje z jámy, poskytuje mu první pomoc, odnáší ho domů a dobrým slovem povzbuzuje jeho nešťastnou manželku. Vzhledem k Šimkovým „ostravským“ zájmům můžeme právě tento moment označit za jednu z hlavních inspirací pro výběr osobnosti Mikuláše Dačického. Dačický nečiní rozdíl mezi chudými a bohatými, soucítí s chudými a zastává se utiskovaných a těžce pracujících horníků. Pomáhá mladému zamilovanému páru, ačkoliv sám prožívá „velkou, čistou“ a zároveň nešťastnou lásku ke své švagrové, manželce necitelného a lakotného bratra Jana. Je vzdělaný (školený v Praze i v klášteře), starostlivý hospodář, nebojácný rytíř a veskrze kladný hrdina, kavalír chovající nepokrytou úctu a obdiv k ženám (které jej všechny milují, samy a upřímně se mu vrhají do náruče), avšak chovající hluboko ve svém srdci milostný žal. Havířů se zastává i před samotným císařem, jemuž se zpovídá a tráví s ním audienci plnou porozumění zejména z Rudolfovy strany. Císař Dačickému závidí jeho svobodu, vyjadřuje mu veškerou svoji podporu, posiluje jej v boji proti omezeným kutnohorským správcům věcí veřejných a ustavuje jej jakýmsi neoficiálním dohlížitelem nad blahem města Kutné Hory. Ve stáří je Dačický moudrým, zpytavým a kajícím se nemocným člověkem, vzpomínajícím na své mládí a obávajícím se o osud města. Šimek vybudoval Dačickému nekritický pomník plný patosu a fatalismu, představující jej jako posledního spravedlivého obhájce pravdy, lásky, spravedlnosti a poctivosti.

5.3.5. Vojslav Krejčí: Divoký Mikuláš

Nepodařilo se bohužel zjistit, ve které době psal Vojslav Krejčí svůj román *Divoký Mikuláš*. Mohl vzniknout již v průběhu třicátých nebo čtyřicátých let, kdy vyšly i jiné texty tohoto autora, nicméně k jeho vydání došlo až v roce 1971 v nakladatelství Práce v rámci knižnice Románové

---

⁴⁷⁶ Rudolf František ŠIMEK, *Rytířská sláva: Románové mezihry (ze života pana Mikuláše Dačického z Heslova)*, Ostrava 1948.

novinky.⁴⁷⁷ Styl jazyka podle mého názoru odpovídá spíše době přímo předcházející vydání. Na obálce knihy se nachází ilustrace rozjařeného Mikuláše Dačického, rozšafně sedícího na hospodské lavici, na klíně s rozesmátou dívkou a v levé ruce s pozdvihnutým korbelem. Děj se začíná odvíjet v roce 1577 v době Mikulášova druhého pobytu v kladrubském klášteře, kde se mladému erbovnímu měšťanovi nedostává ani tak hlubokého vzdělání jako epikurejských myšlenek přímo z úst opata Wrona z Dorndorfu. Po návratu do Kutné Hory se Mikuláš, pln mladické nerozvážnosti, pouští do nevázaných nočních dobrodružství se svými přáteli, přičemž si za terče svého posměchu a žertíků vybírá sice vážené spoluobčany, na druhou stranu takové, kteří proklamují svoji ctnost a počestnost, zatím však pokrytecky skrývají své vlastní hříchy. Krejčí atraktivně vykresluje každodenní život na kutnohorských ulicích a v domácnostech a používá při tom zápisy v Pamětech se skandálním přesahem. Vzniká tak pestrá a zábavná mozaika, která ale neposouvá příběh samotný nijak dopředu. Mikuláš vesele běhá za ženskými, u jedné je dokonce přistihnut in flagranti a prchá zcela nahý kutnohorskými ulicemi, za okamžik však plane láskou pro některou jinou sličnou tvář. Bezstarostný, nestálý, nezkrotný Dačický bez svědomí a myšlenek na svoji budoucnost. Mor a věznění brzdí jeho rozlet, ale ne na příliš dlouho. Z vojenské výpravy do Uher se vrací v horečkách, sužován blíže nespecifikovanou nemocí, a nad jeho dalším osudem se vznáší předzvěst smrti. Veškerá nebezpečí, která mu hrozí, včetně právního postižení kvůli zabití Felixe Novohradského z Kolovrat, se mu však vyhýbají, aniž by se o to Dačický výrazněji přičinil. Tak románová mozaika dospívá ke svému konci, na němž Dačický dělá tečku za svojí minulostí „vplutím do manželského přístavu s Alžbětou Mládkovou“, aniž jsou ovšem hlouběji zkoumány jeho vnitřní pohnutky. *Divoký Dačický* Vojslava Krejčího vychází pouze ze skandálních vlastností Mikuláše Dačického a provází čtenáře jeho životem velmi povrchně. Politicko-společenské názory, případně často proklamovaný soucit s chudými horníky a aktivní odpor vůči městské i horní garnituře, náboženské a nacionální myšlení zde nedostávají prostor. *Divoký Dačický* je spíše lehkou literaturou, bez ambicí proniknout do hlubších souvislostí a psychologických pochodů lidí žijících v renesanční Kutné Hoře.

5.3.6. Další

Poměrně realistický, ale tím zcela odlišný a ve společnosti ostatních sekundárních zpracování tudíž paradoxně velmi originální obraz Mikuláše Dačického z Heslova vytvořil ve své

---

⁴⁷⁷ Vojslav KREJČÍ, *Divoký Mikuláš*, Praha 1971.

historické miniatuře historik a spisovatel Josef Lacina (1850–1908), publikující beletristická díla pod pseudonymem Kolda Malínský. V roce 1892 mu vyšla v periodiku *Švanda dudák* humorná skica vycházející z reálií v Dačickém Pamětech: *Pan Abrham*.⁴⁷⁸ „Že by pan Mikuláš pro pěknou tvář na noční dobrodružství se vydal, o tom [Jan] pochyboval, ten měl své Alžběty až po krk, pro dobrý truňk by táhl třebas až do Uher [...]. Pro bujnou krev už dostal dost ran, ale pro frej ještě ani jediné.“⁴⁷⁹ Dačický je v krátkém humorném dílku vedlejší postavou, pravým „kamarádem z mokré čtvrti“ s nesporným talentem skládat posměšné básničky, výtržníkem, rušitelem nočního klidu a opilcem se sklony k vandalství. Lacina jej využil coby doprovodnou postavu nezasahující nijak zásadně do děje a nepoužil žádnou z Dačického obvyklých charakteristik, obušujících hrany důsledků jeho veselého nočního života plného opojných nápojů a skandálního chování na kutnohorských ulicích.

O dětství Mikuláše Dačického z Heslova toho není mnoho známo a veškeré výklady včetně této práce se pohybují spíše na poli pravděpodobných spekulací. To ovšem nebránilo Luboši Y. Koláčkovi, aby Dačického zařadil do své populárně-naučné publikace *Špatní žáci, rebelové a jiní géniové: neslavná mládež slavných*⁴⁸⁰ do společnosti Boženy Němcové, Alberta Einsteina, Walta Disneyho, Václava Havla, Karla Gotta či Jaromíra Jágra. Šestistránkový medailon s podtitulem „Propil se k literatuře“ tvrdí celou řadu šťavnatých, ale zcela nepodložených či úplně nepravdivých skutečností: například že Dačický měl překrásné dětství, ale začal zanedbávat vzdělání ve prospěch hýření, protože jej otec jako nezdárného synka odvezl do Kladruhu „na převýchovu“, že mezi jeho záliby patřily karetní hry, ženy se mu samy nabízely, že Šťastný Novohradský byl zabit ranou přímo do srdce, že byl předveden před Rudolfa II. v řetězech a podobně. L. Y. Koláčkovi se podařilo na malém prostoru mimoděk zdůraznit hlavní stereotypy vážící se k Dačického postavě a zakonzervovat je.

5.4. Hudebně-dramatická díla

5.4.1. Vítězslav Novák: Zvíkovský rarášek

Více než dvě desetiletí po smrti Ladislava Stroupežnického sáhl k jeho literárnímu odkazu jeden z nejvýraznějších českých hudebních skladatelů konce 19. a první poloviny 20. století. Čtyřicetiletý Vítězslav Novák (1870–1949) zažíval v desátých letech 20. století vrcholné

⁴⁷⁸ Kolda MALÍNSKÝ, *Pan Abrham*, *Švanda dudák* 11, červenec 1892, č. 7, s. 104–122.

⁴⁷⁹ Tamtéž, s. 115.

⁴⁸⁰ Luboš Y. KOLÁČEK, *Špatní žáci, rebelové a jiní géniové: neslavná mládež slavných*, Brno 2009, s. 34–39.

období své tvorby, které však dosud nebylo ověřeno snad nejnáročnější hudební formou – operou. Konečně mezi listopadem roku 1913 a polovinou roku 1914, po několika neuskutečněných plánech, vznikla jako 49. opus skladatele komická opera (podle názoru Anny Hostomské spíše hudební veselohra)⁴⁸¹ o jednom jednání na původní text Ladislava Stroupežnického: *Zvíkovský rarášek*. Novák znal hrad Zvíkov od dětství a měl toto místo velmi rád, proto zamýšlel zhudebnit právě tento námět již delší dobu – první, avšak bezvýsledný pokus se měl odehrát již v roce 1895.⁴⁸² Podle slov samotného skladatele přistoupil k práci v období, jež pro něj bylo šťastné i z hlediska soukromého života – byl čerstvě ženatý a narodil se mu syn. Hudební vědci nacházejí bezstarostnost, štěstí a tvůrčí sebevědomí autora právě v partituře *Zvíkovského raráška*, totiž díky rytmicky živým, parodickým, groteskním, neproblematickým a dobromyslným hudebním prostředkům.⁴⁸³ Zvláštností této opery je fakt, že jako libreto byl použit původní, nijak nezměněný činoherní kus. Tímto postupem vznikly před *Raráškem* pouze dvě jiné opery – *Její pastorkyňa* Leoše Janáčka a *Poupě* Otakara Ostrčila. Premiéra (sdílená se *Zkouškou na operu* Alberta Lortzinga) se konala až 10. 10. 1915 na prknech Národního divadla. Prodleva mezi vznikem a uvedením díla byla způsobena nepříznivou politickou a válečnou situací v zemi.

Zpívající frejř Mikuláš Dačický z Heslova byl přijat spíše rozpačitě až negativně – nejhlasiťejším kritikem byl Zdeněk Nejedlý, srovnávající *Raráška* s ideálem smetanovské komické opery. Přesto se však toto dílo stalo nejen druhou nejhranější Novákovou zpěvohrou, ale také jednou z nejhranějších českých oper vůbec (zejména v meziválečném období).⁴⁸⁴ Původní inscenace z roku 1915 byla obnovena v roce 1920, nově nastudována souborem Národního divadla byla v letech 1930, 1944 a 1945 (obnovena 1949). Poslední zmiňovaná inscenace se hrála třináct let, naposledy pak 15. 11. 1958.⁴⁸⁵ V hlavních rolích se vystřídala plejáda legend české opery první poloviny 20. století – například Eduard Haken, Beno Blachut, Karel Kalaš, Marie Podvalová, Marie Tauberová či Marie Šubrtová.

Oblíbené opery se chopila i jiná česká divadla – například Severočeské národní divadlo Liberec a Divadlo F. X. Šaldy Liberec (v Liberci byla opera uvedena dosud naposledy, v roce 1982), Krajské oblastní divadlo v Plzni a Divadlo J. K. Tyla Plzeň, Krajské oblastní divadlo Jihlava – Horácké divadlo, Slezské divadlo Zdeňka Nejedlého Opava, Divadlo Oldřicha Stibora Olomouc, Státní divadlo v Brně, Státní divadlo v Ostravě či Slovenské národní divadlo

---

⁴⁸¹ Anna HOSTOMSKÁ, *Opera. Průvodce operní tvorbou*, Praha 1959, s. 704.

⁴⁸² Vladimír LÉBL, *Vítězslav Novák. Život a dílo*, Praha 1964, s. 164–165.

⁴⁸³ Tamtéž, s. 165.

⁴⁸⁴ Tamtéž, s. 170.

⁴⁸⁵ <http://vis.idu.cz/ProductionDetail.aspx?id=27596&mode=0> [cit. 16. 7. 2017].

v Bratislavě, které hru v roce 1929 představilo na zájezdě ve Vídni. Operně zpracovaná postava Mikuláše Dačického kopírující koncept Ladislava Stroupežnického tak byla představena tisícům diváků po celém Československu. *Zvíkovský rarášek* byl pro svoji krátkou duratu kombinován s jinými operami, podobně jako v činohře s jinými hrami: společnost mu dělaly například *V studni* Viléma Blodka, *Poupě* Otakara Ostrčila, *Cesta oknem* Karla Kovařovice, *Manželské kontrapunkty* Jiřího Pauera, *Veselohra na mostě* Václava Klimenta Klicpery či balet *Nikotina*.

Československý rozhlas pořídil dvě dosud nevydané nahrávky Novákova *Zvíkovského raráška*: první v roce 1950 (byla rekonstruována roku 2005) za doprovodu Pražského rozhlasového orchestru řízeného Františkem Dykem, druhou v roce 1962 (rekonstrukce 2009) s týmž tělesem za vedení Josefa Hrnčíře.

5.4.2. Leoš Janáček: *Paní mincmistrová*

Po Vítězslavu Novákovi zaujal Stroupežnického text, tentokrát však nikoli *Rarášek*, ale *Paní mincmistrová*, dalšího velikána české hudby první poloviny 20. století, ne-li osobnost nejvýraznější – Leoše Janáčka. Po roce 1904, kdy dokončil operu *Osud*, začal tento představitel české hudební moderny skicovat jednu ze scén podle Stroupežnického textu, který však poměrně výrazně proškrtával.⁴⁸⁶ Podle Miloše Štědrone se Janáček zaměřil na tuto tematiku z toho důvodu, že byl již unaven venkovským a městským verismem, kterému se věnoval v předchozích opusech. *Paní mincmistrová* byl staročeský, historizující námět zdůrazňující český jazyk 16. století, instituce státní správy a mentalitu tehdejšího obyvatele měst. Janáčkovi vyhovoval recitativní charakter textu, který se výrazně promítal i do zvolených hudebních prostředků zamýšlené konverzační opery. Můžeme jen litovat, že toto dílo jeho autor nikdy nedokončil – zůstalo jen u základně rozpracovaných skic úvodní scény. Muzikologie soudí, že se tak stalo kvůli povaze textu, množství dobových historických reálií a stále častěji se objevující fádnost a stereotyp.⁴⁸⁷ Leoš Janáček od operního zpracování osobnosti Mikuláše Dačického z Heslova upustil, aby se mohl věnovat jiné legendární postavě a zkomponovat slavné *Výlety páně Broučkovy*.

5.4.3. Miloš Machek & Miloš Slavík: *Mikuláš Dačický z Heslova*

---

⁴⁸⁶ Miloš ŠTĚDRONĚ, *Janáčkovy operní torzo Paní Mincmistrová*, Musicologica Brunensia 45, 2010, č. 1–2, s. 223–250.

⁴⁸⁷ Tamtéž, s. 223–224.

„V zemi české, slavné zemi Mistra Jana z Husince a Žižky, bude tenkrát dobře, až dědici a vlastníci této země budou sobě sami vládnout, až nebude v ní cizáků, kteří národ okrádají a k záhubě přivádějí. [...] Havířstvo a všechen lid bude stát jako jeden a žádní zlí duchové světa vezdejšího nepřemohou národ sjednocený a silný.“⁴⁸⁸ Tak hovoří Mikuláš Dačický z Heslova v závěrečném melodramu romantické zpěvohry o třech jednáních skladatele Miloše Machka (1923–1999)⁴⁸⁹ a brněnského herce, režiséra a libretisty Miloše Slavíka (1922–1987) *Mikuláš Dačický z Heslova*, která nesla původní název *Dvě lásky pana Dačického*.⁴⁹⁰ Vzhledem k obsahu citace nepřekvapí, že operetní kus vznikl v padesátých letech 20. století – premiéra se odehrála 30. 10. 1954 ve Státním divadle v Brně (v budově Divadla Na hradbách).⁴⁹¹ O dva roky později byla hra inscenována operním souborem Krajského oblastního divadla České Budějovice (premiéra 8. 4. 1956).⁴⁹² Libreto obsahuje přesné anebo mírně upravené citace z Dačického básní

Mikuláš Dačický v pojetí padesátých let je odhodlaný vlastenec, poctivý „rytíř“ a ohnivý bojovník za pravdu, stojící v přímém protikladu k úzkoprsým a pokryteckým kutnohorským konšelům a katolickým reformátorům, kteří vedou město a potažmo celou zemi do bezútěšného období temna. Děj se odehrává v roce 1590 v Kutné Hoře. Slavík si postavy dílem vymyslel, dílem použil historické osobnosti, které vybral z Pamětí (nejvyšší mincmistr Karel z Biberštejna, Kryštof Puc/Putz, Jan Vodňanský, Alžběta Mládková, Martin Kochan, Václav Šatný z Olivetu ad.). Vztah mezi Alžbětou a Dačickým je naznačen již od začátku hry – Dačický se přiznává, že právě panna Mládková je jedinou ženou, kterou neklame, a také jeho jedinou láskou – kromě pravdy ovšem. Alžběta se však zdráhá, neboť si uvědomuje Mikulášovu prostopášnost a špatnou pověst a bojí se dát najevo své vřelé city. Slavík tedy poskytuje Dačickému možnost prokázat, že stojí na správné straně pomyslné barikády a zaslouží si Alžbětinu lásku – na straně práva, spravedlnosti a české (evangelické) pravdy, která je vlastní kutnohorským havířům. Nepřáteli jsou prodejní a nespolehliví, nakonec však spíše neschopní Vlaši a především německý šmelcír Kryštof Putz. Napůl česky a napůl německy hovořící postava má ve hře i komickou úlohu, protože jeho způsob vyjadřování, ve kterém střídá výrazy

---

⁴⁸⁸ *Mikuláš Dačický z Heslova*, divadelní program, České Budějovice 1956.

⁴⁸⁹ V Cibulkových seznamech je veden jako tajný spolupracovník-agent StB, ev. č. 17567, krycí jméno Gerschwin. www.cibulka.cz [cit. 19. 7. 2017].

⁴⁹⁰ Miloš SLAVÍK, *Dvě lásky pana Dačického*, Brno, nedat. Text je dostupný v Knihovně Divadelního ústavu v Praze, sign. P4683. Zde se nachází i identický text zpěvohry pod titulem Miloš MACHEK – Miloš SLAVÍK, *Mikuláš Dačický z Heslova*, Praha 1956, sign. A6201.

⁴⁹¹ <http://vis.idu.cz/ProductionDetail.aspx?id=36295&mode=0> [cit. 19. 7. 2017].

⁴⁹² <http://vis.idu.cz/ProductionDetail.aspx?id=30260&mode=0>;

<https://www.jihoceskedivadlo.cz/archiv/porad/1045-mikulas-dacicky-z-heslova> [cit. 19. 7. 2017].

z obou jazyků, působí směšně. Dačický se přátelí s havíři, kteří se bouří proti zlodějům škodícím kutnohorskému hospodářství – zejména proti rychtáři a Putzovi – a ve finále hry je vede na Vlašský dvůr v čele shromáždění, které napравuje nepravosti – podvodník Kryštof Putz a nepoctivý a nečestný rychtář jsou odhaleni, nespravedlivě stíhaný havíř je osvobozen. Vítězným činitelem je zde především lid, jehož je Dačický reprezentantem a zastáncem. Závěrečný Mikulášův melodram je obdobou monologu z *Cechu panen kutnohorských*, obohacený o proletářské myšlenky: „Havířstvo a všecken lid budou stát jako jeden a žádní zlí duchové, světa vezdejšího, nepřemohou národ sjednocený a silný. Pak nebude hádek o víru a náboženství, hádek o kus chleba, který tato krásná země rodí a potomci slavných Husitů šťastně a spokojeně žítí budou – v lásce a svornosti...”⁴⁹³

5.4.4. Lubomír Veteška & Eva Pospíšilová: *Rebel*

30. 6. 1991 premiérovalo jedno z prvních českých muzikálových divadel CANTUS NOVA v Mahenově divadle Brno muzikál s příznačným názvem *Rebel*. Hudbu k němu složil skladatel a zároveň ředitel tohoto nového divadla Lubomír Veteška (1934–2004) na libreto textařky Evy Pospíšilové.⁴⁹⁴ Hudebně-dramatické dílo posunulo osobnost Mikuláše Dačického z Heslova na zcela nový druh podia – muzikálové až pop-operní, jak recenzentka toto představení označila.⁴⁹⁵ *Rebel* se hrál kromě Brna také v Břeclavi, v pražském Hudebním divadle Karlín a v Divadle ABC, dohromady však nešlo o více než 10 repríz. Jednalo se však na svoji dobu o experimentální, velmi zajímavě a co do hudební, textové i instrumentační složky výjimečně kvalitně zpracované dílo (bylo komponováno a instrumentováno tzv. broadwayským stylem), které naznačovalo nový směr v koncepci českých muzikálů, dosud vůbec či jen velmi málo reflektujících světové tendence tohoto žánru.⁴⁹⁶ Jedním z takových projevů byla například téměř úplná absence mluveného slova, které se povětšinou omezovalo jen na recitativy – většina dění se tedy odehrávala za doprovodu hudby (tuto skutečnost nicméně označila recenzentka Jana Machalická za škodlivou, neboť podle jejího názoru ubírala sledu děje na dramatickosti). *Rebel* byl v roce svého vzniku vydán na MC, a to v české a německé verzi.⁴⁹⁷ V plánech

⁴⁹³ M. SLAVÍK, *Dvě lásky pana Dačického*, s. 90.

⁴⁹⁴ Životní data se nepodařilo zjistit.

⁴⁹⁵ Jana MACHALICKÁ, *Rebel Mikuláš Dačický?*, Občanský deník 2, 11. 9. 1991, č. 212, s. 5.

⁴⁹⁶ Jedna z písní muzikálu *Rebel* (píseň Lucky „Jednou strávím den“ se nachází na:

<https://www.youtube.com/watch?v=eG1KWOKwTq4&feature=youtu.be> [cit. 19. 7. 2017].

⁴⁹⁷ Česká verze se natáčela v soukromém studiu na Kociánce v Brně, německá verze v Českém rozhlase Brno.

CANTUSu NOVA bylo vyvézt postavu Mikuláše Dačického z Heslova také do Německa, avšak aktuální finanční a organizační situace soukromého divadla tyto pokusy ukončila.⁴⁹⁸

Mikuláš Dačický se v příběhu s mravokárnými prvky dostává do sporu s pokryteckými měšťany a z nepříznivé situace se dostává až díky zásahu císaře Rudolfa II., který působí coby *deus ex machina*, napravující krizové směřování děje díky svému společenskému nadhledu. Jednotlivé obrazy se odehrávají v krčmě, na mýtině, na kutnohorském náměstí, v městském vězení a nakonec opět před kostelem. Většina vystupujících postav byla pro muzikál vymyšlena;⁴⁹⁹ tvůrci nezamýšleli vytvořit jakoukoli rekonstrukci života Mikuláše Dačického z Heslova či jeho pomyslný pomník. Více než historizujícím představením měl být *Rebel* a jeho příběh odrazem života hudebního skladatele – rebela – Lubomíra Vetešky v období totality, a to se silným politickým podtextem. Veteška spolu s libretistkou chtěli nastavit zrcadlo totalitnímu režimu, represím zasahujícím přímo do umělecké svobody člověka, nelidskému zacházení s politicky „nepřizpůsobivými“ lidmi a vystavit toto rebelství na odiv. Nadčasová myšlenková náplň akcentující morální zásady a společenská pravidla (lež, pravda, krutost, láska apod.) byla přitom zasazena do zcela jiného příběhu renesanční Kutné Hory a jejího nejslavnějšího a nejbouřlivějšího obyvatele. Libreto muzikálu *Rebel* se mi od tvůrců bohužel nepodařilo získat.

5.4.5. Další

Jen velmi volnou a spíše tušenou souvislost s dílem Mikuláše Dačického z Heslova má písňový cyklus s doprovodem klavíru Jaroslava Doubravy (1909–1960)⁵⁰⁰ nazvaný příznačně *Prostopravda*. Skladatel se rád a opakovaně inspiroval historickými a lidovými tématy – texty 10 písní patřících do jeho *Prostopravdy* pocházejí taktéž z lidové poezie. Mají povětšinou vtipnou pointu, upozorňují na sociální nerovnosti ve společnosti a žertují na téma chudoby. Pěvecký part je komponován velmi jednoduše a zpěvně. Dílo bylo vytvořeno v roce 1952 a ještě v tomtéž roce natočeno Českým rozhlasem (vydalo Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění v Praze 1953).⁵⁰¹ Spojitost s kutnohorským bouřlivákem by snad mohla mít

⁴⁹⁸ Osobní sdělení Romana Konůpky, asistenta dirigenta muzikálu *Rebel* [19. 7. 2017]. Na tomto místě se patří poděkovat panu Konůpkovi za poskytnuté informace a veškerý entuziasmus při vzniku i inscenování muzikálu *Rebel*.

⁴⁹⁹ Kompletní obsazení: <http://vis.idu.cz/ProductionDetail.aspx?id=7329&mode=0> [cit. 19. 7. 2017].

⁵⁰⁰ Jaromír HAVLÍK, *Jaroslav Doubrava. Skladatel v sevření dvou totalit*, Praha 2002.

⁵⁰¹ Heslo *Doubrava, Jaroslav*, Český hudební slovník osob a institucí, dostupné online: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=7705 [cit. 19. 7. 2017].

píseň „Tak – nebo tak“, ve které se zpívá o Kutné Hoře, anebo závěrečná „Pijácká“, jde však o velmi volnou interpretaci. V případě tohoto díla lze říci, že si jeho autor od Mikuláše Dačického z Heslova vypůjčil pouze název.

5.5. Potravinářství a restaurátérství

Vzhledem k celoživotnímu zaujetí Mikuláše Dačického z Heslova v dobrém a také nadměrném pití a legendě, která se k němu během staletí vytvořila, nikterak nepřekvapí, že se jeho jméno stalo obchodním artiklem v oblasti restaurátérství. V Praze na Smíchově (Viktora Huga 2) je provozována stylová restaurace „U Mikuláše Dačického“. Nepodařilo se mi zjistit historii tohoto podniku a podněty, které k jeho zřízení vedly, avšak vnitřní interiér je i na pouhý pohled již letitý.⁵⁰² Výzdoba stejně jako nabídka se nesou ve staročeském historizujícím stylu – zdi jsou obloženy masivním tmavým dřevem, výplň dveří a oken tvoří repliky historického skla vsazeného do kulatých cínových obrub, na zdi visí zbraně a historizující obrazy; prostoru vévodí portrét Mikuláše Dačického s citáty z jeho literárního díla. Neméně zajímavá je také nabídka jídelního lístku s velmi lidovými cenami, v němž lze najít například „Nakládaný hermelín starý Vojáčkový“ (Mandalena Vojáčková, provdaná Hutníčková, kutnohorská šenkýřka), „Kutnohorskou baštu“ s variací knedlíků, „Kuřecí steak Mikuláše Dačického“ (kuřecí prsíčka se žampiony zapečené nivou a ochucené chilli), „Smažený řízek císaře Rudolfa II.“ (kuřecí prsíčka plněná šunkou a eidamem obalená v trojobalu), „Lorecký Flamendr“ (hovězí svíčková a vepřová panenka na nudličky s pikantní omáčkou v obřím bramboráku) nebo „Konšelský salát“. Může se zdát, že popisy jídelního lístku do diplomové práce nepatří, nicméně aktualizace historických osobností na stránkách menu v současné restauraci je více než zajímavý projev jejich „druhého života“. Státní zemědělská a potravinářská inspekce provedla v této restauraci kontrolu, a protože našla celkem 22 prohřešků proti vyhovujícím hygienickým podmínkám (například výskyt myšího trusu, hmyzích škůdců, plísní, odpadu, nečistoty, výrazné znečištění všech prostor, netekoucí voda), poukázala na riziko kontaminace potravin z důvodu nevyhovujících prostor a dne 15. září 2016 restauraci uzavřela.⁵⁰³ Po krátkém zákazu však byla restaurace U Mikuláše Dačického znovu uvedena do provozu.⁵⁰⁴

⁵⁰² Podle nepříliš přesvědčivého sdělení místní obsluhy spadá tradice této restaurace do třicátých let 20. století.

⁵⁰³ <https://zpravy.aktualne.cz/finance/nakupovani/mysi-odpadky-spina-projdete-si-novy-seznam-podniku-kttere-pot/r~bd69c234922611e6a2230025900fea04/> [cit. 27. 7. 2017].

⁵⁰⁴ <http://www.umikulasedacickeho.com/> [cit. 27. 7. 2017].

V Kutné Hoře v bezprostřední blízkosti Dačického rodného domu je provozována proslulá staročeská restaurace a pivnice „Dačický“ (Rakova 8).⁵⁰⁵ Cenami, nabídkou i stylem cílí na turisty, hojně navštěvující tento podnik zejména kvůli nabízené staročeské kuchyni, navíc v atraktivním prostředí vyzdobeném motivy ze života nejslavnějšího kutnohorského rodáka (Příloha č. 2). Vstup je zdoben Dačického erbem a motivem s kordy, korbelem a dýmkou. Stěny i strop jsou zdobeny dřevěným ostěním a četnými malbami na dřevě, které zobrazují nejen výjevy z Dačického života, ale také příběhy zaznamenané v Pamětech. Ani zde nechybí Dačického citáty a menu obsahuje několik poutavých názvů, například „Dačického kord z vola“, „Ohnivý hovězí Dačického guláš“, „Dačického rožník z vola“ a shodně s pražským podnikem zde nalezneme i „Nakládáný hermelín starý Vojáckový“.

Zatímco literární tradice přiznává Dačickému vřelý vztah k mělnickému a uherskému vínu, archivní prameny dokládají i pozornost, kterou upíral na pivo. Na trhu s alkoholickými nápoji se objevovalo a v současnosti stále pohybuje několik artiklů, odvozujících svoji značku nebo jméno od slavného kutnohorského „vínapitele“. České vinařské závody dlouhá desetiletí vyrábějí legendární „Dačického pohár“ v bílé i červené variantě. Polosladký (podle tvrzení výrobců) nápoj patří k nejméně kvalitním vínům, které lze sehnat na českém trhu, ovšem zajímavá je jeho etiketa, na které je zobrazen Mikuláš Dačický coby rytíř na koni ve skoku, oblečený do renesančního obleku a klobouku s péry, v ruce s pozdvihnutou číší vína (Příloha č. 3).

Tradice kutnohorského pivovaru Lorec spadá až do první čtvrtiny 15. století a jak známo, je velmi úzce spojena s rodinou Dačických z Heslova, kteří nechali tvrz renesančně přestavět (z této přestavby se dochoval vstupní portál). Mikulášův bratr Václav zde vystavěl nový pivovar a přes Mikuláše a Kateřinu ze Smiřic se objekt dostal do vlastnictví města. V 16. století se zde vařilo „Kumperské“, později „Konvent“ a od roku 1899 14° černé zdravotní pivo „Mincmistr“ a světlý 12° ležák „Dačický“. Po sametové revoluci zde Pivovar Kutná Hora vyráběl piva pod značkami „Dačický“ a „Lorec“. K dostání byl speciální světlý ležák „Lorec“ a tři druhy piva „Dačický“: světlé výčepní označované jako „desítka“, tmavé výčepní z tmavých sladů označované jako „černá desítka“ a světlý ležák označovaný jako „dvanáctka“.⁵⁰⁶ V nultých letech 21. století se pivovar dostal do majetku společnosti Heineken, která zde přes hlasité protesty místních obyvatel ukončila činnost na konci roku 2010.⁵⁰⁷ S obnovením firmy Pivovar

⁵⁰⁵ <http://www.dacicky.com/> [cit. 27. 7. 2017].

⁵⁰⁶ [https://cs.wikipedia.org/wiki/Lorec_\(pivo\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Lorec_(pivo)); <https://cs.wikipedia.org/wiki/Da%C4%8Dicky%C3%BD> [cit. 27. 7. 2017].

⁵⁰⁷ http://www.lidovky.cz/pivovar-kde-se-varil-dacicky-proda-kutna-hora-v-soutezi-pg8-/pivo.aspx?c=A150302_171308_ln-pivo_ons [cit. 27. 7. 2017].

Kutná Hora zde byla uvařena první várka o Velikonocích 2013, avšak už nikoli pod značkou „Dačický“ či „Lorec“, které patří Heinekenu.⁵⁰⁸ Pro potřeby této práce je opět zajímavé podívat se na pivní etikety, které dávaly prostor Dačického postavě. Vidíme zde přísně vyhlížejícího Dačického v renesančním krejzlu s korbelem v ruce, nechybí ani stylizovaný erb. Specialitou a zároveň kuriozitou pak byla vánoční varianta pív Lorec a Dačický z roku 2004, kdy Pivovar Kutná Hora uvařil sváteční vánoční speciál „Dačický Lorec 14°“. Na etiketě se vyjímá stále stejně přísně se tvářící Dačický, ovšem oblečen v červeno-bílém kostýmu připomínajícím oblek Santy Clause. Obklopují jej zvonečky, svíčky, zelené jehličnaté snítky a zasněžená krajina (Příloha č. 4).

5.6. Další

V sedmdesátých či osmdesátých letech 20. století⁵⁰⁹ vznikla skupina historického šermu „Přátelé pana Mikuláše Dačického z Heslova“, v níž se v průběhu let vystřídaly tři odlišné generace. Název vymyslel tehdejší mistr Československa v šermu šavlí František Dvořák. „Důvodem byla sympatie k tomuto renesančnímu mysliteli, nejenom co se vína a žen týče, ale co se týče i jeho šermířských schopností a literární tvorby [...]. Tato skupina byla jedna z prvních, která přišla s uceleným programem – v té době totiž byly v kurzu jenom ukázky z různých dob.“⁵¹⁰ Tato první generace (Příloha č. 5) ukončila svoji činnost po sametové revoluci pro zaneprázdněnost svých členů. Druhá generace navázala v poněkud jiném stylu, orientovala se zejména na tzv. „LARPy“, specifické druhy her, založených na hraní rolí. Přílišná zaměstnanost členů ovšem ukončila i tuto druhou etapu, aby v roce 2003 přišla třetí, která obrodila skupinu zpět směrem ke skupině historického scénického šermu a také k ohňovým show. V současnosti tato třetí generace vychovává generaci čtvrtou, a proto skupina funguje jen sporadicky, někteří členové se účastní akcí v rámci Regimentu zemské hotovosti. Každý rok se však scházejí při příležitosti narozenin Mikuláše Dačického, kdy je jeho jméno patřičně připomenuto prostřednictvím jemu tak drahých alkoholických nápojů.⁵¹¹ V roce 2014 měla skupina na repertoáru jedno ze svých scénicko-šermířských vystoupení: „V šest večer u

⁵⁰⁸ http://www.lidovky.cz/heineken-kutnou-horu-zavrel-ted-se-tam-vyroba-piva-opet-vratila-ps8-/pivo.aspx?c=A170602_190620_ln-pivo_mpt; http://ekonomika.idnes.cz/kutnohorske-pivo-se-vrati-uz-vsak-nebude-dacickeho-f8i-/ekoakcie.aspx?c=A100513_1383825_ekoakcie_spi [cit. 27. 7. 2017].

⁵⁰⁹ Údaje se různí (1976, 1979, 1982).

⁵¹⁰ Historie skupiny, www.dacicti.cz [cit. 23. 7. 2011].

⁵¹¹ Osobní sdělení člena skupiny Míly Lince, 31. 10. 2016.

Mědínků“, které sleduje životní osudy Mikuláše Dačického z Heslova.⁵¹² Skupina má také svoji hymnu, ve které bohužel (s ohledem na tuto práci) Mikuláš Dačický nijak nefiguruje, přesto stojí za pozornost: „Heja hej, noci zní bubny a zpěv, zavíraj se okenice a tuhne krev, je horší než rána morová, když táhnou Dačičtí z Heslova.“⁵¹³

Městu Kutná Hora se podařilo opravit dlouhá léta chátrající rodný dům Mikuláše Dačického z Heslova stojící na Komenského náměstí (Příloha č. 6). Objektu byla nejprve spravena střecha, poté se podařilo sehnat peníze⁵¹⁴ z evropských zdrojů (UNESCO) na stavební úpravy interiérů i pořízení vnitřního vybavení. Během archeologických prací byly odkryty zbytky původních šestibokých gotických dlaždic s neobvyklými ornamenty, které jsou minimálně středoevropským unikátem.⁵¹⁵ 29. února 2016 byl dům slavnostně otevřen jako vzdělávací a prezentační centrum kulturního dědictví UNESCO. V prostorách Dačického domu je možné pořádát konference, přednášky či jiná setkání, prohlédnout si expozici o historii domu anebo zhlédnout animovaný film s tematikou dějin Kutné Hory. Průvodcem tímto filmem není ovšem nikdo jiný než kreslený Mikuláš Dačický, a to v roli nejvýznamnějšího městského kronikáře.

Slavnostního otevření Dačického domu se účastnila také reprezentantka rodu Dacických, paní baronka Kateřina Ludmila Anna Daczická z Heslova. Sympatická a usměvavá Mikulášova prapraneteř, civilním povoláním daňová poradkyně, se nevyhýbá zájmu médií, například 14. září roku 2016 se objevila v talkshow TV Prima Show Jana Krause.⁵¹⁶ Takovou publicitu „kultu“ Mikuláše Dačického z Heslova lze jedinečně vítat. V pořadu však zazněly i faktografické polopravdy či nepravdivé údaje – například, že Mikuláš pocházel z deseti dětí či výklad jeho konfliktu s Novohradským z Kolovrat v tom smyslu, že Dačický rvačku nezpůsobil, nezačal ji a navíc vyplatil Kolovratovu vdovu.⁵¹⁷ Kateřina Daczická vyprávěla i rodovou tradici o polském původu Dačických z Heslova a jejich přídomku. Ten prý získal jeden z předků bránící některý z tehdy obléhaných polských hradů tak, že během své

---

⁵¹² <https://www.youtube.com/watch?v=NkDGeImW3TM> [cit. 28. 7. 2017]. Další například: <https://www.youtube.com/watch?v=AO09LjAKApU&t=1936s> [cit. 28. 7. 2017]. Pořad v TV Metropol (2014): <https://www.youtube.com/watch?v=9o90vo4Kx3Q&t=143s> [cit. 28. 7. 2017].

⁵¹³ <https://www.youtube.com/watch?v=BS9gDCtRiXc> [cit. 28. 7. 2017].

⁵¹⁴ Uvádí se, že šlo o dotaci ve výši 80 milionů. http://www.rozhlas.cz/strednicechy/aktualne/_zprava/kutna-hora-pozadala-o-dotaci-80-milionu-na-opravu-dacickeho-domu-1376921 [cit. 28. 7. 2017].

⁵¹⁵ http://www.rozhlas.cz/strednicechy/aktualne/_zprava/historie-a-moderni-technika-oprava-domu-mikulase-dacickeho-v-kutne-hore-finisuje-1563012 [cit. 28. 7. 2017]. <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/2064036-hrad-lukov-a-dacickeho-dum-ziskaly-titul-pamatka-roku-2016-za-nejlepsi-opravu> [cit. 28. 7. 2017].

⁵¹⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=CYgkLpmnujY> [cit. 28. 7. 2017]; plná verze: <https://www.youtube.com/watch?v=WqEzm6v0aOU&t=509s> [cit. 28. 7. 2017].

⁵¹⁷ „Byl několikrát zavřenej kvůli tomu a musel se obhajovat, obhajoval se teda sám, a vyplácel i tu vdovu po tom Kolovratě, takže von byl slušnej.“ <https://www.youtube.com/watch?v=WqEzm6v0aOU&t=509s> [cit. 28. 7. 2017]. Pozn.: citace je vytržena z kontextu rozhovoru, který se nese ve vtipné rovině.

služby zaslechl podezřelé zvuky v blízkém křoví. Když na obvyklou otázku „Hej, slovo!“ požadující sdělení hesla nepřišla odpověď, namířil tento předeek do křoví šíp a vystřelil. Trefil jednoho z vůdců obléhající armády, která se poté dala na ústup, postrádající velení. V drobném článku v Kutnohorských listech pak paní Kateřina Daczická uvádí také toto: „... úplně jsem se přenesla do časů, kdy můj prapraprastrýc tímto podzemím prchal před zhrzeným manželem, kdy byl přistižen při nevěrách.“⁵¹⁸ Je to velmi romantická představa, avšak postrádající pevnější oporu v pramenech a odpovídající spíše sekundárním zpracováním Dačického života krásnou literaturou. Zajímavostí také je, že přes manželku svého praděda byl jedním z potomků rodu Dačických z Heslova Jiří Voskovec.

Našli bychom i další projevy druhého života renesančního bouřliváka Mikuláše Dačického z Heslova. Krátce jej reflektoval například Vlastimil Vondruška,⁵¹⁹ byla mu věnována 428. schůzka *Toulek českou minulostí*.⁵²⁰ V Kutné Hoře po něm bylo pojmenováno malebné náměstí v centru města. V Praze na Pankráci se nachází ulice „Dačického“. V roce 2005 byla při příležitosti 450. výročí od jeho narození Českou numismatickou společností vydána pamětní stříbrná mince v hodnotě 200 Kč.⁵²¹ Na její lícové straně se nachází Dačického erb, na reversu pak portrét s jeho stylizovanou podobou. V roce 2017 podal Nadační fond Mikuláše Daczického z Heslova⁵²² grantovou žádost na Ministerstvo kultury ČR v Oblasti klasické hudby (Koncertní akce v oblasti historicky poučené interpretace staré hudby) pod titulem Kutnohorská renesanční inspirace s Mikulášem. Projekt však dostal nejnižší hodnocení ve své kategorii, a tudíž nebyl úspěšný.

Tato kapitola si nekladla za cíl představit Dačického „druhý život“ v úplnosti, jistě nepodává kompletní přehled veškerých děl zpracovávajících jeho osobnost. Předkládaná díla jsou reprezentativním výběrem, v nichž lze ale sledovat základní tendence a stereotypy, které se v čase vyvíjely v závislosti na tom, které méně či více autentické aspekty života Mikuláše Dačického z Heslova chtěli jejich autoři vyzdvihnout a zdůraznit.

---

⁵¹⁸ (jb), „*Můj prapředek by si svou bustu v rekonstruovaném domě určitě zasloužil*,“ říká Kateřina Daczická, Kutnohorské listy, 2016, č. 4, s. 9.

⁵¹⁹ Vlastimil VONDRUŠKA, *Mikuláš Dačický z Heslova – frejř a rváč*, Film a video, duben 2012, s. 6.

⁵²⁰ http://www.rozhlas.cz/toulky/vysila_praha/_zprava/228140 [cit. 29. 7. 2017].

⁵²¹ http://www.zlate-mince.cz/CRS_2005_Dacicky.htm [cit. 29. 7. 2017].

⁵²² Nadační fond Mikuláše Daczického z Heslova byl zřízen 12. července 2010 za účelem podpory kultury, vědy a vzdělání mládeže, restaurování historických památek a děl. Jednou z mnoha náplní je připomínka rodu Daczických z Heslova, coby starobylého českého šlechtického rodu a hlavně jeho nejznámějšího představitele Mikuláše Daczického z Heslova. <https://mikulasdaczicky.wordpress.com/kontakt/>; <https://www.mkcr.cz/vyberova-dotacni-rizeni-na-rok-2017-vysledky-1-kola-1508.html> [cit. 29. 7. 2017].

6. Závěr

Po nejslavnějším a nejskandálnějším obyvateli renesanční Kutné Hory zůstalo v českých archivech obdivuhodné dílo. První českojazyčná básnická sbírka Prostopravda dodnes nepřestává udivovat pozoruhodnými a odvážnými názorovými postoji erbovního měšťana Mikuláše Dačického z Heslova. Paměti jsou jedním z nejvýznamnějších děl předbělohorského a raně pobělohorského městského kronikářství, nezastupitelně dokumentující více než padesátileté období především kutnohorských dějin, ale také dějin Českého království na přelomu 16. a 17. století. Dačického záznamy, respektive časté citace a odkazy na ně, se pravidelně objevují v dílech současné české historiografie a nepřestávají tak vydávat barevné a plnokrevné svědectví o době svého vzniku a bohatém myšlenkovém obzoru svého autora. Současně mají pro svoji obsahovou atraktivitu a jazykovou stravitelnost stále potenciál bavit své čtenáře – a to i po úctyhodných čtyř stech letech.

Avšak nejen dílo, i osobnost jeho autora je u širokého publika neustále populární a znovu a znovu nachází rozmanité projevy „druhého života“. Přestože zlatá éra oblíbenosti námětů vycházejících ze života a díla Mikuláše Dačického z Heslova je minulostí a jen těžko lze soudit, zda se někdy v budoucnu dočká druhé vlny, v žádném případě se nedá říci, že by Dačického „šťastná hvězda“ zapadala. Městu Kutná Hora se v loňském roce podařilo vybudovat v Dačického rodném domě na Komenského náměstí svému nejslavnějšímu rodákovi více než důstojný pomník. Ať už se tak stalo z nezištných či marketingových důvodů, návštěvníci bývalého stříbrnosného města budou jezdit do Kutné Hory nejen za místními unikátními architektonickými památkami a neopakovatelnou historickou atmosférou, ale také za Mikulášem Dačickým z Heslova. I kdyby na něj vzpomněli „jen“ při sklenici vychlazeného piva v restauračním zařízení, které nese jeho jméno...

Dichotomie mezi dvěma polohami Dačického osobnosti neustále trvá a je „druhým životem“ spíše prohlubována, v každém případě pak komplikována. Neúnavný vínapitel (jak však již víme, byl to také velmi zdatný a nenasytný pivapitel), rváč a vrah, obdivovatel ženské krásy, neodolatelný milovník, požitkář a nenapravitelný skandalista na straně jedné, na straně druhé ušlechtilý, spravedlivý, velkorysý Čech bránící slabší a chudé, neúprosný kritik společenských nepravostí a hluboce věřící člověk bránící se rekatolizačním tendencím a vykazující sklony k intenzivnímu moralizování. Mnohé z těchto charakteristik lze zpochybnit nebo alespoň korigovat (například donjuanský vztah k ženám), neboť dochované archivní prameny o nich neposkytují jednoznačné doklady, jak šířeji vyplývá z předchozích stránek. Avšak v závěru této práce je třeba zdůraznit, že jeho kladné morální kvality vycházejí téměř

výhradně z myšlenek, které zapsal, nikoli z vlastních skutků, o nichž se dochovaly zprávy. Pokud bychom rekonstruovali jeho charakteristiku pouze na základě fakt vyplývajících z pramenů, získáme velmi nelichotivý obraz. Přihlédlo-li by se jen k autorským formulacím obsaženým v Prostopravdě a Pamětech, vznikla by diametrálně odlišná postava. Dramatici, spisovatelé, scenáristé, režiséři, herci, skladatelé, libretisté či kreslíři tak měli jedinečnou možnost vybrat si ze všech protichůdných charakteristik Mikuláše Dačického z Heslova to, co chtěli svým budoucím divákům či čtenářům předložit a čím jeho postavu aktualizovali pro svoji současnost. Mikuláši Dačickému z Heslova tím zajistili obdivuhodnou životaschopnost i několik staletí po jeho smrti.

Seznam zkratk

AM Kutná Hora – fond Archiv města Kutná Hora

NA Praha – Národní archiv Praha

NFA – Národní filmový archiv

SM – fond Stará manipulace

SOkA Kutná Hora – Státní okresní archiv Kutná Hora

Seznam použitých pramenů a literatury

1. Archivní prameny

Knihovna Národního muzea

V C 11, Paměti Mikuláše Dačického z Heslova („muzejní“ rukopis)

Národní archiv v Praze, fond Stará manipulace

S 209/D 1, kart. 2280

kart. 642: D 42/8, D 42/2

Národní archiv v Praze, fond Cenzurní sbor kinematografický při Ministerstvu vnitra, Praha (MV-FC)

1919–1940, kart. 220

kart. 198, č. 1090

Národní filmový archiv

S-1338-TS

S-504-SY

S-504-TS

IIf-3917

Knihovna Divadelního ústavu v Praze

sign. P4683

sign. A6201

Státní okresní archiv v Kutné Hoře, fond Archiv města Kutná Hora – Aktová sbírka

kart. 29: sign. 3340, sign. 3341

kart. 30: sign. 3483/1–5

kart. 31: sign. 3551, sign. 3580, sign. 3660

kart. 32: sign. 3679, sign. 3680, sign. 3800

kart. 33: sign. 3863

kart. 34: sign. 3916, sign. 3972, sign. 4036

kart. 35: sign. 4111, sign. 4112, sign. 4113, sign. 4164

kart. 40: sign. 4860

kart. 45: sign. 5561

Státní okresní archiv v Kutné Hoře, městské knihy

sign. 26, kniha městské rady (Liber memorabilium) 1580–1582

sign. 27, kniha městské rady (Liber memorabilium) 1583–1585

sign. 434, kniha právních rozepří – zlomek, 1583–1584

sign. 434, kniha svědectví a svědomí 1582–1587

sign. 1290, Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, rodinný rukopis

2. Vydané prameny

Mikuláš DAČICKÝ Z HESLOVA, *Paměti*, Praha 1940

Jaroslav KOLÁR – Radek LUNGA – Alexandr STICH (edd.), *Jan Kořínek: Staré paměti kutnohorské*, Praha 2000

Jarmil KRECAR (ed.), *Prostopravda: knížce této ted' nedávno Prostopravda jméno dáno = Veritatis fautor huius libelli / Nicolaus de Heslova*, Praha 1920

Karel MALÝ a kol. (edd.), *Práva městská království českého: edice s komentářem*, Praha 2013

Jiří MIKULEC (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova: Paměti*, Praha 1996

Bartoloměj PAPROCKÝ Z HLOHOL, *Diadochos*, Brno 2005

Emil PRAŽÁK (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova. Paměti: Výbor*, Praha 1975

Eduard PETRŮ – Emil PRAŽÁK (edd.), *Mikuláš Dačický z Heslova: Prostopravda – Paměti*, Praha 1955

Prostopravda: knížce této ted' nedávno Prostopravda jméno dáno = Veritatis fautor huius libelli / Nicolaus de Heslova, Praha 1920

Antonín REZEK (ed.), *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*, 2 sv., Praha 1878–1880

Jindřich SKOPEC (ed.), *Paměti Františka J. Vaváka, souseda a rychtáře milčického z let 1770–1816. Sv. 3, část II (1795–1797)*, Praha 1916

Ferdinand STREJČEK (ed.), *Prostopravda Mikuláše Dačického z Heslova*, Praha 1902

Ferdinand STREJČEK (ed.), *Prostopravda Mikuláše Dačického z Heslova*, Praha 1927

3. Literatura

- Josef Karl AUERSPERG, *Geschichte des königlichen böhmischen Appellations – gerichtes*, Prag 1805
- Martin BARTOŠ a kol., *Kutná Hora*, Historický atlas měst České republiky, sv. 22, Praha 2010
- Marie BISINGEROVÁ, *Kutná Hora a její minulost*, Numismatické listy 55, 2000, č. 5/6, s. 132–135
- Marie BISINGEROVÁ, *Mikuláš Dačický z Heslova*, Numismatické listy 52, 1997, č. 1, s. 22–26
- Marie BISINGEROVÁ, *Osmisoudcovský úřad v Kutné Hoře*, Středočeský sborník historický 34, 2008, s. 37–45
- Marie BISINGEROVÁ, *Správa města Kutné Hory v 15. a 16. století a instituce městských písařů (shrnutí dosavadních poznatků)*, Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica, 1992, č. 1, s. 47–51
- Marie BISINGEROVÁ – Lubomír VANĚK, *Agenda kutnohorské městské správy v 16. století ve světle radních manuálů*, in: Práce z Okresního archivu v Kutné Hoře, Kutná Hora 1984, s. 1–28
- Jaroslav BUŽGA, *Hudebníci a hudební instituce v období baroku v Českých zemích*, Příspěvky k dějinám české hudby III., Praha 1976
- Cech panen kutnohorských. Bohatýrská komedie o pití a milování*, Praha 1938
- František CINGER, *Rožmberská kapela a Mikuláš Dačický*, Právo 6, 1. 10. 1996, č. 230, s. 11
- Jaroslav ČECHURA, *Úřední knihy kláštera v Sedlci z období počátku 15. až konce 16. století (podle KNM VI F 32 a KNM VIII A 6)*, Časopis Národního muzea 152, 1983, s. 114–131
- Jaromír ČELAKOVSKÝ, *Ze starých památek soudních*, Právník 10, 1871, s. 338–341, 407–412, 446–451, 477–481, 520–527, 557–565
- Alena M. ČERNÁ, *Prolínání vývojových rovin v jazyce Pamětí Mikuláše Dačického*, Listy filologické 126, 2003, č. 1–2, s. 20–31
- Josef DOBIÁŠ, *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí. Díl III. Doba reformatní, Část II.2*, Praha 1954
- Jiří DRÉMAN, *Mikuláš Dačický z Heslova*, Šprým, sbírka kabaretní prosy, sv. 5, Praha 1917
- Štěpánka FALTÝNOVÁ, *Dobový obraz pobělohorské rekatolizace v Kutné Hoře především v Pamětech Mikuláše Dačického z Heslova*, bakalářská práce, Katedra historie, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Olomouc 2008
- Jan FIALA, *Hodnověrnost zápisů v kronikách rodu Prácheňského a Dačických*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 3, 1927, s. 98–99
- Jan FIALA, *Jan starší Šultys z Felsdorfu*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 2, 1925, s. 17–27

- Jan FIALA, *Kutná Hora v letech 1618–1620*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 2, 1925, s. 96–148
- Jan FIALA, *Odkud pocházel Ondřej Křivoláček, zakladatel rodiny Dačických z Heslova*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 11, 1949, s. 41–48
- Jan FIALA, *Rodinná kronika Dačických z Heslova*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 3, 1927, s. 90–98
- Jan FIALA, *Rodinný život Mikuláše Dačického z Heslova*, Podvysocké listy 24, 1913, č. 20, s. 1; č. 21, s. 1; č. 22, s. 1; č. 23, s. 1
- Josef FIALA, *Korespondence Mikuláše Dačického z Heslova*, Podvysocké listy 24, 1913, č. 24, s. 1; č. 25, s. 1; č. 26, s. 1; č. 27, s. 1; [č. 28, s. 1]; č. 29, s. 1
- Vladimír FORST a kol., *Lexikon české literatury 2/II*, Brno 1993
- Karl Friedrich von FRANK, *Standeserhebungen und Gnadenakte für das Deutsche Reich und die Österreichischen Erblande bis 1806 sowie kaiserlich österreichische bis 1823 mit einigen Nachträgen zum Alt-Österreichischen Adels-Lexikon 1823–1918*, díl 1., Senftenberg 1967
- František HAMPL, *Ladislav Stroupežnický. Český humorista a dramatik*, Profily, sv. 19, Praha 1950
- Bohumil HANUŠ, *Dějiny a působení jezuitského řádu kutnohorského*, Kutná Hora 2012
- Kateřina HAUSNEROVÁ, *Ferdinand Hofmann z Grünbüchlu (1540–1607). Knihovna zapomenutého sběratele Rudolfovy doby*, diplomová práce, Filozofická fakulta UPOL, Olomouc 2012
- Veronika HAVELKOVÁ, *Doznívání středověkého groteska v Tragedii Masopusta Mikuláše Dačického z Heslova*, Tvar 8, 1997, č. 16, s. 12–13
- Jaromír HAVLÍK, *Jaroslav Doubrava. Skladatel v sevření dvou totalit*, Praha 2002
- Eduard HEROLD, *Kutná Hora v šestnáctém století*, Praha 1929
- Jaroslav HEROUT, *Jan Willenberg – Pohledy na česká města z počátku 17. století*, Památky a příroda 9, 1987, s. 351–357
- Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích. Od počátků státu po současnost*, Praha 2005
- František HOFFMANN, *O překladech a rozšíření Koldínových Práv městských*, in: Karel Malý (ed.), *Městské právo v 16.–18. století v Evropě*, Praha 1982, s. 257–266
- Anna HOSTOMSKÁ, *Opera. Průvodce operní tvorbou*, Praha 1959
- Josef HRABÁK – Dušan JEŘÁBEK – Zdeňka TICHÁ, *Průvodce po dějinách české literatury*, Praha 1976
- Michaela HRUBÁ, *Erbovní měšťané – „urozená“ vrstva předbělohorských českých měst? (Životní styl erbovních rodin na příkladu Mrázů z Milešovy v Litoměřicích)*, in: Kateřina Jišová (ed.), *V komnatách paláců, v ulicích měst. Sborník příspěvků věnovaných Václavu Ledvinkovi k šedesátým narozeninám*, Praha 2007

Jan JAKUBEC, *Dějiny literatury české. Díl 1, Od nejstarších dob do probuzení politického*, Praha 1929

Josef JANÁČEK, *Mikuláš Dačický z Heslova. Očitý svědek české renesance*, Dějiny a současnost 13, 1992, č. 6, s. 24–29

Ladislav JANGL, *České horní právo a báňská historie. Metodika báňsko-historického výzkumu*, Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 21, Praha 2010, s. 169–172

Zuzana JANKOVÁ, *Exekuce kutnohorských havířů u Poděbrad roku 1496. Zrod historického mýtu*, in: Radmila Pavlíčková – Martin Elbel (edd.), *Miscellanea ze semináře starších dějin*, Olomouc 2005, s. 91–119

(jb), „*Můj prapředek by si svou bustu v rekonstruovaném domě určitě zasloužil*,“ říká Kateřina Dacická, *Kutnohorské listy*, 2016, č. 4, s. 9

Josef JIREČEK, *Dějiny literatury české. Díl I. Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku, ve způsobě slovníka životopisného a knihoslovného. Sv. I, A–L*, Praha 1875

Jana JŮZLOVÁ, *Mezi hrdinstvím a zločinem. Souboje v raném novověku*, *Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica* 5, s. 29–57

Svatopluk KADLEC, *Žena nejsou housle*, Praha 1943

Marie KAPAVÍKOVÁ, *Kutnohorské radní knihy z let 1462–1527 a městská správa v tomto období*, *Sborník archivních prací* 23, 1973, č. 1, s. 106–155

Marie KAPAVÍKOVÁ, *Příspěvek k organizaci městské správy v Kutné Hoře v 16. století*, *Středočeský sborník historický* 16, 1981, s. 57–76

Marie KAPAVÍKOVÁ – Lubomír VANĚK, *Kutnohorští městští písaři 15. a 16. století (písaři městských knih)*, *Kutná Hora* 1984

Miloš KAREŠ, *Kouzelné zrcadlo*, Praha 1944

Jiří KEJŘ, *Právní život v husitské Kutné Hoře*, *Kutná Hora* 2002

Ivan KLIMEŠ, *Cech panen kutnohorských z hlediska nacionálního. Svědectví dialogů*, in: *Nacionalismus a film. Morava ve filmu. Sborník příspěvků z konference Nacionalismus a film*, Olomouc 2002, s. 79–88

Knihovna Národního musea, Praha 1960

Luboš Y. KOLÁČEK, *Špatní žáci, rebelové a jiní géniové: neslavná mládí slavných*, Brno 2009

Jaroslav KOLÁR, *Tři glosy o Mikuláši Dačickém*, in: Vojtěch Vaněk – Jiří K. Kroupa (edd.), *Kutná Hora v době baroka*, Praha 2005, s. 67–70

Marie KOLDINSKÁ, *Mezi střízlivostí a dramatičností. K literárním, psychohistorickým a filozofickým rovinám tvorby Josefa Janáčka*, *Kuděj. Časopis pro kulturní dějiny* 2, 2003, s. 83–101

Marie KOLDINSKÁ, *Rudolfínská doba v českém historickém filmu*, in: *Film a dějiny*, Praha 2005, s. 162–182

Kol. aut., *Český hraný film II, 1930–1945*, Praha 1998

Karel KONRÁD, *Dějiny posvátného zpěvu staročeského od 15. věku do zrušení literátských bratrstev. I. část, XV. věk a dějiny literátských bratrstev*, Praha 1893

Karel KRÁL, *K ikonografii Kutné Hory v 17. a 18. století*, in: Vojtěch Vaněk – Jiří K. Kroupa (edd.), *Kutná Hora v době baroka*, Praha 2005, s. 71–74

Vojslav KREJČÍ, *Divoký Mikuláš*, Praha 1971

Adolf Ludvík KREJČÍK, *O Biskupech, Arpinech a Josefu Vronovi z Dorndorfu a Biskupova*, Časopis Společnosti přátel starožitností 49–50, 1941–1942, s. 226–258

Vladimír LÉBL, *Vítězslav Novák. Život a dílo*, Praha 1964

Jan LEHÁR a kol, *Česká literatura od počátků k dnešku*, Praha 2013

Emanuel LEMINGER, *Královská mincovna v Kutné Hoře*, Kutná Hora 2003

Emanuel LEMINGER, *Kutnohorští emigranti a jejich domy*, Vlastivědný sborník východočeský 4, 1929, s. 11–27

Emanuel LEMINGER, *Městský pivovar při tvrzi lorecké*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 2, 1925, s. 28–37

Emanuel LEMINGER, *O českém mincovnictví za krále Vladislava II.*, Památky archeologické a místopisné 12, 1884, s. 399–414

Emanuel LEMINGER, *O mincování v Kutné Hoře za krále Ludvíka*, Památky archeologické a místopisné 13, 1884, s. 445–452

Emanuel LEMINGER, *Rodný dům Mikuláše Dačického z Heslova*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 3, 1927, s. 133–135

Emanuel LEMINGER, *Stará Kutná Hora*, sv. 1–3, Kutná Hora 2006

Emanuel LEMINGER, *Stavební vývoj staré Kutné Hory, její ulice a tržiště*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 3, 1927, s. 18–25

Otokar LEMINGER, *Paměti Václava a Karla Ferd. Kubína a jejich poměr k pamětem Mikuláše Dačického z Heslova*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 3, 1927, s. 100–132

Otokar LEMINGER, *Práce o historii Kutné Hory, dolování a horním právu*, Kutná Hora 2009

Otokar LEMINGER, *Seznam rukopisů, jež obsahují jednak paměti Mikuláše Dačického z Heslova, jednak paměti, z nichž čerpal on sám nebo Prácheňští*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 3, 1927, s. 135–142

Lexikon české literatury, sv. 1, A–G, Praha 1985

Manfred LURKER, *Slovník symbolů*, Praha 2005

Richard MAHEL, *Josef Janáček – odborný historik nebo také beletrista? (Příspěvek k diskusi o významu Janáčkovy historiografické produkce)*, Český časopis historický 102, 2004, č. 3, s. 568–573

Lubomír MACHALA (ed.), *Panorama české literatury*, sv. 1, Praha 2015

Jana MACHALICKÁ, *Rebel Mikuláš Dačický?*, Občanský deník 2, 11. 9. 1991, č. 212, s. 5

- Miloš MACHEK – Miloš SLAVÍK, *Mikuláš Dačický z Heslova*, Praha 1956
- Jiří MAJER, *K nejstarším právním dějinám Kutné Hory*, Právněhistorické studie 4, 1958, s. 145–147
- Kolda MALÍNSKÝ, *Pan Abrham*, Švanda dudák 11, červenec 1892, č. 7, s. 104–122
- Jan MALURA, *Dvě literární reprezentace jednoho města. Kutná Hora Mikuláše Dačického z Heslova a Jana Kořínka*, Česká literatura 61, 2013, č. 1, s. 5–28
- Jan MALURA, „*V paměť uvozeno býti má...*“, Tvar 8, 1997, č. 3, s. 20
- Karel MALÝ, *K některým obecným otázkám trestního práva městského v 16. století v Čechách*, in: Karel Malý (ed.), *Městské právo v 16.–18. století v Evropě*, Praha 1982, s. 303–312
- Karel MALÝ, *Trestní právo v Čechách v 15.–16. století*, Praha 1979
- Karel MALÝ a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 2010
- Petr MAŠEK, *Modrá krev. Minulost a přítomnost šlechtických rodů v českých zemích*, Praha 1992
- Eva MATĚJKOVÁ, *Kutná Hora*, Praha 1962
- Josefína MATYÁŠOVÁ, *Dačického Paměti jako zdroj poznání raně novověkého českého práva*, diplomová práce, Katedra právních dějin, Právnická fakulta, Karlova Univerzita, Praha 2014
- Josefína MATYÁŠOVÁ, *Právní obsah Pamětí Mikuláše Dačického z Heslova*, Právněhistorické studie 44, 2015, č. 2, s. 28–46
- Jaroslava MENDELOVÁ, *Knihy měšťanských práv na Novém Městě pražském 1518–1581*, Praha – Ústí nad Labem 2011
- Ferdinand Břetislav MIKOVEC, *Mikuláš Dačický z Heslova a na Kbele*, Praha 1854
- Ferdinand Břetislav MIKOVEC, *Mikuláš Dačický z Heslova a na Kbele*, Časopis českého Museum 28, 1854, č. 1, s. 71–87; č. 3, s. 364–374
- Mikuláš Dačický z Heslova*, divadelní program, České Budějovice 1956
- Martin NODL, *Paměti předbělohorského bouřliváka Mikuláše Dačického z Heslova*, Denní Telegraf 5, 1996, č. 266, s. 10
- Roland NOHEL, *Kutnohorské erbovní rody*, Kutná Hora 1998
- Karel NOVÁČEK a kol., *Kladrubský klášter 1115–1421: osídlení, architektura, artefakty*, Plzeň 2010
- Jan Václav NOVÁK – Arne NOVÁK, *Přehledné dějiny literatury české*, Praha 1995
- Ohlášení časopisu tohoto*, Časopis Společnosti vlastenského museum w Čechách 1, 1827, sv. 1, s. 3–8
- František PALACKÝ, *Paměti pana Pavla Korky z Korkyně, znamenitého vůdce českého v XVI. století*, Časopis Společnosti vlastenského museum w Čechách 3, 1829, č. 2, s. 29–32; 4, 1830, č. 4, s. 433–442

František PALACKÝ (ed.), *Výpisy z Paměti p. Mikuláše Dačického z Heslova*, Časopis českého musea 1, 1827, sv. 4, s. 77–89; 2, 1828, sv. 1, s. 39–52, sv. 2, s. 81–94, sv. 3, s. 25–38; 3, 1829, sv. 2, s. 76–82

Jaroslav PÁNEK, *Mezi dějinami historiografie a autorskou sebe prezentací (Josef Janáček v pojetí Marie Koldinské)*, Český časopis historický 102, 2004, č. 1, s. 122–127

Jaroslav PÁNEK, *Petr Vok z Rožmberka. Život renesančního kavalíra*, Praha 2010

František PAVLÍČEK, *Chvála prostopášnosti*, Praha 1990

Jiřina PAVLÍKOVÁ, *Antroponyma v Pamětech Mikuláše Dačického z Heslova*, bakalářská práce, Ústav českého jazyka, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno 2009

Eduard PETRŮ, *Jeden z pramenů básnické tvorby Mikuláše Dačického*, Listy filologické 89, 1966, č. 2, s. 139–142

Eduard PETRŮ, *Vývoj básnické tvorby Mikuláše Dačického z Heslova*, in: Rudolf Urbánek a kol., *Příspěvky k dějinám starší české literatury*, Praha 1958, s. 215–239

Milan POKORNÝ, *Báječní muži s mikrofonom*, Praha 2008

Vlasta POLEDNOVÁ, *Chvála prostopášnosti, nebo odbojnosti?*, Svobodné slovo 50, 23. 2. 1994, č. 45, s. 9

Rudolf RAUSCHER, *Usmrcení člověka v českém právu zemském*, Bratislava 1927

Antonín REZEK, *K biografii Dačických z Heslova*, Sborník historický 4, 1886, s. 185–186

Jiří ROHÁČEK, *Nápisy města Kutné Hory. Kutná Hora, Kaňk, Malín a Sedlec včetně bývalého cisterciáckého kláštera*, Fontes historiae artium 3, Praha 1996

Marie RYANTOVÁ, *Dačický z Heslova, Mikuláš*, Biografický slovník českých zemí, sv. 12, D–Die, Praha 2009

Bohumil RYBA, *Soupis rukopisů Strahovské knihovny Památníku národního písemnictví v Praze IV*, Praha 1970

Řeč předsedy hraběte Kašpara Šternberka, Časopis společnosti vlastenského museum w Čechách

Karel Václav SEYDLER, *Mikuláš Dačický z Heslova a paměti jeho*, Světozor 1868, č. 48, s. 451–452; č. 49, s. 456–457; č. 50, s. 464–465; č. 51, s. 472–473; č. 52, s. 480–481

Ladislav STROUPEŽNICKÝ, *Lidé směšní a ubozí*, Praha 1884

Ladislav STROUPEŽNICKÝ, *Mikuláš Dačický z Heslova: veselohra: premiéra 4. března 1978*, divadelní program, Hradec Králové 1978

Ladislav STROUPEŽNICKÝ, *Paní mincmistrová*, Praha 1946

Ladislav STROUPEŽNICKÝ, *Zvíkovský rarášek*, Praha 1946

JŠ, *Paměti Hor Kutných*, Nové knihy 36, 13. 11. 1996, č. 43, s. 3

Ondřej ŠÁRO, *Duely v českých zemích raného novověku*, diplomová práce, FFJU, Historický ústav, České Budějovice 2009

- Dana ŠÍDLOVÁ, *Ražba stříbrných mincí v Kutné Hoře a v Jáchymově*, bakalářská práce, Katedra finančních obchodů, Bankovní institut vysoká škola Praha, Praha 2009
- Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Dodatky k „Pamětem Mik. Dačického z Heslova*, Věstník České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění 21, 1912, č. 2, s. 71–76
- Josef ŠIMEK, *Kutná Hora za války šmalkaldské*, Časopis Musea království Českého 85, 1911, s. 1–21
- Josef ŠIMEK, *Kutná Hora za prvních let vlády Ferdinanda I.*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 3, 1927, s. 1–18
- Josef ŠIMEK, *Poměry náboženské a arciděkanové v Kutné Hoře v době Ferdinanda I.*, in: Týž, *Kutná Hora v 15. a 16. století: řada obrazů, pojednání a črt z kulturních a politických dějin kutnohorských*, Kutná Hora 1907, s. 168–213
- Rudolf František ŠIMEK, *Rytířská sláva: Románové mezihry (ze života pana Mikuláše Dačického z Heslova)*, Ostrava 1948
- Vladimír ŠINDELÁŘ, *Velká kniha o soubojích a duelantech*, Praha 2004
- Jiří ŠOUŠA – Ladislav SOUKUP, *Jaromír Čelakovský jako student a zaměstnanec právnické fakulty české Karlo-Ferdinandovy univerzity*, Právněhistorické studie 45, 2015, č. 1, s. 138–150
- Jiří ŠPÉT, *Neznámé doplňky k Pamětem Mikuláše Dačického z Heslova*, Listy filologické 88, 1965, č. 1, s. 56–62
- Miloš ŠTĚDRŇ, *Janáčkovy operní torzo Paní Mincmistrová*, Musicologica Brunensia 45, 2010, č. 1–2, s. 223–250
- Karel ŠTROBL, *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova a odraz zahraničních událostí v nich v rozmezí let 1575–1626*, Kutnohorsko. Vlastivědný sborník 3, 2000, s. 4–11
- Helena ŠTROBLOVÁ, *Německá osada u kostela sv. Jiří v Kutné Hoře*, Dějiny a současnost 19, 1997, č. 2, s. 23–26
- Helena ŠTROBLOVÁ – Blanka ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, Praha 2000
- Ferdinand TADRA, *Sborové literátův čili kůry literácké v Čechách*, in: Josef Srb – Ferdinand Tadra, *Památník pražského Hlaholu*, Praha 1886, s. 1–72
- Adrienne von TAXIS, *Astrologie. Velká kniha o astrologii*, Praha 2009
- Marie TOŠNEROVÁ, *Kroniky českých měst z předbělohorského období. Úvod do studia městského kronikářství v Čechách v letech 1526–1620*, Praha 2010
- Marta VACULÍNOVÁ, *Odras doby v básnickém díle Pavla z Jizbice*, Muzejní a vlastivědná práce 43, Časopis Společnosti přátel starožitností 113, 2005, s. 137–142
- Vojtěch VANĚK, *Barokní Kutná Hora na originální kresbě Friedricha Bernharda Wenera*, in: Vojtěch Vaněk – Jiří K. Kroupa (edd.), *Kutná Hora v době baroka*, Praha 2005
- Vojtěch VANĚK, *Listina pro mincmistra Eberharda a počátky Kutné Hory*, in: Martin Musílek a kol., *Havelské Město pražské ve středověku*, Praha 2012, s. 136–141

Lubomír VANĚK – Marie KAPAVÍKOVÁ, *Průvodce po archívních fondech a sbírkách. Okresní archiv v Kutné Hoře*, Kutná Hora 1969

Josef VÁVRA, *Počátky reformace katolické v Čechách*, Praha 1894

Petr Miloslav VESELSKÝ, *Královské horní město Hora Kutná: úplný děje- a místopis*, Kutná Hora 2008

Petr Miloslav VESELSKÝ, *Některé poznámky k rodopisu pánů Dačických z Heslova a zvláště k životopisu Mikuláše Dačického z Heslova*, Světozor 1869, č. 40, s. 327–328; č. 42, s. 342; č. 44, s. 358–359; č. 45, s. 366–367; č. 46, s. 375; č. 47, s. 378–379

Petr Miloslav VESELSKÝ, *Pánové Dačičtí z Heslova od jich počátku až na naše dny vůbec, jakož i Mikuláš Dačický z Heslova a jeho literární činnost zvláště: rodo-životo- a povahopisné studie*, Kutná Hora 1886 (1. vydání), 2011 (druhé vydání)

Petr Miloslav VESELSKÝ, *Persekuce Hory Kutné po bitvě bělohorské*, Kutná Hora 1882

Petr Miloslav VESELSKÝ, *Staré paměti kutnohorské*, Kutná Hora, 1890

Jaroslav VLČEK, *Dějiny české literatury*, sv. 1, Praha 1940, s. 560–564

Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace mezi českými královskými městy v době předbělohorské: na příkladu Nového Města pražského a polabského pětíměstí*, Praha 2011

Vlastimil VONDRUŠKA, *Mikuláš Dačický z Heslova – frejř a rváč*, Film a video, duben 2012, s. 6

Petr VOREL, *Od pražského groše ke koruně české*, Praha 2000

Zikmund WINTER, *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku. Díl druhý*, Praha 1892

Čeněk ZÍBRT, *Bibliografie české historie*, sv. I, Praha 1900

Čeněk ZÍBRT, *Masopust z Koblihovic a Bachus souzen a pochován. Starodávne hry, kratochvíle a obřady masopustní*, Praha 1910

Čeněk ZÍBRT, *Řády a práva starodávných pijanských cechů a družstev kratochvilných v zemích českých*, Praha 1910

Znaky a symboly, Praha 2009

4. Internetové zdroje

www.ceskatelevize.cz

www.ceskyhudebnislovník.cz

www.cibulka.cz

www.csfd.cz

www.dacickehodum.cz

www.dacicky.com

www.dacicti.com

www.fdb.cz

Tadeáš HLAVINKA, *Čeští novináři ve stínu hákového kříže. Fašistický okultista Felix Achille de la Cámara del Campo*, Mediahub, 18. 8. 2016,
<http://mediahub.cz/komentare/900348-cesti-novinari-ve-stinu-hakoveho-krize-fasisticky-okultista-felix-achille-de-la-camara-del-campo>

www.jihoceskedivadlo.cz

www.lidovky.cz

www.mkcr.cz

<http://mluveny.panacek.com>

www.narodnifonoteka.cz

www.rozhlas.cz

www.tynskaskola.cz

www.umikulasedacickeho.com

<http://vis.idu.cz>

<http://vokabular.ujc.cas.cz>

<http://v2.manuscriptorium.com>

www.wikipedia.org

www.youtube.com

www.zlate-mince.cz

<https://zpravy.aktualne.cz>

Přílohy

Masopustní kratochvíle

2. DNE MĚSÍCE BŘEZNA L. P. MMXIV
V NEDĚLI QUINQUAGESIMA

Tragedie Masopusta, jenž se v světě páše zhusta

(hra Mikuláše Dačického z Heslova, konec 16. st. / 1. čtvrtina 17. st.)

Lidové písně a tance z doby masopustní

k potěše všech produčirované

Tragedie Masopusta, jenž se v světě páše zhusta, tuto se vám vypisuje, marnost na marností sluje.

Mikuláš Dačický z Heslova, Prostopravda, konec 16. století /
1. čtvrtina 17. století

Drammatis personae:

Pan Bacchus Vít Michalec

Pan Masopust Ivo Kylar

Paní Venus Jana Vozková

Tovaryšstvo Jana Semerádová

Šatan Martin Rudovský

Pan Ouředník Jitka Sochová

Pan Purgmistr Markéta Semerádová

Smrt Pavla Semerádová

Musica:

šalmaj Martin Rudovský

krumhorn Manka Vozková

flétny Jana Semerádová

(Gong, vstupuje Bacchus s Tovaryšstvem, panem Ouředníkem a paní Venus)

Pan Bacchus   Tovaryšstvo, radujme se, Masopust se přibližuje!
Tovaryšstvo   Ach, rádi jej uhlídáme,

Pan Bacchus   s radostí ho přivítáme,
Jest on blízký přítel můj,   však na něj rok čekáme,
každý při něm věrně stůj.   velkou chuť k němu máme.

Pan Ouředník   Nam se o to starati,
musíš je Masopust míti.   s ním obveselovati.

Paní Venus   Bez bláznův to nemůž býti,
Těž bez muziky nebude,   musíť je Masopust míti.
kde neskáče se, nehude,   Též bez muziky nebude,

Pan Ouředník   při tom panny, paní,
Hned já to vše opatřím,   jsou ode mne zváni.
k libosti Milostem Vaším.   Jezte, tancujte a píte,
Jezte, tancujte a píte,   v půst se dosti natrápíte.

(Intrády šalmaj, vstup Masopusta)

Pan Masopust   Já Masopust, všech bláznů pán,
dal jsem se najít volně k vám.   Nebuduť mezi vámi sám,
Bacchusa také dobře znám.

Pan Bacchus   Však já, bratře, také tebe,
nelzeť nám býti bez sebe.   Tvůj jsem jistě v pravé víře,
všech ožralcův pán a kníže.

Tovaryšstvo   Víťame vás vzáctný pane,

Pan Bacchus všechno se vám k vůli stane,
Bacchusa my k tomu máme,
k tomu jej hodného známe.
Čert mě vstrčil na ten ouřad,
ač jsem nechtěl, zcela rád.
Kdepak jsou ti bubeníci,
trubači a varhaníci,
též kejdači a písači,
ať sedláci také skáčí.
Netřeba tu pobožnosti,
dobrých mravů ani ctnosti,
však by tu jen překážely,
s námi pobýt nechtěly.
Sedniž bratře Masopuste,
nemámeť kuchyně pusté.
Pojďtež i pane purgmisře,
zasednětež také bystře
a nechte práva na straně.
Jáť o ně také nestojím,
s vámi hodovat se strojím.
Pro mne vy veselí buďte,
třebas i někoho stlucte!

Pan Purgmistr Sedťte též, páni dvořani
i pěkné madony s vámi,
necht' jest to bez ostejchání.
Nuže, chaso, také vzhůru!
Havle, vezmi k tanci Důru,
i tu Mandu, línou můru.
A ty Janku, chyt' Johanku!
Jest Salička hotova,
přišla sem až z Hlízova.
Hle, dívá se Dorotka,
není také hrubě krotka
a tancuje ráda Kotka.

Pan Bacchus

(Pan Bacchus s Tovaryšstvem tančí tanec Kotek, doprovod flétna)

Tovaryšstvo Což jest do té moudrosti,
ta jen činí tesknosti,
však zde máme bláznů dosti.
Užívejme našich ctností!
S filosofy nesrovnáme,
k masopustu právo máme.
Ještě něco uhlídáme,
mumraje očekáváme,
slavným bláznům podíváme,
třebas s nimi i pohráme,
však jeden cech spolu máme.

(z dálky je slyšet masopustní píseň – „Už ho vedou Martina“, průvod muzikantů, a bláznů s rolníčkami a ve zvířecích maskách)

Pan Ouředník Hle, již tamto jdou,
před nimi tu pěkně hudou,
hnedky mezi nimi budou.
Karty, kostky s sebou nesou,
zakuklení, čert ví, kdo jsou.
Jistě ňáci páni mladí
a frejují také rádi,
k posledku se o to svadí.

(vstupuje Šatan)

Šatan Pohled', tamto pane Hynku,
derou se na tvou Alinku.
Zdeněk s ní vždy pohrává,
něco jí přišeptává.

(pan Ouředník uvádí masky, které se rvou)

(Pan Hněv přistoupil k Hynkovi,
Hynek dal baňku Zdeňkovi.
Po té do kordu vše vesměs,
pan Mars se tu vzal hnedky kdes.
Připlichtil pan Nesmířil,
nic toho sobě nestížil,
nedal jim různě nikoli,
stalo se po čertově vůli.)

Šatan	Chachachacha! Již jsou v sobě! jaký by to masopust byl, kdybych já při tom nebyl, a někoho nezabili, křivdu by mi učinili, darmo masopust strojili.
Tovaryšstvo	Co již dále uděláme? S Masopustem rozžehnáme, přes rok s ním se zas shledáme.
Šatan	Já pak půjdu dále nyní na papežské posvícení. Budu tam mít také hosti, svých věrných po své libosti. Bacchusa též nepominem, jehož vždy potřebujem. Svády také nenecháme, z kteréhož oužitek máme. Venuše jest tam hned ráno, fraucimoru povoláno. Pojďtež, vyvolení moji, buďme stálí, věrní svoji!

(Šatan zve všechny, v tom GONG – vstupuje Smrt se zvoncem)

Smrt

Přišla jsem k vám nenadále
nemohu se dívat dále, vašim marnostem.
Musím býti vašim hostem.
Pojďtež k mému tanci také
bez vejmluvy všelijaké!
Žádnýť se mi nevyskáče,
nevyprosí, nevypláče.
Dostí jste byli veselí,
na mne pozoru neměli.
A tak již půjdete se mnou,
těla vaše v hrobech lehnou.
Odtad se potom nebratí
a k soudu božímu státi. Amen.

*(všichni odcházejí za Smrtí, naposled Šatan; v tom Tovaryšstvo se vrátí
zpět a všichni za ním a vyzvou hosty k tanci.)*

Tovaryšstvo	Páni hosté, ještě jednou na rozchodnou, rádi sobě připijeme, zahrejte nám píseň hodnou, dokud skočit smíme. Ve středu nám popelem půst zakalí hlavy, dejte všichni zdi čelem bude konec slávy.

Program Masopustních kratochvílí:

I. Hra Tragedie Masopusta, jenž se v světě páše zhusta

Vstup Pana Bacchusa a Tovaryšstvem a ostatními personami

Jana S. ohlásí Kratochvíle

II. Lidové písně a tance z doby masopustní:

1. Masopustní píseň „Masopust držíme“

všichni zpívají, doprovod klavír a flétny

2. Tance zvířecích masek „Skákej, skákej, medvěde“

*všichni kruh, uprostřed masky, doprovod instrumentální
splašená kobylna*

3. Tanec a zpěv „Jemine domine, masopust pomine“

všichni tanec po kruhu

4. Tanec „Hojačky, hojačky, zahrajte mi“

*děti, vede Jitka Sochová
zpěv dospělí*

5. Tanec „Kalamajka mik mik mik“

*všichni, ve dvojicích, vede Pavla S., zpěv všichni, doprovod
instrumentální*

6. Dramatický výstup „Chodila, chodila, vokoľo vosení“

Jana S. – milá, Martin R. – holeček, Markéta S. – zpěv

7. Tanec „Pod šable, pod šable, aj pod obušky“
všichni tanec coufává, doprovod flétny

8. Tanec dvou masek „Stará bába jede“

*Jana S. – bába, Martin R. – dědek,
zpěv všichni, doprovod klavír*

9. Probíhavý honivý masopustní tanec „Kotek“

všichni, vede Pavla S., doprovod flétny

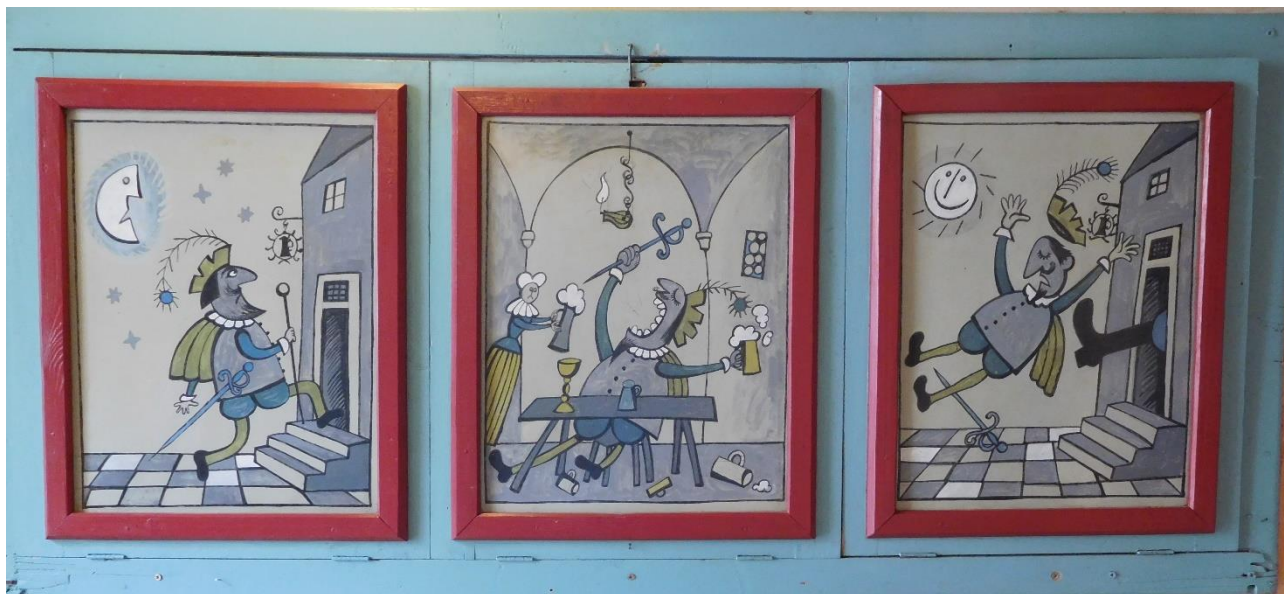
10. Na konec čardáš „Už sa fašang kráci“

všichni tanec, vede Jana S., klavír Pavla S.

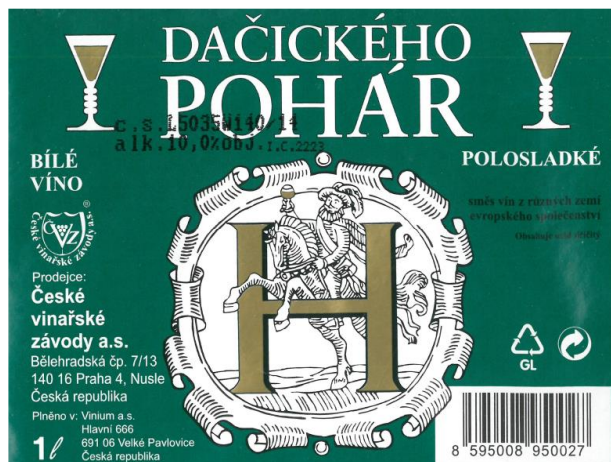
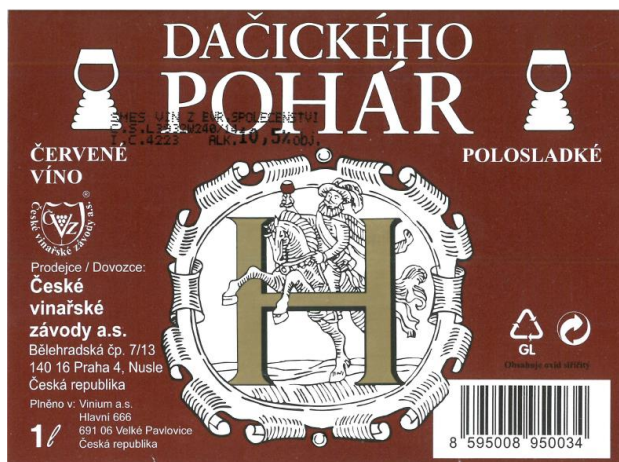
Příloha č. 2

Komiksově zpracovaný triptych „Ze života Mikuláše Dačického z Heslova“, vnitřní výzdoba restaurace Dačický, Kutná Hora. Foto Josefína Matyášová

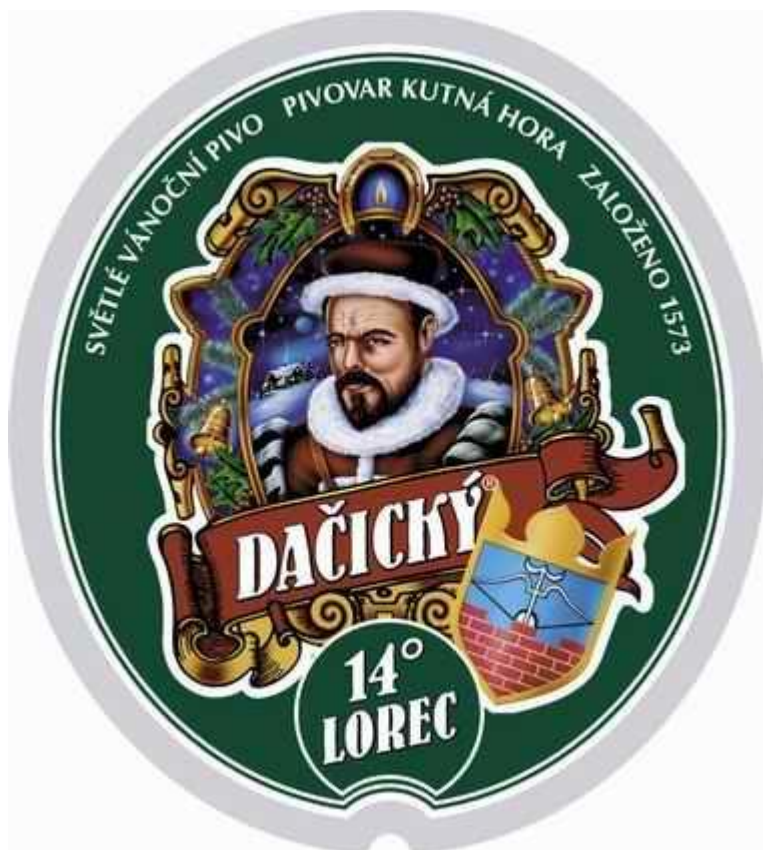
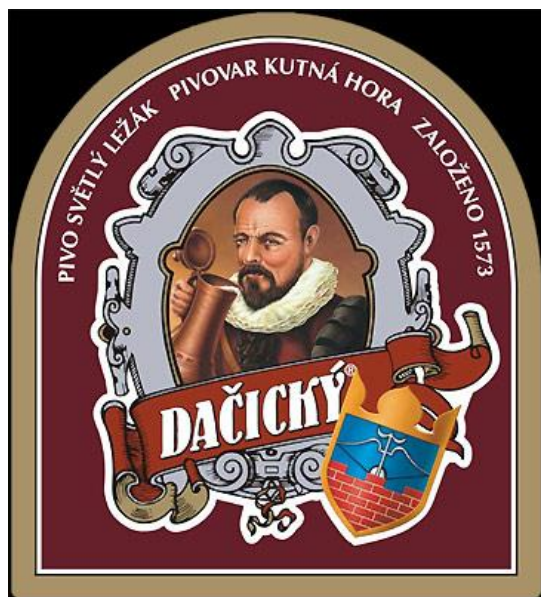
Příloha č. 3

Etiketa červeného a bílého vína „Dačického pohár“, České vinařské závody

Příloha č. 4

Světlý ležák „Dačický“ a světlé vánoční pivo „Dačický Lorec 14°“, Pivovar Kutná Hora

Příloha č. 5

Fotografie skupiny historické šermu Přátelé pana Mikuláše Dačického z Heslova pocházející z první fáze její existence, staženo z: <http://zemskahotovost.cz/cs/skupiny/dacicti>.

Příloha č. 6

Zrekonstruovaný rodný dům Mikuláše Dačického z Heslova v Kutné Hoře s erbem a pamětní deskou. Foto Josefina Matyášová

